Dr. FRANTIŠEK CINEK: K NÁRODNÍMU PROBUZENÍ MORAVSKÉHO DOROSTU KNĚŽSKÉHO 1778–1870

K NÁRODNÍMU PROBUZENÍ MORAVSKÉHO DOROSTU KNĚŽSKÉHO 1778–1870

NAPSAL

Dr. FRANTIŠEK CINEK

1934

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI

K NÁRODNÍMU PROBUZENÍ MORAVSKÉHO DOROSTU KNĚŽSKÉHO 1778-1870

NAPSAL DR. FRANTIŠEK CINEK

1934

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI

In memoriam stoletého jubilea
Slovanské knihovny bohoslovecké

ÚVODEM

Stopy národního obrození v olomouckém dorostu kněžském počínám sledovati od zavedení českých přednášek z pastorálky roku 1778. Tím neminím projeviti souhlas se zastaralou positivistickou periodisací národního obrození, jež proces obrozenský datuje od osmdesátých let 18. století, tedy od údobí josefinského. Na omezený úsek od roku 1778 zúžil mi tuto práci jen dostupný materiál archiválni. V několika kapitolách, jež naprosto nečini nároků na soustavnou a úplnou historickou studii národního probuzení v moravském kleru, chci pouze stopovat některé zjevy, které dosud nebyly plně zhodnoceny. Není také účelem těchto kapitol zjišťovati, pokud a v jakém směru k národnímu obrození přispěla vůbec literárni činnost na půdě olomoucké, hlavně vlivem olomouckého vysokého učení za éry jesuitské. Nebylo by na místě opakovati zprávy spolehlivé a značně podrobné, které už byly publikovány. Jde pouze o rozšíření a doplnění údajů Huberta Doležila (Politické a kulturní dějiny král. hlavního města Olomouce, 1903), Praskových studií „K dějinám škol olomouckých" (v progr. čes. gymnasia v Olomouci na r. 1901 a 1903), jakož i pečlivého spisu Josefa Bartochy „Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci" (Olomouc 1905) materiálem z archivu fakulty, arcibiskupského semináře a bohoslovecké Slovanské knihovny.

Při sledování obrozenského procesu zachycuji hlavně z éry josefinské pásma dějů z historie semináře a theol. fakulty, jež nebyly dosud zpracovány. Co bylo dosud o tom napsáno v Zschokkeho „Theologische

Studien und Anstalten der kath. Kirche in Österreich" (1894) je příliš stručné, povšechné a po nejedné stránce velmi kusé. Hlavně stať dra Tittla o olomucké fakultě (ostatně příliš závislá na starší práci d'Elvertově „Geschichte der Studien, Schul- und Erziehungs-Anstalten" 1857) je podstatně neúplná. Nadto trpí známým rakouským patriotickým hlediskem německým, nevýraznosti a přílišnou blahovolnosti k rakouskému liberálnímu byrokratismu. Naprosto chybí dokumentární historie rušně dramatického konfliktu josefinského a pojosefinského s kat. orthodoxií v obou vzdělávacích kněžských ústavech, pragmatické osvětlení hlavních událostí, bližší údaje personální o učitelích a vychovatelích. Nejvíce postrádali jsme dokumentárního zjištění, pokud fakulta i seminář přispěly k národnímu probuzení moravského kleru.

V éře pojosefinské zachycuji široký úsek dějin semináře a fakulty, o nichž někteří laičtí historikové dosud jen kusé a leckdy i nepřesně se zmínili, ježto jim zřejmě chyběla znalost archivalií fakulty i semináře. V této části nebylo nesnadno opraviti nejednu nesprávnou konklusi.

Hlavně však podávám genesi a utěšený rozvoj národního probuzení dorostu kněžského od let 1830 podle neotištěných rukopisných záznamů a dokumentů z archivu semináře a Slovanské bohoslovecké knihovny.

Milé Slovanské knihovně, jejíž historie je nejvýraznějším zrcadlem obrozeného procesu našeho kléru, i nadšené dědičce ušlechtilých snah kněžských generací buditelských — Stojanově literární jednotě bohoslovecké — práci tuto vřele dedikuji.

VLIV THEOLOGICKÉ FAKULTY MORAVSKÉ NA ROZVOJ NÁRODNÍHO UVĚDOMĚNÍ KNĚŽSTVA ZA ÉRY OSVÍCENSKÉ

ČESKÁ STOLICE PASTORÁLKY

Národní uvědomění na Moravě před rokem 1848 rozšířeno bylo nejvíce mezi katolickým kněžstvem. Zdůraznil to už Bartocha[1] a před ním Šembera,[2] který ve svém výkazu spisovatelstva moravského roku 1847 napočítal mezi 50 českými spisovateli na Moravě 30 kněží. Také mezi rektory olomucké university, kteří mezi rokem 1775 až 1847 byli českými spisovateli, měli katoličtí kněží dvoutřetinovou většinu.

Theologická fakulta olomucké university *první* z ostatních fakult působila ve smyslu vlasteneckém aspoň částečnými přednáškami českými v oboru pastýřské bohovědy (pastorálky) a pak jednotlivými vlasteneckými profesory.

Na olomucké universitě přednášelo se oficiálně latinsky až do roku 1785, kdy za osvícenského germanisačního centralismu zatlačen „jazyk Říma" nařízením Josefa II. výlučně němčinou. Pouze theologické fakultě učiněn ústupek: dogmatice, dějinám církevním a církevnímu právu dovoleno vyučovati nadále latinsky.

Už však 7 let před tím dosáhla theologická fakulta jiné významné výsady, že pastýřská bohověda, zavedená do theologického oboru roku 1777, směla se přednášet českým posluchačům česky.

Tento ústupek za osvícenské reorganisace rakouského školství nebyl projevem přízně k českému jazyku. Vládní osvícenské snahy při reformách školství od roku 1774 nebyly nikterak příznivy regeneraci českého jazyka a nesměřovaly k posílení obrození národního. Naopak novým systémem školství uváděno v život dílo germanisujícího centralismu jako málokterou jinou institucí.[3] V novém zřízení školském měla najíti nejpevnější oporu germanisace neněmeckých národů rakouských.

1 Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci. Účinek obou ústavů na obrození naše v Olomouci a na Moravě. Olomouc, 1905, str. 22. — 2 V pražském kalendáři „Poutníku" na rok 1847.

3 Josef II. (už jako spoluvládce Marie Terezie) první z Habsburků v duchu dobového osvícenství upouští od dřívější jednotící idey státní — od společného náboženství katolického. Zato tím usilovněji jde za požadavkem „je-

Dálo se tak vlivem osvícenství v domnění, že to ukládá zájem o státní obecné blaho, pokrok, blahobyt, zkrátka všeobecné osvícení. Historická i etnografická individualita jednotlivých zemí a národů podřízených žezlu habsburskému měla se setříti ve jménu domnělého osvícenství, pokroku a blahobytu. Reorganisované školství mělo připraviti národy neněmecké pro jednotnou řeč „národní" — pro jazyk německý.

dného národa ve státě". Společnou řečí německou mělo se jednotnému celku státnímu dodati spojovací pásky. Z učení o svrchovanosti státní bere si Josef II. právo germanisovati národy neněmecké. Vlažnost národní a odnárodňování ve vzdělanějších kruzích českých poskytovaly tomuto plánu živnou půdu. Bez němčiny vzdělanější člověk nepokládán za prospěšného člena státu. Veškero školství dostává se úplně z rukou Církve a duchovenstva v řízení státu. Veřejné vyučování stává se předmětem politického úsilí státního. Pomocí škol měla se vychovati generace přizpůsobená nové myšlence státní, centralisaci a absolutismu s jednou řečí „národní", jak vláda nazývala německý jazyk. Reorganisovanému školství obecnému postavena v čelo škola t. zv. normální; ta byla v hlavním městě každé země (provincie). V Praze zahájena škola normální roku 1775. Školy normální byly německé. Tomuto vzoru stály nejblíže čtyřtřídní „hlavní" školy, jež se měly zřizovati ve větších městech, zejména krajských. Tyto školy měly býti zase vzorem školám „městským" (trojtřídním). Školy hlavní i městské zvány záhy obecně také „normálními". Účelem těchto škol bylo naučiti vedle reální látky hlavně jazyku německému. Roku 1776 nařízeno, aby se němčina vpravila žákům v místech úplně českých. Avšak posavadní opatření, podle něhož v posledních ročnících škol hlavních mělo se vyučovati jen německy, nedostačovalo tomuto účelu. Proto pro tyto nejvyšší třídy německé měly připravovati již dvě třídy nižší. Vydána zvláštní knížka, jež podávala návod, jak němčinu vpraviti dětem na školách původně českých i v soukromém vyučování. Dvorní dekret z 5. května 1777 nařizuje pečovati o to, jak by se německá řeč v Čechách dále měla rozšiřovati. Školy normální byly průpravou pro gymnasia; podávaly se na nich počátky latiny. Podle výnosu z 10. srpna 1776 neměl býti nikdo bez znalosti němčiny připuštěn na školy latinské. Ba za vlády Josefa II. byl každý vyloučen z dobrodiní požívati stipendia nebo nadace, kdo neprojevil znalost němčiny. Bez vysvědčení že školy normální, tedy i bez znalosti německé řeči, nemělo se nikomu dostati ani způsobilosti řemeslnické (dvorní dekret z roku 1787). Znalost němčiny odměňována ještě všelijakými pochvalami. Toto nové školské zřízení v duchu osvícenském přinášelo záhy ovoce. Správce českého školství, pověstný germanisátor osvícenský, Kindermann ze Schulsteina, se zaručoval, že česká národnost vyhasne sama sebou a za 50 let že v Čechách nikdo již nebude česky mluviti. V konečný zdar germanisace věřili i někteří vzdělanci čeští, přívrženci osvícenství, odchovaní názory filosofickými o všemohoucnosti státu. Samému Fr. M. Pelclovi vynutilo germanisační úsilí nového školství pesimistické proroctví, které mu mladší generace buditelská tak hořce vytýkala: „A tak stane se již druhá generace německou a za 50 let bude se v Chrudimi, v Klatovech, v Kouřimi a v ostatních městech českých mluviti více německy než česky, ba bude státi namáhání, aby se sehnal Čech..." (Viz Literatura česká devatenáctého století, Praha 1902. Hlava 9. Uvědomování vlastenecké, zejména jazykové. Napsal Jan Jakubec, str. 386 a n.)

Řídké ústupky,[4] jež zůstaly z let dřívějších neb nově učiněny českému jazyku i za osvícenské absolutistické éry, diktovány byly praktickým utilitarismem státním, ne vynuceny ohledem na prostý lid český, který si svůj jazyk mateřský pevně udržel. Byl tu národ asi pětimilionový (i se Slováky uherskými), ve svém jádru ryze český, který nedal se rázem poněmčiti a nutkal vládu, aby jazyka jeho neignorovala.[5] Zatím co vzdělanější příslušníci našeho národa, ve věci řeči vlažní, ovládáni dobovým prouděním osvícenským, poddávali se značně kulturní a literární vyspělosti němčiny, prostý český lid silou své národní setrvačnosti, samobytnosti a tradice národní, vrostlé v samy kořeny jeho života, stál v cestě nervosně chvatným úsilím germanisační centralisace. Osvícenskými vládními činiteli patheticky zdůrazňovaná péče o povznesení obecného lidu, o „lidštější uvědomění" jeho, donucovala vládu přes úporné úsilí germanisační respektovat jazyk lidu.

Proto přihlíženo, aby hlavně duchovenstvo, které bylo svým povoláním v nejužším styku s českým lidem a mělo vychovávat lid v duchu státním, znalo a ovládalo jazyk lidu. Dovoleno tudíž, aby na theologických fakultách pražské i moravské university theologickému oboru praktickému — pastorálce — učilo se po česku. Vládním kruhům nezdály se tyto koncese nebezpečnými ideji jednotné německé řeči státní.

Než proti záměrům germanisující vlády prospělo to značně jazyku českému i národnímu uvědomení v dorostu kněžském jak v Čechách, tak i na Moravě.

Byl to ústupek v ohledu národním důležitého významu. A neprávem se to přehlíží.[6] I za tuhé germanisace bylo lze v jednom předmětě na universitě olomoucké pěstiti oficiálně češtinu.

4 Vyučování české řeči z praktických zájmů státních zůstalo na vojenské akademii v Novém Městě za Vídní (od roku 1752), na vojenské inženýrské škole ve Vídni (od roku 1754), zavedeno na universitě vídeňské od roku 1775 a též i na Tereziánské akademii. Ba i na některých gymnasiích v Čechách učilo se po česku a příhodné učebnice vycházely péčí a nákladem školy normální. I české knihy katolické obsahu náboženského na popud Marie Terezie po hnutí protestantském roku 1775 na Moravě vydávané nepřímo byly na prospěch živlu národnímu. Josef II. při svém germanisačním úsilí nebyl veden nenávistí k jazyku českému, nýbrž domnělým zájmem státním. Znalost jazyka českého byla podle něho „vědomost užitečná, ano v mnohém ohledu nutná", t. j. na prospěch absolutistického státu. Proto znalost češtiny požadoval od úředníků a duchovních, kteří působili mezi českým lidem.

5 Jan Jakubec, Dějiny literatury české. Sv. I., Praha 1911, str. 402.

6 Málo je to zdůrazněno u Hub. Doležila „Politické a kulturní dějiny král. hlavního města Olomouce" (č. V. Výroční zpráva česk. soukr. reálky v Olomouci 1904-05). Značně nejasně to vyličuje J. V. Prášek ve své studii „Vysoké školy moravské" (v Osvětě 1899), a letmo to přechází jako celkem bezvýznamný fakt — a to je zvlášť s podivem! — i dr. J. Samsour v „Dějinách brněnského alumnátu" (v Hlídce 1908).

Třebas neudržela se česká pastorálka na theologické fakultě trvale (odstraněna počátkem 19. století), přece znamenalo to značně mnoho, že za tuhého poněmčovacího systému více než 20 let přednášen jeden bohovědný obor jazykem českým.

Theologická fakulta byla *první*, na níž za éry úporně germanisační bylo lze aspoň v jedné bohovědné disciplině pěstiti jazyk český, zatím co na ostatních fakultách olomoucké university přednášelo se oficiálně německy téměř až do roku 1848—49.

Pouze na stavovské akademii[7] byla — arci hodně později — relativně příznivější situace. Nebylo jí však zavčas vytěženo. Dvorním dekretem ze dne 3. listopadu 1815 dovoleno bylo vedle stolice vlaštiny zříditi i stolici češtiny (ovšem proto, aby političtí, soudní a hospodářští a jiní státní úředníci byli náležitě kvalifikováni pro svůj úřad). Zřízená stolice nebyla však 15 let obsazena. Teprv 29. srpna 1831 jmenován byl profesorem řeči a literatury české vlastenecký pracovník Antonín *Boček*, amanuensis universitní knihovny, a po něm roku 1839 znamenitý vlastenec Alois Vojtěch *Šembera*.

Na *filosofickou fakultu* pronikla čeština teprv roku 1848. Původně konaly se všecky přednášky, jak povaha fakulty této sama sebou nesla, jazykem latinským. Po roce 1785 němčina velmi rychle osvojila si právo latiny, takže roku 1792 jen jedna přednáška byla latinská, ostatní německé. Později učilo se všem předmětům německy. Teprv roku 1806 zase objevují se 4 přednášky latinské naproti 6 německým. Tento poměr trvá skoro beze změny až do roku 1827, kdy jen 2 předměty latinské filologie vykládaly se po latinsku. Podobně i v letech

7 Stavovská akademie zřízena roku 1724 při olomucké universitě, aby mladí šlechticové přiučiti se mohli právům k zastávání zemských úřadů, vyhrazených tehdy stavu šlechtickému. Universita neměla tenkrát zvláštního profesora práv. I ustanovili si stavové už roku 1670 profesora práv a jej vydržovali. Roku 1724 usnesli se stavové na zřízení zvláštní akademie při universitě, kdež by se učilo nejen právům, nýbrž i gymnastickým uměním (tanci, jízdě a šermu). Rozhodnuto, že přístup na akademii bude dovolen i synům honorace, úředníků a měšťanů. Po úchvale císaře Karla VI. roku 1725 postavena budova akademie na Biskupském náměstí proti konsistoři. Zřízena též jízdárna. Na akademii ustanoveni 3 profesoři práv, kteří byli pokládáni za členy university. Právnický kurs trval 3 leta. (O profesory šermu a jízdy bývaly spory s universitou, která je nechtěla považovat za své členy.) Za pozdějších bouřlivých dob přeměněna budova akademie ve vojenskou pekárnu a roku 1767 v zbrojnici. Stavové dostali skrovnou náhradu a byli přinuceni postaviti si roku 1773 novou budovu na Bělidlech. Od roku 1778 až 1782 přestěhovala se akademie s universitou do Brna, načež se zase vrátila do Olomouce. Roku 1808 zřízena na ní stolice polního hospodářství, roku 1815 stolice vlaštiny a 3. listopadu téhož roku i stolice češtiny. Po 30 letech šířilo se z akademie mocným proudem národní uvědomění mezi mládež. (Viz Šembera, Časopis čes. musea r. 1840, Stavovská akademie v Holomouci str. 200 až 203.)

následujících. Jazyku českému nebo literatuře české ani na gymnasiu ani na fakultě filosofické se neučilo. Posluchači, kteří přece jen chtěli znáti řeč nebo literaturu českou, byli odkázáni na stavovskou akademii od r. 1831 a na vlastní studium. Teprv od roku 1846 úředně se vyjednávalo o zřízení stolice řeči a literatury české na universitě olomoucké. Obsazení stolice naráželo však na veliké obtíže pro nedůstojný plat, takže teprv ve školním roce 1848—49 počal suplovati přednášky o české řeči a české literatuře profesor přírodních věd a hospodářství dr. Jan Helcelet. (Konkursu, vypsaného na českou stolici roku 1849, súčastnili se tři kandidáti: slavista Macenauer a dva katoličtí kněží P. Brázdil z Rataj a P. Slavata, kooperátor v Žarošicích.) K obsazeni nedošlo. Od školního roku 1848—49 jal se prof. dr. Ignác Hanuš, nadšený vlastenec, přednášeti česky filosofii a prof. dr. Kabeš matematiku a snad i přírodopis. Vedle povinných přednášek míval dr. Hanuš v neděli publicum o postupu vzdělanosti lidské nejen pro posluchače universitní, ale i pro české obecenstvo.

I na *fakultu právnickou* dostaly se české přednášky velmi pozdě. Ještě ve školním roce 1783—84 všechny přednášky byly latinské, až na vědu politickou, která se přednášela německy. Třebas že vlastenecký profesor Monse při přednáškách z práva moravského budil úctu a lásku k zemi moravské a k jazyku českému, přednášelo se německy. Zvlášť po roku 1785 podle nařízení Josefa II. němčina vše ovládla, takže na příklad roku 1792—93 bylo už 5 přednášek německých a pouze 3 latinské, roku 1798—99 4 německé a 2 latinské a tak napořád. Roku 1811 byla jen 1 přednáška latinská a roku 1827 po prvé všechny předměty vykládaly se po německu, až zase roku 1837 církevní právo přednášelo se latinsky. Čeština vnikla na fakultu právnickou teprve ve školním roce 1849—50, kdy zahájeny přednášky české o občanském právu rakouském. Prvním profesorem jmenován byl dr. Antonín *Beck*, asistent práva mezinárodního a diplomatické státní historie na Tereziánské akademii ve Vídni. Ježto byl však hned nato přeložen do ministerstva do Vídně, suploval stolici jeho bratr JUDr. Karel *Beck*. Po něm měl tuto jedinou přednášku českou na fakultě právnické až do roku 1854 JUDr. Vojt. Theol. Michl.

Na *lékařsko-ranhojičském* učilišti germanisace zvlášť rychle zdomácněla. Už ve školním roce 1783—84 konalo se všech 7 přednášek jazykem německým. Pouze „umění babickému" dovoleno od roku 1806 učiti po česku podle české knihy „Úvod k babení" od dra Ant. J. Jungmanna, avšak pouze porodní asistentky. Stalo se tak z důvodů čistě praktických, aby babičkám, neznajícím němčiny, přednášelo se jazykem srozumitelným. Roku 1829 stal se profesorem babictví uvědomělý vlastenec dr. Fr. Mošner, který místo stručného spisku Jungmannova

zavedl rozsáhlou rukověť „Babictví" (1837).[8] Ač posluchačům lékařsko-ranhojičského učení po česku nepřednášel, působil na ně hodně vlastenecky. Později získal si velikých zásluh o národní probuzení Olomouce. Vlastenecky uvědomělé studentstvo zvolilo jej roku 1848 za prvního předsedu „Slovanské lípy", která si vytkla za úkol „bdíti nad nejsvětějšími zájemnostmi naší vlasti".

Podporovatelem českého hnutí byl též přítel Mošnerův Jan Jahn, veřejný řádný profesor anatomie a soudního lékařství.[9]

V PROUDECH OSVÍCENSKO-JANSENISTICKÝCH

Theologická fakulta dosáhla stolice české pastorálky za církevních poměrů velmi neutěšených. Bylo to za osvícenské éry tereziánské, kdy státní absolutismus znenáhla spoutával úplně svobodu Církve a zbavoval ji vlivu na vzdělávání kleru. Byla to i pro theologickou vědeckou práci doba úpadková. Vláda obsazovala stále bezohledněji stolice theologické profesory osvícenskými. Na katedrách theologických objevují se namnoze profesoři, jejichž hlavní habilitační legitimací bylo dobové osvícenství, ponejvíce jansenistické ráže.

Theologické fakulty rakouské, hlavně vídeňská a moravská, těžce trpěly proudem jansenistickým. Jansenismus, který měl podstatně stejné cíle jako osvícenství, leptal zhoubně církevního ducha kleru v katolických zemích evropských.[1] Jansenisté ve svém odporu proti stolci papežskému pěstovali církevní právo o svrchovanosti panovníků ve věcech náboženských po byzantsku, ve směru vládnoucího tehdy necírkevního ducha galikánského[2] a febroniánského.[3]

8 Babictwj, gež we prospěch svých kraganek sepsal a wydal Fr. Jan Mošner, Doktor w lékařstwj a hogictwj, cjs. král. Professor babictwj na wys. sskolách Olomauckých. (W Olomauci 1837.)

9 Viz Bartocha, Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci, str. 9—10, 24, 35 a n.

1 Viz „Wanderungen des Jansenismus durch die katholischen Staaten Europas". Historisch-politische Blätter 1880; F. X. Kryštůfek, Jansenismus a jeho zhoubný vliv na katol. státy v Evropě, Časopis katol. duchovenstva, 1905; týž, Dějiny Církve katolické ve státech rakousko-uherských I. str. 12 a n. Zvlášť bohaté doklady u Sebastiana Brunnera „Die theologische Dienerschaft am Hofe Josef II., Wien 1868.

2 Když sbor biskupů jest nad papežem — jak bylo heslem galikanismu — pak panovala po 14 století u papežů arogance a u biskupů ignorance. Církevní právo musí býti podstatně zreformováno, ba vlastně neplatí, jsouc výplodem dlouholetého klamu. Tento galikanismus ovládl tehdy všechny evropské dvory a státníky, kteří jej do života uváděli a dvorními učenci „regalisty" hájiti dali.

3 Nové to formy galikanismu, jemuž podlehli někteří biskupové ve snaze

Jansenius vinil středověkou Církev, že pravé učení Boží zatemnila, a jeho pokračovatelé rozšířili toto obvinění na veškeré pole církevního práva, kázně a služeb Božích. Proto útočili na „století barbarství, temnosti a pověry", horlili o očistu „náboženských pojmů". Prohlašujíce, že chtějí uvésti církevní kázeň a služby Boží na původní stav prvotní Církve, komolili bohoslužbu a pracovali s osvícenci o vymanění bohosloveckého studia a vzdělání kleru z moci a dozoru Církve. Ve svých rigoristických přepjatostech zlehčovali katolickou morálku a útočili hlavně na jesuity. Pod katolickou vlajkou vnášeli zmatek do širokých vrstev katolických.[4]

Ideově nebyl jansenismus než jakousi odnoží kalvinismu. V éře proticírkevního osvícenství zasadil jansenismus, rozšířený v katolických státech, Církvi hlubší rány, než kterýkoliv jiný blud. Svým přemrštěným rigorismem v morálce a v udílení svátostí přispěli jansenisté k zanedbávání svátostí, k rozšíření náboženské lhostejnosti a zásad Církvi, jakož i apoštolskému Stolci krajně nepřátelských. Ve Francii, Belgii a Holandsku proměnilo se jansenství ve formální rozkol. Názory své šířilo oficielním svým listem „Noviny církevní" (Nouvelles ecclesiastiques).

V Rakousku, kam jansenismus brzy pronikl, měl nejhorlivějšího fedrovatele v nejvlivnějším činiteli osvícenských reforem tereziánských, *Gerardu van Swieten,* rozhodující to osobnosti v úřadě censur-

rozšířiti svou moc na újmu ústřední moci papežské. Později projevil se febronianismus v neblahé „Emžské punktaci", jež zhoubně oslabila moc a vliv apoštolské Stolice ve střední Evropě. Přední biskupové němečtí pokusili se necírkevní názory febroniánské uskutečniti. Byli to kurfiřtové: mohučský Karel z Erthalu, kolínský arcikníže Maxmilián, bratr Josefa II., a trevírský Klement Václav. K nim se připojil kníže-arcibiskup salcburský Jeronym Colloredo. Roku 1786 uspořádali v lázních emžských kongres skrze své zplnomocněnce. Na kongresu sestavena tak zv. punktace emžská v 23 článcích, kterou měla býti práva metropolitní obnovena, ve skutečnosti však jurisdikční práva papežská nad Církví v Německu zrušena. Punktace prohlašovala: 1. Biskupům jakožto nástupcům apoštolů je udělena neomezená moc svazovací a rozvazovací a proto apelace do Říma s pominutím bezprostředního představeného je zapovězena. Také exempce a spojení klášterů se zevnějšími představenými musí přestati. 2. Biskupové jako mohou dávati zákony, tak mohou od nich také dispensovati; proto kvinkvenální fakulty musejí přestati. Papežské buly a zákony nemají závaznosti, nejsou-li přijaty od biskupů. 3. Moc biskupů je universální; proto jurisdikce nunciů musí býti odstraněna a při apelaci k papeži v třetí instanci musejí býti jmenováni judices in partibus. — Josef II. slíbil podporu. Punktace vyvolaly však odpor sufragánů, kteří postřehli, že akce směřuje k tomu, aby metropolitové dosáhli neomezené moci. V čelo opposice se postavil biskup špýrský hr. Styrum, jenž zvláště energicky hájil práva apoštolské Stolice. Akce zlikvidována Piem VI. 1789. — 4 Tvrdili, že lze býti pravým katolickým křesťanem a nenositi jha římského; že lze papežskou důstojnost, která je původu

ním a ve dvorní studijní komisi (narodil se z jansenistických rodičů v Lejdě roku 1700).

Pod ochranou osvícenského všemocného ministra a rádce císařovna Kounice snažila se strana van Swietenova zlomiti vliv jesuitů na vysokých školách a zajistiti si v nově jmenovaných biskupech povolné nástroje. Van Swieten šířil odpor proti stolci papežskému a zásady jansenistické ve všech oborech svého působení a zjednal do rakouských států přístup hlavnímu jansenistickému časopisu „Nouvelles ecclesiastiques", který v německých zemích měl název „Utrechter Zeitung".

Hlavním pomocníkem van Swietenovým z řad vysokého kleru rakouského byl jansenisticky smýšlející kanovník a světící biskup vídeňský *Šimon Ambrož šl. Stock.*

Jako ředitel theologické fakulty (po odnětí správy fakulty jesuitům) a člen dvorní studijní komise a censurního úřadu bojoval se Swietenem proti t. zv. ultramontánní, t. j. církevní soustavě. On byl první, který začal otřásati posavadní soustavou theologickou. Měl přední účastenství v zavádění nového církevního práva na university a ostatní církevní ústavy. Stav se správcem arcibiskupského alumnátu vídeňského, šířil mezi představenými a korrepetitory jansenistickou literaturu. Alumnům stala se díla jansenistů oblíbenou četbou. Ovocem toho byla jansenistická prakse v přisluhování svátostmi a servilní církevní právo. Arcibiskup vídeňský *Migazzi* zakročil, avšak od té doby byl předmětem prudkých útoků časopisectva.[5] Od té éry datuje se též v rakouských zemích osvícenské tažení proti biskupským alumnátům a začíná se volat po generálních seminářích pod správou státní.

božského, ctíti, ale protiviti se jejímu hříšnému zneužívání; že lze s papežem jako otcem veškerého křesťanstva obcovati, ale pánovitosti odporovati.

5 Kardinál hr. Kryštof Ant. Migazzi, arcibiskup vídeňský, byl za éry osvícenské hlavním obráncem katol. orthodoxie a práv Církve. Narodil se 1714 v Tridentě. Studoval v Římě na Collegium Germanicum. Nějakou dobu byl kanovníkem v Brixenu a později v Tridentu. Pro své vynikající schopnosti byl od roku 1745 auditorem Roty pro německý národ. Kardinál d'Alsaca, arcibiskup malínský, jmenoval jej roku 1751 svým koadjutorem. Roku 1756 stal se biskupem ve Vácově v Uhrách, roku 1757 arcibiskupem vídeňským. Po 25 let zůstal spolu administrátorem diecése vácovské, o niž si zjednal veliké zásluhy (postavil ve Vácově dóm, residenci, zbudoval 30 kostelů, 20 far, 15 škol, založil klášter piaristů, Milosrdných bratří, šlechtický konvikt a j.). Roku 1761 jmenován Klementem XII. kardinálem. I arcidiecési vídeňské postavil řadu kostelů a far (v Mödlingu postavil exerciční dům, v něm ročně polovina kleru musela konat exercicie). Kardinál Migazzi patří k nejzasloužilejším biskupům rakouským. Neohroženě čelil proti církevnímu osvícenství, ale ježto byl mezi biskupy téměř osamělý, mnoho nedocílil. Nevýslovně mnoho vytrpěl. I Josef II. jej hrubě urážel. Od osvícenských skribentů byl ustavičně napadán a hanoben. Stále se psalo „Der Dummkopf Migazzi". Jeho karikaturami byly stále zaplavovány ulice vídeňské, obzvláště když vystoupil proti manželskému právu josefinskému.

Vítaným bylo pro jansenisticko-osvícenskou stranu rozšiřované febroniánské protipapežské dílo, vydané pseudonymně jansenisticky smýšlejícím světicím biskupem trevírským *Mikulášem Hontheimem,*[6] zavržené Klementem XIII. roku 1764. V duchu Febronia-Hontheima sepsány rukověti církevního práva od proticírkevních osvícenců Pavla Jos. *Rieggera* a Antonína *Pehema,* jakož i pozdějšího hlavního reformátora studia theologického, liberálního opata broumovského dra Františka Štěpána *Rautenstraucha.*[7]

Tento benediktin broumovský obrátil na sebe pozornost osvícenských kruhů vídeňských, ježto přednášel klerikům benediktinským filosofii a církevní právo v duchu osvícenském a sepsal v duchu febroniánském dva spisy z oboru církevního práva: „Prolegomena in ius ecclesiasticum" a „Institutiones juris ecclesiastici publici et privati". Byv zvolen opatem kláštera broumovského, jmenován byl vlivem osvícenských kruhů vládních ředitelem theologické fakulty pražské university, jakož i přísedícím studijní komise a censurního úřadu v Praze.

Osvícenská dvorní strana vyhlédla si ho za tím účelem, aby jeho přičiněním provedla nový studijní plán. Ježto císařovna mnoho na to dbala, když se některý církevní hodnostář pro novotu neb opravu vyslovil, nastrčen byl jí jako autorita učený opat broumovský, který jsa již delší dobu v důvěrných stycích s osvícenskými kruhy vládními, vyslovil plný souhlas se zamýšlenými reformami. R. 1775 povolán opat Rautenstrauch do Vídně k provedení nového studijního plánu. Stal se presidentem theologické fakulty vídeňské, dvorním radou a hlavním činitelem v osvícenských reformách theologického studia i později za

6 De statu ecclesiae et de legitima potestate Romani pontificis liber singularis ad reuniendos dissidentes in religione christiana compositus r. 1763 (pod pseudonymem Justinus Febronius). Ve spisu hlásáno: 1. Kristus nedal plnosti moci církevní Petrovi, ani sboru apoštolů, nýbrž celé Církvi a Církev ji vykonává svými služebníky, biskupy, z nichž první (primus inter pares) je papež; je však podřízen všeobecnému sněmu. Papež může sice vydávati zákony pro celou Církev, závaznost jejich však závisí od jejich přijetí věřícími. Primát jeho také není nutně spojen s Církví římskou, takže může býti od Církve na jiného biskupa přenesen. 2. Účelem primátu je zachovati jednotu dozorem (primatus inspectionis), vysíláním legátů do všech částí okrsku atd. Všechna práva, která k tomu slouží, jsou nutná, ostatní případečná (accidentalia) a mají hlavně původ svůj v pseudodekretaliích Isidorových. Tato nepodstatná práva nutno papeži odňati a uvésti Církev na stav před Pseudo-Isidorem. Prostředky, kterými toho lze docíliti, jsou: pomoc panovníků, zkoumání papežských listin, dříve než se prohlásí, odvolání od abusu, pasivní resistence proti nárokům a přehmatům papežským, častější svolání synod obecných a národních a posléz samostatné vykonávání veškeré pravomoci biskupské bez ohledu na Řím. Kdyby se papež stavěl proti nálezům obecného sněmu, má býti sesazen, jako se stalo za velikého rozkolu západního. — 7 Nar. 1734 v Blatně (Platten) v Rudohoří.

Josefa II. Po boku Rautenstrauchově v reformách stáli zmínění febroniánští profesoři církevního práva Riegger a Pehem. Febroniánská „Synopsis Juris Ecclesiastici publici et privati" zavedena na všech universitách a učilištích. Obzvlášť ostře bylo zavedení této rukověti přikázáno klášterům, které měly svá domácí studia.[8]

Aby tento febroniánský duch i na ostatních fakultách se šířil, zřízeny stolice „přirozeného práva" a „státních věd".

*

Veliký význam pro necírkevní reformy mělo zrušení jesuitského řádu. Hlavní tužba Gerarda Swietena, jenž s „patriotickou netrpělivostí" očekával zrušení jesuitského řádu a také zemřel pouze rok před jeho všeobecným zrušením († v červnu 1772), se splnila.

K zvlášť pronikavým změnám došlo v Olomouci. Hned po rozhlášení zrušovací buly papežské (1773) jmenovalo gubernium při olomoucké universitě nové učitele po návrhu studijní komise. Jen při fakultě filosofické ponechání dva exjesuité Št. Schmidt pro matematiku a Jan Dürnbacher pro fysiku. Direktorem fakulty filosofické zůstal prelát hradišťský. Na fakultu theologickou přišli vesměs noví členové z řad řeholního a světského kněžstva. Direktorem ustanoven prelát od Všech Svatých Tadeáš Martin *Slavíček*. Na právnickém učení nebylo potřebí změn.

Co se týče vyučovacího plánu, bylo dvorním dekretem ze dne 5. října r. 1774 nařízeno, aby olomoucká universita řídila se po vzoru university vídeňské.[9] Zvlášť bylo uloženo, aby všichni posluchači byli zapsáni po dvě leta na fakultě filosofické a všichni poslouchali tu v 1. a 2. roce matematiku a fysiku, k čemuž dříve nebyli nuceni, když šli potom na fakultu theologickou neb právnickou. Tím stalo se učení filosofické všeobecnou přípravou pro ostatní fakulty a nabylo významu, jenž způsobil potom proměnu jeho na 7. a 8. třídu gymnasiální a novou organisaci samostatné fakulty filosofické.

8 Každý Ordinarius měl za tím účelem poslati do kláštera světského kněze jako komisaře. Tento svolal konvent, přečetl shromážděným nejvyšší rozkaz a dodal, že žádná these nesmí býti hájena, než ta, která je v knize Riegrově. Své nařízení musel si vyslaný komisař dáti potvrditi od představeného kláštera a podati svému Ordinariátu. Konečně musel se každý řeholník před vysvěcením podrobiti zkoušce z práva církevního podle této knihy. (Dekret z 5. října 1776.) — 9 Plánu učebnému na vídeňské universitě mělo se podle nařízení dvorního vyhovět v Olomouci co nejvíce. Dálo se tak však příliš povrchně a bez zřetele k praktickým potřebám národním. Tenkrát byla velmi příznivá situace pro zavedení stolice českého jazyka, když na vídeňské universitě zřízena byla řádná stolice českého jazyka již roku 1775. V Olomouci se však toho nevyužilo a stolice česká se nezřídila, jistě nikoliv jen z nedbalosti, ale i pod tlakem vlivů protičeských.

Dalšími reformami rozšířeno bylo studium theologické na 5 let. Každý bohoslovec studoval 6 tříd gymnasijních, 2 ročníky filosofie a 5 let theologie. Při tom zrušeny „zbytečné" prázdné dny (zvláště úterý každého týdne) a ponechán prázdným jen jeden den v týdnu, čtvrtek.

Nová organisace školních instancí přinesla změny i pro universitu olomouckou. Kancléřem jejím jmenován olomoucký kanovník bar. František *Šubíř*, jenž stal se zároveň vrchním direktorem, čímž odpadly úřady direktorů fakult. Nový kancléř vedl si tak samostatně, že po dobu jeho vlády zanikla v Olomouci také studijní komise. Po jeho smrti roku 1777 byla však komise studijní obnovena tím způsobem, že jmenován byl vrchní direktor (Tadeáš Martin Slavíček) a 4 direktoři (fakulty theologické, filosofické, učení právnického a studií gymnasijních), kteří tvořili direktorium čili universitní senát. Úřad universit. kancléře ztratil tím velmi na svém významu.

Osnova theologického učiva proměněna a rozšířena. V 1. roce učilo se jazykům orientálním (hebrejštině a arabštině) a pragmatickým dějinám církevním, v 2. roce výkladům Písma a sv. Otců (hermeneutice a patristice) a dějinám theologické literatury, v 3. roce dogmatice s morálkou a pastorálkou, ve 4. roce dogmatice a církevnímu právu (na učení právnickém), v 5. roce byl výcvik praktický a asketika, katechetika, kasuistika, liturgika a polemika.

Z theologických disciplin nařízeno vypustit všechny nauky jednotlivých škol. Nařízeno učiti podle „Ježíše Krista".

Pro vyučování předepsány příslušné knihy učebné.

Při těchto reformách dochází k zmíněnému významnému ústupku v ohledu národním na theologické fakultě: Pastýřská bohověda má se vykládati Němcům německy a *Čechům česky*.

NAČ DLUŽNO HNED S POČÁTKU DŮRAZNĚ UPOZORNIT

Glosa k orientaci.

Národní obrození v kleru moravském nemělo výlučně osvícenského rázu. Nelze je vykládati výhradně působením osvícenství.[1] Dobové

1 Dosavadní literárně-historické výklady o českém národním obrození uvádějí naše obrození vůbec v přímou souvislost s ideovým proudem osvícenským. V tomto smyslu pojali své výklady národního obrození Jaroslav Vlček, Arnošt Kraus, Josef Hanuš a Václav Novotný. První, kdo se u nás pokusil o nový výklad národního obrození, byl Masaryk. V „České otázce" pojímá národní obrození jako proces pokračující v reformační tradici české. Podle Masaryka tradice reformační rehabilitovala pro národní obrození —

proudění osvícenské přispělo nejednou příznivou okolností, ale obrození naše i v kleru vychází *z vlastních národních sil, z domáci tradice.* Utajená síla národnosti byla životně probuzena právě odporem k bezohledným snahám germanisačním. Je to reakce spoutané energie národní vůči mocnější síle poutající a tudíž výraz sebezáchovného pudu národního. Osvícenské tendence, ústící v rakouský patriotismus s jeho ústřední germanisující tendencí, tajily v sobě největší nebezpečí pro nacionalismus český. Právě nárazem germanisačního osvícenství na český národní individualismus doznalo vývojové tempo v národním cítění zdravého, rušného zrychlení. Patrno to i v rané obrozenské literatuře.

I ti, kdož přisuzují upřílišněný vliv dobovému osvícenství na české obrození,[2] uznávají, že osvícenský racionalismus poskytl našemu obrození literárně velmi málo; byť tento směr u nás literárně skoro bezmocný. Vývoj vlastní české literatury nenašel v mělkých osvícenských filosofech josefinismu ani jediného základního kamene. K stavbě české literatury připravoval se základ probouzející se domácí vědou. Národně kulturního významu dobyly si vědecké práce, o něž josefinismus neměl zásluh. Bylo to hlavně badání v oboru domácí historie a vlastivědy i práce jazykozpytné. Směřovaly vlastně proti úsilím josefinismu, třebas že původcové jejich sami byli osvícenstvím ovlivněni. Josefinismus znal jen dobu přítomnou, studie historické však si uvědomovaly slavnou minulost národa. Proti centralisačním snahám josefinským právě historie budila lásku ke starým zřízením, zvykům a práci předků a vřelé cítění pro užší vlast. Pusté ničení starých památek historických i uměleckých, staveb, drahocenných kancionálů, archivů, knihoven, zejména při rušení klášterů, ničení, které se rovná největším pohromám válečným,[3] snaží se tito učenci historičtí paralysovat láskou ke starým listinám, rukopisům a starým knihám; mnohé z nich svou obětavostí zachraňují.

Jako za prvních dob měli hlavní zásluhu o badání historické u nás řeholní historikové kněžští, tak je tomu i v druhé polovici 18. století. Naši dějezpytci učí se od cizích badatelů oceňovati význam našich nejstarších chronistů a osvojují si výsledky nové vědy historické. Pobádá-

jakmile polevila jesuitská isolace — tytéž ideje, které k nám současně přinášelo západní osvícenství. Na nehistorický a spíše romanticko-filosofický základ koncepce Masarykovy ukázal již Arnošt Denis, po něm pak přesvědčivě Pekař a Arne Novák. K nim druží se mladý katolický literární historik dr. Jan Strakoš svou studií „Počátky obrozenského historismu a Mik. Ad. Voigt". (Příspěvek k historii protiosvícenské reakce v národním obrození.) Praha 1929.

2 Kromě uvedených Jan Jakubec, Dějiny literatury české. Hl. 6, str. 374.

3 Jakubec tamtéž str. 375 a n.

ni příkladem historiků cizích, kteří vydávali i prameny k české historii a též i zahanbení cizí péčí o české badání historické, pilně se dávají do práce. Badání v domácí historii, zahájené vlastně německými a nizozemskými benediktiny, účinně rozvíjí rajhradský bibliotekář a později opat *Bonaventura Josef Piter* (Pitter, 1708—1764), po něm pak zvlášť jeho žák piarista *Gelasius Dobner* (1719—1790). Za Dobnerem jde týmž směrem *Fr. Martin Pelcl* (1734—1801) a zejména mnohostranný badatel piarista *Mikuláš Adaukt Voigt* (1733—1783), pak piarista Jaroslav *Schaller* (1738—1809) a v oboru domácího státního práva olomoucký učenec a vlastenec *Josef Vratislav Monse* (1733—1793). S literárním vývojem českým jsou v nejtěsnějším spojení a nejplodněji jej povznášejí horlivě pěstované studie literárně historické a jazykové, o jejichž rozvoj má největší zásluhy *Josef Dobrovský*, který se stává hlavním pilířem literatury české.

*

Germanisační úsilí josefinského režimu podněcuje u nás silnější národní uvědomění. Vlastenecké smýšlení, láska k rodnému jazyku i české minulosti plně nezanikla u nás ani v nejžalostnějších dobách. Žila ve spisech Balbínových, Pešinových, Rosových, Středovského a jiných. Za obnovených studií historických hlásali ji badatelé Dobner, Voigt, Born, Pelcl a jiní. Zvroucněný a prohloubený smysl pro českou historii přirozeně vede i k českému jazyku. Chabé a kolísavé burcují *obrany jazyka českého.* První pozvedá veřejně hlasu ve prospěch jazyka českého *Fr. Jos. hr. Kinský* (1739—1805), ředitel voj. akademie v Novém Městě u Vídně, v apologii českého jazyka „Erinnerungen über einen wichtigen Gegenstand, von einem Böhmen" (1773). Mluví o přednostech a potřebě české řeči a otevřeně se prohlašuje za Čecha. Roku 1775 objevuje se slavná *Balbínova* latinská obrana jazyka českého, vydaná Pelclem. Roku 1783 následují obrany olomouckého bibliotekáře akad. knihovny *Jana Aloise Hanke z Hankensteina* (1751—1806) a lexiografa českého i spisovatele *Karla Hynka Tháma.* Myšlenky těchto apologií ozývají se v českých novinách, v předmluvě k první Thámově novočeské sbírce básnické, ve veršovaných proslovech při českých představeních, v předmluvách k mluvnicím a slovníkům českého jazyka a jiných. Šíří se mezi studentstvem, duchovenstvem, učitelstvem, měšťanstvem i úřednictvem. Takto roste národnostní probuzenské úsilí ve smyslu jazykovém. Českému jazyku projevují přízeň i mnozí členové z české aristokracie. Plyne to jednak z odporu proti reformám josefinským, namířeným proti privilegiím šlechty, jednak z hojných styků českých učenců se vzdělanými členy české aristokracie. Když se dílo Josefa II. hroutí a vznikají proti němu jinde i revoluce, usilováno z důvodů praktických,

hlavně pro nedostatek kněžstva (zaviněný reformami josefinskými) od stavů českých, aby bylo učení českému jazyku na gymnasiích obecněji zavedeno. Dosaženo aspoň toho, že roku 1791 povolena byla na universitě pražské stolice české řeči a literatury (obsazena Fr. M. Pelclem). Významnou další apologií českého jazyka je spis *Jana Rulika* (1744—1812)[4] „Sláva a výbornost jazyka českého". Hlavní záchranný úkol má převzíti česká kniha. Spásu nelze čekat s vyšších míst (jak myslel Pelcl a Hanke), nýbrž od čes. spisovatelů-buditelů. Rulík žádá od vlastence, aby všude veřejně mluvil česky, miloval národ a čítal pilně české knihy.[5]

*

Naše obrození nelze vykládati výhradným vlivem osvícenství. Naopak: Obrozující se národ vymezuje svůj národní program *v protikladu k osvícenskému proudění* a právě tím netušeně zvyšuje potenciál českého vědomí národního. Podmínky, dané *historickou vlastivědnou tradicí balbínovskou* (kterou Pekař označuje za vlastní program národního obrození), mohly vytvořit v druhé polovici 18. století obrozenské ovzduší národa, hlásícího se o svá existenční práva. A hlavně kritická etapa obrozenská v letech 1770—1780, v níž srážejí se osvícenské proudy s domácími českými tradicemi, ukazuje nám výraznou opositčnost probouzejícího se národního vědomí proti osvícenství a germanofilství v duchu balbínovské tradice.

Dr. Strakoš[6] nejnověji přesvědčivě nám poukazuje na pronikavý vliv domácího historismu[7] tradice balbínovské na naše národní obrození, jak se jeví hlavně u předního buditele piaristy Mik. Ad. Voigta,[8] jehož lze zváti Balbínem 18. věku.

4 Jan Josef Rulík, český literát a hudebník, vřelý přítel V. M. Krameria, spolupracovník při redakci Novin vlasteneckých a České Expedice. Vydal více než 40 spisů obsahu historického, náboženského a naučného, jimiž se velmi zasloužil o naše národní obrození. Spisy jeho směřují k mravnímu a náboženskému vzdělání českého lidu. Mocně budily lásku k vlasti poukazy na bývalou slávu a velikost našich. Rulík byl vřelý katolík. Přeložil mnoho katechesí i kázání. Vydával i populární liturgické a modlitební knihy.

5 Jakubec tamtéž str. 403—406.

6 Počátky obrozenského historismu a Mik. Ad. Voigt str. 14 a n.

7 Historismem rozumí se onen směr ideový, jenž lpí na organickém vývoji národní kultury, zvyšuje porozumění pro minulost a tradiční pojetí problémů národních, vzpíraje se násilnému vnikání cizorodých prvků do národní kultury.

8 Voigt Mikuláš, klášterním jménem Adauctus a S. Germano, nar. 14. ledna 1733 v Horním Litvinově v kraji litoměřickém z dělnických německých rodičů. Na gymnasijních studiích ve Slaném a Chomutově osvojil si znalost češtiny a po filosofických studiích v Litomyšli roku 1747 vstoupil do řádu piaristského. Roku 1758 byl vysvěcen na kněze. Působil na různých místech v duchovní správě. Pak vyučoval řeholní dorost v matematice a klasické

Voigt staví se vášnivě na obranu zakřiknutého individualismu českého proti osvícenským tendencím rakouským, představovaným na české půdě pražským časopisem Prager Gelehrte Nachrichten. Svými Effigies virorum eruditorum a Acta litteraria Bohemiae et Moraviae[9] hájí

filologii. Roku 1771 povolán do Prahy za místorektora tamější piaristské koleje. Tu se seznámil s Dobnerem a jinými českými učenci. Jejich působením zachvácen byl vzmáhajícím se ruchem vlastivědným především na poli domácí numismatiky a historie vzdělanosti. Jal se první kriticky pracovati v oboru vlastivědné numismatiky o českých mincích. Položil tak základ českému mincovnictví. Nejzávažnější čtyřsvazkové dílo jeho „Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen nach chronologischer Ordnung nebst einem kurzen Begriff des Lebens der Münzfürsten und anderen" (1771—1787) zjednalo mu jméno nejlepšího znalce mincovnictví a správu při císařských sbírkách mincí ve Vídni, kde od roku 1776 působil zároveň jako universitní profesor historie a jako první kustos při akademické knihovně. Pozdější pracovníci v tomto oboru (Josef Mader a hr. Fr. Sternberg) rádi mu přiznávali název „otce českého mincovnictví". Od první chvíle, kdy byl získán pro české vlastenecké hnutí Durychem, Dobnerem a hr. Waldštejnem, pracoval s krajní obětavostí a napětím duševních sil na obrození českého národa. Rozhorliv se plamenně proti nepřátelům své české vlasti, kteří jí všecky zásluhy literární upírali, jal se pracovati na dvou velikých obranných dílech (o nichž bude řeč v dalším). Proti osvícenským rakouským tendencím, ohrožujícím český nacionalismus, razil cesty českému programu buditelskému v duchu domácího historismu balbínovského. Roku 1777 stal se doktorem filosofie. Horlivě přispíval k zvelebení ryt. Bornem založeného spolku učenců (zárodku to pozdější Král. české společnosti nauk) četnými studiemi. Roku 1783 resignoval pro svou chorobu na úřad profesorský a roku 1784 uchýlil se k řeholním svým bratřím do Mikulova. I při své chorobě nepřestal býti literárně činným. Vydal ještě několik odborných spisů a dokončil životopis kardinála Dietrichsteina. Věhlasem svým slynul i za hranicemi své vlasti a poctěn byl mnohými uznáními. (Roku 1784 jmenován byl od Král. české společnosti nauk jejím členem.) I na smrtelném loži zanášel se ještě vědeckými pracemi. Zemřel v Mikulově 18. října 1787, zůstaviv po sobě 15 svazků rukopisů. Voigt byl učenec vzácných vloh, rozsáhlých vědomostí nejen historických, ale i matematických, filologických a theologických. Při tom byl ušlechtile skromný a nade vše horlivý milovník české vlasti, k jejíž oslavě směřovala většina jeho nejlepších spisů, čímž zasloužil si u vrstevníků čestného názvu „českého vlastimila".

9 Jsou to dvě obsáhlá díla latinská O b r a z y u č e n c ů a u m ě l c ů č e s k ý c h a m o r a v s k ý c h (1773—1774 ve dvou svazcích) a časopis A c t a l i t t e r a r i a B o h e m i a e e t M o r a v i a e (1774—1783 dva svazky). V obou dílech měl Voigt pomocníky: Ign. Borna, hlavního nakladatele jejich, a Pelcla, kteří první dílo Voigtovo překládali do němčiny s názvem „Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Wirken". Pelcl původní dva díly Voigtovy doplnil a rozmnožil na čtyři, a tak dílo, které podávalo 116 biografií a zdařilých vyobrazení českých spisovatelů a umělců, nádhernou úpravou a svědomitou prací znamenitě representovalo před tehdejším vzdělaným světem českou minulost literární i české badání současné v cizině. Druhá publikace „Příspěvky k literatuře Čech a Moravy" přinesla hojný materiál ze starší české literatury od století 14. až do století 17., ať byla psána jazykem čes-

posice národní tradice, účinně je rozšiřuje a upevňuje. Osvícenské tendence rakouského etatismu byly by absorbovaly neb ochromily český individualismus, kdyby na jeho obranu nebyl vystoupil Voigt jako tvůrce uvědomělého českého programu buditelského v rámci domácího historismu a s ním Fr. Pelcl, zprvu jako exponent stavovské politiky české, která jala se paralysovati centralistické choutky vídeňské vlády, čímž nepřímo přispívala k uhájení národní individuality českých zemí i české kultury.

Voigt nejvýrazněji z ostatních buditelů 18. století plně zdůrazňuje a ohnivě hlásá, že v historismu je záchrana pro národ, který byl kdysi slavným, ale upadl a že v tomto historismu je i celý regenerační program národní. Je to *domyšlení balbínovské tradice,* která jde k Voigtovi přes Pitera a Dobnera. Historismus, jenž v prvních dobách našeho národního obrození byl nejvlastnějším reservoirem české myšlenky národní, Voigt nejpronikavěji uplatnil. Poznání vlastní národní kultury v minulosti má poučiti mladou generaci především o soběstačnosti českého národa; rozvoj národního života nutno proto říditi podle příkladů předků, neboť historie jejich činů, hlavně slavných, ale i chyb je nejlepší školou života. Tím se podnítí tvořivá touha po pokračování v slavném díle předků. Jestliže až dosud buditelé české řeči a literatury od Balbína počínaje snažili se minulostí národní dodávati odvahy národu porobenému a zjevováním hlavně jeho slavných dob a projevů i podnítiti rozvoj duchovních sil v národě, Voigt pokouší se z historické tradice vykonstruovati skutečný program obrozenský. Historismem chce *demonstrovati proti závislosti* na německé kultuře, ale též pro svéráz domácí i pro neodvislost české kultury a konečně chce podnítiti nový rozvoj českého písemnictví. A proto je duch vlastenectví buzeného v letech 1770—80 *protiosvícenský, protirakušanský, protiněmecký.*

Vše, čím se později představil český romantismus, bylo z veliké části dědictvím Voigtovým a prvních buditelů našich. U Voigta nacházíme všechny zárodky pozdějšího romantického programu: úctu národního ducha, který je nepřístupný cizím vlivům, ochranu před cizím porušením kultury domácí, vřele patetické vzrušení nacionálního cítění, jež obnovuje nejzastaralejší nároky, jen aby vrátilo národu části dědictví ztraceného, zjevování minulosti za tím účelem, aby se tvořila budoucí sláva národa, přilnutí k tomu, v čem tkví původnost národní kultury, práce na vývoji jazyka a v důsledku toho odpor k cizorodým kulturám,

kým nebo latinským a německým. Horlení pro slavnou minulost českou v těchto dílech mocně podněcovalo k lásce vlastenecké. Stejně tak působilo proslulé dílo Balbínovo „Čechy učené", v letech sedmdesátých dvakrát vydané.

zvláště germanofobie a pokusy o slovanskou vzájemnost; slovem, u Voigta nacházíme široce a konkretně pojatý historismus ve službách národní renesance.

Český romantismus nezrodil se s Herderem, nýbrž byl u nás připravován skutečnými poměry: tragickým údělem národa, jenž ztratil samostatnost a jenž touhu po této samostatnosti nemohl utlumit. A nemohl dáti přesvědčivějšího a účinnějšího výrazu této své touze, než právě svými zálibami historickými, v nichž byla i útěcha i naděje spolu. Katoličtí kněží Balbín a Voigt, skuteční buditelé a tvůrci programu obrozenského, jsou také zároveň prvními průkopníky romantické ideologie české, která národní obrození pojímá historicky a vzpírá se násilnému vstupu cizích idei do národního procesu obrozenského.[10]

*

Není pochyby, že zřízení české stolice pastorálky na moravské universitě mělo značný význam pro národní uvědomění moravského kléru, než nelze však zároveň důrazně nepoukázati, že právě osvícenství tereziánské a hlavně josefinské éry, ať v systému reforem, ať v některých profesorech, *nedovolovalo vytěžit z této příznivé okolnosti tolik, kolik by jinak bývalo bylo na prospěch vlasteneckého obrození duchovního dorostu.*

SITUACE NA FAKULTĚ A V KNĚŽSKÉM SEMINÁŘI ZA NECÍRKEVNÍCH REFOREM

Přestěhování university i kněžského domu do Brna.

Zavedení pastorálky do studia theologického a zřízení české stolice[1] spadá do doby vnitřních zmatků jak na fakultě, tak v „kněžském do-

10 Viz Strakoš, Počátky obrozenského historismu. Hlavně kap. 2, 5, 7 a 14; Badání o národním obrození a potřeba interpretace obrozenských textů, Akord, č. 5, 1934.

1 K zavedení pastorálky do bohovědného studia došlo z utilitaristických důvodů státních. Studium theologické muselo se říditi prospěchem státu. Kněz — státní úředník podle ideologie tereziánsko-josefinské potřebuje především vědomostí, jichž by mohl v praxi účinně použíti ve své funkci. Souhrn těchto praktických vědomostí měla podávati právě tato nová disciplina podle norem, vypracovaných Rautenstrauchem. Dne 18. října 1777 nařízeno dvor. dekretem: Pastorální theologie budiž přednášena zvláštním učitelem jako samostatný učebný předmět. Budiž přednášena denně (hodinu dopoledne a hodinu odpoledne). Pastor. theologie budiž přednášena v m a t e ř s k é m j a z y k u posluchačů. Vyučování nechť postupuje přesně podle tabelární předlohy Rautenstrauchovy. Dokud nebude zvláštní rukověti, budiž

mě". Střetá se tu osvícenství s katolickou orthodoxií a katolickými principy při výchově dorostu kněžského.

Při reformě, prováděné na theologickém učení v Olomouci, učiněn tehdy už pokus o první typ generálních seminářů, které později zavedl Josef II.

Roku 1777 povýšeno bylo biskupství olomoucké na arcibiskupství (bulou Pia VI. z 5. listopadu 1777 na žádost Marie Terezie) a další bulou z 25. prosince 1777 zřízeno biskupství brněnské.[2] Podle nařízení vládního měli alumni nové diecése konat svá studia s alumny olomoucké arcidiecése na universitě olomoucké a bydleti v tamním kněžském domě (domus presbyterorum), jehož zřízení císařovna Marie Terezie dvorním dekretem z 10. listopadu 1775 nařídila, který však teprv začátkem školního roku 1777 mohl býti otevřen.[3]

Než roku 1778 přeložena universita olomoucká do Brna. Způsobily to hlavně spory mezi novými profesory světskými i duchovními, mezi nimiž nebylo lze docíliti náležité shody.

Profesoři tvořili nesourodý konglomerát.

Překotné a nedomyšlené reformy vnášely v poměrech olomouckých četné zmatky v ústrojí moravské vysoké školy.[4] Na stálé stížnosti, že se nezachovávají předpisy státní, vypravena do Olomouce zvláštní dvorní komise, která by vše vyšetřila. Zpráva této komise způsobila prý

používáno dílo „Pastor bonus seu Idea, Officium, Spiritus et Praxis pastorum" od Jana Opstraeta. Kniha tato byla plná bludů jansenistických a roku 1766 byla zakázána Kongregací sv. Officia. Na universitě vídeňské budiž přednášen nový předmět německy a latinsky, na universitě pražské a olomoucké německy a česky dvěma různými profesory. Pastorální theologie byla s počátku za éry osvícenské neurovnanou snůškou pouček z theologie, filosofie, mediciny i věd hospodářských. Teprv později pozvolna byla tato koncepce pastorálky očišťována v duchu církevním a pastorálka proměněna v důležitý praktický předmět theologie.

2 Prvním biskupem brněnským jmenován na zákrok Marie Terezie světicí biskup olomoucký Matyáš Frant. hrabě Chorinský (1777—1786), jehož nedlouho před svou smrtí (31. října 1776) vysvětil olomoucký biskup Maxmilián hr. z Hamiltonu. Prvním arcibiskupem olomouckým byl Antonín Theodor hr. Colloredo z Waldsee (1777—1811). Po jedenáctiměsíční sedisvakanci zvolen jednomyslně volbou kapituly 6. října 1777.

3 Zmíněným dvor. dekretem ze dne 10. listopadu 1775 nařízeno bylo zřízení samostatného kněžského výchovného domu (semináře) pod názvem „Priesterhaus", odděleného od konviktu šlechtického. Na zřízení tohoto semináře odkázal olomoucký biskup Leopold Friedrich Egkh (1758—1760) téměř všecek svůj majetek, učiniv seminář svým universálním dědicem. Celkový obnos, k tomu účelu určený, dostoupil celkem výše 91.880 zl. O dotování semináře bližší v stati dra J. Kachníka „Das fürsterzbischöfliche Clerikalseminar in Olmütz" v Zschokkeho „Die theol. Studien und Anstalten der kath. Kirche in Österreich" 1894, str. 961.

4 Zevrubně o tom pojednává Christ. d'Elvert „Geschichte der Studien, Schul- und Erziehungs-Anstalten", Brünn 1857, str. 166 a n.

ve Vídni dojem velmi nepříznivý. Císařovna konstatovala „wie wenig die in Studienfachen ergangenen höchsten Verordnungen beobachtet und wie lau von den Vorstehern der Studien ihre Amtspflichten erfüllt worden" (d'Elvert str. 167). Po druhém vyšetřování, řízeném dvorním radou Heinkem a proboštem Wittolou, členem censurní komise, zvítězil ve Vídni názor, že universita není na pravém místě a že by měla býti i s kněžským seminářem a stavovskou akademií přeložena do Brna, kdež by bylo možno lépe na ni dohlížeti. I vydán 24. května 1778 dvorní dekret, kterým moravská universita přenesena do Brna, do sídla zemských úřadů.[5] S ní stěhována i universitní knihovna, která tehdy čítala 36.000 svazků. Také seminář kněžský a stavovská akademie z rozkazu císařovnina do Brna přesídlily. V Brně však nebylo ani o provisorní umístění university postaráno. Z toho vzniklo mnoho nepořádků. Za několik krátkých měsíců přestěhována kvapně universita se svými konvikty, ano i veliká knihovna, která jsouc uložena ve 100 bednách, měla nad 1000 vídeň. centnýřů váhy. V Brně po celý rok složeny byly bedny s knihami ve vlhké chodbě, než se jim dostalo aspoň provisorního umístění.[6]

Značné změny nastaly na universitě v organisaci. Rektorovi odňata byla správa hospodářská a svěřena syndikovi, jemuž k pomoci byl místosyndikus a kancelista. Dřívější poměrně značná volnost universitního vyučování byla v Brně obmezována studijní komisí, složenou novým způsobem, ježto do ní byli přibráni vedle direktorů tří fakult i profesor politických věd, jeden guberniální sekretář a kustos universitní knihovny. Předsedal pak jeden z radů guberniálních, jenž u gubernia byl i referentem universitním. Na gubernium přenesena byla pak i veškerá agenda studijní komise.

Bylo zřejmo, že osvícenská strana u dvora chtěla universitu vytrhnouti z rukou církevních činitelů, jichž působení nahrazováno podvazujícími tuhými formalitami byrokratismu.

Nejmenší vliv ze všech dřívějších činitelů ponechán byl arcibiskupu olomouckému, jemuž vlastně vedle pouhého názvu protektora university zůstal jen problematický dohled na zachování katolické víry na theologické fakultě. Fakticky universita v Brně vymkla se úplně z jeho moci a rovněž vliv jeho na kněžský dům (seminář) byl bezvýznamný. Seminář umístěn v bývalém semináři jesuitském. Theologická fakulta spolu s právnickou přijata zatím v augustiniánském klášteře u svatého Tomáše (filosofická v biskupském dvoře, universitní knihovna v paláci dietrichsteinském).

5 Titul zůstal nezměněn: C. k. arcibiskupská universita v Brně (arcibiskupská od roku 1777).

6 J. V. Prášek, Vysoké školy moravské str. 298 a n.

Ježto universita moravská byla založena biskupem olomouckým a zakladatelem svěřena řádu jesuitskému, slula *Caesareo-Regia ac episcopalis* (od roku 1777 *archiepiscopalis*) *Universitas Soc. Jesu*. Císařovna Marie Terezie zakázala však přídavek *Societatis Jesu* (dvorním dekretem 13. února 1762).[7] Biskupu olomouckému svěřila pouze *protektorát* nad studiemi olomouckými (dvor. dekr. z 19. ledna a 8. července 1762), čímž vliv jeho byl velmi omezen. Bylo mu dovoleno nahlédati do protokolů, návrhů a elaborátů olomoucké studijní komise, aby k nim připojil své eventuální poznámky; guberniu pak uloženo, aby protektora o všech nejvyšších nařízeních v oboru studijním uvědomovalo (dvor. dekr. z 19. června, 7. září 1765 a 27. června 1768). Od roku 1765 (podle dvor. dekr. ze 7. září t. r.) měl se nazývati jen *studijním protektorem* (Studien-Protektor). Titul protektora zůstal arcibiskupu olomouckému i po přesídlení university do Brna, ale veškerá jeho ingerence do studií úplně podvázána.

V čele university stál jako nejvyšší akademický dignitář *rektor magnificus*. Dříve byli rektoři olomucké jesuitské koleje vždy současně rectores magnifici olomoucké university. Císařovna Marie Terezie nařídila však, aby rektor magnificus volen byl ročně od skutečných členů fakult a aby i jiní zasloužilí muži než jesuité byli voleni (dvor. dekret 13. února 1762, 30. července 1763, 1. prosince 1764, 18. ledna 1766). Od roku 1765, kdy po prvé zvolen byl rektor, který nebyl členem řádu jesuitského, nedosáhli jesuité nikdy už rektorské hodnosti.

Jenom členové fakult (membra facultatis), a to takoví, kteří dosáhli gradu doktorského (dvor. dekr. 12. října 1776), směli býti voleni za rektory (dvor. dekr. 3. září 1774).

Rektor magnificus byl první osobou university (dvor. dekr. 7. září roku 1765 a 7. září roku 1779).

Druhou dignitou, před níž měl rektor precedenci, byl *universitní kancléř*.

I funkce kancléře patřila dříve k prerogativám jesuitského řádu. Císařovna Marie Terezie zrušila však tuto výsadu a jmenovala c. k. universitním kancléřem olomouckého kanovníka *svobodného pána Šubíře* (dvor. dekr. 23. února 1771), jehož pověřila provedením reforem ve zřízení university podle nového studijního plánu, v důsledku čehož r. 1775 studijní komise přestala fungovat a studijní direktoři byli de facto abrogováni.

Po smrti Šubířově jmenovala císařovna na jeho místo olomouckého kanovníka *hraběte Vettera* (dvor. dekr. 12. listopadu 1777) a po přeložení university do Brna infulovaného dómského děkana a generálního vikáře brněnského *Jana Leopolda, svobod. pána z Postu* (dvor. dekr. 10. listopadu 1778). Ale funkce kancléře pozbyla svého významu i vlivu, ježto roku 1777 obnovena byla *studijní komise*, která převzala správu university.

Kancléř Post záhy zemřel (26. října 1779) a novým kancléřem jmenovala císařovna brněnského faráře a arcikněze *Ignáce Sukupa* (dvor. dekr. 30. března 1780).

Také děkany theologické a filosofické fakulty byli dříve jen členové Tovaryšstva Ježíšova. I toto privilegium zrušila císařovna dvor. dekr. ze dne 23. února 1762.

Po zrušení jesuitského řádu byli bývalí jesuité vyloučeni ze všech theologických kateder a zároveň z funkce děkanské (dvor. dekr. ze dne 8. března 1777).

V čele studijní komise, která byla reaktivována roku 1777 a vlastní správu university vedla, byl vrchní universitní direktor guberniální rada *Jan hr. Mittrowsky* (jmenovaný guberniem r. 1778). Předsedal studijní komisi a slul praeses nebo president studijní komise.

Členy komise byli *direktoři* theologické, filosofické a juristické fakulty, jakož i guberniální sekretář (protokol vyhrazen jen kustodu bibliotéky).

Zřízením universitního kancléře, jmenovaného císařovnou, přeložením university do Brna, reaktivováním studijní komise, zesílením vlivu gubernia zbaven byl arcibiskup olomoucký fakticky všeho vlivu na universitu. Zůstalo mu na papíře právo návrhu na obsazení direktora theologického studia (od roku 1760) a problematický dozor na ryzost tradované a zkoušené katolické nauky, což za sešněrovanosti státní bylo skoro ilusorním.

Místo dosavadního provisorního direktora theologické fakulty *Schupplera*, který jako týnecký farář nemohl zastávati své funkce po přeložení university do Brna, jmenovala císařovna novým direktorem beneficiátu u svatého Petra ve Vídni, světského kněze *Kašpara Carla*, „einen grundgelehrten und mit guten Eigenschaften begabten Mann" (dvor. dekr. z 18. června 1778).

Carl byl však výstřední jansenista, který necírkevním smýšlením způsobil mnoho zmatků.

*

Když universita po návratu z Brna změněna byla na lyceum, zůstala správa její vyhrazena nadále brněnské c. k. studijní komisi (dvor. dekr. z 12. října 1782). Poněvadž však direktoři fakulty přišli do Olomouce a brněnská stavovská akademie spojena byla s tereziánskou ve Vídni, redukoval se počet členů komise na praesesa hr. Mittrowského, svob.

7 Když přeložena byla universita opět do Olomouce a přeměněna v lyceum, císař Josef II. nedovolil, aby se lyceum smělo zváti arcibiskupským (dv. dekr. 4. února 1783).

pána Hausperského, gub. sekretáře Schröttera a protokolistu Hankeho.

Posléze zrušil císař Josef II. brněnskou studijní komisi a přidělil její agendu guberniu, čímž státní spoutání jakéhokoliv vlivu církevního bylo úplně dovršeno (dvor. dekr. 15. března a 28. dubna 1783).

PROFESORSKÝ SBOR THEOL. FAKULTY V BRNĚ

Stav profesorského sboru při přeložení university do Brna byl tento:

ThDr. Pavel Ferdinand Niering, světský kněz, rodem z Kláštera Hradiska, přednášel církevní historii (po augustiniánovi Ferdinandu Quietinském).

PhDr. Antonín Gärtler von Blumenfeld, světský kněz, rodem Olomučan, přednášel orientální řeči.

PhDr. Damian Czerny (Černý), dominikán, rodem z Nymburku v Čechách, přednášel o Písmě sv. (hermeneutiku).

Cand. Dr. Fil. Leopold Pischel, dominikán (von Neisse gebürtig), přednášel patrologii, polemiku a theol. literární dějiny.

PhDr. Jan Qualbert Reidinger, dominikán, přednášel první část dogmatiky.

PhDr. Bernard Böhm, premonstrát z kláštera hradišťského, rodem z Olomouce, dříve prov. profesor řečtiny, přednášel druhou část dogmatiky.

Václav Schanza, světský kněz, rodem z Brna, přednášel morálku.

*

Církevní právo přednášel posluchačům theologie dr. J. Monse, profesor právnické fakulty.

Celkový počet posluchačů theologie byl na počátku i na konci roku 1778 348 (podle d'Elverta str. 179).

*

Po přeložení university do Brna zřízeny na theol. fakultě nové dvě stolice: německé a české pastorálky. Zatímním lektorem německé pastorálky jmenován světský kněz Josef Lauber (26. listopadu 1778), lektorem české pastorálky řeholní kanovník augustiniánský Adalbert Slawiczek (Slavíček) 2. února 1779.

Dne 4. září 1778 zemřel profesor dogmatiky Reidinger. Na jeho místo jmenován dvor. dekretem z 12. října 1778 augustinián Celestin Wimmer, dosavadní profesor téhož oboru ve Rjece.

*

Ve školním roce od 1. listopadu 1779 do 7. září 1780 čítal profesorský sbor theol. fakulty pod direktorem Kašparem Carlem 9 členů:

Prof. Niering přednášel církevní dějiny podle příručky Bertiho. (Měl 50 posluchačů.)

Prof. Gärtler vyučoval hebrejštině a přednášel o hermeneutice Star. zákona podle rukověti Reineccia a pražského profesora benediktina Jeronyma Fridy „Institutiones hermeneuticae veteris testamenti (Pragae 1776). (50 posluchačů.)

Prof. Černý vyučoval řečtině a hermeneutice Nového zákona podle rukověti Heydovy (od 4. září 1781 podle své příruční knihy). (47 posluchačů.)

Prof. Pischel přednášel patrologii podle Tobenze, theol. dějiny literární a polemiku podle Schleicherta (dvor. dekr. z 12. února 1779). (47 posluchačů.)

Prof. Schanza přednášel morálku podle knihy biskupa Genetta a od roku 1781 podle vlastní morálky (schválena dvor. dekr. 27. listopadu 1781). (46 posluchačů.)

Prof. Wimmer přednášel první díl dogmatiky podle Gazzanigy. (46 posluchačů.)

Prof. Böhm druhý díl dogmatiky podle Bertieriho. (39 posluchačů.)

Prof. Lauber (od 16. prosince 1778) přednášel německou pastorálku podle Pitrofa (dv. dekr. 12. února 1779). (40 posluchačů.)

Prof. Slavíček (od 8. března 1779) českou pastorálku podle příručky J. Chládka (dv. dekr. 27. listopadu 1780). (40 posluchačů.)

Theologická fakulta čítala 222 posluchačů (celkový počet univ. posluchačů byl 575).[8]

*

Ve školním roce 1780—81 bylo na theol. fakultě 255 posluchačů (z celkového počtu univ. posluchačů 528).

Stav profesorského sboru zůstal nadále nezměněn. Pouze prof. Černý byl zbaven stolice ve škol. roce 1781 (dvor. dekretem ze dne 4. května 1781).

*

Ve školním roce 1781—82 dovídáme se z guberniálních výkazů o prof. sboru theol. fakulty toto:

Direktor: Caspar Carl, Weltpriester, 45 Jahre alt, von Tarasp aus Tyrol gebürtig, 900 fl. Besoldung.

Lehrer:

Kirchengeschichte: Prof. Paul Ferdinand Niering, Weltpriester, 35 Jahre alt, von Kloster Hradisch gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Hermeneutik V. T.: Prof. Anton Gärtler von Blumenfeld, Weltpriester, 41 Jahre alt, von Olmütz gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Hermeneutik N. T.: Prof. Damian Czerny, Prediger-Ordens, 47 Jahre alt, von Nimburg in Böhmen gebürtig, 300 fl. Besoldung.

Patrologie und Hist. lit. theol. (Polemik): Prof. Leopold Pischel, Prediger-Ordens, 44 Jahre alt, von Neisse gebürtig, 300 fl. Besoldung.

Dogmatik I. anni: Prof. Coelestin Wimmer, Augustiner, 35 Jahre alt, von Wien gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Moral-Theologie: Prof. Wenzel Schanza, Weltpriester, 34 Jahre alt, von Brünn gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Dogmatik II. anni und Jus canonicum: Prof. Bernard Böhm, Prämonstratenser von Hradisch, 37 Jahre alt, von Olmütz gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Pastoral (deutsch): Prof. Joseph Lauber, Weltpriester, 37 Jahre alt, von Wien gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Pastoral (böhmisch): Prof. Albert Slawiczek, Canon. reg. von Sternberg, 42 Jahre alt, von Medleschitz aus Böhmen gebürtig, 500 fl. Besoldung.

Ve školním roce bylo 218 posluchačů theologie. Celkový počet posluchačů universitních: 532.

8 Viz d'Elvert str. 184, J. Dobrovský, Böhm. Literatur auf das Jahr 1779 (1. Bd.), Prag 1779, str. 90—97, 270—278, 334—337.

KNĚŽSKÝ DŮM

Též kněžský dům (seminář) vytržen byl fakticky z moci arcibiskupa olomouckého i biskupa brněnského.

O právech jurisdikčních a o dohledu nad domem kněžským (seminářem) sjednána byla sice 1. února 1779 zvláštní úmluva mezi arcibiskupem olomouckým hr. Colloredem a biskupem brněnským, ale za stupňované ingerence osvícenských vládních kruhů neměla pronikavějšího praktického významu pro vliv církevních činitelů.

V úmluvě stanoveno:

Brněnský biskup je ordináriem kněžského domu. Patronát však přísluší arcibiskupu olomouckému. Zkoušky a svěcení bohoslovců olomouckých spadají do pravomoci ordinária olomouckého. Farní povinnosti při bývalém jesuitském kostele brněnském (kde byl seminář) bude vykonávati představený semináře s kooperátory, a to neodvisle od městské fary. Disponování majetkem kostela jesuitského vyhradil si arcibiskup olomoucký, kdežto brněnskému biskupu připadl dozor nad bohoslužbami. Dozor nad kázní v kněžském domě vyhrazen arcibiskupu olomouckému. (Archiv kroměřížský, repertář arcibiskupských listin.)[1]

Fakticky však organisován byl kněžský dům státní mocí anticipando na základě pozdějších generálních seminářů. Osvícenské kruhy vládní, jansenisticky orientované, pokusily se na zkoušku provésti plán prvního generálního semináře. Neboť netoliko tento brněnský kněžský dům měl býti společným seminářem pro obě diecése moravské, ale též biskupské právo vrchního dozoru i ingerence bylo mocí státní podstatně podvázáno.

Ustanovování představených bylo úplně vyhrazeno dvoru.

Arcibiskup olomoucký byl sice formálně nejvyšším presesem a patronem kněžského domu, ale faktický vliv jeho na výchovu dorostu kněžského byl velice omezen.

Práva svá měl vykonávati přiděleným mu *direktorem*, než za byrokratické státní spoutanosti a za stupňované bezohledné ingerence osvícenských vládních činitelů do vnitřní organisace seminární byl téměř bezmocný.

Prvním arcibiskupským direktorem kněžského domu stal se infulovaný dómský děkan a generální vikář *Jan Leopold svob. pán z Postu*, jenž byl spolu jmenován — jak už bylo řečeno — stálým universitním kancléřem. Zemřel však 26. října 1779 a novým direktorem semináře

1 Tak o této úmluvě dr. Aug. Neumann v pojednání „150 let biskupství brněnského" (separát ze „Dne" 1927) proti méně přesnému a méně správnému údaji dra Jos. Samsoura v „Dějinách alumnátu brněnského", Hlídka 1907, str. 411.

jmenován 26. října 1779 olomoucký kanovník *Antonín hrabě Vetter*.

Ve vlastním představenstvu kněžského domu, otevřeného v Olomouci 1. listopadu 1777, nastaly při přestěhování do Brna značné změny,[2] duchu církevnímu krajně nepříznivé.

Pouze vicesuperior farář *Josef L'hiver* byl ve své funkci potvrzen. Dosavadní spirituál P. *Jiříček* (Giržiczek) byl odstraněn. Též dosavadní studijní prefekt *Josef Kinauer* zbaven své funkce. Zajímavo, že tento Kinauer byl přepjatým rigoristou, jansenisticky orientovaným. O jeho pohnutém životě vypravují jansenistické Nouvelles Ecclesiastiques roku 1782.[3]

Novým spirituálem jmenován byl pověstný vídeňský jansenista *Baltazar Blarer*, rodilý Švýcar.[4] Místo jansenisticky blouznivého Kinauera ocitá se v semináři jako prefekt disciplíny, později jako vlastní představený kněžského domu (Clerikal-Seminariums-Vorsteher) neméně tuhý jansenista, ale v taktice uhlazenější, osvícenský oblíbenec císaře Josefa II., zmíněný už direktor theologické fakulty *Kašpar Carl*, rodem Tyrolák. Funkce studijního prefekta udělena jansenisticky smýšlejícímu profesoru morálky *Schanzovi* („dem besonders geschickten und im

2 Samsour (Dějiny alumnátu brněnského str. 412) podává to příliš kuse a nepřesně.

3 Chr. d'Elvert zachycuje o něm tyto stručné údaje: Geb. zu Bergen in Mähren 1749, Cooperator zu Treskowitz, Spiritual im olm. bischöfl. Alumnate, 1780 Pfarrer in Klantendorf bei Nikolsburg, kam wegen übertriebenen Rigorismus in der Lehre und in seinen Amtshandlungen in Untersuchung, wurde von seiner Pfründe entfernt und kam in den geistl. Strafort Mürau, wo er 1788 den Spiritual der arrestierten Weltpriester machte. Wieder in seine Pfründe eingesetzt, aber nicht gebessert, mußte er neuerlich Klantendorf verlassen, lebte in geräuschloser Stille zu Wien und Brünn, wurde 1793 wieder Pfarrer zu Mohelno, dann Groß Peterswald und starb am 20. Mai 1802. (L. c. str. 174, 175.)

4 Pocházel ze švýcarského kantonu Glarus, studoval na švýcarském Collegiu v Římě, kde byl též na kněze vysvěcen. Asi r. 1772 přišel do Vídně jako vychovatel. Tam podlehl vlivu osvícenského kanovníka a světicího biskupa Šimona Stocka. „Unter der Leitung eines soclchen Mannes, wie der unsterbliche Stock war, wurde Blarer ganz ein anderer Theolog, als er vorhin gewesen war" (u Brunnera Theol. Dienerschaft str. 356). Stock fedroval jej ve vlivných kruzích osvícenských, až jej prosadil za představeného nově zřízeného kněžského semináře ve Vídni. Kard. Migazzi záhy však si vynutil jeho odstranění a dovolil mu, aby byl nějakou dobu v choru svatoštěpánském. Poněvadž služba chorová neodpovídala jeho „geniu", propuštěn na „další studie". Hrabě Stockhammer učinil jej průvodcem svého syna na cestách cizími zeměmi. Později vzal jej za svého průvodce do Říma olomoucký kanovník hr. Salm. Poté byl poslán jako kaplan na vyslanectví do Berlína, kde se stýkal s Tellerem, Englem, Ulrichem a Mendlsohnem. R. 1778 jmenován byl dvor. dekretem spirituálem moravského semináře v Brně. Blarer nebyl bez schopností, ale byl to zarytý jansenistický osvícenec, fantasta a umíněný vrtohlavec.

theol. Fache sehr gelehrten", jak se pravilo ve dvor. dekretě).[5] Schanza s Carlem měli v představenstvu semináře rozhodující vliv.[6] K nim družil se na theologické fakultě jansenisticky orientovaný profesor německé pastorálky *Lauber*.[7]

Tak osvícenské kruhy vládní zabezpečily výchovu dorostu kněžského v novém, neultramontánním, protiřímském duchu. Ekonomické záležitosti kněžského domu svěřeny hr. Mittrowskému, jenž jmenován supertendentem kněžského domu quoad oeconomicum (dvor. dekr. 28. listopadu 1778). Nástupcem jeho stal se svob. pán Emanuel ze Stillfriedu a později vrchní direktor komorních statků Antonín Valentin von Kaschnitz.

Že jansenisté v brněnském kněžském domě působili na alumny v duchu necírkevním, je samozřejmo. Brzo pronikalo do veřejnosti, že v seminářích zavládá duch úplně nekatolický, že protijansenistická bula Unigenitus je tam veřejně napadána, že chovancům doručují se knihy jansenistické, ano, že se tam přednášejí povážlivé zásady o kanonické poslušnosti. Hlavně jitřilo jednání spirituála Blarera, který ve svém vypjatém jansenismu doporučoval alumnům knihy necírkevní, s kazatelny hlásal nauky nekatolické a v zavádění novotářství šel tak daleko, že po způsobu jansenistů sloužil celý kánon mešní hlasitě.

Arcibiskup olomoucký hr. Colloredo z návodu vídeňského kardinála Migazziho zakročil stížností u dvora (1780).[8]

Vyšetřování nařízené dvorem nemělo však příznivého výsledku;[9] ba

5 Chr. d'Elvert l. c. str. 175.

6 Jako vedlejší plat za své funkce v kněžském domě pobírali z pokladny seminární: Carl 500 zl, Schanza 350 zl.

7 Proslavil se hlavně okázalým pohrdáním rituálními předpisy. V širších kruzích upozorněno naň brožurou „Frage, ob man den Kanon der Messe mit lauter oder erhobener Stimme lesen soll? Bejaht von Herrn Josef Lauber, öffentl. Lehrer der Pastoraltheologie an der hohen Schule zu Brünn, verneint von Herrn Collet, Priester aus der Congregation der Mission." Lauber dokazuje svoji thesi i ve své pastorálce, podle níž přednášel leta alumnům moravským. (2 Bd. str. 382.)

8 Arcibiskup Colloredo nepatřil k odpůrcům osvícenských reforem státních, třebas se výstřelkům racionalistickým hlavně ve výchově kleru bránil. Dne 26. února 1782 vydal pastýřský list, jejž osvícenci velmi velebili, prohlašujíce jej za vzor pastýřských listů. Podobně choval se biskup brněnský hr. Chorinský, nad jehož libovolnými dispensacemi papež velikou nelibost vyjádřil.

9 Do smíšené vyšetřující komise směli arcibiskup olomoucký a biskup brněnský jmenovati též své komisaře. Arcibiskup Colloredo jmenoval svým zástupcem olom. kanovníka hr. Migazziho a biskup Chorinský brněnského faráře a universitního kancléře Sukupa. Představení museli se před komisí písemně ospravedlnit a též chovanci byli vyslýcháni. Vyšetřování vedeno úplně v duchu státních předpisů o výchově a vzdělání kleru. Zástupci episkopátu byli za pouhé poukazy na katolické stanovisko k protijansenistickým

právě naopak pouta státního josefinského byrokratismu byla ještě utužena. Zástupci olomouckého arcibiskupa ve vyšetřující komisi kanovníku hraběti Migazzimu a univ. kancléři Sukupovi vyslovena důtka za hájení protijansenistických bul Unigenitus a In Coena Domini, ba kancléř Sukup své hodnosti zbaven (prý pro pohrdání mocí zeměpanskou). Novým kancléřem jmenován *Karel Tauber svobodný pán z Taubenfurtu*, brněnský kanovník a generální vikář. Olomoucký direktor kněžského domu kanovník hrabě Vetter sesazen. Profesor Damian Czerny zbaven trvale profesury (prý pro falšování protokolu). Jansenisté Carl, Blarer a Schanza však zůstali. Císař Josef II. s neobyčejným uspokojením přijal jejich obhajobu a ujistil je svou nejvyšší přízní a ochranou. Biskupům moravským a hlavně arcibiskupu vídeňskému projevena nejvyšší nespokojenost. Zeměpanským komisařem jmenován svob. pán ze Stillfriedu. Zároveň pod pokutou 50 zl. nařízeno, aby bula Unigenitus vytržena byla ze všech exemplářů olomouckého a brněnského rituálu. Blarerovi, který se celkem podle mínění státních členů vyšetřující komise ospravedlnil, uloženo, aby zaslal arcibiskupu olomouckému písemnou uctivou omluvu (eine respektvolle Entschuldigung), načež má býti, poněvadž je rovněž tak „obratný jako horlivý" (eben so geschickt als eyfrig) přeložen do vídeňského arcibiskupského alumnátu jako vrchní dozorce, zdali a jak se tam vydané státní rozkazy zachovávají (als Oberaufseher, ob allda und wie die erlassenen Befehle beobachtet werden).[10]

*

Tento jansenistický blouznivec, který způsobil kardinálu vídeňskému Migazzimu mnoho útrap a insultů a nejfanatičtěji podněcoval kampaň proti bule Unigenitus, se později v semináři vídeňském úplně znemožnil. Blarer odpíral sloužiti mši svatou ve všední dny po příkladu extremních jansenistů, ježto prý to nemá podkladu v praxi prvotní Církve. Posléze pak nechtěl ani v neděle a ve svátky celebrovati. Císař Josef, který byl vnuceným vrchním dozorcem svým v arcibiskupském alumnátě vídeňském před kardinálem Migazzim kompromitován, marně zakročoval a Blarerovi domlouval. Nezbylo než umíněného fanatika z alumnátu propustiti. Když pak Blarer potuloval se po Moravě a rozšiřoval „dobré knihy" a navazoval spojení se svými bývalými chovanci a je všemožně

bulám přísně potrestáni. Chr. d'Elvert snaží se hájit Carla a hlavně Schanzu a Laubera, ale se stanoviska katolického úplně neoprávněně. Obvinění prokázali ostatně i ve svých knihách názory necírkevní. Vina jejich rozhodně nespočívala jen v tom, že byli „in ihren Anforderungen und Grundsätzen, wie im Lehrvortrage, besonders der Moral und Pastoral, rigoroser, als die meisten Zeitgenossen" (l. c. str. 205).

10 Přípis guberniální v alumnátním archivu brněnském. Viz Samsour, Dějiny alumnátu brněnského str. 413 a n.

popouzel, byl 18. září 1785 na rozkaz místodržitele hr. Cavrianiho jako nebezpečné individuum zatčen a se zabavenými tiskovinami do Vídně odeslán. Po vyšetřování byl „jako známý fantast, který lidi jen pobuřuje", z rakouských států vyhoštěn a do Merseburgu v diecési kostnické dopraven, kde byl od viceregenta po nějakou dobu pod dozorem držán, později však do Schmerkenu propuštěn.[11]

*

Není divu, že poměry na theologické fakultě měly za následek značný úbytek alumnů.[12]

Za těchto vnitřních kvasivých zmatků v kněžském domě i na theologické fakultě zahájeny byly *první přednášky z české pastorálky.*

PRVNÍ PROFESOR ČESKÉ PASTORÁLKY ALBERT SLAVÍČEK

Vlastenecká rukověť pastorálky od Jiljiho Chládka.

V seznamu přednášek na školní rok 1778—1779 ohlášena je po prvé německá a *česká* pastorálka. Theologia pastoralis germanica et bohemica primo determinabitur (quo loco et tempore et a quibus tradenda est). Dvorním dekretem z 26. listopadu 1778 jmenován zatímním lektorem české pastorálky (na jeden rok) světský kněz, rodem z Olomouce, *Ondřej Marschhofer* (pozdější subrektor gen. semináře).[1] Ježto však v poslední chvíli před svým ustanovením odvolal svou žádost pro nemoc, jmenován dvorním dekretem z 2. ledna 1779 provisorním lektorem české pastorálky *ThDr. Albert Slavíček* (narozený roku 1739 v Medlešicích v Čechách), řeholní kanovník augustiniánský ze Šternberka. Přednášky své zahájil 8. března 1779. Dne 3. února 1780 jmenován byl řádným profesorem (theologiae pastoralis Bohemicae). Českou pastorálku přednášel do roku 1784 (zemřel téhož roku 9. září). O vlasteneckém působení dra Slavíčka není přímých dokladů. Že však české přednášky z pastorálky nezůstaly bez účinků v ohledu národním, lze usuzovati z vlastenecky psané české pastorálky, podle níž dr. Slavíček

11 Viz d'Elvert l. c. str. 207.

12 Sám osvícenec J. A. Hanke z Hankeštejna, tehdejší bibliotekář universitní, přičítá to jansenistickému směru na fakultě a odporu moravského lidu (Heun, Vertraute Briefe II. 205).

1 Bližší o něm v kapitole o gen. semináři hradišťském. Týmž dekretem jmenován lektorem německé pastorálky světský kněz a katecheta brněnské normální školy Josef Lauber. Současně se Slavíčkem jmenován dvor. dekretem z 3. února 1780 řádným profesorem.

přednášel a podle níž bohoslovci pastorálku studovali. Byla to první česká pastorálka *„Počátkové opatrnosti pastýřské, neb krátká naučení, jak by se pastýřové duchovní v povolání svém chovati měli"* (o třech dílech o 528 stranách) z pera profesora české pastorálky na pražské fakultě theologické, strahovského premonstráta *dra Jiljiho Chládka.*[2] Tato rukověť pastorálky sálala ohnivým nadšením prvních křisitelů národních. V rukou dorostu kněžského byla to žhavá apologie českého jazyka na kazatelně a v duchovní správě vůbec. Psaná zaníceně, místy až stylem patetickým, nemohla nebuditi národního vědomí v čekatelích kněžství.

V předmluvě k I. dílu vykládá autor, že sepsal knihu tu ve prospěch svých posluchačů a byl bedliv správné češtiny: „Dále co se Czesstiny tkne, welmi starostlivě sem na to ssel, abych řecj wlastnj, čistou a podlé prawidel spořadanau wždycky mluwil, aby tak nawykli hned z mládj dobré Czesstině ti, kteřj chtěgj někdy w tom gazyku powinnosti pastýřské konati, bez které by syc nikoli auřadu swému dosti učiniti nemohli ... Aniž sem w tom sám sobě důwěřowal, ale aby směle zpoléhati mohl čtenář každý na mau Czesstinu, prohlídal sem wždycky na stare Czesské knihy zwláště bratrské; ano nestyděl sem se y dotazowati se giných učených a w gazyku Czesském dobře powědomých mužů, kdež sem koli něgakou pochybnost měl ..."

V dalším (Uvedení par. 5) potírá námitku, proč vykládá tyto učené věci jazykem obecného lidu: ... Ano bude to k většímu vzrostu a zvelebení jazyka českého, an od mnohých téměř zanedbán jest ... Zdaliž nevíme, že tehdáž každý národ se vynáší, když jazyk svůj k ozdobě a rozmnožení uvésti pořádně vyhledává. Pročež nemálo ozdoby jazyku našemu přibude, když se vynasnažíme umění pastýřskému v řeči přirozené se naučiti ... Ó, kýž ze svých hrobů vstanou přeslavní předkové naši. Ó, kýž procitnou ze sna svého M. Danyel Adam z Veleslavína a Vlastenec milý Bohuslav Balbin! Ó, jak by se zaradovali, jak by plésali, vidouce čest, jenž se stává jazyku našemu ...

Vyzvedaje nadšeně význam české výuky důležitého oboru bohovědného pro zvelebení milovaného jazyka českého, neopomíjí nic, co pochvalného může připomněti z dějin českých.[3]

Podávaje přehled literatury pastorální, zmiňuje se zaníceně o Češích a poukazuje, jak o pastýřské umění starali se naši slavní předkové.

Vzpomíná hlavně zásluh arcibiskupa Arnošta z Pardubic, Antonína

2 Kniha Chládkova schválena jako rukověť pastorální theologie dvorním dekretem z 27. listopadu 1780.

3 Poukazy Chládkovy jsou vůbec významné pro these Pekařovy, podle nichž balbínovská tradice vlastivědná byla vlastním programem národního probuzení, i pro vývody Strakošovy v „Počátcích obrozenského historismu"

z Mohelnice a Zbyňka Berky z Dubé. S chloubou konstatuje, že umění katechetické nebylo u nás zanedbáváno. Už 150 let před Lutherem děje se zmínka o knížce katechetické.

Uvádí přehled českých katechismů r. 1722, 1766, 1778, jakož i jiné knihy do češtiny přeložené. Připomíná staré výmluvné kazatele české ze století 14. a 15., dokládaje je prameny historickými. Chválí pro výbornou češtinu knihu Řehoře Hrubého z Jelení „O lékařství proti štěstí a neštěstí", roku 1501 z Petrarky přeloženou.

Třetí díl knihy věnuje strahovskému opatu Václavovi Jos. Mayerovi vedle jiných příčin zejména proto, že opat byl od mladosti obzvláštním milovníkem jazyka českého, ač nebyl rodilý Čech; ale velmi rád česky hovořil a měl zálibu v českých knihách. „Ó kýž z toho přjklad wezmau mnozý z rozených Czechů . . . , kteřjž gakž brzo k nějakému větssjmu důstogenstwi přigdau, yhned Czeského nic čjsti, ani knih Czeských v swých librařjch mjti nechtěgj; a tak sami k tomu přjčinu dawagj, že gazyk náš tento Slowanský málo milownjků má . . ."

Horlivě vyzývá k čtení Písma svatého v jazyku českém, neboť kdo se chce dobré češtině naučiti, jakž i má, ten ať čte Písma v jazyku českém: „neb ť tam jest nejvýbornější čeština . . ."

Doporučuje české náboženské knihy a touží po české gramatice Tomsově, která prý se už tiskne.[4]

*

Po stránce ideově orthodoxní nelze rukověti Chládkově vytýkati podstatných vad, až na několik málo míst, na nichž je přece patrný částečný vliv idejí febroniánských, doložených citací z Rieggra a Van Espena. Celkem je kniha psána v duchu církevním. Po té stránce liší se od všech ostatních tehdejších josefinských pastorálních rukovětí. *Je nejkonservativnější příručkou pastorální své doby v zemích rakouských.* Přihlížíme-li k normám Rautenstrauchovým, namířeným ostře proti duchu církevnímu (hlavně proti „spanisch-brausenden Schwärmereien", to jest katolickému asketickému vzdělání duchovního správce), jakož i k Opstraetovu jansenistickému dílu „Pastor bonus", podle něhož měly býti pastorální rukověti pracovány, nemůžeme se diviti, jak obratně a

4 Kniha takto vřele končí: A tak sme dokonali pastorálnj Theologii swau. Ale gakož s Bohem sme začali, tak také slussné gest, abychom y s Bohem skončili. Pročež ku koncy knihy swé k tobě se obracugi Pane Gežissi Kryste! „Ty gsi ten Pastýř Pastýřů, genž sy wykaupil dusse nasse drahau, ach! předrahau mzdau: degž, prosým tebe pro swaté Rány twé, degž, aby tato má knjžka užitečná byla Pastýřům wssechněm, kteriž gi čjsti budau; y aby to wsse konali ochotně, což w nj nagdau: neb takť se stane, že y někdy uzřj tebe w té weliké sláwě sláwě twé, a že wezmau neporussitedlnau korunu sláwy, kterauž sy připrawil těm, genž wěrně pracugj pro tebe. Přigď Pane Gezu Kryste! přigď spěssně, a deg, abychom wssickni toho aučastni byli, Amen, Amen."

celkem šťastně proplul Chládek tolika úskalími a dosáhl při tom pro svou rukověť státní úchvaly 27. listopadu 1780. Třebas je kniha psána zřejmě kvapně a chybí jí místy systematická propracovanost, má na svou dobu v ovzduší osvícenském velké přednosti. Nesporně největší její předností je ryzí vlastenecký duch, jímž je provanuta. Státní censura byla po této stránce roku 1780 ke knize Chládkově velmi shovívavá, snad proto, že nebylo té doby druhé české rukověti, která by byla akutní potřebu české příručky nahradila.

*

Dr. Jiljí Bartoloměj Chládek[5] byl horlivým kněžským vlastencem, učeným theologickým odborníkem a pilným spisovatelem.[6] Vážil si své řeči mateřské jako posvátného dědictví a pokládal za svatou povinnost každého Čecha, by jazyk svůj dobře znal, jím mluvil a psal. Ve svých přednáškách snažil se vzbuditi u posluchačů vroucí lásku k národu a jeho jazyku. V oboru pastorálním horlil hlavně o povznesení českého kazatelství. Lásku k rodnému jazyku vštěpoval nejen živým slovem a úzkostlivou snahou po „ryzosti psaní", nýbrž i českou mluvnicí: „Naučení kratičké, kterak by se mělo dobře mluviti česky a psáti" (1795), kterou podle Tomsy sestavil pro své posluchače.

5 Narodil se v Praze 24. srpna 1743. Po studiích gymnasijních vstoupil do řádu premonstrátského na Strahově, načež studoval filosofii a theologii v koleji sv. Norberta, a dosáhnuv hodnosti mistra svobodných umění, přednášel tamtéž nějaký čas filosofii, právo a církevní dějiny. Roku 1767 stal se bakalářem a roku 1778 doktorem bohovědy. Téhož roku jmenován byl prvním profesorem české pastorálky na universitě pražské, kterýž úřad potom až do své smrti zastával. (Měl za tu dobu více než 1300 posluchačů.) Přednášky jeho vyznačovaly se důkladností, zajímavostí a praktičností. Jeho česká pastorálka předepsána byla dvor. dekretem z 27. listopadu 1780 za školní rukověť. Zastával též funkci examinátora kandidátů farních, jakož i censora knih náboženských a spravoval rozličné úřady akademické (roku 1792 a 1793 byl děkanem fakulty bohoslovecké a roku 1794 rektorem university pražské). Zemřel 29. ledna 1806 v Praze a pochován v Úhonicích.

6 Vydal kromě uvedených spisů „Tři katechyzací na Modlitbu Páně, kterak by se mělo v neděli a ve svátek katechyzovati v kostelích u přítomnosti lidí dospělých" (v Praze 1788), „Bemerkungen über wichtigere Gegenstände der Pastoral für kath. Geistliche (6 Hefte Prag 1801—1804), kteryžto spis je dokladem jeho odborné erudice theologické a hlavně pastorální. S učitelským úřadem Chládkovým souvisí spisy: „Universa philosophia ad mentem Isaaci Newton et Rogerii Boscovich" 1775, „Positiones ex historia ecclesiastica sex priorum saeculorum", 1776, „De tempore, quo instituti sunt in Ecclesia parochi" 1792. „Über die Beichte der Katholiken" 1805 (přeložil do češtiny J. Hýbl). Příležitostné spisy: „Pro illibato V. Mariae Conceptu oratio", 1774, „Elogium mortuo Fr. M. Daller" 1777, „Memoria vitae et mortis Bohusl. J. Herwig" 1779, „Oratio natali die Francisci II", 1794, „De laudibus Sti Norberti Oratio", 1777. — Česká pastorálka Chládkova přeložena byla i do illyrštiny.

Byl umírněným osvícencem. S Dobrovským, Ungarem a Pelclem byl v přátelských stycích. Nepodlehl však racionalismu v otázkách věroučných, snaže se přejímati z dobového proudění za éry tereziánsko-josefinské jen kladné prvky: povznesení mravní, toleranci a zvýšenou lásku k národu.

Za radikálního osvícence pokládati jej bylo by neoprávněno. Byl spíše radikálním, ohnivým vlastencem. Psal arci často (i ve své pastorálce, v níž hlavní důraz klade na příkladný život kněží) téměř patheticko-útočně, slovy „drsnatými", čímž vyvolal ostrou odezvu mezi pražskými faráři a u kapitul.[7] Později však upustil od směle útočného a jitřícího tónu.[8]

Svojí českou pastorálkou, která byla v rukou alumnů moravské university až do roku 1788, vykonal kus záslužné vlastenecko-buditelské práce za tuhého germanisačního systému josefinského.

Jeho česká rukověť pastorálky odstraněna byla z theologické fakulty olomoucké při gen. semináři nejspíše pro svůj příliš vlastenecký ráz a nahrazena překladem německé pastorálky Giftšicovy (jak bude ukázáno v dalším).[9]

V GENERÁLNÍM SEMINÁŘI NA KLÁŠTEŘE HRADISKU

Po čtyřletém pobytu v Brně na opětovnou naléhavou žádost arcibiskupa a města Olomouce přeložena universita zase do Olomouce.[1] Podle

7 Došlo k prudké polemice, jíž ještě přiostřil, když ve snaze dobře míněné, ale nedosti promyšlené — povznésti úroveň kazatelství — začal vydávati spolu s dram. básníkem, hercem a publicistou Fr. Guolfingrem ryt. ze Steinsbergu týdenní kritiku kazatelů pod názvem „Geissel der Prediger", později zvanou „Predigtenkritik". Tento týdeník, tepající vady kazatelů, vyvolal odezvu v celé brožurové literatuře. Později se Chládek se Steinsbergem rozešel.

8 Zato však více byl ovlivněn josefinskou náladou. Patrno to v pozdějším německém vydání jeho pastorálky roku 1801 „Über wichtigere Gegenstände der Pastoraltheologie für katholische Geistliche", 5 svaz. (Prag 1801). Toto dílo je důkladněji propracované, ale příliš zevrubně a pietně traduje a vychvaluje státní zákony josefinské.

9 Lit.: J. Hanuš v L F 39 (1912), 40 (1913), Dlabač: Kurzgefasste Biografien. Riegrův Slov. naučný z roku 1863 a Český slovník bohovědný pod příslušnými značkami. Vřelou vlasteneckou zmínku věnoval Chládkovi Jos. Bartocha ve spisku „Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci", 1905, str. 11—14.

1 Vláda ovšem nepřiznala na venek, že učinila disposici tuto, aby vyhověla arcibiskupovi, nýbrž uváděla celkem důvody malicherné. Tak praví se v příslušném dekretu, že v Brně nastalo zdražení činže domovní i potravin a proto že universitě bude lépe v Olomouci. Zdražení prý ještě stoupne, až přijdou

dvorního dekretu ze dne 12. září 1782 přeloženo i studium theologické a dům kněžský do Olomouce, jakožto sídla arcibiskupova.

Poněvadž Josef II. rozhodl se při svých reformách[2] ponechati v dědičných zemích jen tři veliké university: ve Vídni, v Praze a v Haliči, menší však a neúplné proměniti v organisace nižší, zbavena byla moravská vysoká škola při svém přeložení do Olomouce dosavadního rázu universitního a proměněna dvorním dekretem ze dne 14. září 1782 v pouhé lyceum. Nový typ vysoké školy byl ústavem vyšším gymnasia, ale nerovnal se universitě. Omezen počet profesorů, setřeno rozdělení na universitní fakulty, přestala volba děkanů i seniorů; také direktoři pozbyli významu. Zanikl také automaticky akademický magistrát.

Lyceum bylo vysokou školou, neboť chovalo ve středu svém dvě fakulty, theologickou a filosofickou, ano mělo i právo udíleti v těchto fakultách hodnost doktorskou.

Zpětné přestěhování university bylo spojeno s velikými obtížemi. V Olomouci se objevila trapná nouze o umístění. Do starých místností nebylo lze se nastěhovati, poněvadž byly zatím proměněny jednak v kasárny,[3] jednak na vojenskou nemocnici (bývalý konvikt). Budovy byly

úředníci ze Slezska, připojení k moravskému guberniu (odtud moravsko-slezskému). Bylo v tom mnoho nerozhodnosti, rozpaků a kolísání.

2 Josef II. nebyl přítelem vědeckého badání a obmýšlel původně zrušení universit moravské, inšprucké a štyrsko-hradecké, za něž náhradou měla býti nová universita ve Lvově. Toliko důtklivým prosbám arcibiskupa, kapituly a magistrátu olomouckého se podařilo, že aspoň část university byla zachována a do Olomouce přenesena, ovšem za velikých nepříjemností a nákladů. „Man kann noch bis diese Stunde nicht begreifen — píše roku 1792 ctitel Josefa II. Hanke — was den weisen und ökonomischen Kaiser Josef bewogen habe, diesen Schritt zu unternehmen: denn die Uebersetzung und Zurücksetzung der Universität kann man ohne Uebertreibung auf 450.000 Gulden rechnen." Viz J. V. Prášek, Vysoké školy moravské, Osvěta 1899, str. 289.

3 Olomouc doznal v té době vůbec velmi mnoho změn. Veliký převrat v městě způsobilo zrušení četných klášterů a kostelů roku 1782. Zrušeny kláštery: kartouzský, augustiniánský, dominikánský, františkánský, minoritský, uršulinský, klarisský a klášter premonstrátský na Hradisku. Klášter kartouzský, blíže kostela Panny Marie v Předhradí, proměněn ve vojenské skladiště (zbořen pak roku 1841); z kláštera augustiniánského stala se kasárna, z minoritského nemocnice, z dominikánského na Hradě později kněž. seminář, (dominikánům dán klášter františkánský). Uršulinky přestěhovány k sv. Kateřině a z jejich kláštera na Bělidlech zřízena sladovna (později i pivovar a domy soukromé). Klášter klarisek změněn v kasárnu a kostel, vystavěný teprve roku 1772 a bohoslužbě ještě neodevzdaný, dán universitní knihovně. Z kostelů zrušen byl chrám sv. Petra a Pavla v Předhradí roku 1785 (po sedmi letech zbořen). Téhož roku zavřen i chrám Panny Marie na Předhradí a proměněn ve skladiště obilí (později zbořen). Rovněž kostel sv. Blažeje zbořen. Kaple sv. Cyrila a Metoděje, poblíž sv. Mořice, proměněna ve vojenské skladiště a v kasárnu roku 1786 (později zbořena). Udržel se jedině

již zbaveny všeho bývalého zařízení, a co v nich bylo ozdobného a cenného, bylo prodáno.

I určen pro lyceum dvorním dekretem ze dne 15. října 1782 zrušený klášter kartusiánský, pro kněžský dům rovněž zrušený klášter klarisek. Poněvadž však místnosti nedostačovaly, určil Josef II. za svého pobytu v Olomouci vlastnoručním listem ze dne 27. září 1783 budovu bývalého jesuitského semináře pro lyceum.

Budova tato (budova universitní), v níž je theologická fakulta dosud, vystavěna byla jesuity mezi rokem 1717—1720. Své doby byl to nejvyšší dům v Olomouci s krásnou vyhlídkou na sever až po Praděd a na krajinu uničovskou a šternberskou. Po disposici Josefa II. umístěn nad vchodem do budovy dosud zachovalý nápis do kamene vrytý: „Optimarum artium ludis Josephus II. Aug. MDCCLXXXIII." Lyceum i s gymnasiem bylo v budově velmi stísněno. (Normální škola však již se tam nevešla, i byla přestěhována ke klášteru dominikánskému do budovy dřívějších tak zvaných svatých schodů.)

Doba theologického studia na lyceu stanovena na čtyři roky. Jednotlivé předměty rozděleny tak, že v prvním ročníku přednášena theologická encyklopedie, církevní dějiny a církevní právo, v druhém ročníku orientální řeči s hermeneutikou, patrologie a literární dějiny, ve třetím ročníku dogmatika a polemika, ve čtvrtém konečně theologie morální a německá i česká pastorálka (dvor. dekr. ze dne 14. září 1782).[4]

Rychle však v reformách studia a výchovy theologické pokračováno. Dalekosáhlé změny způsobil Josef II. v duchu centralisačním, rozhodnuv se theologické vzdělání a vychování dorostu kněžského zcela do své moci vzíti a z vlivu Církve úplně vymknouti zřízením *generálních seminářů*. Byly to ústavy ryze státní, v nichž měl býti vychováván klerus v duchu osvícensko-josefinském. Dvorním dekretem ze dne 30. března 1783 zrušeny všechny bohoslovecké ústavy při seminářích a klášteřích a zavedeny jako společné vzdělávací ústavy pro duchovenstvo světské i řeholní *generální semináře:* ve Vídni pro Rakousy, v Praze pro Čechy, v Olomouci pro Moravu a Slezsko, ve Lvově pro Halič, ve Št. Hradci pro Štyrsko, Korutany, Krajinu a Terst, v Inšpruku pro

kostel konviktský (někdy pro seminaristy jesuitské), jejž dostali protestanté. Též kolej augustiniánských kanovníků u Všech Svatých na Předhradí zrušena a roku 1814 zbořena. Toto barbarské bourání tolika architektonicky cenných památek za éry josefinské je smutnou památkou na dobu rozkvětu osvícenského josefinství. Historiograf olomoucký Hub. Doležil poukazuje, že Olomouc byl těžce ochuzen a často zbytečně, protože všechny kostely jistě nevadily komunikaci a byly by se daly udržeti, jsouce stavby velmi pevné. (Viz Polit. a kult. dějiny král. hlav. města Olomouce, str. 51.)

4 Pastorálka nebyla přednášena na lyceu pouze česky, jak nesprávně se píše v Ročence CM. fak. bohosl. 1929 str. 14.

Tyroly, ve Frýburku pro přední Rakousy, v Lovani a Luxemburku pro Belgii. Otevřeny měly býti v celé monarchii 1. zářím 1783. Kdo chtěl býti přijat do generálního semináře, musel se vykázati vysvědčením, že po ukončeném studiu theologickém od některého biskupa nebo řádu bude přijat. Představení generálního semináře měli právo špatné a neschopné posluchače biskupům neb představeným řádů ohlásiti, aby byli propuštěni. Představenými a profesory měli býti jmenováni mužové osvíceného rozumu a vytříbených zásad, na které vláda spoléhati mohla. Nemělo se více přednášeti ad mentem divi Thomae, ad mentem Scoti, Augustini, Bonaventurae. Laxisté, probabilisté a jak prý se ostatní bláziniste (Narrenisten) jmenují, měli zmizet. Učebné knihy podle rozumu Písma, mravnosti a k blahu občanské společnosti a státu pro všechny ústavy přísně předepsány.

Vrchní vedení ve všech generálních seminářích měl míti dvorní rada opat Rautenstrauch, jenž sestavil po císařově přání předpisy, jež by normovaly vzdělání kleru i výuku na fakultách theologických.

Asketické a morální vzdělání mělo se dáti v duchu osvícenství.

Knihy „o askesi mnišské, pobožnosti liché (Afterandachten) a vůbec nauky o ctnosti, které buď k blouznění neb misanthropii vedou", měly býti přísně v generálních seminářích zakázány. Alumni měli hledět přijímat večeři Páně ponejvíce každý měsíc. Častější přijímání ponecháno bylo každému na vůli. Alumni měli býti přidržováni, aby si zvykali křesťanské snášelivosti, „aby se naučili vykonávat i k bloudícím bratřím povinnosti slušnosti a blud bez urážky bloudícího vyvraceti".

Úkolem generálních seminářů bylo doraziti hydru ultramontanismu („es solle der ultramontanen Hyder der Garaus gemacht werden" podle oficiálního návrhu na zřízení generálních seminářů).[5]

Představení i profesoři jmenováni vládou. Vybíráni k tomu jen spolehliví osvícenci, jimž nadto vláda dávala četné pokyny, jak mají na alumny v duchu státním působiti, aby je vzdělali ve „vůdce lidu", „učitele lidu" a „užitečné státní občany".

Generální semináře měly býti pro každé území jedinými theologickými učilišti (jak pro světský, tak i pro řeholní klerus). Podle původního plánu měli alumnové po pětiletém studiu theologie věnovati se celý šestý rok praktickým pastoračním cvičením pod vedením rektora generálního semináře (dvor. dekr. z 21. srpna 1783). Později to změněno tak, že praktický aplikační roční kurs povolen v tak zvaném biskupském „kněžském domě" (Priesterhaus). Zřízení těchto „kněžských domů" povoleno dvor. dekr. ze dne 16. září 1784. Než ani „kněžské domy" nevymkly se z nevolnictví státního. Každý kněžský dům měl

5 Viz Seb. Brunner, Die Mysterien der Aufklärung in Östereich 1770—1800, Mainz 1869, str. 487.

míti svou knihovnu, z níž měli čekatelé pilně čísti. Dvor. dekr. z 28. prosince 1788 předpisuje přesně knihy pro tyto knihovny. V předepsaném seznamu je plno knih jansenistických a febroniánských.

Přísně též nařízeno, jaká liturgická cvičení se mají konati a jakým zkouškám jest se kandidátům před svěcením podrobiti.

Nikdo nesmí v „kněžském domě" zůstati déle než rok.

Olomoucký „kněžský dům" (seminář) byl nějakou dobu v budově kláštera klarisek, nato pak přeložen do uprázdněného kláštera dominikánského u sv. Michala. Představeným „kněžského domu" olomouckého byl od roku 1784 *Kašpar Sommer*, který po zrušení generálního semináře roku 1790 byl prvním superiorem kněžského semináře. (Bližší o něm v dalších kapitolách.)

Theologický kurs původně stanoven při generálních seminářích na 5 let. Mezi obligátní předměty pojata též nauka hospodářská a přírodopis, přednášený profesorem fysiky. Nový duch v učení theologickém vanul též z nařízení, aby církevní právo přednášel tu výlučně učitel světský. Zato zrušeny stolice polemiky, patrologie a theologické literatury; v posledním ročníku měla se věnovati péče metodám na školách normálních a katechesi.

Podle všeobecných nařízení o vyučovacím jazyku německém z r. 1785 mělo se i na fakultě theologické v Olomouci všem předmětům učiti jen po německy, ale přesto dovoleno bylo — jak už bylo poukázáno — užívati latiny v dějinách církevních, dogmatice a v církevním právu. *Pastorálku pro Čechy dovoleno přednášeti nadále česky.*

Pětiletý kurs se však neudržel. Uvolněností kázně, odporem proti josefinskému systému a pak i pro dlouhé studium theologické poklesl značně počet alumnů. I zkrácen kurs na čtyři leta dekretem z 16. června roku 1785 a konečně dvorním dekretem z 26. srpna 1788 na tři leta.

Těmito ustavičnými experimentálními změnami a hlavně duchem systému poklesla úroveň theologického studia. Ostatně utrpěla lycea a university vůbec.

Názor, že vysoká škola má sloužiti jen výchově státních úředníků,[6] vedl k zvláštnímu a nejvýš škodlivému nařízení, že učitelé nesmějí se v ničem odchýliti od předepsaných učebnic. Veškerému studiu dán čistě praktický ráz a smysl, a tím proměnilo se vše v čirý mechanismus. Vědecký význam fakult byl tím podlomen a učitelé marně snažili se odpomoci úpadku diktováním partií, jež nebyly obsaženy v učebnicích, pokud se toho vůbec odvážili. Posluchači ostatně učili se jen tomu, čeho bylo potřebí ke zkouškám, a to nakvap a povrchně.

6 Podle dvorního dekretu ze 14. září 1783 mělo sloužiti lyceum toliko k praktické potřebě v duchovní správě, v gymnasijním učitelství, v městském a patrimoniálním soudnictví a v ranhojičské praksi.

Vědecké snažení upadalo. Vše se zvrhalo v povrchnost a v pouhé učení nazpaměť. Mládeži dáno mnohem více volnosti nežli dříve. Dozorčích orgánů ubylo. Místo dřívějšího kancléře, studijní komise a direktorů fakult, kteří všichni dělili se o dozor nad vysokou školou, spočívala nyní veškerá odpovědnost jen na rektorovi. Rektor měl však vedle funkcí kancelářských na starosti též veškeru správu hospodářskou a tím byl velmi přetížen. A byl-li rektorem právě profesor méně energický, neměl v úřadě svém dostatečné autority ani vůči profesorům, ani studentům. (V Olomouci měl nyní jen titul „rektor". „Magnificus" příslušelo jen rektorům universit.)[7]

Důsledkem osvícenství bylo též, že z universit a lyceí odstraněna byla cvičení náboženská a povinné úkony náboženské a zrušeny všechny mariánské kongregace, zařízené dříve jesuity při třídách humanitních.

Ač Josef II. kladl ve svých nařízeních hlavní váhu na vlastní mravní cit a zvýšení mravní úrovně, šířilo se mezi akademickou mládeží vlivem osvíceneckých proudů pohrdání náboženstvím a lehkomyslná frivolnost.

Nejtrpčeji postižen byl dorost kněžský. Odnětí vzdělání kněžstva biskupům a systematické infiltrování alumnů duchem josefinského osvícenství zasadilo Církvi u nás nejbolestnější a nejosudnější rány.

Olomoucký generální seminář pro obě moravské diecése zřízen ještě roku 1783 v bývalém kolegiu jesuitském. Rok nato určil císař pro generální seminář nádhernou budovu zrušeného premonstrátského kláštera na Hradisku. Alumni směli bydlet v budově klášterní, představení v prelatuře, profesoři v domech úřednických a pro posluchárny určeny byly místnosti v dolních chodbách prelatury.

Zbývající části budovy měly se připraviti pro vyučovací síně i byty celého lycea, ale nebylo to provedeno. Když byla část kláštera pro učení theologické a seminář adaptována, přestěhovali se tam alumni se svými představenými a profesory 31. října 1785. Prvním rektorem stal se *Jan Gering*, arcikněz a děkan v Kroměříži, a subrektorem *Ondřej Marschhofer*.

O rektoru Geringovi nebylo lze v aktech konsistorních více zjistiti, než že se narodil v Letovicích a na kněze vysvěcen byl roku 1757.

O vicerektoru Marschhoferovi píší téměř všichni historikové, že se stal vicerektorem jako farář ve Vistonicích (překládá se nesprávně údaj d'Elvertův „in Wisternitz"). Zatím však běží o Velkou Bystřici u Olomouce, kde však se stal farářem teprve, když byl funkce vicerektorské zbaven.

Narodil se v Olomouci roku 1753. Filosofii a theologii studoval v Olomouci. Roku 1777 byl vysvěcen na kněze. Nejprve byl kooperátorem

7 H. Doležil, Politické a kulturní dějiny král. hlav. města Olomouce, str. 18, 19.

v Uničově, pak kaplanem v metropolitním chrámu v Olomouci. Dne 2. března 1779 byl promován doktorem theologie, načež byl představeným diecésního kněžského domu a od roku 1783 do konce roku 1785 vicerektorem generálního semináře, pak farářem v Bystřici, roku 1796 arcikněžem a farářem v Krnově a zároveň děkanem opavským. Roku 1798 stal se farářem v Kostelci.

Vydal: Freymüthige Gedanken über die Wirkungen des Christenthums oder das Christenthum nach der Schulsprache a posteriori betrachtet. In einer Rede für das Fest der Kreuzerhöhung im ersten des neuzehnhunderten Jahrs des Christenthums, Olmütz.

Beleuchtung der freymüthigen Gedanken über die Wirkungen des Christenthums, Olmütz. (J. J. H. Czikann, Die lebenden Schriftsteller Mährens, str. 100, 101.)

Někteří se domnívali, že rektorem generálního semináře bude jmenován oblíbenec císařův, známý jansenista *Carl*, rektor kněžského domu, smutně proslulý za pobytu semináře v Brně.

Císař však jej zbavil rektorské funkce v kněžském domě olomouckém, arciť s velkým uznáním zásluh, jež prý si získal svou učeností, horlivostí a svými vzácnými vlastnostmi. Jmenoval jej direktorem theologického studia v generálním semináři, avšak bez práva zasahovat do disciplíny generálního semináře (dvor. dekr. 27. září 1783). Zato svěřena mu plně správa theologického studia (dvor. dekr. z 1. ledna 1784). Proti opětovným žalobám císař se jej nepovolně zastával.

První představené semináře císař Josef II. už v r. 1785 odstranil. Místo Geringa jmenoval rektorem staříčkého expreláta augustiniánského u Všech svatých v Olomouci ThDra *Tadeáše Slavíčka*. Prvním vicerektorem jmenoval vicerektora vídeňského generálního semináře ThDra *Jana Dankesreithera*[8] a druhým vicerektorem světského kněze *Jiřího Fialu*. O tomto novém představenstvu i o dalších rychlých změnách v dalších kapitolách.

*

Studium theologie octlo se v generálním semináři v naprostém nevolnictví státním. Všechno do neuvěřitelných podrobností a maličkostí podléhalo strohému vedení státnímu. Archivalie theologické fakulty olomoucké skýtají přebohatý materiál, drasticky osvětlují úplné zestátnění výuky a vzdělání kleru a zotročení theologického studia. Plní údivem, jakou spoustu nejpodivnějších záležitostí vyřizoval císař osobně a jakou aktivitu vyvinovala byrokratická správa učiliště theologic-

8 Dankesreither byl persona gratissima ve vládních josefinských kruzích. Stal se později kanovníkem v Brně, dvor. radou, duchovním studijním referentem, roku 1807 dómským děkanem a světicím biskupem ve Vídni a roku 1816 biskupem ve Sv. Hypolitu. Zemřel roku 1823.

kého. Marně hledat v archivu nějaké výnosy ordinariátní neb konsistorní, kromě občasných pozvání profesorů k státně předepsaným konkursním zkouškám.[9] Z dokumentů archiválních cítit dusnou atmosféru státního zotročení. Plno vyšetřování „spolehlivosti" a stálé osvědčování loyality a svědomitého plnění povinností v duchu státních fermanů. Vyšetřování udání neb rekursů proti nesprávné klasifikaci budí přímo úžas byrokratickou zevrubností. Z výnosů císařských, jimiž se hemží archivalie, zřejmo, jak zdůrazňován při vládnoucím osvícenském racionalismu *theokratický princip* absolutní moci panovníkovy. Moc panovníkova je nejvyšší a naprosto nezávislá. Pochází od Boha. Bohu je panovník jedině odpovědný. Jinak nikomu. Není zákona, jehož by suverenní panovník nemohl změniti nebo zrušiti. Náboženství zavazuje poddané ve svědomí k bezvýhradné poslušnosti k panovníkovi. Panovník jako *tutor atque defensor fidei* má právo i povinnost zasahovat i do duchovních záležitostí Církve. Duchovní zájmy Církve nesmějí se příčiti časným zájmům státu. Může, ba je povinen odstraniti z učení Církve, co by bylo na škodu státu, neboť vše to nemůže se týkati podstaty náboženství, nýbrž je pouhým lidským přídavkem. Odtud bezohledné deptání moci papežské a připoutávání biskupů k naprosté servilnosti státní. Císařské dekrety vydávané pro výchovu kleru, udivují pathosem theokratického sebevědomí. *„Sua Sacratissima Majestas decrevit ..."* čteme v záhlaví císařských fermanů. (Jiné začínají zpravidla: „Seine Kaiser-Königliche Apostolische Majestät haben allergnädigst anzubefehlen geruhet ...")

Některá nařízení jsou přímo provokativní. Tak dvor. dekr. ze dne 27. dubna 1785 změněna v duchu josefinských reforem i *formule promoční* a místo dosavadní přísahy předepsán slib (sponsio solemnis), který pro theology byl potupně urážlivý. Byl formulován vypjatě osvícensky s demonstrativním despektem k scholastické theologii.[10] Zněl: *Spondebis te ... religionem christianam a spuriis cultibus integram servaturum: disciplinas theologicas a jejunis Scholasticorum opinationibus repurgaturum, veram, quae ad mentem Jesu Christi sit, theologiam exculturum, illamque ad usus vitae humanae constanter et sollicite tra-*

9 Dvor. dekret z 24. října 1783 nařizoval, že všechna kurátní beneficia pro příště musí býti propůjčována toliko na základě konkursní zkoušky. Dvor. dekretem ze dne 4. listopadu 1784 rozšířeno to i na beneficia collationis episcopalis. Výjimka povolena dvor. dekretem ze 24. prosince 1785 pro kněze, kteří se osvědčili v duch. správě jako osvícenci. Zkušební řád far. konkursů přesně stanoven dvor. dekretem z 10. října 1787. Zkouška dála se před biskupským examinátorem a profesory gen. semináře (prof. morálky, pastorálky, dogmatiky a církevní historie).

10 Jinak osvícenci zvali potupně s c h o l a s t i k o u všechny disciplíny theologické, hlavně dogmatiku, ježto podle jejich názorů obory tyto nevyhovovaly praktickému účelu — arciť s t á t n í m u.

ducturum. (Ze zemského gubernia moravskoslezského dne 17. května r. 1785. — V archivu CM. fakulty, Fas. 19—1785.)

*

Není s podivem, že v generálním semináři záhy ukazovaly se neblahé následky osvícensko-racionalistického systému vyučovacího a vychovávacího.

Hned v prvním roce trvání generálního semináře hradišťského vyskytly se zde takové nepořádky, že císař viděl se nucena vyslati dvorního radu Haana k vyšetřování. Výsledkem bylo sesazení rektora Geringa. Však i potom zůstávaly všechny poměry v semináři rozladěny a rozviklány.

Generální seminář hradišťský nelišil se mnoho od jiných rakouských generálních seminářů, o jejichž duchovní i mravní úrovni píší upřímně katolicky smýšlející kněží a profesoři nevýslovně hořce. Co píše nástupce pověstného profesora pastýřské theologie v Rattenburku Jana Kolbeho[11] o poměrech v generálním semináři vídeňském, platí z velké části nepochybně i o generálním semináři olomouckém: „S největší bolestí viděl jsem na universitě (vídeňské), jindy tak slavné, všeobecný převrat věcí, takže Vám — píše příteli do Tyrolska — ani nemohu říci, ke kterému náboženství většina profesorů se přiznává aneb co věří o božství Kristově; ale ovoce jejich ať Vám to ukáže. Viděl jsem v tomto generálním semináři tak ohavnou zpustlost, že kdybych jí nebyl na vlastní oči viděl, nikterak bych tomu nevěřil. (Do gen. semináře mají přístup lehké ženštiny.) Co mám říci o větách, které se zde hájí? Nejnebezpečnější spisovatelé jsou v rukou všech a mnozí profesoři doplňují v přednáškách, co bezbožného a ohavného jim ještě chybí. Zde se tvrdí, že od nepamětných časů nebylo řádného oekumenického sněmu, neboť ke sněmu jest prý nutně potřeba přítomnosti všech správců duchovních první i druhé třídy (biskupův i farářů). Tam opět zavrhuje se nejvyšší představený Církve a papež klade se na roveň ostatním biskupům. Tu se vystavují a v posměch uvádějí buly papežské; tam se tupí odpustky, zavrhuje se ústní zpověď. Co Vám o vídeňském generálním semináři pravím, platí více méně i o ostatních ústavech toho druhu

11 Kolbe, vídeňský kněz, dosazený jansenisticko-osvícenskou stranou za profesora pastorálky, veřejně tupil náboženství a mravnost před alumny i laiky. Vodil své posluchače v pátek do nejsprostších krčem, jedl a pil s nimi a vyzýval je, aby bez ohledu na zákony postní masa a jiných zakázaných pokrmů požívali. Veřejně učil, že smilství není žádným hříchem, naopak, že je dovoleno, ano i nutno. Byl pohoršením celému městu. Všechny protesty, zasílané do Vídně, byly bezvýsledny. Teprv po 5 letech smrt učinila konec řádění tohoto pohoršitele. Theiner u Brunnera: Theol. Dienerschaft str. 372 a 373.

ve Št. Hradci, v Olomouci, v Pavii, v Praze, v Inšpruku, kdež učitelé bez víry a náboženství jsou ustanoveni. Toto zničení víry a tento úpadek mravů mohli biskupové snadno odvrátit šlechetným odporem. Ale bohužel! skoro všichni podali k tomu pomocné ruky své a pro úctu k panovníkovi zapomněli na úctu Bohu povinnou." (Vyjímá pouze tři biskupy.)[12]

I kdyby tato chmurná relace neplatila doslovně o olomouckém gen. semináři a k 3 biskupům (v čele s arcib. vídeňským kard. Migazzim), bylo by lze přičísti i pražského arcibiskupa Ant. P. hr. Příchovského a částečně i olomouckého arcibiskupa Colloreda, jistě je v té kritice velmi mnoho hořké pravdy.

*

Ve Vídni po smrti Rautenstrauchově postaven v čelo školských josefinských reforem 24. října 1785 českokamenický děkan *Augustin Zippe* na doporučení osvícenského biskupa Haye z Hradce Králové a biskupa litoměřického Arnošta hr. Walsteina, který prohlásil Zippeho za perlu své diecése.

Zippe, jmenován byv direktorem bohosloveckého studia a členem dvorní studijní komise, pokračoval radikálně v intencích Rautenstrauchových.

Byl to muž nevšedních vloh a značného vzdělání, ale extrémní josefinista. Byl svobodným zednářem a vyznamenával se podlézavostí ke světské vrchnosti a opovrhováním vrchností církevních.

Proti vůli arcibiskupa pražského Příchovského byl před tím rektorem generálního semináře pražského a proslul svým radikalismem a neposlušností vůči Ordinariátu.

Ordinariátní missivy vracel arcibiskupovi nerozpečetěné.

Zvlášť ostře jej charakterisuje incident s arcibiskupem Příchovským roku 1784.

Dne 3. června toho roku přinesl konsistorní posel rektorovi Zippemu missivu, aby poslal alumny na průvod Božího těla. Než vrátný generálního semináře nepřijal toho přípisu s podotknutím, že má zakázáno rektorem přijímati od konsistoře jakékoli přípisy.

12 Brunner, Theologische Dienerschaft, str. 374. V generálním semináři v Lovani došlo k prudkým bouřím alumnů proti vnuceným jansenistickým profesorům a rektorovi Stögrovi (bývalému profesoru církv. historie ve Vídni). Někteří alumni se vzbouřili, nechtějíce poslouchati urážlivých přednášek profesorů a necírkevních výkladů rektora Stögra. Byli však v noci vojáky s postelí odvlečeni, spoutáni a uvězněni. Tím však jen odpor u ostatních byl jen posílněn. Z celkového počtu 300 bohoslovců, 280 jich z gen. semináře vystoupilo. Slibováním odměn sehnáno bylo státními orgány po dvou letech pro generální seminář 40 individuí pochybného charakteru a většinou cizinců. Vojensky byli hlídáni, aby neutekli. V národním protestu belgickém z 15. srpna 1788 zván je lovaňský gen. seminář **školou pohoršení.**

Arcibiskup se obrátil na gubernium se žalobou na rektora. Ve vyjádření na tuto žalobu napsal Zippe mimo jiné toto: „Byl jsem posud toho mínění, že nemám v příčině alumnův od nikoho nijakých rozkazů přijímati, leč od vysoké vlády. Biskupové nemají nad alumny pravomoci, pokud jsou tito v semináři (§ 7. ústavu); teprve po 6 letech, když světští alumni do kněžských domů a klášterní do noviciátu jdou, podléhají alumni biskupské pravomoci. V tom utvrdil mne i dvorní dekret z 25. února 1784, kde se praví, že rektor má biskupovi oznámit ty alumny, z jehož diecése jsou, aniž by onen biskup do řízení domu míchati se směl. Poněvadž nikde mi nařízeno nebylo, abych nějaké přípisy konsistorní přijímal, ale toliko přípisy vysokého gubernia, nechtěl jsem býti příčinou, aby konsistoř nějaký buď přímý neb nepřímý vliv na generální seminář měla, nebo nějaký vrchní dozor vykonávala ... Co se slavnosti Božího těla týče, jsem proti tomu, aby se jí alumni účastnili. Máme doma pořádek služeb Božích předepsaný, takže se všeho doma účastní, a o tomto průvodě se říká, že mnozí více pro parádu nežli z pobožnosti se ho účastní. Stanovy domu pak nám nařizují, abychom pěstovali pobožnůstkářství a pobožnosti (Afterandachten und Andächtelei), které vznikly v pozdějších letech, když z pobožnosti chlebařství se vyvinulo ..."[13]

V tomto duchu vedl Zippe jako vrchní státní správce generálních seminářů vzdělání i výchovu dorostu kněžského.

Vhled do osnovy učebné v gen. semináři i do stavu učitelského sboru skýtají nám ordines praelectionum.

Ordo praelectionum in Caesareo regio lycoeo Olomucensi

A — Novembris 1783 usque ad Septembris 1784.

Materia: Historia Eccles. Professor: Cl. ac Eximius D. Paulus Niering. Autor: Breviarium Berti. Hora: 9. & 3.
M.: Enciclopoedia Theologica, & lingua Hebraica & Hermeneutica V. T. P.: Cl. ac Eximius P. Chrisogonus Walser. A.: Reineccii Gramat. & Institutiones P. Frida. H.: 8. & 2. — I. Anni.
M.: Lingua graeca & Hermeneutica N. T. P.: Cl. D. Franciscus Polaschek. A.: Grammatica Patavina & Institutiones P. Czerni. H.: 9 & 3.
M.: Patrologia & Histor. litter. Theologiae. P.: Cl. D. Joseph. Himmelsreich. A.: Institutiones P. Schleichert. H.: 2. — II. Anni.
M.: Theologia Moralis. P.: Cl. ac Eximius D. Wencesl. Schanza. A.: Position. ejusdem de Theol. morali. H.: 8. & 2.
M.: Theologiae Dogmaticae Pars I. P.: Cl. ac Eximius P. Caelestinus Wimmer. A.: Opus P. Gazzaniga. H.: 9. & 3. — III. Anni.
M.: Theologiae Dogm. Pars II. P.: idem. A.: Opus P. Bertieri. H.: 8. & 3.
M.: Jus eccles. public. & Privat. P.: Cl. ac Consult. Nob. D. Jos. de Monse. A.: Opus Cl. Riegger. H.: 9. & 2. — IV. Anni.

13 Místodržitelský archiv L. D. n. 12. sub 38 (u Kryštůfka l. c. 172).

M.: Theologia Polemica. P.: Cl. D. Joseph. Himmelsreich. A.: Opus P. Gazzaniga. H. 9.
M.: Theologia Pastoral. german. lingua. P. Cl. ac Eximius D. Josephus Lauber. A.: Oppus D. Pittrof. H. 10. & 3.
M.: Theologia Pastoral. lingua Bohem. P.: Cl. ac Eximius D. Albertus Slawiczek. A.: Opus D. Chladek. H.: 8 & 2. — V. Anni.

Ordo praelectionum in Caesareo regio lycoeo Olomucensi

A 5ta Novembris — 1784. usque ad 7mam Septembris — 1785.

Materia: Historia Ecclesiastica. Professor: A. R. D. Paulus Niering. Autor: Berti Breviarium. Hora: 9. & 3.
M.: Enciclopoedia Theologica; Lingua Hebraica & Hermeneutica V. T. P.: A. R. D. Chrisogonus Walser. A.: Frida Institutiones Reineccii Grammatica. H.: 8. & 2. — I. Anni.
M.: Lingua Graeca; Hermeutica N. T. P.: A. R. D. Franciscus Polaschek. A.: Grammatica Patavina Czerni. H.: 9. & 2.
M.: Patrologia & Histor. litterar. Theologiae. P.: A. R. D. Josephus Himmelsreich. A.: Schleicher Institutiones. H.: 3. — II. Anni.
M.: Theologia Moralis. P.: A. R. D. Hyacinthus Menhart. A.: Schanza Positiones de Theolo(gia) Morali. H.: 9. & 2.
M.: Theologiae Dogmaticae Pars I. P.: A. R. D. Jos. Caelestinus Wimmer. A.: Gazzaniga Opus. H.: 8. & 3. — III. Anni.
M.: Theologiae Dogmaticae Pars II. P.: A. R. D. Bernardus Böhm. A.: Bertieri Opus. H.: 8 & 2.
M.: Jus Ecclesiast. Publ. & Privat. P.: Clar. Dom. Jos. Nob. de Monse. A.: Pehem Jus Ecclesias. Universum. H.: 9. & 3. — IV. Anni.
M.: Theologia Polemica. P.: A. R. D. Josephus Himmelsreich. A.: Gazzaniga Opus. H.: 8.
M.: Theologia Pastoralis lingua German. P. A. R. D. Jos. Lauber. A.: Laubers Werk. H.: 9. & 3
M.: Theologia Pastoralis lingua Bohem. P.: N. N. A.: Chladek Opus. H.: 9. & 3. — V. Anni.

Ordo praelectionum in Caesareo regio lycoeo Olomucensi

A 4ta Novembris — 1785. Ad 7mam Septembris — 1786. observandus. Praelectiones theologicae.

Materia: Historia Ecclesiastica Enciclopaedia Theologica. Professor: Dominus Paulus Ferdinandus Niering Rector Magnificus. Autor: Berti Breviarium. Hora: 9. & 3.
M.: Lingua Hebraica & Hermeutica V. T. P.: Dominus Chrisogonus Walser. A.: Reineccii Grammatica Frida Instituiones. H.: 8. & 2. — I. Anni.
M.: Historia Litterar. Theologiae; Lingua Graeca & Hermeneutica N. T. P.: Dominus Franciscus Polaschek. A.: Grammatica Patavina Czerni Institutiones. H.: 9. & 2.
M.: Patrologia Theologiae dogmaticae Pars I. P.: Dominus Josephus Caelest. Wimmer. A.: Schleichert Institutiones Gazzaniga Opus. H.: 8. & 2. — II. Anni.
M.: Theologiae Dogmaticae Pars II. & Polemicae. P.: Dominus Josephus Bernardus Böhm. A.: Bertieri Opus. Gazzaniga Opus. H.: 9. & 2.
M.: Theologia Moralis. P.: Dominus Josephus Gabriel. A.: Schanza Positiones de Theolog. Morali. H.: 8. & 3. — III. Anni.

M.: Theologia Pastoralis Lingua Germanica. P.: Dominus Josephus Lauber. A.: Giftschütz' Werk. H.: 9. & 2.

M.: Jus Ecclesiasticum publicum & privatum. P.: Dominus Josephus Nobilis de Monse. A.: Pehem Jus Ecclesiasticum Universum. H.: 9. & 2. — IV. Anni.

*

Prve než bude přikročeno k personaliím profesorů v gen. semináři i k posouzení předepsaných příruček, dlužno předeslati několik vysvětlivek.

Profesorský sbor doznal od r. 1782 značné změny. Původně po proměně university v lyceum měli ve čtyřletém kursu přednášeti 4 řádní profesoři a 1 mimořádný: světský kněz *Pavel Ferdinand Niering* (theol. encyklopedii, církevní historii a církevní právo), augustinián *Celestin Wimmer* (orient. jazyky s hermeneutikou, patrologií a liter. dějiny theologie), světský kněz *Václav Schanza* (dogmatiku a polemiku), světský kněz *Josef Lauber* (morálku a pastorálku), mimoř. prof. *Albert Slavíček* (českou pastorálku). (Podle dvor. dekr. ze 14. září 1782.)

Když byl zřízen gen. seminář, zvýšen byl počet stolic. Ježto theol. studium na lyceích, kde nebyly gen. semináře, bylo zrušeno, přišli do Olomouce 3 theologičtí profesoři z Lince: *Josef Himmelreich*, minorita *Chrisostom Walser* a *Jan Dankesreither*. Himmelreichovi přikázáno přednášeti patristiku, theol. liter. dějiny a polemiku. Walserovi dána hebrejština a hermeneutika St. zákona a Dankesreitherovi určen druhý díl dogmatiky.[12]

Niering podržel stolici církevní historie, *Wimmer* první část dogmatiky, *Schanza* morálku, *Lauber* pastorálku v německé řeči, *Alb. Slavíček* českou pastorálku. Celé církevní právo měl v Olomouci jako i na universitách přednášeti světský učitel práv (dv. dekr. z 32. září 1783). Posléz byla stolice řeckého jazyka a hermeneutiky Nov. zákona po propuštěném profesoru Černém udělena dosavadnímu suplentu *Františku Poláškovi* (dv. dekr. z 5. října 1783).

Po smrti Alb. Slavíčka byla stolice české pastorálky povýšena na řádnou (dv. dekr. z 24. prosince 1784).

PROFESORSKÝ SBOR V GEN. SEMINÁŘI VE ŠKOLNÍM ROCE 1783-84

Církevní dějiny přednášel prof. Pavel Ferdinand Niering. (Později povýšen do rytířského stavu — Eques ab Hochheim.) Narodil se 10. listopadu 1746 na Klášteře Hradisku, ordinován 26. prosince 1770. Uměl česky. Byl asi

12 Viz Christian d'Elvert, Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungs-Anstalten in Mähren und Österr. Schlesien, insbesondere der Olmützer Univeristät in den neueren Zeiten. Brünn 1857, str. 228.

Čech. (V aktech arcib. konsistoře olomoucké má u svého jména poznámku: morav. germ.) Byl nejdříve kaplanem u metropolitního chrámu v Olomouci. Roku 1775 stal se profesorem církevních dějin na universitě olomoucké. Roku 1801 jmenován čestným kanovníkem brněnským, 23. května 1817 kanovníkem kapitulárním. Přednášel podle Breviaria Bertiho (Breviarium historiae ecclesiasticae, Pisis 1760).

Augustinián Jan Vavřinec Berti byl hlavním stoupencem t. zv. školy augustinské. Narozen roku 1696 v Serravezza v Toskánsku. Byl profesorem theologie v Sieně, Florencii, Boloni, Padově, v Římě a v Pise. Autor velkého dogmatického díla „Theologia historico-dogmatico-scholastica seu libri de theologicis disciplinis", 8 svaz., Romae 1739—1747, Monach 1749, 10 svazků. Vytýkány mu tendence jansenistické. Po šetření, nařízeném Benediktem XIV., prohlášeno, že dogmatické dílo Bertiho neobsahuje zásad jansenistických. Pracoval též v oboru historie církevní a vydal zmíněné Breviarium. (Zemřel roku 1766.) O Breviariu Bertiho prohlásil prof. Niering, že jest „voll römischer Sätze". Z toho dostatečně patrno, že církevní historie v gen. semináři byla přednášena v duchu protiřímsko-osvícenském.

Starý zákon přednášel prof. Chrisogonus Walser. Byl to minorita z Vídně (kde ordinován byl roku 1767). Autorem jeho příručky „Institutiones hermeneuticae V. T." byl benediktin kláštera břevnovsko-broumovského Jeroným Frida (1729—1806), profesor hermeneutiky a hebrejštiny na pražské universitě. „Institutiones" vydány byly v Praze.

Hermeneutiku novozákonní přednášel velmi ušlechtilý, mimořádně nadaný mladistvý profesor František Polášek, uvědomělý Čech, rodem z Příbora. Byl orthodoksního katolického smýšlení a tvořil v osvícensko-jansenistickém prostředí ve sboru učitelském čestnou výjimku. Stolicí novozákonní byl pověřen pro své mimořádné vlohy a vynikající osobní ušlechtilost, jíž všeobecně i osvícencům imponoval. (Podrobnější o něm v dalším.) Přednášel podle příručky Dom. Czernyho O Pr. „Institutiones hermeneuticae N. T.", vydané v Brně 1780.

V. Schanza, prof. morálky, a Josef Lauber, prof. německé pastorálky, byli zmínění už osvícenci směru jansenistického, kteří se smutně proslavili svým necírkevním osvícenstvím za éry Karla Blarera, kdy fakulta theol. byla v Brně.

Václav Schanza narodil se roku 1748 v Brně. Studoval v Brně a v Olomouci. Roku 1774 stal se profesorem morálky v Olomouci. Roku 1775 promován byl doktorem theologie; pak byl stud. prefektem v brněnském kněžském domě a dozorcem univ. bibliotéky v oboru duchovním. Byl též prvním rektorem university v Brně. Roku 1784 jmenoval jej Josef II. profesorem morálky na universitě vídeňské (dvor. dekr. z 28. března 1784). Zemřel ve Vídni 22. září 1788. Vydal: De Theol. morali positiones, Brunae 1780 (2 t.), Moralis Christiana, Viennae 1784—86 (4. t.).

Na jeho místo jmenován profesorem morálky v Olomouci dv. dekretem z 1. listopadu 1784 kapucín Josef Gabriel. Pocházel ze Štyrského Hradce a ordinován byl roku 1773. (Nežli nastoupil do Olomouce, suploval morálku kratší dobu Hyacint Menhart.)

Josef Lauber, prof. německé pastorálky, narodil se roku 1743. Roku 1780—81 vydal latinskou pastorálku „Institutiones theologiae compendiosae ad normam praescriptam" (3 díly). Věnoval ji servilně lichotivou dedikací arcibiskupu Colloredovi a opatu Rautenstrauchovi. Kniha svědčí o učitelské zdatnosti autorově, ale zatížena je místy značně ideologií jansenistickou (vede místy k laxismu a naopak k jansenistickému rigorismu).

Německou pastorálku přednášel nejprve podle knihy křižovníka a prvního profesora pastorálky na universitě pražské František Kristián Pitrofa „Anleitung zur praktischen Gottesgelehrtheit nach dem Entwurfe der Wiener Studienverordnung zum Gebrauche akadem. Vorlesungen", 4. B. (Prag 1779—1784). Rukověť tato byla přesně zpracována podle nejvyšší tabelární osnovy a předepsána všem profesorům pastorální theologie dvorním dekretem ze dne 26. února 1779. Co do systematického zpracování látky měla tato příručka mnohé přednosti. Trpěla však rozvláčností. Celkově byla psána v duchu panujícího osvícenství a na nejednom místě projevovala souhlas s reformami státními v církevních záležitostech. Později přednášel Lauber podle pastorální učebnice vídeňského profesora pastorálky František Giftschütze[13] „Leitfaden für die in den k. k. Erbstaaten vorgeschriebenen deutschen Vorlesungen über die Pastoraltheologie" (kniha předepsána dvor. dekretem z 18. listopadu 1784). Psána byla výstředně v necírkevním duchu josefinském. Ignorovala naprosto církevní právo manželské. Opírala se i o prameny protestantské. Byla to typicky necírkevní příručka, která v duchu předpisů josefinských snižovala past. theologii na devotní službu státního režimu. Pověstné josefinské „Vídeňské církevní noviny" přijaly knihu Giftschützovu v nadšených superlativech.

První část dogmatiky přednášel augustinián (později sekularisovaný) Celestin Wimmer, Vídeňák (ordin. 1770). Dříve byl profesorem dogmatiky ve Rjece. Stolici dogmatiky obdržel roku 1778 (dvor. dekr. z 12. října 1778) po prof. Reidingerovi, jenž zemřel 4. září 1778. O jeho liberalismu bude obšírnější zmínka v dalším. (Z archivu fakulty dovídáme se, že 20. června 1786 obdržel císařské placetum k sekularisaci.) Přednášel podle dogmatického kompendia Gazzaniga.

Dominikán Petr M. Gazzaniga (1722—1799) přednášel filosofii a církevní dějiny v Boloni. Marie Terezie povolala jej roku 1760 do Vídně a pověřila ho stolicí dogmatiky. Jeho přednášky navštěvovány byly osobnostmi z nejvyšších kruhů (kard. Migazzi, císařovnou Marií Terezií, ba i papežem Piem VI. za jeho pobytu ve Vídni). Autor mnoha dogmatických děl. Prudce útočil na molinisty a v mnohém přestřeloval. Ve Vídni nasákl tehdy vládnoucím směrem a dal se strhnouti na méně církevní dráhu, takže jansenicky smýšlejícího světicího biskupa Nocka, hlavního pomocníka Swietenova v napadání „ultramontánního" systému v theologii a šiřitele zásad jansenistických, nazýval restaurátorem tomismu na vysokých školách rakouských.

Autorem druhé předepsané příručky dogmatické byl augustinián Josef Bertieri, nar. 1734 v Piemontsku. Byl profesorem theologie ve Vídni (1770—1789). Roku 1789 stal se biskupem v Comě a roku 1792 v Pavii. Zemřel roku 1806. Napsal „Tractatus de incarnatione, de legibus, de sacramentis et de sacr. baptismi et confirmationis in specie" (Vídeň 1774).

Druhou část dogmatiky přednášel po Janu Dankesreitherovi, který byl hned roku 1783 jmenován 1. vicerektorem gen. semináře, premonstrát Bernard Böhm (jmenován dvor. dekretem ze dne 8. listopadu 1783). Byl rodem z Olomouce, kde se narodil roku 1744. Býval premonstrátem na Klášteře Hradisku. Ordinován byl roku 1768.

O Josefu Himmelsreichovi, profesoru patrologie, který přišel roku 1783 do Olomouce z lycea v Linci, nelze se dopátrat bližších údajů. V archivu theol. fakulty je pouze dokument o jeho pensionování ze dne 22. prosince 1786. V matrikách arcib. konsistoře olomoucké není vůbec veden.

13 Frant. Giftschütz nar. 1748 ve Vídni. Byl kazatelem na dómě svatoštěpánském, potom profesorem pastorálky na vídeňské universitě.

Podle úřední zprávy ze dne 21. června 1785 (dochované v archivu fakulty), pouze tři z těchto profesorů uměli česky: Niering, Böhm a Polášek.

*

Právo přednášel světský profesor právnické fakulty Josef šlechtic Monse (o němž obšírnější v dalších kapitolách).

Předepsané příručky z práva byly úplně v duchu tehdejšího osvícenského josefinismu. Zmíněný už Riegger v podstatě opíral se o zásady Febroniovy. Rozšiřoval značně moc panovníkovu na úkor Církve. Panovníkovi přísluší nezadatelné majestátní právo dozoru na Církev, pokud zasahuje do společenského státního života. Práva papežova omezoval na míru nejmenší.

Pehem byl vypjatým josefinistou. Vystupoval přímo polemicky jako obhájce císaře, dychtícího po reformách, podřizuje Církev státu. Celibát prohlašoval za povážlivé zřízení církevní, horlil pro zavedení lidové řeči do bohoslužby a právu kanonickému přičítal potud platnost, pokud bylo vydáno ve smyslu „pravého" církevního zřízení a neodporuje přirozenému právu a císařským nařízením.

CHARAKTERISTICKÁ EPISODA

(Z archivu theol. fakulty.)

Mimo to přednášel alumnům gen. semináře 3 hodiny týdně *nauku hospodářskou a fysikální* (aus der Landwirtschaft und der allgemeinen Naturgeschichte) profesor fysiky na fil. studiu *Josef šlechtic Tammerburg*[1] (za roční remuneraci 200 zl). Byl to bývalý jesuita a proslul jedovatým sarkasmem, jímž stihal hlavně kněžstvo a Církev. V aktech archivu theol. fakulty je bohatě materiálu o otravném působení tohoto racionalistického vášnivce, který nejhrubším způsobem odvracel studentstvo od povolání kněžského. Nenáviděl kněžstvo přímo pathologicky. Na filosofii pronásledoval každého studenta, který projevil úmysl vstoupiti do gen. semináře. Nejvíc měl spadeno na šlechtické studenty, kteří se chtěli věnovat kněžskému povolání. Viděl v nich budoucí kanovníky, proti nimž přímo sršel zlobou. Pro hrubé persekvování šlechtického studenta Rolsberga byl udán u gubernia a dlouho vyšetřován. Triviální, pusté nadávky kněžím a především kanovníkům nelze ani reprodukovat z dochovaných aktů v archivu fakulty. Nejvíce tupil kanovníka hraběte Vettera (protijosefinistu). Štval i proti svým kolegům na filosofickém studiu. Hlavně zesměšňoval profesora Reisingera. Reisinger kdysi řekl, že Tammerburg je pomatenec. Tammerburg ihned na to reagoval před studenty a prohlásil, že Reisinger nemůže býti pomaten, ježto všecko čte ze skript. I na profesory gymnasia hrubě útočil, nejvíce na profesora Schulze, jehož syny při zkoušce reproboval.

1 D'Elvert píše Tamerburg. V aktech úředních podpisoval se však vždy Tammerburg.

Podle protokolu prohlásil o profesorech gymnasia, že patří na galeje, že by měli býti dřeni a házeni do rasovských děr. Jeho sarkasmus stihal i vysoké pány světské (guvernéra hr. Cavrianiho), ba i císaře Josefa II. (otec Franc měl prý místo hraček vpravit do hlavy Josefovy pořádné vědomosti a nebylo by prý třeba dvorní studijní komise).

Hanobil též piaristy a spílal jim, kde mohl. Když některý student projevoval nedostatky z přípravného studia, říkával, že je tím vinna střední škola a špinaví piaristé, kteří kazí mládež a za čtvrtku vína dávají jedničky a posílají na filosofii osly.

Studenty, kteří chtěli jít do bohosloví, přímo terorisoval. Mnozí ze strachu od zkoušek u něho odstupovali.

Dne 17. ledna 1784 stěžovali si Bartoloměj Schantel, premonstrát, Jan Hampel, Josef Kůra a Kajetán Směták, fysikové, že se bojí přistoupit ke zkoušce u Tammerburga, protože prý jistě propadnou. Tvrdost Tammerburgovu osvětluje případ exdominikána Lamberta Ferdinandiho. Tento alumnus generálního semináře, který při zrušení kláštera dominikánského byl již jáhnem, stěžuje si guberniu 17. června 1788, že přes všechno úsilí nemůže u Tammerburga složiti zkoušku. V generálním semináři se naň doléhá, aby se opětovně o zkoušku pokusil, ježto by jinak dále theologii nemohl studovat. On však se bojí Tammerburga, ježto ví, že jistě propadne. Gubernium vyhovělo a dovolilo, aby přísné zkoušky z fysiky směl konati před direktorem Bartlem.

Jak působil Tammerburg na alumny při svých přednáškách v generálním semináři, netřeba se šířiti. Když roku 1787 došlo k velikému vyšetřování, všichni posluchači Tammerburgovi (i bývalí) žalovali na svého učitele do Brna.

Přesto Tammerburg omlouval se u gubernia, že měl na mysli jen dobro státu a Církve, že chtěl, aby do generálního semináře vstupovali jen hodní studenti, kteří touží býti dobrými kněžími, že chtěl, aby všude vládl pořádek atd. Udivuje též úřední žádost rektora Celestina Wimmera (profesora dogmatiky)[2] na gubernium z 19. června 1788, aby vyplacena byla Tammerburgovi zasloužená remunerace za přednášky z přírodovědy, které *z lásky* konal bohoslovcům, *aby je dobře vychoval.*

Tento tvrdý, jízlivý fysik, na jehož tváři nikdy nebylo vídati úsměvu, byl nešťastný, ztroskotaný kněz. Přiznal se, že nevstoupil do řádu dobrovolně . . .

Ve svém oboru vynikal velmi důkladnými vědomostmi. Fysiku miloval nade všecko. Trpěl však žárlivostí a zvlášť ničivě kritisoval kněze, kteří napsali něco z oboru fysiky. O. P. Cassanovi řekl před studenty, že byl „ein dummer Kerl" (15. prosince 1787).

2 Tammerburg zvlášť sarkasticky napadával dogmatiku a vyřazoval ji z vědeckých disciplin.

Byl to extremní proticírkevní osvícenec plný hořkosti, který za svou vnitřní rozervanost činil odpovědnu Církev a její režim. Nebyl však prost náboženského cítění.

Nahlédneme-li do některých konceptů jeho úvodních proslovů k studentům, jsme překvapeni, jak tento racionalista, s jehož rtů chrlily se sarkasmy, dovedl občas teple mluviti o lásce k Bohu a jak působivě dovedl proplétati řeč svou citáty z Písma svatého.

Vládní kruhy jej chránily přes všechny žaloby. Posléze byl přeložen do Lublaně, ale s týmž platem, který měl v Olomouci.

Za studentských projevů nevole proti osvícenci Tammerburgovi vybuchuje doutnající revolta inteligentního dorostu olomouckého proti spoutávajícímu josefinismu.

Dne 17. listopadu 1787 zaslal guberniu František Bartl, profesor matematiky a direktor filosofického studia olomouckého, veřejnou stížnost studentů fysiky na profesora Tammerburga. Žaloba obsahovala 11 bodů, z nichž každý slibovali studenti „dosvědčiti fakty". Byla to už druhá stížnost, tentokrát veřejná (předtím podal profesor Bartl stížnost soukromou). Stížnost podepsána byla všemi studenty fysiky. Posledním podnětem k žalobě bylo neslýchané persekvování a šikanování studenta bar. Ant. Rolsberga. Revolta studentů proti Tammerburgovi vyvolala odezvu i v olomouckém měšťanstvu. Jitření v studentstvu nabývalo povážlivých forem. „Studenti se bouří a mohou z toho povstati ještě větší bouře," psal 20. listopadu 1787 prof. Bartl rektorovi.

Bylo veřejně známo v Olomouci, že studenti tvoří mezi sebou po příkladu „der Niederländer" (bouřících se proti josefinskému režimu) *patriotické skupiny* a chtějí bojovat za *svobodu školy* a že ostentativně před Tammerburgem to prohlašují. Profesor Bartl svědčí, že, když jako direktor studenty vyšetřoval, na vlastní oči spatřil zneuctěného císařského orla ve školní síni. Císařského orla studenti sami inkoustem pomazali a pošpinili, ba dokonce i jméno císařovo „Josephus II." inkoustem úplně zamazali.

Že mezi studentstvem vznikají revoltující patriotické strany, svědčí sám Tammerburg ve svých přípisech guberniu 20. ledna a 2. února 1788. Ohlas revolty vnikal i do generálního semináře.

Ve svém ospravedlnění (hlavně 20. ledna 1788) zdůrazňoval Tammerburg stále své loyální osvícenství. Mezi jiným píše, že ve fysice nejvíc dbá toho, aby z budoucích bohoslovců vychoval řádné učitele lidu, kteří by potírali pověry o strašidlech, o ďábelské posedlosti atd. Ze stížností patrno, že vedle jiných klášterníků hlavně vášnivě dotíral na kapucíny, které vylučoval ze zkoušek. Sám tvrdí v přípisu ke guberniu, že je v Olomouci rozkřičen jako nepřítel duchovenstva a protestant.

*

Roku 1784 nově vydaný theologický studijní plán (Entwurf zur Einrichtung der theol. Schulen in den k. k. Erblanden, Zweite vermehrte Auflage, Wien 1784) byl brzo podstatně změněn.

Aby theologie „vrácena byla do svých kolejí" a zamezilo se „zbytečným theologickým hádkám", omezil císař Josef II. roku 1786 dogmatiku, polemiku a patristiku a zkrátil tak pětiletý kurs na čtyřletý.

Tak zůstala v prvním ročníku církevní historie, kterou přednášel jeden profesor, pak theol. encyklopedie, hebrejština a hermeneutika Starého zákona, kterou přednášel rovněž jeden profesor.

Do druhého ročníku zařazeny theol. literární dějiny, řecký jazyk a hermeneutika Nov. zákona (jeden profesor), pak patrologie a první díl dogmatiky (1 profesor).

V třetím ročníku přednášel jeden profesor druhý díl dogmatiky s polemikou a druhý morálku.

Ve čtvrtém ročníku přednášela se pastorálka a církevní právo.

V tomto systému odpadli dosavadní zvláštní profesoři polemiky, patrologie a theol. literárních dějin (dvor. dekret z 16. června 1785).

Proto byl na olomouckém lyceu pensionován profesor polemiky a patristiky Himmelreich (dv. dekr. z 8. září 1785).

Ušetřeného pátého roku mělo býti prakticky použito k nastudování normální školní metody a k praktické katechesi. Také přednášky Tammerburgovy z přírodovědy zůstaly (dv. dekr. z 23. června 1785).

Záhy však došlo k další redukci. Patrologie, theol. literární dějiny a polemika byly vůbec jako samostatné předměty vyloučeny a dogmatika spojená s polemikou omezena jen na jeden rok. Tím zaveden pro vlastní theol. disciplíny tříletý kurs.

Podle této redukce zařazena do prvního ročníku vedle církevní historie (jeden profesor) hermeneutika Star. zákona, hebrejština a řečtina, kterážto předměty přikázány jednomu profesoru; v druhém ročníku přednášela se dogmatika, spojená s omezenou polemikou a morálka; v třetím ročníku pastorálka a církevní právo.

Čtvrtý ročník vyhrazen praktickým cvičením katecheticko-pedagogickým pro duch. správu a instrukcím přírodovědeckým a hospodářským.

Zkrácení theol. studia přivodilo další redukci profesorského sboru. Prof. dogmatiky Wimmer přeložen do Lvova (1788). Prof. hebrejštiny a hermeneutiky Star. zákona Chrysostom Walser jmenován farářem v Deutsch-Altenburgu (dvor. dekr. 14. června 1787). Na jeho místo povolán racionalisticky smýšlející premonstrát Jan Jahn. Narodil se v Tasovicích 18. června roku 1750. Humanitní studia konal ve Znojmě, filosofii v Olomouci, theologii v premonstrátském klášteře v Louce, kamž roku 1772 vstoupil. Řeholní sliby složil roku 1774, na kněze byl vysvěcen roku 1775. Po krátkém působení v duchovní správě přednášel na řeholním theol. učilišti v Louce východní dialekty a hermeneutiku Starého a Nového zákona. Později byl i vicerektorem gymnasia ve Znojmě a dne 20. srpna 1782 promován byl doktorem theologie na universitě v Olomouci. Po zrušení premonstrátského kláštera roku 1784 přišel za profesora vých. dialektů a hermeneutiky na lyceum do Olomouce. Byl ve svém oboru na slovo vzatým odborníkem, ale značně racionalisticky orientován. V Olomouci však dlouho nepřednášel. Roku 1789 přeložen byl na universitu vídeňskou. Po sedmnáctileté činnosti profesorské stal se roku 1806 metropolitním kanovníkem u sv. Štěpána ve Vídni. Vědecká činnost jeho byla velmi rozsáhlá. Vydal: 1. Einleitung in die göttlichen

Schriften des alten Bundes. Wien 1792 (druhé vydání: Wien 1902—3). 2. Hebräische Sprachlehre für Anfänger. Wien 1792. 3. Armänische oder chaldäische und syrische Sprachlehre für Anfänger. Wien 1793. 4. Arabische Sprachlehre. Wien 1796. 5. Biblische Archeologie. (5 B.) Wien 1797—1804. 6. Elementarbuch der hebr. Sprache sammt hebräischem Wörterbuch. 2. Theile. Wien 1709 (druhé vyd. 1800). 7. Chaldäische Chrestomatie, größten theils aus Handschriften. Wien 1800. 8. Arabische Chrestomatie. Wien 1802. 9. Lexicon arabico-latinum, Chrestomatiae arabicae acomodatum. Viennae 1802. 10. Introductio in Libros sacros veteris foederis in Compendium redacta. Viennae 1804. 11. Archaeologia biblica in Compendium redacta. Viennae 1805. 12. Biblia hebraica digessit et graviores Lectionum varietates adjecit. Tom. IV. Viennae 1806. — (Viz Joh. Jak. Heinr. Czikann, Die lebenden Schriftsteller Mährens, Brünn 1812, str. 77, 78.)

Prof. Polášek zatím jmenován byl 2. vicerektorem gen. semináře.

*

Přes všechnu státní spoutanost poměrů na theol. studiu vypukala občas prudká nevole proti některým josefinským profesorům, hlavně proti jansenisticky orientovaným profesorům Schanzovi a Lauberovi. Císař je však chránil. Schanzu přeložil posléze na universitu vídeňskou (1784), Lauber však zůstal. Svými spisy i učitelským působením vyvolával stále větší odpor v kruzích moravského kleru.

I bývalý jansenistický rektor kněžského domu Carl, jehož císař jmenoval direktorem theol. studia, budil v kněžských kruzích ustavičnou nevoli. Roku 1785 odvolal jej císař do Vídně a jmenoval jej kustodem universitní bibliotéky (Carl zemřel ve Vídni 22. července 1797).

DRUHÝ PROFESOR ČESKÉ PASTORÁLKY VÁCLAV STACH

Po smrti Alberta Slavíčka nebyla česká stolice pastorálky delší dobu (až do počátku roku 1786) obsazena.

Ve školním roce 1784—1785 (od 5. listopadu 1784 do 7. září 1785) jsou sice přednášky z české pastorálky ohlášeny v Ordu praelectionum, ale jméno přednášejícího neuvedeno. Jako minulá leta předepsána pastorálka Chládkova.

V řádu přednášek na školní rok 1785—1786 přednášky z české pastorálky neuvedeny. Přednáší se pouze německá pastorálka. (Profesor Lauber podle rukověti Giftschützovy.)

Bartocha,[3] který stručně tuto vakanci registruje a nesprávně ji prodlužuje až do roku 1787 (vskutku trvala jen do 3. března 1786), nedovede vysvětlit, jak k ní došlo a jak bylo zatím postaráno o posluchače české pastorálky.

Z archivu fakulty se však dovídáme, že pro české theology, kteří neznali německy, bylo studium pastorálky mezitím provisorně modifi-

3 Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci, str. 14.

kováno. Dvorním dekretem ze dne 11. srpna 1785 nařízeno, aby zatím než se najde vhodná profesorská síla pro obsazení „der erledigten böhmischer Kanzel" z pastorálky, čeští posluchači navštěvovali německé přednášky profesora Laubera. Kdož vůbec němčinu neovládají, mají látku privátně studovat podle latinské knihy prof. Laubera.[4] Při semestrálních zkouškách smějí odpovídat latinsky. (Přípis zem. gubernia za dne 22. srpna 1785 v archivu CM. fakulty, fas. 19—1785.)

Dvorním dekretem ze dne 24. prosince 1784 byla mezitím dosavadní mimořádná stolice české pastorálky povýšena na *řádnou* (s ročním platem 500 zl.).

V guberniální missivě, jíž se toto nejvyšší rozhodnutí 3. ledna 1785 oznamuje rektorátu lycea, zároveň se sděluje, že konkurs pro uprázdněnou stolici české pastorálky vypisuje se *v Praze* u theologického prodirektorátu.

Přípisem gubernia ze dne 25. března 1785 však se oznamuje, že podle nejvyššího rozhodnutí bude se konkursní zkouška pro českou stolici pastorálky konati v Olomouci. Za termín konkursu ustanovuje se 2. červen roku 1785.

Podle úřední relace provisorního direktora theologie Bernarda Josefa Böhma, řádného profesora dogmatiky, ze dne 12. června 1785, konala se konkursní zkouška 2. června 1785. Přihlásil se k ní jediný kandidát, premonstrát *Norbert Doležel.*[5]

Direktor Böhm uvádí tři otázky, jež dány byly kandidátu pro písemnou práci a téma k předepsané přednášce.

Omlouvá však mimořádný fakt, že písemné práce konkursní, které konány byly česky, nemohli tentokrát posouditi ani klasifikovati všichni členové profesorského sboru theologického, poněvadž *pouze tři z nich uměli česky:* pisatel Böhm, Pavel Niering, profesor církevní historie, a František Polášek, profesor hermeneutiky Nového zákona. Direktorát zasílá tedy kalkul pouze těchto tří profesorů, „weil nur die gennanten drey Professoren der Theologie, nicht aber auch die übrigen, der böhmischen Sprache, in welcher der Konkurs gehalten werden mußte, kündig sind."

Buď však klasifikace konkursní zkoušky Norberta Doležela nevyznela příznivě (kopie klasifikačního protokolu není v archivu), nebo bylo na závadu, že celý profesorský sbor nemohl kvalifikaci kandidáta posoudit, ať tak či onak, česká stolice pastorálky zůstává po celý rok 1785 neobsazena.

Teprve 15. května 1786 oznamuje guberniální přípis, že Jeho Veličenstvo udělilo 1786 „die an dem Lyzäum zu Ollmütz erledigte Kanzel der — in böhmischer Sprache vortragenden Pastoral-Theologie" s platem 500 zl. světskému knězi *Václavu Stachovi,* který se podrobil konkursní zkoušce na universitě v *Praze.*

Ihned nato zahajuje nový profesor své přednášky.

*

Václav Stach, pověstný český josefinista a nejplodnější český veršovec i spisovatel své doby a zároveň nejstarší olomoucký básník český, je podivným zjevem nejen historickým, ale i psychologickým.

Dlouho nebyl pozdějším generacím znám v pravé podobě,[6] až našel svého životopisce roku1873 ve Václavu Zeleném, který bedlivou analysí jeho spisů a listů značně osvětlil mlhavý zjev „starého veršovce" a zhodnotil hlavně jeho literární činnost.[7]

Mnohé však, co i v analysích Zeleného zůstává nám na Stachovi, jako na katolickém knězi, záhadným, osvětluje se, přihlížíme-li k jeho vnitřnímu duchovnímu zlomu s hlediska katolicko-kněžského. Racionalistické osvícenství rozeklalo Stacha jako katolického kněze a pokřivilo jej též přímo kuriosně v ohledu národně vlasteneckém. Jako osvícenský kněžský racionalista je zjevem své doby. Jako český veršovec a spisovatel jeví se kuriositou. Zval se s hrdostí Čechem, byl literárně činný jen česky, napsal hodně různých vlasteneckých básní, vyrobil tolik veršů a napsal tolik knih (arci ponejvíce překladů), že se mu nikdo z vrstevníků nevyrovnal, ale při tom se nepovznesl k chápání úsilí mladší generace buditelské o český život. Domnělá kulturní dob-

4 Byla to latinská pastorálka. „Institutiones theologiae pastoralis compendiosae ad normam praescriptam", vyd. roku 1780—81.

5 Norbert Doležel, doktor theologie, premonstrát zrušeného kláštera v Zábrdovicích u Brna; nar. 24. září 1746 v Litenčicích. Řeholní sliby složil roku 1766; vysvěcen byl roku 1771. Od roku 1781 vyučoval theologii ve svém klášteře. Od zrušení kláštera (1784) žil na pensi v Kroměříži. Napsal: Widerlegung der Bitte des Norbert Korber, Chorherrn des Prämonstratenserordens in Bruck, an die Herrn Bischöfe der österr. Staaten, die Volkssprache im öffentlichen Gottesdienste einzuführen. Wien 1783.

6 Václav Stach, „Starý veršovec". Z vlastních spisův a listův vylíčen od Václava Zeleného, Osvěta, 1873.

7 Zapadl v takové zapomenutí, že za několik let po jeho smrti nevědělo se ani, kdy se narodil a kdy zemřel. Čelakovský roku 1850 položil jeho narození o 13 let později a smrt jeho o 5 let později. Ještě roku 1864 nevěděl dějepisec jeho rodiště, města Přeštic, že Stach je rodákem přeštickým. Po roce 1850 dostalo se Stachovi jinak zapomenutému přece jakés popularity, hlavně v očích mladého pokolení. Stalo se tak zásluhou Čelakovského, který tak arci učinil omylem. Čelakovský přijal totiž do své čítanky gymnasijní „Malého výboru z literatury české" roku 1851 některé básně Stachovy, avšak ne v té formě, v níž je Stach složil, nýbrž podle úpravy Karla Vinařického. Ten dodal veršům Stachovým tvářnosti tak sličné, že tyto básně jsou jako básně spíše plodem K. Vinařického než V. Stacha. Čelakovský nesrovnal původní tekst Stachův se „vzděláním" Vinařického a přijal upravené básně jako tekst Stachův.

rodiní josefinského osvícenství utlumila v něm všecek smysl pro nebezpečí, jímž centralisující germanisace státní ohrožovala českou národnost.

Zelený výstižně poukazuje na pokřivenost a kuriosnost vlastenectví Stachova: Veršem i prosou pracuje jako národní vlastenec, ano, chce svým způsobem i „slíčiti" jazyk český, ale národ český není mu ve světě duševním samostatnou bytostí, ničeho nemá svého, vše, co při něm dobrého, vše má od Němců, jich co vůdců svých musí poslouchati, jim vděčen býti za veliká dobrodiní, jež od nich má. Jsa unesen josefinskými teoriemi, zapomíná úplně rozvoje historického a vidí v dobách minulých pouhé barbarství. Ano, náruživě a zlobně dorází na vlastenecké mladší pokolení, kterému vyšla hvězda samostatného života národního. Je josefinistou tak extremním, že neváhá proti tehdejším českým a národnostním snahám kulturním a jazykovým velebiti němčinu jako jazyk přední v zemi, na němž závisíme . . .[8]

Národ český je mu jen žalostnou postavou, ve kterou jej proměnily události pobělohorské, i musí býti vděčen Němcům, že této bídné, zmrzačené bytosti dopřávají života, ano že ji vznešenému „vlasteneckému" jazyku svému chtějí naučiti.[9]

Tato kuriosnost vlastenectví Stachova, kterou Zelený více konstatuje než vysvětluje, měla svou genesi v dobové osvícenské náladě, jíž Stach za svých studií podlehl.

Je to nálada v prvních pražských časopisech českých učenců v letech sedmdesátých 18. století, především v Prager Gelehrte Nachrichten, v jejichž národně osvícenských koncepcích vládlo rakušanství a germanofilství. Toto rakušanství bylo v přímé souvislosti s osvícenskými tendencemi vedoucího tehdy pražského časopisu. Vždyť reformy tereziánské a josefinské nalezly právě v osvícenské ideologii nejúčinnější podporu pro program obecně rakouský. „Prager Gelehrte Nachrichten" horlily pro němčinu, protože v tom spatřovaly projev a také přiznání pokročilejšího myšlení osvícenského. Osvícené Čechy měly býti podle P. G. N. Čechy německé. (Der Ruhm Böhmens, der Ruhm unserer Nation patří *osvíceným* německým Čechám.) Toto osvícenské vlastenectví, propagující rakouský patriotismus a osvícenský etatismus, postrádalo hlavně obsahu nacionálně českého a není divu, že vlastenecký cit ke království českému byl v tomto duchu pojat čistě antikvárně, byl to loyální úřední vlastenecký cit, jejž konservovala tereziánská vláda jako nějakou úctyhodnou relikvii. Ovšem vedle tohoto oficiálního patriotismu německo-rakouského vegetovala v P. G. N. určitá míra vlastenectví kmenového a posléz i probudilejší vlastenectví české (Pelcl). P. G. N. byly nejednotny v pojímání národnosti a jejich kolísavost bezmála mezi třemi druhy vlastenectví nutno přičísti na vrub účasti některých českých učenců, kteří přes to, že z nich mluvila kultura německá, nemohli se zcela vybaviti — a také ani nechtěli — z pout, která jim ukládala tradice národa tak proslaveného v dějinách střední Evropy. Pokud se z některých článků projevovalo vědomí české, jeho pojem se vázal k Čechám jen geograficky. Toto kmenové vědomí nebylo však české duchem. A proto také Čechy v poměru k probudilému již němectví v Rakousku a hlavně ve Vídni posuzovány jako procitající dítě a věru s péčí chůvy byly také přijímány projevy a plody procitajících německých Čech. Nečeskost tohoto kmenového vlastenectví byla hlavně v tom, že se mu nedostávalo vědomé souvislosti se starším stavem české kultury. A tak se jevilo jakýmsi středním členem mezi vysloveným osvícenským rakušanstvím, které stíralo nadobro národní individualitu české provincie a hrdě se cítilo německým — a mezi uvědomělejším cítěním českým. Než i projevy probudilejšího cítění českého v P. G. N. nepřesahovaly s počátku rámce osvícenské ideologie vlastenecké. Toho dokladem byl jejich vztah ke kultuře německé, vědomí o všemohoucnosti této kultury a přízemní stanovisko k mateřskému jazyku českému. Měřítkem všeho pokroku byla kultura německá.[10]

V této ideologii nízkého kursu národního uvědomění tkví kořeny Stachova vlastenectví. Oslněn osvícenstvím, ústícím v josefinsko-rakouský patriotismus, podléhá za svých pražských studií úplně jeho kouzlu a nedovede se povznést k probudilejšímu cítění národnímu. Zájmy národního individualismu proti všerakouským snahám germanisačním zůstávají mu cizí. Zápal pro osvícenství brání mu chápat nebezpečí, jímž josefinské germanisující tendence ohrožují český nacionalismus, procitající pod vlastivědnou péčí buditelů. Víra v osvícenství josefinské, jež našlo v něm extrémního stoupence, překáží mu chápat

8 Bláhovému tomuto zdání sloužil dobový blud historický, některými tehdejšími spisovateli šířený, že Bojové, domnělí praobyvatelé země české, byli Němci, jejichžto potomky jsou nynější Němci v Čechách a po nichž i nynější Bavoři (Bojaorii) se jmenují. Ve svém „Starém veršovci" Stach píše:

Zdaž Nečeši nejsou Němci,
starší v zemi té vlastenci? . . .
Čech svůj národ hanobí,
když na Němce se zlobí . . .
Zdaž nevidíš, Český světe,
že v tvých školách jazyk květe,
Jak to dávno nebývalo,
Když se v zemi zatmívalo . . .

9 Václav Stach „starý veršovec", Osvěta 1873, str. 853.

10 Viz Strakoš, Počátky obrozenského historismu, str. 48 a n.

výbojnou reakci českého nacionalismu, jehož latentní zdroje náporem germanisace živelně se otvírají. Vězí v staré ideologii osvícenského germanofilství a rakušanství, zatím co vůkol něho duje to již probuzenským jarem. V zajetí josefinismu, ztroskotán ve své katolické orthodoxii, ztrácí porozumění pro nové dráhy obrozenského procesu, jež určují jiní buditelé, hlavně ti, kdož zachraňují český nacionalismus z osvícenské blokády tradičním historismem. Jako vypjatý josefinista nemá smyslu pro význam historie. Marně hledat u něho vědomí, že národ náš vedl po celá staletí vysoce vyspělý duchovní život a svou dospělostí kulturní předstihl i západní sousedy.

Je to extrémní josefinista, *český*, ale *nenárodní josefinista*, který nechápe, že nové proudy obrozenské jdou přes něho. Tak zůstává zajat do vyžívající se ideologie josefinské, stále více osamocen, marně se pokoušeje vyrovnat se s novými směry, posléz úplně ovládán hořkostí zneuznání, nejvíc pak rozjitřen odsudkem Dobrovského, jemuž malicherně a zavile osnuje pomstu až do své smrti a tak svou památku nejtrapněji poskvrňuje.

Třebas rozvinuje úžasnou plodnost literární, vzchází z ní národu užitku pramálo.

Stach narodil se roku 1755 v Přešticích v Čechách. Na jesuitských školách klatovských zahořel nadšením pro řád Tovaryšstva Ježíšova, v němž jako Dobrovský odbyl noviciát. Působili na něj zvlášť dva jeho učitelé z Tovaryšstva: Cornova (proslulý svého času spisovatel historický) a Morgenstern. V řádu jesuitském viděl nejvyšší ideál. Nadšení jeho pro Tovaryšstvo bylo tak veliké, že po zrušení řádu r. 1773 zanášel se úmyslem odejít do Ruska („do Mohýlova"), kde řád se udržel. Otec jeho na něj naléhal, aby vstoupil do kláštera benediktinů kladrubských, kteří měli v Přešticích proboštství. Tomu se však vzepřel a proti vůli otcově, který mu všelikou další podporu na studie odepřel, vydal se na studie do Prahy. Na filosofii a theologii podlehl úplně osvícenskému racionalismu. Zvlášť na něj zapůsobil po této stránce německý profesor *Karel Jindř. Seibt* (1735—1806), stoupenec Voltairův, Humeův a Montesquieuův, který již od roku 1763 přednášel *německy* o ethice, praktické filosofii, dějinách všeobecných a literárních, německé stylistice a pedagogice a racionalisticky útočil na náboženství, rozšiřuje velmi účinně nové ideje mezi vzdělanci pražskými.[11]

11 Byl rodem Hornolužičan a odchovanec lipské university. První na universitě pražské učinil průlom do dosavadních práv latiny a pronikavě šířil v inteligentním dorostu ideje francouzských filosofů předrevolučních. Vydatného pomocníka měl později v protestantu Augustinu Gottliebu Meissnerovi (1753—1807), který roku 1785 povolán byl na pražskou filosofickou fakultu. Seibtovi svěřen dozor nad gymnasii, kde bděl nad prováděním nového studijního řádu. Působením Seibtovým dostalo se jazyku německému koncem 18. století v Čechách ve všech třídách velikého rozšíření a obliby, což ovšem bylo nemálo na újmu jazyka českého. Seibt byl pronikavým průkopníkem ideí osvícensko-racionalistických. Studentstvo přímo fascinoval svou výmluvností, zanícením a elegancí. Vytříbiv se (stejně jako Meissner) na vzorech francouzských, nad míru dbal umělecké formy, uhlazeného slohu ve spisech i v přednáškách. Stejně jako Meissner svým duchaplným vtipem a přejemnělými způsoby oslňoval své žáky i celou tehdejší vzdělanou společnost pražskou. Vláda tereziánská se sice snažila s počátku zabraňovati ideám francouzských filosofů, ale nařízení se příliš přísně neprováděla. Naopak, s větší dychtivostí studentstvo sahalo po zapovězených knihách, které u nás hojně kolovaly. Seibt razil cestu těmto ideám s katedry university pražské. Roku 1779 byl sice obžalován u vlády, že šíří myšlenky náboženství i státu nebezpečné, ale nic se mu nestalo. Naopak popularita jeho u studentstva jen vzrostla. Stach byl německým racionalistickým Schöngeistem Seibtem okouzlen a úplně podmaněn. Ve „Starém veršovci" o něm píše s pathetickým zanícením:

V množství mužů učených,
Pro zásluhy uctěných,
Jednoho z všech milejšího,
Vždycky skoro nejlepšího,
Dalo nebe vlastencům mým,
Jehož s nimi hluboce ctím!
Vůdce k srdci mluvící,
Světlem občerstvující,
K čisté ctnosti bez nevěry,
K nábožnosti bez pověry,
Jasně se co slunce stkvěl!
Proto závistníky měl!
Když pokrytci trýznili,
Seibta králové ctili!
Vůdce Čechů věrného,
K pádu poraněného.

O žalobě, vznesené na Seibta, dodává:

Ta pohroma,
jenž soužila,
aby Seibta ponížila,
jen povětří vyčistila.

12 Semmler (zemřel roku 1791), profesor církevních dějin v Halle, podkopal svou theorií inspirační a akomodační, jakož i bezohlednou kritikou dějin církevních a dějin dogmat všechny hlavní pilíře positivní křesťanské theologie. Z bible zamítl vše, co neslouží k mravnímu polepšení člověka a v dějinách Církve a její nauky neviděl v podstatě než hru poblouzení. Stoupenci jeho ve jménu křesťanského myšlení křesťanství jeho podstaty zbavovali a nahrazovali povrchním moralisováním.

Roku 1776 dosáhl Stach gradu doktora, či mistra filosofie a dne 22. září 1781 vysvěcen byl na kněze. Po vysvěcení trávil téměř dvě leta v Praze, jsa asi učitelem neb vychovatelem v nějaké šlechtické rodině. V té době počíná jeho literární činnost i jeho korespondence s Dobrovským, jehož přátelství pro svůj výstřední a nevážný radikalismus ve věcech náboženských se valně netěšil. Hned po vysvěcení projevuje svůj přímý odpor proti moci církevní a vypjaté racionalistické smýšlení. Vyznává, že četba theologických listů protestantského racionalisty Semmlera ukázala mu pravé, jednoduché, nevinné křesťanství.[12]

První básnická činnost Stachova při žalostné chudobě naší literatury za Josefa II. nebyla bez významu. V Praze seznámil se s bratřími Thámy,[13] kteří velmi nadšeně horlili o zvelebení jazyka českého i povznesení básnictví.

Měli však více dobré vůle a zanícení vlasteneckého než schopností.[14] Stach jeví se vedle nich poměrně nejschopnějším veršovcem. Dobrovský choval se k prvním básnickým plodům veršovce Stacha ušlechtile shovívavě, aby neodnímal začátečníkům chuti, ale neváhal vytýkati mu chyby. Více jej však káral pro jeho neseriosní přepjatosti a všetečnosti *náboženssko-racionalistické*. Ostatně Stachův proticírkevní radikalismus při jeho slabé a nestálé povaze jevil se od počátku „toliko duchem, nikoliv skutkem". (Zelený str. 488.) Nebránilť mu, ucházeti se o vlivné funkce církevní a při tom cynicky mluviti o zřízeních církevních i o víře.

Roku 1783 ocitá se Stach na přímluvu přátel v Slabcích jako zámecký kaplan, kde vydává roku 1785 *Písně křesťanské pro slabeckou obec*. Více však než veršování věnuje se prosaické činnosti po většině překladatelské. V činnosti té jeví se extremním josefinistou. Jako katolický kaplan překládá spisy směru protestantského. Tak vydává „Pro luterány" vzdělavatelský spis od Jiřího Fr. Seilera „Rozmlouvání mezi otcem a dítětem o věcech náboženství se týkající", které upravené pro katolíky vydal již r. 1780 Aleš Pařízek a r. 1785 znovu Václav Thám. Dobrovskému vyznává v dopise, „že je tak málo katolíkem, jako luteránem".

Podobně překládá pod pseudonymem protikatolickou Roykovu[15] historii sněmu kostnického a posměšně ji věnuje „Velebným a Dvojíctihodným Pánům a Pánům Farářům a kaplanům Církve Římské pro dobrou vůli".

13 Václav Thám (1765—1816) patřil k nejpilnějším překladatelům a spisovatelům dramatickým. Vynikal horlivostí vlasteneckou. Ukončiv studia doktorátem filosofickým, zlákán byl láskou k umění do vábivého života hereckého. Bratr jeho Karel Hynek Thám (1763—1816) pilně pracoval v teoretickém pěstování jazyka českého, vybočoval však svým novotvořením slovním. Za to jej Dobrovský potíral ostrými polemikami. Pilný lexikograf proslavil se Obranou jazyka českého, zpracovanou podle vzoru Balbínova. Právo české řeči na plný život kulturní opírá o skvělou minulost české řeči, o dobu Karla IV., o jeho „Zlatou bullu" i pozdější slavné doby českého jazyka. Učencům i laikům opakuje po Balbínovi a Rosovi všecky přednosti jazyka českého. Po českém jazyku vede schůdná cesta k jiným národům slovanským, po veliké části okrsku zemského rozšířeným. Učí své rodáky hrdosti na toto slavné příbuzenství. Vyslovuje pevnou naději v lepší budoucnost českého národa. — Zajímavo, že tento vlastenecký horlitel neměl hlubšího vlivu na zarytého josefinistu Stacha.

14 Vlastenecké horlení nesmí se však podceňovat. Mladý Karel Ignác Thám ve svém ohnivém spise „Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům též mnohým vlastencům cvičení se v něm liknavým a nedbalým", roku 1783 vydaném, lhostejnost k jazyku mateřskému nemilosrdně bičoval, byť v horlivosti své slovy někdy přepínal, jako na př. když dorážel výrazy přemrštěnými na šlechtu, zapomínaje, že již tehda v šlechtě stateční obránci jazyka a práv království českého byli. Mnohým obrana pro upřílišené v ní nadsazování se nelíbila a jmenovitě Ribay o ní pronesl: „Obrana není mi úplně po chuti. Za několik let byl by ji Thám snad jinak napsal anebo ani nevydal. Avšak jsem s jeho horlivostí spokojen." Ale sluší dobu uvážiti, za které Thám filipiku svou psal: Ospalost a umdlenost, která nejen v šlechtě, nýbrž také v nižších třídách se strany češtiny panovala, nebylo lze zapuditi jemnými slovy, nýbrž velikost zla vyžadovala citelných, pronikavých prostředků. Vždyť Pelcl, vedle Dobrovského z nejlepších znatelů češtiny, když osloven byl baronem Kresslem česky, divil se tomu velice, psav o tom Dobrovskému roku 1787: „Po obědě přišel baron Kressel ke mně a mluvil se mnou česky, což mně úplně cizí připadalo." Horlení Thámovo bylo tedy oprávněno a Dobrovský káraje ustavičně mluvnické poklesky a naléhaje pilně na čistotu jazykovou v oboru svém vědeckém vlastně užíval týchž působivých prostředků jako Thám při praktických snahách svých. A proto, ačkoli o takovém zmohutnění češtiny, o kterém Thám tak horlivě psal, pochyboval, přece pronesl mírnější úsudek, než Ribay, o spisku Thámově v Lit. Mag. III. 143: „Thámův spis jest obranou jazyka českého a zároveň povzbuzuje vlastence, aby mateřský jazyk pilně vzdělávali. Zdali kdy našim předkům, již se nám zde za vzory kladou, se vyrovnáme, anebo za nynějších okolností jen vyrovnati moci budeme, jest otázka, na kterou odpověděti by tak nesnadno nebylo. Tato Obrana jest, vyjma několik zastaralých, nesrozumitelných slov, dobře a čistě česky psána." V. Brandl, Život Josefa Dobrovského (Sborník Matice Moravské), Brno r. 1883, str. 46.

15 Dr. Kašpar Royko, profesor církevních dějin na theol. fakultě v Praze, pocházel z Mariboru v Dolním Štyrsku. Narodil se 1. ledna 1744, byl posvěcen na kněžství roku 1766, stal se nejprve roku 1773 profesorem filosofie ve Štyrském Hradci a potom roku 1774 profesorem církevních dějin. Roku 1781 začal vydávati první své větší dílo: „Geschichte der grossen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz" (Dějiny velikého všeobecného církevního sněmu v Kostnici), jímž pozornost tehdejších osvícenců na sebe obrátil, ujímaje se v něm Husa i Jeronyma proti sněmu. Když roku 1782 štyrsko-hradecká universita v lyceum proměněna byla, byl Royko dvorním dekretem ze 7. prosince 1782 jmenován učitelem církevních dějin při pražské universitě. V Praze pokračoval ve vydávání svých „Dějin kostnického sněmu" (1784 až 1794; celá práce o pěti dílech), ale vyvolal proti sobě polemiku katolických spisovatelů. Arcibiskup Příchovský obrátil se s námitkami svými na císaře Josefa II., který Roykovi dvorním dekretem z 5. února 1789 přikázal, aby se nařízením z 29. prosince 1787 řídil; neměl tedy ve spisech nebo v soukromých rozmluvách se žáky nic proti katolickému náboženství tvrditi, aniž převraceti neb jinak vykládati to, co veřejně učiti musil; i ve věcech, které nebyly přímo články víry, ale úcty a vážnosti zasluhovaly, měl skutečné vady mírně odkrývati. Royko stal se roku 1793 skutečným radou při guberniu, byl roku 1798 rektorem university, načež stal se kanovníkem u Všech Svatých, roku 1807 proboštem tamtéž. Dne 1. září 1814 vstoupil do výslužby, zemřel 20. dubna 1819 a byl na malostranském hřbitově pochován, kde mu byl postaven pomník s jednoduchým nápisem, takto končícím: „Was ich verschweige, sagen seine Werke." (Co zamlčuji, praví díla jeho.) Tato slova naznačují nejlépe jeho necírkevní činnost a jeho povahu.

A tento třicetiletý kaplan po tříleté službě v duchovní správě stává se počátkem roku 1786 přičiněním osvícenských činitelů státních profesorem české pastorální theologie na vysokých školách v Olomouci. Právě jeho osvícenská literární činnost razí mu cestu k váženému a důležitému úřadu. Generální semináře státem zřízené a spravované měly býti štěpnicemi josefinismu mladému duchovenstvu. Učitelé a vychovatelé těchto ústavů, na nichž Josefu II. zvlášť záleželo, vybíráni z mužů, jichž smýšlení bylo ve shodě se soustavou Josefovou.

Jako profesor pastorální theologie roku 1786 hájí Stach protestanty pseudonymním spiskem „Psaní školního mistra Záchodského ze Slevizu k obraně evangelických učitelův a svobodného učení evangelického proti nedůvodnému důkazu Václava Rokosa, kaplana Vojtěšského, že kazatelové evangeličtí nejsou žádní kněží". Téhož roku vydává překlad populárního tehdy spisu od Jak. Federsena „Knihu mravů křesťanských pro měšťana i sedláka", v níž skladatel luterán netají se svým smýšlením, třebas jinak kniha není konfesionálně přibarvena.

V generálním semináři hradišťském byly poměry velmi rozhárané. Někteří josefinští profesoři si stěžovali, že Ordinariát překáží, aby alumnové podle přání císařova byli vychováváni, a Ordinariát žaloval na profesory, že alumny vedou k racionalismu. Na třenicích měl velký podíl Stach, jenž úskočnou svou povahou profesory proti Ordinariátu štval a rozkol v profesorstvu zároveň rozséval.[16] Nebyli však všichni profesoři josefinisty. Bylo mezi nimi několik, kteří náleželi k straně kněžstva moravského, nepřející novotám josefinským, drželi se přísněji katolické dogmatiky a vyznamenávali se větší přísností ve věcech náboženských (hlavně ušlechtilý profesor Polášek). Zváni byli rigoristy. U vlády byli v nemilosti. I Stach byl proti nim. Svým neváženým způsobem je špinil, stejně jako představené Ordinariátu, již mu nebyli dosti osvícení (ve svých dopisech Dobrovskému, dokud Dobrovský nebyl ustanoven vicerektorem). Jediného si chválil, augustiniána Wimmera, učitele dogmatiky. Minulý týden (píše 22. června 1786) prý s kazatelny tvrdil, že „koncil tridentský nebyl všeobecný a že proto jeho usnesení nemají autority". Ďábla prý chce vyhnati z Církve; císař prý mu není po chuti, poněvadž dosti nereformuje; každému, kdo mluví hlouposti, směje prý se do tváře. Ten prý je jediný, jenž něco dobrého semene tam zasil. Ale ještě prý se modlí „svatý breviář". Zdá se, že Stach líčil poměry v generálním semináři barvami nejčernějšími, pokud jistoty neměl, že Dobrovský do generálního semináře přijde, ježto sám toužil býti vicerektorem.

Představení semináře byli totiž v málo letech několikrát změněni. Dvorské kruhy nevěděly si rady s vnitřními rozháranostmi v hradišťském generálním semináři. Tak hned v prvním roce r. 1785 odstraněn byl rektor Gering a brzo po něm i subrektor Marschhofer. Rektorem ustanoven dřívější universitní vrchní direktor dr. Tadeáš Slavíček a prvním subrektorem Jan Dankensreither, před tím subrektor vídeňského generálního semináře, a druhým subrektorem světský kněz Jiří Fiala. Stařičký rektor Slavíček, který nemohl zvládnouti vedení rozháraného ústavu, resignoval r. 1787 a s ním odstraněn druhý subrektor Fiala a též Dankensreither, který jmenován kanovníkem v Brně. V čelo generálního semináře povolán ze Štyrského Hradce za rektora *Petr Basulko* a delší dobu vyjednáváno o vhodné subrektory, jimiž posléz jmenováni: věhlasný slavista *Josef Dobrovský* (I.) a Frant. Polášek (II.). Prvním subrektorem místo Dobrovského byl by se nepochybně rád stal Stach. V listu Dobrovskému 10. prosince 1786 píše: Vicerektor Dankensreither má se státi proboštem v Brně. Dvorní rada Zippe slíbil prý to místo Stachovi, ale v olomouckém generálním semináři místo to nepřijme. „Jsem příliš slabý, abych vše napravil, co Dankensreither s přívrženstvem zde zkazil." Netroufá si, že by měl tolik sil, aby „zkažený stroj hnal na druhou stranu". Před tím (20. srpna 1786) píše Dobrovskému: Arcibiskup olomoucký chce seminář denuncovati, má prý v domě špehy, kteří představené i celou kázeň hlídají. Arcibiskup se zlobí, že císař jeho kreatury ze semináře vyhnal, proto je mu vhod, že může činiti výtky. Stach není spokojen s bohoslovci. Každý poctivý „chlap" musí prý pozbýti chuti býti učitelem takových lidí. Chce se hlásiti o nějakou lokalii. K výroční zprávě o prospěchu žáků přidal prý pamětní spis, jehož se „hlupáci" zděsili, poněvadž prý se nemohou brániti a „mým kacířstvím si nepomohou, poněvadž ho není". Při tom si však naříká na pikle: celá Morava prý již ví, že miluje Husa a proto jest prý kacířem.

Stach byl jako kněz vnitřně rozháraný a rozeklaný. Ke všem byl nedůvěřivý. Zdá se, že hluboký rozpor mezi jeho smýšlením a stavem byl hlavním pramenem této nedůvěry. Nejsa „ani luteránem, ani katolíkem", byl úřadem svým povolán hlásati a vštěpovati učení, jemuž stěží sám věřil. Před státními úřady se ukazoval osvícencem, ale vůči kněžstvu jednal přece jen opatrně, nechtěje platiti za „kacíře".

V listech Dobrovskému, jemuž s počátku důvěřuje, píše přímo cynicky.[17]

16 Viz V. Brandl, Život Josefa Dobrovského, str. 54 a n.

17 Když slyšel, že Dobrovský se chce dáti vysvětiti, psal mu dne 20. srpna roku 1786: „Wie geht es denn mit Ihrer Herrgottelmacherei? Ich wollte Sie einmal sehen, herzlich müsste ich lachen!" A když zprávu obdržel, že Dobrovský ordinován jest, psal mu dne 26. prosince 1786: „Eine halbe Stunde brauchte ich zu meiner Erholung nach dem ausserordentlichen Staunen über Ihre Tat. Und ich glaube es noch nicht, dass Sie Priester sind... Also Herr Pater lassen Sie sich unsern Herr Gott recht gut schmecken. Vermutlich ha-

Ale při tom si naříká v generálním semináři na pikle a špehýřství:

Příznačná je jeho choutka dávati si různé literární pseudonymy, v jejichž vymýšlení měl bujnou fantasii. (Václav Charda — po domě, v němž se v Přešticích narodil, Václav Petrýn, to jest kněz světský,[18] Podbělovský, Petr Záchodský ze Slevizu.) Měl úmysl snadno pochopitelný, skrýti pravé jméno. Byl extrémním josefinistou a kdo se s ním nesrovnával ve všem všudy, nemohl s ním obstáti. I Dobrovský mu nebyl v ohledu náboženském dost osvíceným.[19] Ani Josefa Vratislava, šlechtice Monse neshledává tak osvíceného, za jakého jej považuje Dobrovský. Nedůvěřuje mu, píše o něm směšné klevety, že prý líbá papírové Panenky Marie a že v domě jeho vládne žena. Ani svému „miláčku" prof. Wimmrovi, který se mu líbí, poněvadž prý, „když se podnapije, s popstvím zachází po luterovsku", nesmí se prozraditi, poněvadž se ještě modlí „svatý breviář". Je to nedůvěřivý podezřívavec, potměšilý, závistivý, domýšlivý, svárlivý a nevážně klepařský, který vnáší všude rozbroje a roztrpčenost.

Příchod Dobrovského do generálního semináře za prvního subrektora neučinil Stachovi jeho postavení příjemnější. Představenstvo bylo mu nadále proti mysli, i když se v něm octl jeho přítel. Ostatně shoda s Dobrovským nepotrvala dlouho. Malicherný, mstivý závistivec a pletichář, zacházející ve svém racionalismu až do rouhavého cynismu, nemohl se dlouho těšiti přátelství Dobrovského, který byl osobně velmi ušlechtilý a extrémních racionalistů nemiloval. Ani při povahových rozdílech obou mužů nebylo lze, aby klidně a svorně působili vedle sebe. Dobrovský, jakkoli následkem dlouhého obcování se šlechtou byl chování velmi vybroušeného a oplývaje veselou myslí a vtipem, býval ve společnosti vždy milým hostem, byl přece prchlivý a zjednav si již v mladém věku jméno evropské, měl ovšem i vědomí osobní své hodnosti.[20] A Stach byl muž, jemuž bylo nesnadno vyhověti.

ben Sie schon heute die drei Messen gelesen, wovon ich nur eine einzige zu mir nahm. Lachen will ich nicht." Brandl dodává: „Tak mohl psáti katolický kněz a profesor pastorální theologie, jenž čekance kněžství do duchovní správy uváděti měl! On psaní své považoval za vtipné, ale každá vážná mysl vidí v tom jen zpustlost srdce a skleslost mravní, kterou Stach i jinak osvědčil, stav se denunciantem nejen profesorů a představených, nýbrž také, jak později uvidíme, osočovatelem Dobrovského, až se konečně ve vlastních tenatech chytil." „Život Jos. Dobrovského", str. 56.

18 Kněží světští nazývali se tehdy se zvláštní zálibou Petrini (od Petrus).

19 Když psal Dobrovskému nadšeně o theologických spisech protestantského liberála Semmlera, že v nich poznal „pravé, jednoduché, nevinné křesťanství" a vyzýval Dobrovského, aby podle svého nadání a rozsáhlých vědomostí Semmlerovi přispíval, Dobrovský jej satyricky odbyl. Stach mu to měl velmi za zlé a později tvrdil, že Dobrovský má rád jen poloviční osvícence. — 20 Zelený l. c. 499.

Zajímavo, že českému josefinistovi rázu Stachova nevyhovovala vlastenecká příručka Chládkova. Postaral se též, aby z generálního semináře zmizela. A navlekl to po svém.

Roku 1787 visitoval dvorní rada Zippe generální seminář hradišťský. Zašel do všech přednášek profesorů a také ke Stachovi.

Z relace dvorní komise[21] se dovídáme, že Stach ve své přednášce za inspekce dvorního rady Zippeho podrobil sarkastické kritice partii z předepsané rukověti Chládkovy o jednání duchovního rádce s posedlými, jakož i o známkách, podle nichž lze ďábelskou posedlost poznati. To byla jistě partie pro racionalistického osvícence zvlášť šťavnatá. Při kritice počínal si tak sarkasticky, že i zednáři Zippovi jevilo se to nepřiměřeným. V relaci vytýká Zippe Stachovi, že místo rozumových dů-

21 Zirkulandum. Der Vortrag des Lehrers. Vortr. der Hofstudienkommission vom 25. 4. 1787, womit der Bericht des Hofrats Zippe über die Untersuchung des Theologischen Studiums in dem Hradischer Generalseminario einbegleitet wird. Der böhmische Lehrer der Pastoraltheologie Wenzel Stach wiederlegte in der Vorlesung, welcher Hofrat von Zippe beiwohnte, den Teil des vom Aegidius Hladek verfassten Lehrbuches, worin von der Art wie der Seelsorger sich gegen Besessene benehmen soll und im besonderen von dem Kennzeichen, woraus man die Besessenen erkennt gehandelt wird. Jedoch nicht so durch Gründe als vielmehr durch Sarkasmen. Er könnte daher für die Zukunft angewiesen werden seinen Autor in jenen Fällen wo es notwendig ist nicht durch blosse Sarkasmen sondern durch Gründe zu wiederlegen. Und da nach dem Zeugniss gedachten Lehrers in diesem Lehrbuch mehrere dergleichen Sachen enthalten wären, die den Schülern nicht als Grundsätze beigebracht werden könnten sondern wiederlegt werden müssten, so könnte nach dem Erachten des Hofrats Zippe dem Lehrer der Auftrag gemacht werden diejenigen Grundsätze und Begriffe des Hladekischen Lehrbuchs, welche mit der reinen Religionslehre nicht vereinbar sind in einem Auszuge anherzugeben um sich hierorts von der wahren Beschaffenheit dieses Lehrbuches überzeugen zu können und falls dasselbe zum Gebrauche nicht geeignet gefunden würde, das Lehrbuch des Prof. Giftschütz ins böhmische zu übersetzen. Jenes was diesem Lehrer in der Anzeige zur Last gelegt, dass er nämlich seinen Schülern viel zu schreiben schaffe und ungewöhnliche Sätze die sie nirgend in der Theologie gehört hätten vortrage, habe sich nicht bestätiget über das weitere Vorgehen aber, als halte man diesen Lehrer für einen Erzketzer habe mehr erwähnter Hoftrag von Zippe ebensowenig als über die Sitten deě Lehrers Lauber eine Untersuchung angestellt, weil er es nicht nur für bedenklich sondern auch aus dem Grunde, weil keiner seiner Schüler von ihm einen solchen Gedanken zu haben schien für überflüssig hielt. Der Vortrag berührtn Lehrers bedürfe noch einer grossen Verbesserung, welches vermutlich daher kommen mag, weil er noch nicht lange das Lehramt bekleide und folglich noch nicht hinlänglich Uebung hat, worüber ihm Hofrat von Zippe das nötige mündlich erinneret habe. Uebrigens bestätige sich die Anzeige, dass die dortigen theologischen Lehrer sowohl unter einander als auch mit den Vorstehern des Generalseminariums uneinig seien ohne Zweifel würde es von guter Wirkung sein, wenn ihnen von hier aus Eintracht und gutes gegenseitiges Benehmen empfohlen werden sollte. (Podle laskavě zapůjčeného opisu dra J. Čičatky, pořízeného ze stát. archivu vídeňského.)

vodů užívá sarkasmu. Ježto však Stach tvrdil, že takových partií je v knize Chládkově více, navrhuje Zippe císaři, aby profesor Stach byl pověřen excerpovati vadné partie, které nejsou slučitelny s „čistým náboženstvím", z knihy Chládkovy a předložiti studijní komisi k prozkoumání. Zároveň navrhuje, aby v případě, že shledána bude kniha Chládkova za nepřípustnou, nahrazena byla českým překladem německé pastorálky Giftschützovy.

Vskutku 7. února 1788 vyzván byl Stach „nejvyšším rozkazem" k věrnému přeložení Giftschützovy pastorálky, aby „k wykládanj sskolnímu slaužiti mohla".

Stach velmi ochotně vyhověl a roku 1789 vydal nařízený překlad Giftschützovy knihy pod názvem „Počátkové k weřejnému w cys. král. zemjch předepsanému wykládánj Pastýřské Theologie, wydanj w německém gazyku od Frantisska Giftssice Cys. Král. weřegného řádného učitele pastýřské Theologie při wysokých sskolách Wjdenských". (Z nejwyssjho rozkazu k weřejnému českému wykladanj přeloženj od Wáclawa Stacha Výs. Král. weřegného řádného učitele pastýřské Theologie při wysokých sskolách Holomauckých. W Praze 1789.)

Spis „obětoval" Dobrovskému z vděčnosti za mnohé pokyny filosofické a za dohled na věrnost překladu. Dobrovský však to učinil na vyzvání ministerstva.[22] (Podle výzvy Zippeho měl Dobrovský pobízeti též Stacha, aby rychleji pracoval.)

Předmluva Stachova k překladu z Giftschütze je významná i co do soudu jeho o jazyce českém i o Dobrovském. Stach vyslovuje se příznačným způsobem o méněcennosti češtiny. „Rád připustím, že se z ohledu řeči, ne ale věci ještě lepší přeložení vyhotovit může; zvlášť přijde-li jen na pouhé vybrané kvítky *našeho na větším dile neuloženého jazyka, kterýž podle poważeni mého nikdy vice té dokonalosti dojit nemůže, kterouž německá řeč skutečně již má, a každodenně ještě vice a vice podle rostoucího, v ni obsaženého smyslu filosofického a všelikerého umění dostává.* Proto již mnohé myšlenky i celí spisové nemohou pohodlně do Češtiny přeloženi být. To ale, že jsem tuto práci mou Velebnému Pánu Dobrovskýmu připsal, žádám, aby se jen za pouhou vděčnost pokládalo, kterouž jemu veřejně prokazuji, že vyššího hlasu ochotně uposlechl, jenž ho k dohlednutí povolal, aby to přeložení bylo věrné, i že mně mnohá dobrá navržení dal, *kteráž z ohledu na filosofické umění k naší řeči téměř jedině u něho k nalezeni jsou.*"

Toť svědectví o jakémsi „literárním" přátelství obou mužů v prvních

22 Fascikl 1789 Moravského gubernia hlásí, že podle dvor. dekretu ze dne 8. června 1789 může Stach dostati honorář za překlad z Giftschütze, až vyjde 2. svazek. Podle dekretu z 9. srpna má překlad prozkoumati vicerektor Dobrovský.

letech v Olomouci i o obdivném respektu Stachově k odborným vědomostem Dobrovského. Později psal Stach zcela jinak, když s Dobrovským se rozešel. V době, kdy překlad Giftschützovy pastorálky vyšel, byl už poměr Stachův k Dobrovskému hodně zkalen.

Tři exempláře I. dílu poslal Dobrovskému po sluhovi, ač bydlel s Dobrovským v jednom domě. Druhý díl posílal mu k revisi po žákovi.

Později přerušil Stach s Dobrovským všecky styky. Psal mu hrubé dopisy, na které Dobrovský neodpovídal. S počátku snášel to Dobrovský s velkodušnou trpělivostí, později choval se však k němu chladně a lhostejně. „Proč bych měl míti s takovým člověkem takovou trpělivost, nevím; proto ho nechám. Uškoditi mu nesmím a také nechci. Měl bych prostředky k tomu," píše Rybayovi.[23]

*

Stachův překlad byl špatnou náhradou za vlasteneckou rukověť Chládkovu.

Giftschützova pastorálka byla psána úplně v duchu osvícenském. Hlavně zásada o svrchovanosti moci státní nad Církví v ní zdůrazňována.

Všecek duch její byl jiný než v knize Chládkově. Už titulní rytina to hlásala.

Kdežto titulní list Chládkovy knihy zdobí obraz dobrého Pastýře, nalézajícího ztracenou ovci, s evangelním textem „Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quae perierat", Giftschützův překlad má před titulním listem známou osvícenskou rytinu, na níž personifikovaná Osvěta, ozářená paprsky „Svatého Evangelia", vítězně šlape na poraženou symbolickou postavu pověry a ultramontánství, které strhla masku s tváře. (Podtitul ze svatého Jakuba: Náboženství čisté a neposkvrněné u Boha.)

Čeština v překladu je nevalná. Nepovznáší se z otrockého sledování vazeb a slovosledu německého. Řeč už v předmluvě je nesnadná, někde až nesrozumitelná, slovosled německý. Z knihy vane chlad a cizota. Je to pravý opak vlastenecké vroucnosti Chládkovy. Překladatel praví, že přes všechny obtíže překladatelské pracoval prý s radostí, „doufaje, že se vůbec aspoň nějaká pomoc k srovnání základu pastýřského podá, a tudy také zvlášť *rovnost v smeyšleni* v Českých a s nimi rodem a starou přátelskou láskou spojených Moravských učitelů náboženství snad přece někdy poznenáhla vymůže".

Je těžko pochopitelno, proč „rovnost v smeyšlení" u kněží českých a moravských nebyla možná na základě vlastenecké pastorálky Chlád-

23 Dr. Josef Čičatka, Dobrovský v Olomouci. Zvláštní otisk z 28. výroční zprávy české státní reálky v Olomouci, str. 9.

kovy. Snad běželo Stachovi o rovnost v duchu nenárodního josefinismu. I Bartocha[24] se kloní k názoru, že Chládkova pastorálka byla osvícenským kruhům příliš vlastenecká a proto měla býti tímto překladem zatlačena.

Je též příznačné pro Stacha, že pomíjí poukazy na české knihy. Poznamenává sice, že příhodné a užitečné knihy české v přednáškách svých doloží. V překladě prý je musil vypustiti, aby byl překlad v pravém smyslu věrný. V celé knize (548 stran) kromě dvou překladů „Psaní sv. Cypriána" a Procházkova vydání Nového zákona, ani o jedinou knihu českou nezavadil. Doporučuje kněžím znáti mluvnici té řeči, „kterou jejich osadníci mluvějí (!)", ale poukazuje jen na gramatiky německé.

Kdyby byl Giftschütze přeložil doslova i v poznámkách bez jakékoliv zmínky o českých knihách, byla by jeho snaha o přeložení v každém smyslu věrná a při jeho servilním josefinském smýšlení pochopitelná. Že však přece tu a tam něco dodává a o českých knihách letmo, nahodile a kuse se zmiňuje, působí spíše dojmem povrchnosti a nedostatkem vřelejšího vztahu k věci.

Zvlášť trapně působí, že v přehledu literatury theologie pastýřské odbývá péči o umění pastýřské u našich předků stručnou zmínkou o ustanoveních arcib. Arnošta z Pardubic. Když se o českých snahách zmiňuje, proč ignoruje, co tak nadšeně zdůrazňuje Chládek?

Vidět extrémního josefinistu, který neměl smyslu pro naše národní dějiny a nechápal historismu Balbínova. Doplnil nedostatky své knihy po stránce národní podle svého slibu v přednáškách?

Ještě r. 1786 jal se pracovati na spisu, který měl býti kněžím vodítkem v zastávání funkce pastýřské. Spis tento nazval „Příručkou učitele lidu" a měl obsahovati statě ze všech oborů vědomostí lidských, zejména také rozvrhy kázání. Měl úmysl vydati 4 svazky toho spisu a založiti tím jakousi duchovní zásobárnu mladému duchovenstvu a snaživějšímu učitelstvu. Než po druhém svazku od záměru svého upustil. Je jisto, že snažil se aspoň vydané dva díly mezi posluchači rozšířit a takto nedostatky Giftschützovy pastorálky aspoň poněkud nahradil.

Po zrušení generálních seminářů přednáší dále na theologické fakultě. Budí to podiv, že arcibiskup Colloredo neprosadil jeho odstranění. Stach ještě plných 9 let přednáší českou pastorálku v Olomouci. Nesmí se zapomínat, že ani za Leopolda II., který poznal, že nemůže ve šlépějích svého bratra pokračovati, a dal se na cestu všeobecného smiřování, Církev nebyla vymaněna z pout josefinského byrokratismu, který ještě 60 let ji v Rakousku spoutával.

24 Viz Čeština na býv. universitě a stavovské akademii v Olomouci, str. 17. Viz též Doležil, Politické a kulturní dějiny král. hl. města Olomouce, str. 259.

Dále zdá se, že Stach se po r. 1790 značně umírnil ve svém racionalismu. Jeho povaha dovedla se přizpůsobovat. Do jaké míry tak učinil upřímně a jaké pohnutky jej vedly, těžko bezpečně zjistit. Roku 1791 vydává v Olomouci *„Život Pána Ježíše pro děti"*. Předmluva k dětem dýše srdečností. Knížka určena též školám; učitelé a katecheti měli z ní ve škole dávati čísti. Byly v ní také krátké modlitby a návod, jak ze srdce každý se má modliti, pak obšírný výklad modlitby Páně. Život Krista Pána vylíčen je pouze na 35 stránkách, ostatek věnován rozjímáním a modlitbám. Připojeno i podobenství o marnotratném synu s několika jinými parabolami.

Zabýval se také myšlenkou, že vydá Nový zákon. Sliboval též vydati podstatný výtah ze všech knih Starého zákona.

Chystal do tisku 400 duchovních písní, „kterými se náboženství do srdce vštěpuje". Část z nich vydal pod názvem: „Písně na slavnost těla Kristového (!), pak o celém umučení, o posledních dnech života jeho a o vzkříšení, víře a důvěrnosti." (V Holomouci 1799.)

Zajímavo též, že od zrušení generálních seminářů rozezvučuje se více jeho básnická lyra a ve verších jeho ozývají se vřelejší tóny vlastenecké.

Roku 1791 skládá dvojí píseň na oslavu korunovace Leopolda II. za českého krále. (Při korunovaci velmi poctěna česká řeč.)

Téhož roku vydává v Olomouci „Nábožné písně pro katolického měšťana a sedláka".

Tato sbírka písní nabyla v životě Stachově velikého významu. Roku 1795 vyslovil se Dobrovský ve svých Základech prosodie přízvučné o rýmování Stachově v těchto písních nepříznivě.

Dvouřádková kritika Dobrovského popudila Stacha k odvetě, jíž se ustavičně od roku 1795 zabýval. Až do své smrti (plných 36 let) pudila Stacha stručná kritika Dobrovského k údivně plodné činnosti, jíž horečně bránil své pověsti básnické a mstil se Dobrovskému. A mstivost až patologická učinila Stacha nejplodnějším veršovcem své doby a spolu kritikem literatury naší mluvnické i učitelem o prosodii české.

Mstivý hněv Stachův projevil se na venek teprv po 10 letech roku 1805 „Starým veršovcem".

Osnovati však počal odvetné dílo proti nenáviděnému někdejšímu příteli, jehož zahrnoval nyní nejtriviálnějšími nadávkami (švec, tlučhuba atd.), hned po roce 1795.

Prvním plodem rozhněvané Musy Stachovy byla ohromná báseň: „Divný oučinek potěchu." (Má vzbuzená chuť k zpěvu a obrana staročeského veršovství proti novým nezákladným nápadům.) Úvod („návěští") čítá 1002 verše. Vlastní báseň má 11.517 veršů, nepočítáme-li mnohých přídavků pozdějších ani četných básní vložených, které činí

asi 1500. Ohromné toto dílo sepsal asi už roku 1797. Nevydal je však hned patrně pro obtíže vydavatelské.

Roku 1799 skončil neslavně svoji profesorskou činnost na fakultě olomoucké. Nemoha se s nikým ve sboru snésti, byl příčinou neustálých sporů, až konečně „pro lživá udání k nejvyšším místům sesazen byl z profesury a z milosti dostal roční pensi 300 zl." (Podle Geschichte der Olmützer Universität.)[25]

Ve své sklíčenosti a roztrpčenosti nezapomněl na pomstu Dobrovskému. Obrátil se k starému druhu svému Karlu Ignáci Thámovi, aby pomohl na světlo odvetnému plodu proti Dobrovskému. (Thám byl té doby prudkým protivníkem Dobrovského, jemuž vytýkal, že spisy jeho mluvnické a slovníčkářské jsou povrchní.) Vydání ohromného „Divného oučinku" za tehdejších poměrů bylo nemožné. Stach vybral tudíž z „Divného oučinku" zvlášť jadrné partie a připojil jiné nové básně a tak vydáno dílo mstivé musy Stachovy pod titulem „Starý veršovec pro rozumnou kratochvíli od V. St." (U Jana Dyrbacha roku 1805 vydal Karel Hynek Thám.)

Stach si mnoho sliboval od vydání svého díla. Byl však trpce zklamán. Na místě uznalosti a obdivu dostalo se mu posměchu.

Při vydávání „Starého veršovce" znepřátelil se i s Thámem a později dotíral na něho s touž nenávistí jako na Dobrovského, jenom že s větším opovržením. Nějakou dobu hledal útěchu v překládání Klopstocka, jehož byl obdivovatelem. Klopstockova „Mesiáše" přeložil na svou dobu značně zdařile, jak dokázal Arne Novák.

Ze snahy obhájit svých veršů před Dobrovským stal se vykladačem gramatik a harmonie jazyka. Napsal velké spisy, dlouho neznámé a vůbec neotištěné: Kritický výklad pomatených českých gramatik; Harmonie a dobrozvučnost jazyka Českého kritickým přirovnáním Německého, Řeckého a Latinského, s ohledem na prosodickou povahu jejich vyložená, ale ode všech matenic nejnovějšího veršovství osvobozená a rozmanitými příklady vyjádřená.

I tento pokus byl marný. Rukopisy s jinými spisy, jimiž projevil Stach úžasnou plodnost, zůstaly ležeti v bibliotéce biskupského semináře v Budějovicích.

25 Svého intrikářství ve sboru nezanechal po zrušení generálního semináře. Po odchodu svého protivníka Dobrovského v prosinci 1790 je Stach opět ve sporu s profesorským sborem. Roku 1791 je v půtce s Monsem (Monse píše Dobrovskému, že je ve válce se Stachem). Roku 1792 udává u gubernia profesory: Gabriela, Böhma, Nieringa, Laubera. Obžalovaní dostali pochvalné dekrety, Stach přísnou důtku s vyhrůžkou. (Monse píše o Stachovi v dopise Dobrovskému 3. dubna 1792: „Nedá však ještě pokoje, poštvává a hryze, kde může; obžaloval již i dvakrát neb třikrát konsistoř, která však proti němu s celou artillerií vyjela, čehož výsledku se ještě očekává.")

Po svém sesazení s profesury žil Stach ponejvíce v samotářském ústraní v Olomouci do roku 1813, pak nějaký čas v Jihlavě a posléz ve Vídni, kde zemřel roku 1831.[26]

*

Tomuto muži svěřena byla půldruhého desítiletí jediná česká stolice na bohovědném učení olomouckém za doby silné germanisace.

Jak působil na dorost kněžský především v *ohledu náboženském?*

Jeho osvícensko-racionalistický vliv na alumny, hlavně v generálním semináři, byl jistě značný a neblahý.

Racionalisticky působil na alumny od počátku svého příchodu do Olomouce.

V březnu roku 1787 dojel dvorní rada Zippe do generálního semináře hradišťského, aby vyšetřil žaloby, které arcibiskup olomoucký podal na profesory theologické (Stach tehdy podal do Vídně protižalobu na představené ordinariátní). Dne 1. března vyslýchal Zippe profesory a naleznul vše v nepořádku, který prý, jak psal Stach Dobrovskému, jen představení zavinili. Pak vyšetřoval žalobu arcibiskupovu, v níž Stach vinen byl z kacířství. Stach píše o tom: „Moji žáci — kacíři jako já — bez obalu mluvili, dali mé věty do protokolu zapsati a dokázali, že mysleti umějí. Celá věc byla jen hračka; i smál jsem se pod kůží."[27]

V jedovatých a ironických projevech Stachových v dopisech těžko se vyznati. Píše nevážně, chce vtipkovat a těžko rozeznat, kdy mluví pravdu a kdy ironickým posměškem ji zastírá.

Není však bez významu, že jindy projevuje krajní nespokojenost se svými posluchači (na př. v dopisu Dobrovskému z 20. srpna 1786). Každý poctivý „chlap" musí pozbýti chuti, býti učitelem takových lidí. Zdá se, že naráží na nepochopení u svých posluchačů. Nenalézal tedy vždy u alumnů odezvy, kterou čekal. (Nesmíme zapomínat, že v moravském kleru byla silná oposice proti duchu generálního semináře hradišťského a že odpor proti generálnímu semináři docházel ohlasu i mezi alumny.)

Později byl jeho poměr k posluchačům i k úřadu profesorskému vře-

26 „Hrobní nápis sobě samému", který si složil, zní:

Od vlasti své dlouho vzdálen,
pro svou věrnost hrubě zkálen,
novým duchem neomámen,
zde má svůj památný kámen;
hanou k zpěvu donucený,
sic jen Bohu posvěcený.

27 Brandl, Život Jos. Dobrovského, str. 56.

lejší, jak patrno ze zmínek v „Divném oučinku". (Z žáků svých má prý „nejsladší radost".) Než i později patrno, že nebyl oblíben.[28]

Je si vědom, že vlastním vznešeným jeho úkolem je vzdělávati mládež ke stavu duchovnímu. Ospravedlňuje se, že odvetným básněním podniká věc tak titěrnou:

K čemuž pak jsou mně ty hříčky?
Silou ducha velikého
Radši sytím ducha svého,
Žáky obci vychovaje,
Z nich nejsladší radost maje.

Jenže to už bylo dávno po zavření generálního semináře, kdy ze svého racionalismu velmi slevil a skládal duchovní písně, „kterýmiž se náboženství do srdce vštěpuje . . ."

*

Jak působil na dorost kněžský *v ohledu národním?* Vlasteneckou činnost Stachovu na katedře theologické nelze brát bez mnohých výhrad. Přece však nebylo by správno úplně ji podceňovat. Přihlížíme-li k tehdejším poměrům, nebyla činnost jeho bez významu. Své vlastenecké a národní Credo nejšíře rozvádí v „Divném oučinku". Pokládá se a prohlašuje se honosně za nejryzejšího vlastence a milovníka i obránce českého jazyka. Jeho vlastenectví je arci vlastenectvím českého josefinisty zvláštní ráže. V dlouhé básni „Má vlast" vyznává:

Jméno tvé nejdražší perla
Jest v císařské koruně,

28 Roku 1798 měl opět s některými posluchači incidenty. V archivu olom. semináře našel jsem dvě obšírné stížnosti, jež poslal Stach představenstvu semináře. První je datována 26. srpna 1798, druhá 27. října téhož roku (celkem 11 listů arch. formátu). Stach si stěžuje se žlučovitou zlobností na nepořádky ve frekvenci. Obviňuje hlavně seminaristy (externisté jsou prý lepší). Došlo k výbuchům prudké nevole seminaristů proti Stachovi. Existuje prý mezi seminaristy tajný komplot proti němu. Zajímavo, že k výbuchu došlo, když Stach připomínal posluchačům „die allerhöchsten Gesetze in Betracht der Disziplin". Starý josefinista stěžuje si na smýšlení „die den Mangel der christlichen Religiosität verrät". Vidět, že je laudator temporis acti (gen. seminářů). Od několika let prý se šíří vůbec na theologii povrchnost v studiu. Prameny nechce zjišťovat, aby někde neurazil. Nové poměry ho vůbec neuspokojují. Vidí v posluchačích „neumoralische herumschleichende Irreligiosität". Mnohé výtky zřejmě zahroceny proti představeným semináře. Co píše o kouscích dvou propuštěných alumnů i o neuvěřitelném nočním hýření jednoho ordinanda před svěcením kněžským, čpí příliš malicherným klepařstvím a mstivou škodolibostí. Nekonečně dlouhé stížnosti prozrazují zatrpklého kverulanta v póze zneuznaného trpitele. „Der pflichtliebende Lehrer" podpisuje se na své kverely pleno titulo: Wenzel Stach, Doktor der Philos., k. k. Professor der Moral und Pastoral.

Dvojí orel, meč a berla
S tebou pevní na trůně,
Bezpečují tvrzi Němců
Proti zbrani cizozemců.

Na jiném místě v „Kritickém výkladu" se rozohňuje: „Já jsem od Němců vyučen!" — „Německý jazyk dříve než nynější formu dostal, naplňoval se duchem a poznenáhla se všelikým uměním tak obohatil, že teď jest nejdokonalejším učitelem všech slovanských jazyků. Kdo to smí zapřít? My nejméně, kteří všecko, co se duch jazyka nazývati může, od svých starodávných učitelů máme. Jenom škaredá, záští plná duše, hrubý, pyšný, nezvedený neumělec, ti jsou schopni k té nízké nevděčnosti, kteráž dobromyslným zváditelům našim opravdivé zásluhy upírá, je haní a zlehčuje . . . Teď ale od roku 1792 od vydání historie našeho jazyka až do roku 1794 . . . kde jsme s jazykem svým? Snad ne na literním hnoji nejohavnějších paškvilů? . . . Sami zlolejcové stojejí pod zákonem Kožíškovy grammatiky a pod správou Původa (Dobrovského). Jazyk a každý spisovatel má zůstat otrokem nejpomatenějších grammatiků. Já nebudu! a v jejich moci ho nenechám . . ." Vidí se nucen vyvstati na obranu českého jazyka: „Žádný evropejský jazyk mučitelů, chtících býti učitelmi jeho, nebyl tak velice trýzněn jako náš od toho času, co Kožíškova grammatika na světlo přišla a mladých básnířů hubený mozek zapálila, tak sice, že oni teď s jakousi popuzeností, která až k pošetilosti vyšahuje, na ouplném pokažení jazyka našeho se vší svou zimniční silou pracují . . ."

Marně čekal z Prahy, že někdo počne tuto všeobecnou pokaženost napravovat. Třemi dopisy k tomu vybízel Thám. „Ale nemoha ho k polepšení přivést a vida, že pokaženost již až na meze neuzdravitelnosti vystoupila, sem k tomu přinucen, abych veřejně na tu soudnou stolici sedl, s kteréž bych vlastnosti jazyka našeho rozumně rozsoudil a zvlášť oným dvoum grammatikům (Kožíškovi a Dobrovskému) velikou neumělost dokázal. *Mé vědomí sice mi povídá, že k tomu podniknutí mám vlastenecké povolání;* ale neomylným být nechci."

Jako obránce jazyka českého zasedá na soudnou stolici nad Dobrovským.

Dobrovský, Pelcl a celé jejich přívrženstvo jsou podle Stacha zcela nevědomi jazyka a pěkné literatury. „Škodí-li tato úžasná nevědomost i v abecedě a skloňování slov, svádí-li skutečně mládež a působí-li největší zmatek, nesměl by toho nikdo obecenstvu oznámiti? Není mou vinou, že Pražané tak velice odpadli od světla pravdy se svým zneuznaným jazykem. Bylo by mně milejší, kdybych mohl chváliti; ale haněti bych nesměl?"

Jako je si Stach vědom, že je povolaným obhájcem a zachranitelem

českého jazyka, tak se sebevědomě domnívá, že jazyk český dosáhl v jeho spisech vzdělanosti a zjemnělosti předtím nevídané a netušené. Hrdě prohlašuje prof. Zlobickému (v dopise z 19. dubna 1807), že nikdo posud pro jazyk náš tolik nevykonal, co on, třebas že ví, že docela se svými názory nepronikne.

Jistě i na katedře ústa jeho přetékala, čím nitro jeho bylo přeplněno, obzvláště od roku 1795, kdy horečně osnoval odvetu Dobrovskému a stavěl se vzrušeně do pózy obránce jazyka českého.

Poukazuje-li patheticky na své vlastenectví v „Divném oučinku" a horlí-li pro očištění a záchranu jazyka českého ve studující mládeži, nepochybně stejně se rozohňoval i na katedře jediného českého předmětu theologického.

V póze zneváženého národního pracovníka a trpitele vynáší se v „Divném oučinku" nad Dobrovského. Spílá Dobrovskému, že je „kůlem z německého plotu". Líčí ho co hánce a tupitele národa českého. Prudce dorážeje na Dobrovského, volá: „Češtino! zdaž tomu máš největší slávu přinésti, jenž tebe k hanbě Čechů rozkazatelsky špiní?"

Dílo své „Kritický výklad pomatených českých grammatik" končí pathetickým epigramem „Tantae molis erat":

Tak veliká byla práce, jazyk zastávati český,
Víc aby nesloužil bezděky grammatikům.
Kraluje sám v ústech, z nichž on chce přijíti do písma,
Jestli nedáte ho tam, což jste vy? Otrokové."

A hlas tohoto obránce českého jazyka má býti slyšán v řadách národně probudilého duchovenstva. „Kritický výklad" věnuje především „Benešovi Optátovi, Moravci rodilému z Telče, knězi v Náměšti".

Rukopisy „Kritického výkladu" a „Harmonie" (arci když nemůže najít nakladatele obvyklou cestou) daruje s dvěma svazky „Starého veršovce" bibliotéce semináře v Budějovicích, v naději, že ředitelstvo semináře spisy tyto „nemůže nechat v prachu ležet". (Pokus ovšem zůstává marný.)

*

Třebas Stach své touze po odvetě Dobrovskému snažil se věc svou povznésti za věc starších básníků českých a v horlení pro domnělé zájmy českého jazyka, „kaženého" gramatiky, vyplýtval svoji energii pochybným směrem, přece za tehdejších poměrů v dorostu kněžském působení „Starého veršovce" v ohledu národním nebylo hlavně v posledních letech profesorské činnosti bez významu. Možná, že zanítilo nejednu jiskru národního uvědomení nebo aspoň probudilo čilejší zájem o rodný jazyk.

Nelze však opětovně nekonstatovati, že u tohoto druhého českého

profesora pastorálky na theologické fakultě olomoucké právě vypjatý josefinismus podvázal bohatství působení v ohledu národně-vlasteneckém. Stejně pak nemůžeme zapomenouti, že užitek, který vzešel z jeho činnosti v ohledu národním, hořce vyvažován byl jistě z velmi značné části neblahým vlivem v ohledu církevním.

Byl' Stach zásadně racionalistou a při tom pedagog velmi nepěkné povahy.

*

Zjev Stachův má v sobě cosi hluboce tragického a při tom typického. Je representantem extrémního *českého* josefinisty. A při tom je bědnou, kuriosní, zrůdnou pokříveninou . . .

Názorně ukazuje, co působil v duši nadaného syna našeho národa a katolického kněze dobový konflikt racionalistického josefinského osvícenství s katolickou orthodoxií a citem vlasteneckým.

Mluví nám o krutých krisích, jimiž procházela duše česká, hlavně duše českého katolického kněze v rané éře probuzenské, leptaná josefinskou germanisací a racionalistickými proudy osvícenskými.

Stach podlehl dobovému nenárodnímu a josefinskému proudu *úplně* a zůstal dokonale v zajetí jeho ideologie.

Zatím co jiní podléhali tomu proudu částečně, neb jeho negativní vlivy v sobě z části neb úplně paralysovali, Stach přijímá josefinismus stoprocentně a vyvozuje z něho konsekvence dokonale, až do extrémů.

Pozdějším generacím, které vyprostily se z bědné poníženosti duchovní, zrodivší smýšlení „Starého veršovce", výrazně ukazuje, co by byl dokonalý josefinismus způsobil v našem národě, hlavně v kněžstvu, kdyby byl dokonale u nás zvítězil.

ÚPADEK THEOLOGICKÉ VĚDECKÉ ČINNOSTI

Císařský příkaz z 20. ledna 1783 nařizoval, že žádnému profesorovi není dovoleno „an vorgeschriebenen Lehrbüchern das Geringste abzuändern oder das Geringste hinzusetzen, ohne Genehmigung der Studienhofkommission".

Tato josefinská norma sankcionovala stagnaci, kterou vidíme i na olomoucké theologické fakultě za éry josefinské.

Pověstná maxima praktické metody josefinské, jíž právem se posmívali v zázemí a proti níž ozvalo se tolik hlasů i v zemích rakouských, podvazovala samostatnou činnost a vědeckou tvorbu profesorů vyšších učilišť. Důsledky její pro vědeckou práci byly nesmírně neutěšené. Fakulty (kolegia doktorů) neprojevovaly známky života. Profesorský stav přicházel též ve stále větší nevážnost.

Největší snad úpadek jevil se na josefinských theologických fakultách. I v Olomouci byla to po stránce theologické vědecké tvorby éra bědně úpadková.

Chyběly téměř všecky předpoklady pro zdravou vědeckou práci theologickou. Profesory jmenováni zpravidla theologové liberální (jen zřejmým nedopatřením osvícenských vůdčích kruhů objevila se tu a tam výjimka). Osvícenství a sklony jansenistické překážely životnějšímu vztahu theologických učitelů k ryzí katolické theologii i jejím úkolům.

Profesoři, kteří byli povážlivě ovlivňováni osvícenským liberalismem i v principiálních otázkách katolické orthodoxie, uhýbali vší positivní theologické práci.

Ostatně předepsaná praktická josefinská metoda, jež byla důsledkem praktického josefinského účelu všeho studia, znemožňovala hlubší vědecké zdůvodňování přednášené látky. Na theologii každá spekulace čpěla tehdy opovrhovanou scholastikou. Běželo jen o stručné tradování a namemorování látky, která se jevila josefinskému režimu potřebná pro úspěšnou státní službu. Pro samostatnou theologickou vědeckou činnost chybělo u profesorů popudů (snad i času), ale hlavně porozumění a chuti. Dobový proud osvícenský pronikal nezadržitelně i prostředím theologických učilišť. Literatura pamfletová i četné státně schválené učebné knihy svědčí, jak povrchně a leckdy i frivolně mělce přenášeli se tehda přes základní principy katolického věroučení.

Hájiti intensivněji katolickou nauku bylo tehdy i na theologických fakultách zpátečnictvím a vzbuzovalo podezření z odiosního ultramontánství a „rigorismu".

Mnozí profesoři theologie naopak bezohledně útočili na Církev, jízlivě ironisovali její zřízení a pronášeli názory, proti nimž i alumnové se jitřili. Dálo se tak nejčastěji z touhy, zalíbiti se státním osvícenským kruhům. Slabší charaktery projevovaly se po té stránce velmi uboze. Servilnost, lačnost po kariéře pudily mnohé k ostentativním projevům liberalismu, který byl radikálnější, než liberalismus fermanů dvorní studijní komise.

Císař sice zdůrazňoval, že nesmí se ve školách ani přímo ani nepřímo útočiti na dogmata katolické víry, ani na nauky „die, ohne Glaubenssätze zu sein, Ehrfurcht verdienen", ale názor jeho na rozsah těchto nauk byl příliš neurčitý. Celkem byl též císař v provádění této zásady velmi shovívavý a státní orgány za tehdejší osvícenské nálady velmi nespolehlivé a neupřímné.

POSLEDNÍ LETA C. K. GENERÁLNÍHO SEMINÁŘE HRADIŠŤSKÉHO
STÍŽNOST NA PROFESORY, KTEŘÍ SE NEPŘIDRŽUJÍ PŘEDEPSANÝCH KNIH 1787

Dosud neotištěné dokumenty z archivu olomoucké theologické fakulty a státního archivu ve Vídni.

Dne 5. dubna 1787 oznamuje gubernium rektorovi lycea, že rektor generálního semináře Slavíček podal stížnost na profesory theologie stran porušování předpisů při přednáškách. Profesoři prý se uchylují od předepsaných knih a čtou ze skript. Rektorovi lycea se ukládá, aby záležitost vyšetřil u jednotlivých profesorů a výsledek šetření zaslal guberniu.

Dne 16. dubna úředně oznamuje rektor lycea rektoru generálního semináře, že byl od gubernia vyrozuměn o jeho udání a stížnosti na profesory theologie.

Dne 17. dubna odmítá rektor generálního semináře podezření z denunciantství a konstatuje, že samo gubernium se dotázalo rektora, kteří profesoři čtou ze skript a nepřidržují se předepsaných knih. Nemohl tudíž guberniu nevyhověti. Ostatně je naprosto jisto, že profesoři se od předepsaných učebnic odchylují. Diví se, proč se aspoň nyní neozvou a otevřeně rektorovi lycea neuvedou důvody, proč předepsaných knih nedbají.

Rektor generálního semináře naprosto neměl úmyslu denuncovat profesory. Vykonal, co mu bylo nařízeno.

Zajímavý je raport *Stachův*, proč se odchyluje od Pastorálky *Chládkovy*.

Dne 29. dubna odpovídá Stach na otázky, které mu předložili rektor lycea a direktor theologické fakulty: Zda a proč podle předepsané knihy nečte?

Stach prohlašuje, že udání rektora generálního semináře Slavíčka vyznívá v ten smysl, jako by prý Chládkovu knihu úplně zavrhoval. Není prý to však pravda. Knihu Chládkovu si přivezl z Prahy a jako předepsané příručky jí používá.

Nedrží se však paragrafu za paragrafem. Lepší důvody uvádí a čte z Giftschützovy Pastorálky. Občasné nedokonalosti knihy Chládkovy buď opravuje nebo úplně vyvrací. Když vyvrací these Chládkovy, nemluví o autoru hanlivě, nýbrž jen věcně. Vady a nesprávnosti Chládkovy zaviněny jsou tím, že se nedrží *čisté filosofie*. To také říká posluchačům.

Chce vychovati ze svých posluchačů rozumné pastýře duchovní „ohne Schulgrübeln", kteří by lid vzdělávali v rozumné křesťany, a ctnostmi vésti k zbožnosti a spokojenosti.

Že je nucen odchylovati se od předepsané knihy, je vinen jen její autor. Z nedostatku jiné lepší knihy musí překládati Giftschütze.

*

Vidět, jak pověstný příkaz stran přednášek podle předepsaných knih spoutával tvrdě i theologickou fakultu.

Zároveň též patrno, že provádění jeho naráželo na obtíže, ba že vůbec dvorní studijní komise nemohla docíliti, aby byl přísně zachováván.

Z dalšího uvidíme, že studijní komise sama příkaz císařův obcházela, když běželo o odchylky od starší, konservativnější a méně liberální předepsané knihy.

Profesorům bylo jistě za těžko látku z předepsané knihy pouze mechanicky předčítat. Snižovalo je to v očích posluchačů. Příručky nepochybně po nějaké stránce nevyhovovaly. V některých oborech theologických, hlavně v dogmatice a morálce, bylo nezbytně nutno látku blíže vysvětlovat, aby jí posluchači porozuměli. V pastorálce, kde běželo o praktický návod k zastávání pastýřského úřadu v duchovní správě, jevil se císařský příkaz ještě ilusornějším.

Tak se vyvíjela prakse, které se týkalo shora zmíněné vyšetřování.

Někteří profesoři odchylovali se od předepsaných knih ze snahy, aby látku srozumitelněji posluchačům osvětlili, jiní proto, že byli v názorech svých liberálnější než autoři předepsaných knih.

Používali tudíž svých skript, která zpravidla *diktovali*. Při množství látky, která zkracováním theologického kursu stále byla zhušťována a při ztrátě času s dlouhými semestrálními zkouškami vedlo to k celkové povrchnosti a u žáků ke kvapnému memorování navrženého a neztravitelného skriptového materiálu.

*

K vyšetřování došlo po zmíněné inspekci Zippeho v březnu r. 1787. Zippe zjistil, že někteří profesoři odchylují se od předepsaných knih a postupují nesprávnou metodou. Zjistil, že i stížnosti stran kázně v generálním semináři nejsou neoprávněny. Konstatoval, že mnozí alumni byli oddáni pití, že tento zlořád už dlouho trvá, že v studovnách v době studia je hluk, že strava je špatná a nedbale připravená a že v knihovně není potřebných knih. Relace, kterou podal Zippe dvorní komisi a císaři 4. dubna 1787, doplněna byla shora uvedeným vyšetřováním 29. dubna.

CÍSAŘ NAPOMÍNÁ PROFESORY 1787

Císař uslyšev s velkou nelibostí o nepřístojnostech v generálním semináři hradišťském, obrací se 28. června 1787 na profesory theologie obšírným kárným přípisem.

Nechce trpět vad učitelů a hlavně způsobu jejich učebné metody.

1. Profesor církevních dějin *Pavel Niering* nečte látku z předepsané knihy Schröckovy, nýbrž pod záminkou, že knihy nemůže obdržet, čte ze svých poznámek, čímž omezováni jsou žáci jen na profesorovy vysvětlivky. Ježto nyní je předepsaná kniha k dostání v Olomouci v dostatečném počtu, nařizuje císař prodirektorovi theologické fakulty Bernardu Böhmovi, aby na počátku školního roku udal potřebný počet exemplářů a po druhé nepořádků netrpěl.

Prof. Niering ať přestane s čtením poznámek a ať čte podle předepsané knihy.

2. Posluchači druhé části dogmatiky, kterou přednáší prof. *Bernard Böhm*, jsou přetěžováni vysvětlivkami, které profesor připojuje k učivu; profesor nešetří též míry při citování ze sv. Otců. Císař zakazuje mu přičiňovati něco k dogmatice, co scholastická theologie pokládá za pravdu. Prof. Böhm musí bezpodmínečně od této nepřístojnosti upustit. Látku učebnou musí opírati jen o klasické důkazy z Písma nebo z Otců, pokud je to přípustno podle pravidel hermeneutiky a pokud je to přísně kriticky oprávněno.

Vysvětlování thesí dějž se ústně a nebudiž diktováno. Nebuďtež také dávány posluchačům „Explicationshefte", protože opisováním maří se mnoho času, jehož jest raději použíti k studiu. Pouze podstatné věci mají si žáci doma do sešitů zapsati. Toho má nejen jako profesor sám dbát, ale i jako direktor přihlížet, by druzí profesoři proti tomu nejednali a aby rozšířený zvyk diktovati byl odstraněn.

Rovněž má alumny přesvědčovati o neužitečnosti dlouhého memorování, má je učiti samostatně mysliti a ve vlastních pojmech mluviti. K tomu má přihlížeti jako direktor i při zkouškách a dávati přednost žáku, který věc samostatně vysvětlil, před tím, který ji namemoroval.

3. Profesor morální theologie *Josef Gabriel* přednáší látku více kasuisticky než systematicky; rovněž pak žáky zatěžuje psaním vysvětlivek. Ať od toho upustí a omezí se jen na vysvětlivky ústní. Všechno neužitečné a do morálního učiva nepříslušné nechť vypustí. Kasuistiky ať bezvýhradně zanechá.

4. Profesor německé pastorálky *Josef Lauber* ve svých přednáškách předepsanou knihu Giftschützovu více haní než vysvětluje. Nařizuje se mu, aby knihu vysvětloval.

5. Podobná nepřístojnost konstatována i u profesora české pastorálky

Václava Stacha. Je-li nutno v něčem odporovati knize Chládkově, dějž se tak věcnými důvody, nikoli sarkasmy. Ježto prof. Stach prohlásil, že jsou v knize Chládkově některé věci, které nejsou s čistým náboženstvím slučitelny, jest mu zaslati guberniu soupis nesprávností a nedostatků knihy Chládkovy, aby mohlo býti posouzeno, zda se knihy může používati a aby eventuelně mohl se obstarati překlad knihy Giftschützovy.

Direktorovi a všem profesorům budiž intimováno: Císař vzal na vědomí stížnost profesorů stran nezdravých bytů a nařídí, aby tohoto léta byty jejich se vysušily a mohly býti obydlitelnými.

K přípisu připojen pasus, týkající se představených generálního semináře:

Představení bdětež nad literární výchovou alumnů. V institutě buďtež přesně konány předepsané přednášky a cvičení.

Budiž pečlivě dozíráno na soukromou píli chovanců. Přednášky a cvičení, které má míti představený a druhý vicerektor pro alumny 1. ročníku v neděle, svátky a v prázdné dni, nechť trvají aspoň hodinu, která se vezme z privátního studia. Předmětem čtení těchto buďtež mravy a zdokonalení duchovního života člověka.

Denní opakování a týdenní zkoušení přísluší vicerektoru, jemuž jest se starati o literární výchovu. Čtení o dějinách lidstva ať jsou opět zavedena. K tomu by mohl býti použit budoucí subrektor.

*

Kárného přípisu císařova třeba si pozorněji povšimnouti. Profesoru *Nieringovi* vytýká císař, že nečte církevní dějiny podle Schröcka.

Běží o pověstnou *protestantskou* rukověť církevní historie, jejíž zavedení vyvolalo nejvíc pobouření.

Tato tendenčně protikatolická kniha předepsána byla dvor. dekretem 8. září 1786. Profesorům theologie bylo sice uloženo dvor. dekretem 30. září 1786, aby vyvraceli v ní „věty nauce katolické odporující" (tedy nekonsekventně k příkazu stran přesného přidržování se předepsané knihy); než čeho bylo se lze nadát od profesorů osvícenců?

Zippe zjistil na své inspekci v březnu 1787, že na theologické fakultě generálního semináře hradišťského kniha Schröckova dosud není zavedena. Ze státního archivu vídeňského se dovídáme, kterak o tom referoval v relaci dvor. studijní komisi.

Raport o inspekci v hodině u Nieringa v cirkuláři dvorní komise ze dne 7. dubna 1787 zní:

7. April 1787. Zirkulandum. Vortrag der geistlichen Hofkommission vom 4. April 1787, womit die Relation des Hofrats Zippe über die im Olmützer Generalseminarium vorgenommene Untersuchung vorgelegt wird:

Paul Niering, Lehrer der Kirchengeschichte, las über die Entstehung des Gebrauches der Bilder in der Kirche vor. Was er sagte, sei historisch richtig gewesen, sowie die Anmerkungen, die er einstreute, auf richtige Grundsätze gebauet waren. Sein Vortrag sei gut und deutliche, nur dies sei ihm auszustellen, dass er seine Schüler mit Abschreiben der Explikation sehr überlade. Es wäre aber auch nicht anders möglich, weil er kein Schulbuch habe und also lediglich über seine geschriebenen Hefte vorlese. *Hofrat Zippe habe gleich nach seiner Zurückkunft von Olmütz bei dem Verleger des Schröckischen Lehrbuches die Veranstaltung getroffen, dass eine gehörige Anzahl dieses Lehrbuches alsbald nach Olmütz geschickt werde, welches auch bereits geschehen sei.* Damit aber der Direktor Böhm in künftig ähnlichen Fällen mehr Genauigkeit beobachte, wäre demselbem zu erinnern, dass er wegen Mangel dieses Lehrbuches gleich zu Anfang des Schuljahres die Anzeige anher machen soll und dass mann fürohin mehr Genauigkeit von ihm erwarten, dem Lehrer Niering aber zu sagen, dass er künftig das Abschreiben der Explikationshefte abstellen und sich bei seinem Vortrag lediglich *an das vorgeschriebene Lehrbuch halten solle,* wobei es seinen Schülern freistehe, sich die nötigen Notaten zu machen. *Uebrigens habe Hofrat Zippe die Schriften gedachten Lehrers durchgegangen und allenthalben richtige Grundsätze gefunden.* Hier und dort sei er etwas weitläufig, welches er zu vermeiden hätte. Dem ungeachtet vollende er binnen einem Schuljahr die Kirchengeschichte allemal ganz.[29]

Zippe tedy sám osobně knihu Schröckovu pro hradišťský seminář u nakladatelství vídeňského objednal a císaře o tom zpravil.

Císař ve svém kárném dopisu přesně se drží návrhu Zippeho.

Hodno povšimnutí, jak zdůrazněno, aby se Niering přidržoval předepsané protestantské příručky, aby odstranil „Explicationshefte" a přestal s čtením poznámek.

I to je příznačno pro liberálnost Nieringovu, že Zippe zjistil v jeho skriptech všude „richtige Grundsätze".

Z císařových výtek profesorům *dogmatiky* a *morálky* vidět známou osvícenskou zaujatost k scholastické theologii i ke kasuistice. Profesor Böhm jeví se podle nelibých výtek císařových zřejmě konservativním theologem; z části též prof. Gabriel.

Spolu však patrno, jak se císař odkloňoval od vlastních principů, na nichž reformu studia v prvních letech své vlády zbudoval.

Císař opouští zásady „praktické metody", jejíž důsledky stále trapněji jej rozrušují. Vidět, že už koncem roku 1787 je císař roztrpčeně rozčarován nad nezdarem svých reforem.

29 Opisu cirkuláře ze stát. archivu vídeňského zapůjčil mi laskavě prof. dr. J. Čičatka.

V kárných slovech císařových cítit, co později 9. února 1790 deprimovaně napsal o neudržitelných zásadách i o ovoci nezdařené studijní reformy v kabinetním přípisu nejvyššímu kancléři hr. Kollowratovi: „Schon mehrmal habe ich der Hofkanzley die von mehreren Seiten eingegangenen Klagen über die bey der jetzigen Einrichtung der Studien in der Monarchie bestehende Anhäufung der Lehrgegenstände mit Abbruch der zur Bildung tüchtiger Beamten für jede Geschäftsabtheilung höchst wichtigen Berufsstudien zu erkennen gegeben. Seitdem sind die Klagen so allgemein geworden, *daß einsichtsvolle Aeltern es für Pflicht halten ihre Söhne dem öffentlichen Unterricht zu entziehen, weil dieser größtentheils nur im Memoriren, also in einem leeren Gedächtnißwerke, besteht, keineswegs aber die Jugend zum eigenen Nachdenken und Reflektieren anleitet;* weil man nur die Aussenseite zu schmücken sucht und durch Beybringung oberflächlicher Kenntnisse und witziger Gedanken die Zeit verschwendet, wodurch der Jugend für das Ernste, für die eigentlichen Berufsstudien und die dazu nötigen Vorbereitungen keine Zeit übrig bleibt, auch ihr Geschmack dafür nicht gebildet wird, sondern vielmehr eine ganz falsche Richtung erhält. Auf diese Weise muß der größere Theil nach hinterlegter Studienzeit eben so schnell das, was es bloß herzusagen gelernt hat, wieder vergessen, oder, wenn auch dies der Fall nicht ist, einsehen lernen, daß er mit denjenigen Kenntnissen, die brauchbaren Staatsbeamten unerläßlich sind, nicht ausgerichtet ist. *Da ein wesentlicher Punkt in Erziehung und Bildung der Jugend, Religion und Moralität, viel zu leichtsinnig behandelt, das Herz nicht gebildet* und eben so wenig das Gefühl für seine Standes-Pflichten entwickelt wird, so vermißt der Staat dadurch den wesentlichen Vortheil, redliche, denkende und wohlgebildete Bürger sich erzogen zu haben . .[30]

Z výtek liberálním profesorům Lauberovi a Stachovi vidět, jak císař odchyluje se sám od hlavního svého dřívějšího příkazu.

U Stacha arci běželo o málo liberální a příliš vlasteneckou knihu Chládkovu.

Lauber, oblíbenec císařův, byl zase ještě radikálnější než vzorně josefínský Giftschütz.

*

Ještě na jedno třeba upozornit.

Ze státního archivu vídeňského se dovídáme, že Zippe (neuspokojen asi nad nedostatečnou výukou češtiny v gen. semináři hradišťském) navrhoval po své inspekci, aby v hradišťském semináři počátkem školního roku 1787-88 zavedena byla v neděle a ve svátky po ranní bohoslužbě *česká* exhorta a po komunální mši německá, aby se alumnové mohli cvičiti v obojí řeči.

30 U d'Elverta l. c. str. 277.

Pasus v zmíněném cirkulandu ze 7. dubna 1787 zní: *8 a)* Weiteres wäre noch nach Meinung des dr. Zippe zu verfügen: *a) daß vom Anfang des künftigen Schuljahres anzufangen an Sonn- und Feiertagen nach der Frühmesse eine böhmische und nach der Kommunitätsmesse eine deutsche Predigt, damit die Alumnen in beiden Sprachen sich üben können, künftig jedesmal gehalten werden solle.*

V císařových rozkazech a disposicích v kárném přípisu z 28. června 1787 není však o tom ani zmínky . . .

*

Hlavní vinu na nepřístojnostech v generálním semináři hradišťském mělo podle názoru Zippeho představenstvo (hlavně rektor Slavíček).

I navrženo císaři, aby ve správě generálního semináře provedena byla změna.

V uvedeném cirkuláři dvorní komise (ve státním archivu vídeňském) čteme:

e) Am Schluss dieser Relation wird angeführet, dass Mangel an Einsicht, Kenntnissen und Tätigkeit auf Seiten der Direktion, die Quelle aller der angezeigten und bereits erhobenen Gebrechen dieses Seminaiums sei und dass man das wenige Gute, was noch vorhanden wäre, bloß dem Subrektor Dankesreither zu verdanken habe. Nach dem Ermessen des dr. Zippe wäre der dermalige Rektor Slaviczek, der doch sonst ein guter und rechtschaffener Geistlicher, seines hohen Alters halber aber schon gar nicht mehr zu dieser Stelle geeignet ist, am Ende des Schuljahres mit der für die Exprälaten ausgemessenen Pension in Ruhestand zu versetzen und dann in der Zwischenzeit auf die Wahl eines anderen, welche von den Konsistorien, wie die Erfahrung lehret, nicht am besten getroffen wird, fürzudenken, dem neu gewählten Rektor aber frei zu lassen, ob er den Subrektor Fiala beibehalten wolle, welcher im Falle, dass er nicht beibehalten würde, auf eine Pfarre anzustellen wäre.

Návrh Zippeho byl přijat.

Změna provedena počátkem července 1787, jak se dovídáme z archivu theologické fakulty.

*

Moravskoslezské gubernium oznamuje správě generálního semináře na Klášteře Hradisku 25. července 1787:

Podle nejvyššího rozhodnutí ze dne 11. července t. r. zprošťuje se dosavadní rektor gen. semináře *Tadeáš Slaviček* pro vysoké stáří své funkce a posílá se na odpočinek s pensí, která je vyměřena prelátu zrušeného kláštera.

Rektorem na jeho místo jmenován je *Petr Basulko*, dosavadní vicerektor, za svoji píli a dobré vedení semináře s ročním platem 1.200 zl.

Na místě Jana Dankesreithera, který byl jmenován kanovníkem brněnským, ustanoven je jako vicerektor světský kněz z Čech *Josef Dobrovský* s platem 800 zl.

SNAHA O LEPŠÍ VZDĚLÁNÍ ALUMNŮ V ČESKÉ ŘEČI A NEZDAŘENÝ POKUS O ÚPRAVU STUDIA ČESKÉ PASTORÁLKY R. 1787

Češtině nedařilo se valně v generálním semináři. Ani česká pastorálka neměla příliš úspěchů, když tě přednášena byla teprve ve IV. ročníku a připouštěni do ni jen ti alumni, kteří dobře česky uměli. Vliv českých přednášek pastorálních zůstával omezen jen na část bohoslovců z nejvyššího ročníku. Vedle bohoslovců německých, kteří česky neuměli, bylo v prvních 3 ročnících dosti alumnů, kteří málo uměli česky a pro nedostatečnou znalost češtiny nebyli do české pastorálky přijímáni. Nebylo to zpravidla jejich vinou, že na německých školách tehdejších důkladnější znalosti češtiny si neosvojili, a stejně nemohli za to, že v prvních 3 ročnících generálního semináře nebylo o výuku v jazyku českém náležitě postaráno.

Tak se stalo, že z generálního semináře vycházeli alumni, kteří v celku neměli dostatečné znalosti obou jazyků, aby mohli býti všude v duchovní správě ustanoveni. Generální seminář hradišťský nedosahoval tudíž plně praktického účelu, pro který připuštěna byla česká stolice pastorálky.

Vada tato projevovala se asi stále palčivěji, ježto roku 1787 pokouší se správa generálního semináře dosáhnouti u gubernia, aby z praktických důvodů rozšířeno bylo vyučování češtině.

Z přípisu gubernia ze dne 24. října 1787 se dovídáme, že rektor generálního semináře (Basulko) obrátil se na gubernium se žádostí, aby více bylo podporováno vyučování v českém jazyku u alumnů a aby mohli též českou pastorálku poslouchati.

Gubernium žádá rektora lycea o vyjádření. Rektor Wimmer dotazuje se 2. listopadu 1787 direktora theologického studia Böhma o dobrozdání. Dne 6. listopadu 1787 podává rektor lycea guberniu své dobrozdání.

Rektor lycea schvaluje zásadně snahu i návrh rektora generálního semináře, ale připojuje tyto poznámky:

Aby česká pastorálka měla úspěch, je třeba, by žáci ovládali češtinu. Již od vstupu do generálního semináře měli by se alumni učiti češtině, i ti, kteří málo nebo vůbec nic česky neumějí (stejně jako by se měli učit němčině, kteří málo i vůbec nic neumějí německy). Dlužno s oběma stejně zacházeti, aby obojí, když vyjdou ze semináře, jako utrakvisté mohli býti použiti v duchovní správě na každém místě.

Rektor poukazuje, že nyní se příliš vštěpuje posluchačům francouzština. Má však za to, že by bylo užitečnější, kdyby alumnové lépe uměli česky než francouzsky. Myslí, že by hodiny určené pro francouzštinu mohly býti věnovány češtině. Vicerektor Dobrovský učí sice alumny češtině, ale jen ty, kteří česky umějí, nikoliv Němce. Snaží se prý vyučiti alumny v češtině spisovné, což může býti jen na velikou škodu duchovní správy a je vůbec neužitečným, ježto kněz má býti učitelem lidu a tím býti nemůže, když řeči lidu nerozumí. (Rektor Wimmer — Němec — zřejmě myslí, že řeč moravská je zcela rozdílná od češtiny.)

Vicerektor Dobrovský nemluví prý lidovým jazykem. Moravané mají své nářečí a mluví odlišně od pražského nářečí. Proto české hodiny Dobrovského míjí se s praktickými potřebami alumnů.

Jako příklad uvádí profesory, kteří před lety přednášeli čistou latinou, ale žáci jim nerozuměli. Rektor je toho názoru, aby pastorálka přednášela se latinsky, ale aby přednášející profesor ovládal němčinu i češtinu a prakticky umožňoval ve cvičeních, by Češi osvojili si znalost němčiny a Němci češtiny. Dvojí stolice pastorálky jen povede k rozbrojům. A je to pochopitelno. Vždyť dva profesoři nemohou stejně přednášeti. Žáci budou donášeti profesorům a vzniknou pak křiky i mezi profesory.

Dále rok od roku ubývá studujících theologie. Teď (v listopadu 1787) je v prvním ročníku pouze 12 posluchačů, v 2. ročníku dokonce jen 9 a z těch do pastorálky dojde velmi málo, protože všichni nevytrvají. Proto už pro tak malý počet posluchačů je zbytečno vydržovati dva profesory a plýtvati zbytečným finančním nákladem.

Když na tento přípis rektora lycea nepřišla ihned odpověď, interpeloval direktor theologického studia Bernard Böhm gubernium, jak jest postupovati ve vyučování české řeči a v přednáškách z pastorálky u alumnů generálního semináře.

Dne 12. prosince 1787 odpovídá gubernium:

Direktor theologického studia dotázal se gubernia stran vyučování české řeči a přednášek pastorálky. Budiž vzato na vědomí toto rozhodnutí: Alumni 1., 2. a 3. ročníku, kteří neovládají češtiny, nechť se jí učí, ale tak, aby neutrpělo jiné studium. Ti, kdož dostatečně ovládají češtinu, mohou býti připuštěni do českých přednášek pastorálních, ale o způsobilosti jejich přesvědčí se učitel pastorálky a rektor semináře.

Rektor lycea navrhl, aby se pastorálka přednášela latinsky jedním profesorem, který by ovládal němčinu a češtinu.

Gubernium však oznamuje, že pastorálku budou nadále přednášeti dva profesoři: jeden česky, druhý německy.

Rektor nechť dohlíží, aby oba profesoři pastorálky vyučovali podle předpisů stejně a aby nevpravovali do hlav posluchačů žádných zbytečností. Kdyby porušena byla jednota a došlo k rozbrojům, ukládá se rektoru, aby příčiny i rozsah nesrovnalostí a různic u bohoslovců vyšetřil a oznámil to rektoru generálního semináře, který postará se o pořádek.

*

Případ je příznačný po posouzení situace.

Vidět, jak germanisační systém josefínský přes koncesi učiněnou českou stolicí pastorálky bránil jakémukoliv posílení češtiny na úkor státní „národní řeči" v generálním semináři moravském.

Ve státních osvícenských kruzích nebylo ochoty učinit nějaký větší ústupek, jímž by byl dotčen německý ráz moravského generálního semináře a lyceálního theologického studia.

Návrh rektora generálního semináře směřoval v podstatě k důležité reformě v ohledu jazykovém. Běželo o to, aby všichni alumni (tedy i němečtí) osvojili si náležitou znalost češtiny, aby jako „utrakvisté" mohli býti použiti na všech místech v diecésích moravských.

Návrhu nemohlo se nic vytýkati. Chtěl odpomoci faktickým vadám a konsekventně jen žádal to, co bylo při josefinských reformách zdůrazňováno: praktický prospěch státu skrze náležitou způsobilost státních (tedy i duchovních) orgánů. Vždyť obě moravské diecése potřebovaly kněží znalých obou jazyků.

Státní kruhy však najednou opouštějí konsekventní linii i okázale zdůrazňovaný princip josefinský.

Proč?

I němečtí bohoslovci, kteří vůbec neznali česky, byli by bývali nuceni od 1. ročníku učiti se česky a generální seminář by je zformoval v utrakvisty (kterýmžto jménem označováni v úředních záznamech konsistorních vlastně Češi, u nichž se znalost němčiny prostě předpokládala).

I ve zredukované pastorálce byl by živel i jazyk český v moravském generálním semináři nabyl za této reformy převahy.

Ostatně zredukovanou stolici pastorálky mohl obdržet jenom profesor české pastorálky (Stach), který ovládal obě řeči, nikoliv profesor německé pastorálky (Lauber), který česky neuměl.

Proto se návrhu nevyhovuje a setrvává se na starém vadném zřízení. Výuka v češtině (v prvních 3 ročnících) se obchází všeobecným příkazem, aby se alumni učili češtině, nečiní se však žádných pevných dispose, kteří alumni (čeští i němečtí?), kým, kdy a v jakém rozsahu mají býti v češtině vyučováni.

Vše zůstává při starém. Veškera výuka v češtině se omezuje na *dobrovolné* hodiny Dobrovského, který rovněž zůstává při své dosavadní

praksi a přednáší o češtině toliko těm českým alumnům, kteří se dobrovolně přihlásí.

Ve školním roce 1787—88 dochází k některým změnám v profesorském sboru i v předepsaných příručkách:

Ordnung der Vorlesungen, welche von 1ten 7bris 1787, bis Ende Junii 1788, auf der k. k. hohen Schule in Olmütz werden abgehalten werden. Theologische Vorlesungen. Gegenstand: Kirchengeschichte. Vorlesebuch: Schröck. Professor: Herr Paul Ferdinand Niering. Stunden: 8. und 2. G.: Encyklopedie, Hebraische Sprach und Hermeneutik des alten Testaments. V.: Grammatik des Reineccii, Frida. P.: Herr Johann Jahn. St.: 9. und 3. Jahrgang: 1ten Jahrs. — G.: Litterärgeschichte der Theologie. V.: Schleichert. G.: Griechische Sprach, Hermeneutik des neuen Testaments. V.: Patavinische Grammatik Czerni. P.: Herr Franz Polaschek. St.: 9. und 2. G.: Patrologie, und erster Theil der Dogmatik. V.: Schleichert Gazzaniga. P.: Herr Joseph Wimmer, d. Z. Rektor. St.: 8. und 3. J.: 2ten Jahrs. — G.: Zweyter Theil der Dogmatik, und Polemik. V.: Bertieri Gazzaniga. P.: Herr Bernard Böhm. St.: 9. und 2. G.: Moral Theologie. V.: Schanza. P.: Herr Joseph Gabriel. St.: 8. und 3. J.: 3ten Jahrs. — G.: Geistliches Recht. V.: Pehem. P.: Herr Joh. Rason. St.: 3. G.: Pastoral Theologie in deutscher Sprach. V.: Giftschütz. P.: Herr Joseph Lauber. St.: 9. und 3. G.: Pastoral Theologie in mährischer Sprach. V.: Chladek. P.: Herr Wenzl Stach. St.: 9. und 2. J.: 4ten Jahrs.

Církevní dějiny přednášejí se už podle protestantské příručky Schröckovy „Historia Religionis et Ecclesiae Christianae" (Vindobonae 1786). Nově obsazena stolice hebrejské řeči a hermeneutiky Starého zákona. Dřívější profesor Chrysostom Walser po inspekci Zippeho odstraněn a jmenován farářem v Deutsch-Altenburg (dvor. dekr. 14. června 1784). Stolici obdržel — jak už bylo v dřívější kapitole zmíněno — učený, ale racionalisticky smýšlející premonstrát Jan Jahn, jenž však již roku 1789 povolán byl do Vídně.

Pro hebrejštinu zůstává předepsána jako dřívější leta Reineccii Grammatica Hebraeo-chaldaeica (Viennae 1778) a pro hermeneutiku Starého zákona Fridovy „Institutiones hermeneuticae V. T." (Vindobonae 1784).

Pro hermeneutiku novozákonní zůstává dřívější rukověť Černého a pro řečtinu „Seminarii Patavini Compendiaria graec. Grammaticae Institutio" (Patavii 1746).

Literární dějiny theologie zatím neobsazeny. Předepsána pro ně kniha Schleichertova „Institutiones litterariae Theologiae" (Vetero-Pragae 1778).

Patrologie přednáší se podle příručky Schleichertovy „Institutiones Patrologiae" (Pragae 1777).

Pro dogmatiku zůstává nadále předepsána zmíněná kniha Gazzanigy „Theologia dogmatica" Pars 1. 2. (Vindobonae 1786) a Bertieriho „Theologia dogmatica" (Vindobonae 1785).

Polemika se přednáší podle příručky Gazzanigy „Theologia Polemica" (Vindobonae 1786).

První profesor dogmatiky, t. r. rektor lycea, neužívá po své sekularisaci řádového jména Celestin (Josef Wimmer). Zajímavo, že se nepoužívá jeho dogmatického kompendia „Theologia dogmatica" (Brunae 1781).

Morálka přednáší se podle knihy dřívějšího profesora jansenisty V. Schanzy „Positiones Theologiae moralis" (Vindobonae 1786).

Církevní právo přednáší místo Monseho profesor právnické fakulty Jan Rason podle proticírkevní příručky Pehemovy.

Pro českou pastorálku zůstává posud předepsána kniha Chládkova. Stach však už se chystá na překlad Giftschütze.

*

Dne 7. února 1788 píše gubernium rektorovi lycea, že podle usnesení ze dne 26. ledna 1788 nařizuje se profesoru Stachovi, aby přeložil Giftschütze do *spisovné češtiny*. Za práci dostane na konci roku remuneraci. Dne 22. dubna 1788 oznamuje rektor lycea guberniu, že Stach překládá Giftschütze.

Dne 8. června 1788 hlásí rektor lycea, že Stach skončil překlad prvního dílu Giftschütze.

Dne 14. srpna 1788 píše gubernium rektoru lycea: 9. srpna byl dodán guberniu Stachův překlad Pastorálky Giftschützovy, přehlédnutý Dobrovským. Gubernium nařizuje Stachovi, aby ihned dal knihu do tisku. Náklad může sám bez obav převzíti, protože kniha může býti předepsána nejen pro Olomouc, nýbrž i pro Prahu. Pak má pořídíti i překlad druhé části, kterou má rovněž přehlédnouti a přezkoušeti vicerektor Josef Dobrovský. Pak ať očekává remuneraci. Knihu netřeba zvlášť doporučovati kurátnímu kleru, protože se sama rozšíří mezi budoucími kněžími. Rektor nařídí, aby překlad Stachův byl považován za předepsanou učebnici.

Dne 12. června 1789 oznamuje gubernium Stachovi podle výnosu dvorního dekretu ze dne 8. června 1789: Remuneraci za překlad nedostane dříve, dokud nedá do tisku i druhou část překladu po přehlédnutí elaborátu Dobrovským, jak bylo nařízeno dne 9. srpna 1788. Do konce školního roku má býti překlad zrevidován a poslán do Brna.

Dne 8. října 1789 oznamuje gubernium, že prof. Stachovi přiznáno za překlad Giftschütze 200 zl. ze studijního fondu. Zatím se mu poukazuje pouze 100 zl. Dalších 100 zl. bude mu vyplaceno, až dá druhou část překladu do tisku.

*

Dne 11. června 1789 byli profesoři theologie udáni rektorem generálního semináře stran nepřístojností při zkoušení alumnů.

Gubernium 18. června 1789 přísně nařizuje profesorům alumny řádně zkoušeti a pilně jim přednášeti.

Stachovi doručen přípis gubernia k podpisu 25. června a už 26. června posílá zvláštní ospravedlnění guberniu. Žáky pilně vyučuje, ba činí víc než je povinen. Zavedl zvláštní hodinu s praktickými cvičeními. Rád to činí, neboť chce vychovati dobré kazatele a učitele lidu. Dbá hlavně, aby dobře naučil theology katechisovat. Usiluje, aby posluchači správně česky mluvili a jednou mohli správně děti učiti. Alumny přidržuje k překladům do češtiny, aby se přesvědčil, jak češtinu ovládají. Jen jedno ještě nemohl provésti, aby mohl s alumny jíti do triviální školy na praktické katechetické cvičení.

Dne 30. července 1789 píše gubernium: Je velmi chvályhodné, že prof. Stach je tak pilný a horlivý, že alumny generálního semináře chce vycvičiti prakticky ve vyučování lidu, že zavedl praktická cvičení a že zamýšlí zříditi i praktická cvičení z české pastorálky. Nemělo by se mu v tom překážeti.

*

O rok později po opětném nějakém udání gubernium zase zasahuje do výuky pastorálky.

Dne 15. června 1790 nařizuje gubernium, aby prof. Stach týdně opakoval pastorálku s alumny generálního semináře. Prof. Lauberovi velmi přísně se ukládá, aby se přesně přidržoval předepsané knihy Giftschützovy. Z přípisu patrno, že k zákroku gubernia dochází po nějakém udání. Asi Stach udal Laubera.

Cítit rivalitu obou profesorů pastorálky. Stach překládá a chválí Giftschütze. Lauberovi nevyhovuje a nechce podle něho přednášeti.

STÁLÝ ÚBYTEK ALUMNŮ

Podle tabelárních výkazů zasílaných guberniu byl stav posluchačů theologie tento:

Roku 1786 — 177 posluchačů theologie.

Podle výkazu ze 4. ledna 1786 celkem *45* posluchačů theologie nebydlelo v I. semestru v generálním semináři a studovali na vlastní útraty. 1. kurs — 13 (olom. 9, brněnští 3, vratislavští 1). 2. kurs — 12 (olom. 9, brněnští 3). 3. kurs — 18 (olom. 16, brněnští 1, vratislavští 1). 4. kurs — 2 (olom. 1, brněnští 1).

Ve II. semestru bydlelo mimo generální seminář *34* posluchačů theologie (Summarische Tabelle z 2. června 1786). 1. kurs — 11 (olom. 9, brněnských 2). 2. kurs — 9 (olom. 8, brněnský 1). 3. kurs — 11 (olom. 9 brněnských —). 4. kurs — 3 (olom. 1, brněnští 2).[31]

Roku 1787 — 123 posluchačů theologie (podle výkazu z 23. června 1787). Dne 3. září 1787 hlásí rektorát lycea guberniu, že žádný z posluchačů theologie nebydlí už mimo generální seminář.

31 Podle hlášení rektorátu lycea z 11. prosince 1786 ubylo posluchačů theologie, kteří bydlí mimo gen. seminář. Je jich celkem 9 (v prvním kursu 3 — 2 olomoučtí, 1 brněnský, v druhém kursu 4, v třetím kursu 1, ve čtvrtém 1 — vesměs z olomoucké arcidiecése. Direktor Böhm poznamenává, že posluchač 4. ročníku, který studuje na vlastní útraty, je bývalý profes hradišťský.

Roku 1788 celkový počet všech posluchačů theologie 74 (podle tabely zaslané guberniu 8. července: v 1. ročníku 13, v druhém 12, v třetím 26, ve čtvrtém 24).

Po skončení školního roku vystupuje 5 alumnů.

Dne 20. července 1788 hlásí rektorát guberniu, že celkový počet alumnů je *69*.

POSLEDNÍ ROK GENERÁLNÍHO SEMINÁŘE

Tříletý kurs přivodil novou redukci i seskupení učiva. V nových příručkách patrný aspoň částečný odklon napravo. Je to důsledek neúspěchů josefinských reforem.

Ordnung der Vorlesungen, welche vom 1. Septembris 1789 bis Ende Junii 1790

auf der k. k. hohen Schule in Olmütz werden abgehalten werden.

Theologisches Studium. Gegenstand: Kirchengeschichte. Professor: Herr Paul Ferdinand Niering. Vorlesebuch: Dannenmayer. Stunden: 9. 3.

G.: Hebräisch und griechische Sprache; biblische Auslegungskunde. P. Herr Johann Babor. V.: Maier. St.: 8. 2. — 1. Jahrgang.

G.: Vollständige Dogmatik. P.: Herr Bernhard Joseph Böhm. V.: Klüpfel. St.: 9. 3.

G.: Theologische Sittenlehre. P.: Herr Jos. Gabriel. V.: Schanza. St. 8. 2. — 2. Jahrgang.

G.: Pastoral in deutscher Sprache und Enziklopedie. P.: Herr Joseph Lauber. V.: Giftschütz. St.: 9. 2.

G.: Pastoral in böhmischer Sprache und Enziklopedie. P.: Herr Wenzel Stach. V.: Eigene Uibersetzung des Giftschütz. St.: 9. 2.

G.: Geistliches Recht. P.: Herr Joh. Rason, d. Z. Lyzäums-Rektor. V.: Pehem. St.: 3. — 3. Jahrgang.

Exegetische Vorlesungen giebt der Herr Lehrer der biblischen Auslegungskunde jeden Sonn- und Feyertag nach Mittag um 3 Uhr allen Theologen insgesammt.

Církevní dějiny přednášejí se podle nové příručky.

Pověstná protestantská učebnice církevních dějin od Schröcka dlouho se neudržela. Vídeňský kardinál Migazzi velmi energicky proti ní protestoval. I v lidu zvedlo se místy veliké pobouření, že dorostu kněžskému předpisuje se za učebnou knihu protestantský spis extrémně protikatolický. I pověřil císař vídeňského profesora Matěje Dannemayera, aby vypracoval novou učebnici, což týž roku 1788 učinil. Dannemayerovy *Institutiones historiae ecclesiasticae Nov. Test.* (2 part. Viennae 1788) jevily se proti Schröckově knize konservativnější, podstatně však psány byly úplně v duchu febronianském a protipapežském. V nové přepsané učebnici církevních dějin na př. se tvrdilo, že primát papežský není ještě ani ve známých místech u Irenea, Cypriána a Tertulliana vysloven. Idea jeho je prý pouhým výplodem středověku. Od dob tridentského sněmu bylo prý stálým úsilím papežů uchovati si nepříslušnou moc nad celou Církví, ano i nad králi, ovšem marně.

Spojenou hermeneutiku Starého i Nového zákona přednášel po odchodu prof. Jahna do Vídně nový profesor *Jan Babor*, o jehož působení bude později obšírně pojednáno (jmenován byl dvorním dekretem 26. srpna 1789). Tento mladistvý profesor pocházející z Čech (nar. 10. března 1764 v Radomyšli), výborně zapracovaný do biblistiky pod vedením vídeňského vynikajícího orientalisty svobodného pána Jenische, nebyl osvícencem, jak se domnívala dvorní komise. Později vykonal velmi mnoho pro regenerační proces v duchu katolickém na theologickém studiu olomouckém.

Velkým úspěchem v ohledu katolickém bylo zavedení nové dogmatické učebnice „Institutiones Theologiae Dogmaticae, Vol. 2. Vindobonae 1789" od frýburského profesora *Engelberta Klüpfela*. Kniha vyznamenávala se skvělou latinou, precisností, stručností a psána byla v duchu katolickém. Zejména potírala racionalismus Semlerův. Zavedena dvorním dekretem 3. srpna 1789, v době, kdy císař Josef II. sklíčen neúspěchy v generálních seminářích, počal nervosně zdůrazňovat, aby se přihlíželo ke katolické orthodoxii alumnů.

Ostatní josefinské příručky zůstaly.

Stach přednáší podle svého oblíbeného Giftschütze. Oba profesoři pastorálky přibrali theologickou encyklopedii. Exegetickými přednáškami v neděle a svátky v generálním semináři odpomáhalo se nedostatkům, jež vznikly spojením biblistiky Starého i Nového zákona. Profesor hermeneutiky byl za ně zvlášť honorován.

PERSONALIE PROFESORŮ THEOLOGIE ZE DNE 26. DUBNA 1790.

Na rozkaz gubernia zasílá rektorát lycea olomouckého personalie všech profesorů theologie, filosofie, práv a mediciny dne 26. dubna 1790.

Personalie profesorského sboru theologické fakulty, podle osobních údajů profesorů znějí:

Pavel Ferdinand Niering, Th a PhDr., světský kněz, 44 roků stár, protonotář, rada arcibiskupa olomouckého, assessor arcib. konsistoře, bývalý rektor lycea. Učí církevní dějiny. Učil morálku a církevní právo. Plat 500 zl. Při nastoupení na katedru bylo mu slibováno zvýšení příjmu, zatím však od několika roků „muß Abzug leisten". Učí 17 roků bez

přerušení. Theologický direktorát zastával zadarmo. Připojuje stížnost na plat. K vůli stolici opustil „gute Pfründe" u metropolitního chrámu.

Bernard Josef Böhm, Th. a PhDr., bývalý premonstrát ze zrušeného kláštera na Hradisku, 46 roků stár. Profesor dogmatiky a polemiky. Učí 17 let. Plat 500 zl.

Josef Lauber, ThDr., narodil se 1734, bude mít letos 47 roků. Světský kněz, profesor německé pastorálky, t. č. direktor theologického studia. Dostává 500 zl. platu od r. 1786 „mit Abzug 25 fl". Na normálních školách pobyl 3 a půl roku jako učitel. Theologii už učí 12 roků, celkem je ve státní službě 15 a půl roku. Od 5 let jsou povinni profesoři konati mimo své přednášky týdenní repetitoria v generálním semináři. Stěžuje si též, že musí bezplatně dvakrát v roce zkoušeti uchazeče o obročí.

Václav Stach, světský kněz, 36 roků stár. Už učí 4 roky českou pastorálku na lyceu v Olomouci. Plat 500 zl. Platí však z toho 25 zl. na otop a 25 zl. „Kriegsbeisteuer". Kromě povinných přednášek koná každý vyučovací den v roce soukromé české přednášky o katechetice.

Jan Babor, profesor hebrejského a řeckého jazyka a vykladatel Písma svatého.

DOBROVSKÝ V ČELE GENERÁLNÍHO SEMINÁŘE

Patriarcha slavistiky patří mezi nejvýznamnější vychovatele generálního semináře hradišťského, kteří působili na dorost kněžský v ohledu národním.

Přichází do generálního semináře po inspekci Zippeho a má vnésti do ústavu nápravu.

Prvním subrektorem jmenován byl na návrh a vřelou přímluvu Zippeho. Byl už před tím kandidován na subrektorské místo v generálním semináři pražském, ale místa nedostal. O důvodech, proč subrektorství nedostal, kolovalo několik versí. Profesor Zlobický[1] (arciť tehdy podrážděný kritikou Dobrovského) tvrdil z Vídně, že Dobrovský místa neobdržel, poněvadž pro svou prchlivost, vášnivost a nesnášenlivost za nezpůsobilého k takovému úřadu se považuje a ve Vídni oblíben není.[2]

1 Josef Valentin Zlobický (1741—1810) od roku 1775 profesor češtiny na universitě vídeňské. Byl rodákem velehradským.

2 Podobně Palacký v Životopisu Dobrovského (str. 18). Van Swieten a Rautenstrauch, ač si Dobrovského velmi vážili, domnívali se, že pro svůj výbušný temperament a bezohlednou prudkost se nehodí pro takový úřad. Tato domněnka a nechuť Dobrovského prositi o úřad a vzdáti se spisovatelské činnosti zdržovaly ho na této dráze. Sám neměl s počátku pevného cíle: jen snaha jej vedla spolupůsobiti při vzdělání duchovenstva; to mu bylo hlavní věcí. (Čičatka l. c. str. 15.)

Jiní se domnívali, že zednáři jmenování Dobrovského překazili. Jiní opět tvrdili, že pravověrnost Dobrovského byla u císaře uvedena v podezření. Hlavním důvodem asi byla okolnost, na kterou poukazuje Brandl: Dobrovský dosud neměl kněžského svěcení.[3]

Dobrovský skutečně téměř deset let nedal se vysvětiti na kněze, ač jáhenské svěcení přijal už roku 1776.[4]

Na přímluvy Zippeho (dále též osvícenského rektora generálního semináře pražského Hurdálka a Ungara) zajel Dobrovský koncem roku 1786 do Hradce Králové prosit biskupa Haye, aby jej na kněze vysvětil. Hay[5] vyplnil přání Dobrovského a ordinoval jej 17. prosince 1786.

Na doporučení Zippeho jmenován byl Dobrovský dekretem z 11. července 1787[6] subrektorem generálního semináře na Hradisku u Olomouce a 23. srpna téhož roku nastoupil svůj úřad.

Brandl poukazuje, že Dobrovského předcházela do Olomouce pověst muže neobyčejně učeného, ale též neobyčejně přísného, muže přímé mysli a rozhodného nepřítele pletich, pohodlnosti a hovění sobě. Poněvadž se sám přepínal v práci do krajnosti, pokládal biskup Hay za nutné šetrně jej napomenouti, aby přílišných břemen na alumny neuvaloval, ale též aby ironie proti jejich chybám neužíval.

Snaha Dobrovského směřovala předem k tomu, aby zavedena byla v semináři řádná disciplina. Vnitřní záležitosti měl totiž jako první vicerektor sám na starosti. (Též jakousi funkci quasispirituála, kdežto rektor více o hospodářské věci pečoval.)

3 V. Brandl, Život Josefa Dobrovského, str. 51.

4 Na podzim roku 1772 vstoupil v Brně do Tovaryšstva Ježíšova. Když byl rok nato řád zrušen, studoval theologii v Praze do roku 1776, kdy vysvěcen byl na jáhna.

5 Jan Leopold Hay, nar. 22. dubna 1735 ve Fulneku na Moravě, studoval v Olomouci, byl nejprve ceremoniářem dvou olomouckých biskupů Egkha a Hamiltona, pak kapitulním děkanem v Kroměříži, nato inf. proboštem v Mikulově, kde roku 1775 povýšen do stavu rytířského. Roku 1780 jmenován Marií Terezií biskupem královéhradeckým. Byl osvícencem, který josefinské zákony velmi horlivě prováděl. Už jeho první pastýřský list byl tak osvícenského obsahu, že měl ráz náboženského indiferentismu a zabíhal do bludů. Svému duchovenstvu mimo jiné nařizoval, aby, kdykoli jim nastane povinnost, protestantům nějakou svátostí přisluhovali nebo jiné náboženské úkony pro ně vykonávali (jako jsou křest jejich dětí, svatba, úvod, pohřby), aby jen to vykonali, co je podstatné k platnosti svátosti, ale všech forem, které jsou pouze katolické a proti článkům víry protestantské (!), se zdrželi. Bylo to přímo proti 13. kánonu sněmu tridentského. — Jako servilní josefinista visitoval na rozkaz Josefa II. diecési pražskou, ježto arcibiskupu pražskému Příchovskému ve Vídni se nedůvěřovalo.

6 Dr. Jaroslav Čičatka, Dobrovský v Olomouci, str. 3. Podle Brandla ustanoven 7. července 1787 (s platem 800 zl.). Sekretář Goldammer intimoval mu to 14. července s napomenutím, aby bez odkladu na cestu se vypravil a nejprve do Vídně k dvor. radovi Zippemu k důležité poradě se dostavil.

Z Vídně, kde se trpce pociťovaly neúspěchy systému generálních seminářů, docházely opětovné příkazy, aby se čelilo uvolněné kázni a bdělo nad *orthodoxii* alumnů.

Tento poslední požadavek je zvlášť zajímavý. Císař roztrpčen nezdary svých reforem naléhal, aby v rozháraných generálních seminářích více se dbalo na orthodoxii chovanců. Sám však orthodoxním nebyl, stejně jako osvícenské kruhy v čele správy studií i mnozí profesoři, které vláda v generálních seminářích ustanovovala.[7]

Císař tím doznával nezdar svých dosavadních pokusů a veřejnost odsuzující generální semináře utvrzoval v přesvědčení, že tato odiosní reforma výchovy kleru záhy padne, jako jiné nezdařené josefinské reformy politické.[8]

Přísné příkazy císařovy za proticírkevního ducha a racionalistického systému na theologii byly úsilím marným.

Dobrovský ostatně se úplně shodoval s osvícenskými názory císaře i Zippeho,[9] třebas byl po nejedné stránce umírněný a racionalistických výstředností neschvaloval.[10]

7 Sám Brandl poukazuje na to, jak tehdy považovali se za orthodoxní katolíky, kteří jimi už nebyli. „Avšak tehdejší věk víru a rozvázanost dogmatickou snadně si srovnati uměl; vždyť sám císař Josef II. považoval sebe za dogmaticky pravověrného katolíka." (Život Jos. Dobrovského, str. 50.)

8 „Reformy (píše Brandl, str. 61) nelíbily se ani lidu ani hierarchii; lid ukazoval na nevázanost kleriků a dával, nikoliv bez práva, vinu této reformě, která přímé svazky dřívější disciplíny církevní rozpoutala, hierarchie pak si stěžovala, že klerikové v duchu církevním se nevychovávají. Když pak císař také s politickými reformami neměl štěstí a některé z nich odvolal, očekávali mnozí, že také reformy církevní se nezachovají a utvrzeni byli v mínění svém, když císař, vydav nařízení, aby v seminářích nad orthodoxií a slušným chováním kleriků ruka se držela, stížnosti biskupské za oprávněné uznal. Stížnosti ty stávaly se čím dále tím naléhavější, takže dvorské úřady samy přísněji proti útokům na Církev se chovaly." — Radikální osvícenci však se lekali, „že jde se zase nazpět a monachismus svou oholenou hlavu opět zvedne".

9 Byl stoupencem zásad josefinsko-febroniánských a netajil se svým odporem proti moravské hierarchii. R. 1787 vydal proticelibátní pojednání: „De sacerdotum in Bohemia coelibatu narratio historica". Brandl praví k tomu pozoruhodně: „Jsa tenkráte rozhodným přívržencem racionalismu neuvážil, zdali by katolický kněz ženatý všecky povinnosti svého stavu tak svědomitě vykonávati mohl jako neženatý; o tom, zdali by ženaté kněžstvo, majíc se starati o rodiny, tak horlivě bylo mohlo pracovati o probuzení národa českého, tolik bylo mohlo obětovati na literaturu a tím na vzdělání jeho, o tom zde řeč činiti nemůžeme" (str. 54). Týž rok vydal proticelibátní brožuru „Prüfung der Gedanken über die Feldwirtschaft der Geistlichen" proti anonymnímu spisku „Gedanken über die Feldwirtschaft der Geistlichen", v němž se správně dokazovala nepřiměřenost sedlačení pro kněžský stav.

10 Stach píše o něm v „Divném oučinku", str. 120: „Nechtěl celých Rigoristů, jenom tak půl Janzenistů."

Ač byl zásadně josefinského názoru na výchovu kněžského dorostu a neměl rád rigoristů,[11] usiloval, aby alumnové proniknuti byli vážným citem slušnosti a mravnosti.

Profesory nutil k pilnému konání povinností svým příkladem, zastávaje se vší bedlivostí svůj úřad.

O kázeň mezi alumny pečoval horlivě a důrazně. Dbal příkazu Zippeho „. . . aby, co se týče slušného šatstva a chování alumnů, lid příčiny k žalobám neměl". „Jest to — psal mu Zippe 16. listopadu 1787 — opravdová vůle císařova, aby alumnové orthodoxní byli a aby mravy jejich nejen bezúhonné, nýbrž také příkladné byly." Zásluhou Dobrovského kázeň v semináři se zlepšila a ordinariát aspoň v té příčině stěžovati si nemohl.[12]

Vedl však alumny k osvícenské snášenlivosti, jež však někdy vybočovala. Tak na počest jinověrce, protestantského kazatele brněnského Rieckeho, horlivého zednáře, pořádali alumnové na jeho popud koncert. Dobrovský podává o tom zprávu horlivému slovenskému literárnímu pracovníku Ribayovi (protestantu) a dodává: „Sehen Sie, wie tolerant wir gegen Akatholiken sind."[13]

Jeho propaganda osvícenská v semináři prýštila z přesvědčení (v němž byl synem své doby), že pravé jádro osvícenství je blahodárné a je nutnou podmínkou náboženského, mravního, kulturního i vědeckého obrození.

Císař byl s Dobrovským spokojen a po odchodu rektora Basulko na faru ve Štyrsku 20. srpna 1789 jmenoval jej rektorem. Tuto funkci zastával až do zrušení generálního semináře 1790.

Svým působením přispěl nemálo k národnímu obrození našeho duchovenstva koncem 18. století.

Vliv jeho na alumny po stránce národního uvědomění byl jistě značný, třebas se omezoval na alumny „milovné jazyka mateřského".

Ač byl hodně zaměstnán svou funkcí subrektorskou, hned po svém příchodu přednášel dobrovolně o jazyku českém. Dne 24. září 1787 píše Durychovi, že dobrovolně přednáší po jedné hodině týdně o základech české mluvnice. Přednášky má pro alumny, kteří jsou milovní jazyka

11 Svého kolegy, druhého subrektora Poláška, který byl též „rigoristou", velmi si však vážil. O „rigoristech" píše Zippe Dobrovskému, když Polášek byl jmenován druhým vicerektorem: „Praví se, že Polášek náleží k sektě tamějších tak zvaných fanatických rigoristů. To by nebylo dobře a kdyby se mu zachtělo, rigorismus znovu podněcovati, bude veta po něm; neb tito lidé jsou zde ve Vídni úplně nenáviděni. Zdali se jim nekřivdí, nevím, an ani jednoho z nich neznám. Buď si však jakkoli, v semináři nesmí ani o laxismu, ani o rigorismu řeč býti a v morálce nerozhoduj ani Augustinus, ani Jansenius, ani Busenbaum, nýbrž rozum a evangelium."

12 Čičatka, str. 13.

13 Tamtéž, str. 13 a 14.

mateřského. Chce, aby alumni nejen v českém jazyku dobře se vycvičili, nýbrž také na studium staroslovanského jazyka se připravili.

Vedle toho přednášel o moravských dějinách (über mährische Geschichte).

Hned v prvním roce v Olomouci je rozhodnut napsat spisek o kultuře Moravanů, aby povzbudil svěřenou mládež, od níž si mnoho slibuje (podle dopisu Zlobickému z 25. ledna 1788).

Ve druhém školním roce opět přednáší o češtině (Zlobickému píše 28. dubna 1788: Mit dem Anfange des Schuljahres lese ich wieder über die böhmische Sprache).

V témže školním roce přednáší týdně 3 hodiny o moravských a slovanských dějinách.

Dosud neotištěný dokument o přednáškách Dobrovského bohoslovcům.

Podle rukopisu dochovaného v naší olomoucké seminární knihovně (dosud neotištěného),[14] přednášel též o katecheticko-pedagogické praxi při výuce náboženské (über das Praktische in der christlichen Religion). Přednášky jsou dokladem osvícenství Dobrovského. Autor podává své názory na vyučování náboženství v duchu dobového osvícenství. Odsuzuje fanatismus, dává významné místo rozumu, odmítá věřiti v pouhé slovo nebo v cizí autoritu. Nesouhlasí s mnišskými řády. Není však extrémně racionalistický.[15] Vedle rozumu i Písma zdůrazňuje i „pravou tradici".

Projevuje víru v božství Kristovo, v dědičný hřích, ve vykoupení. Naprosto nejeví se tak radikálně racionalistickým a osvícenským theologem, za jakého bývá vyhlašován.

Nepojednává arci o křesťanství po stránce věroučné, nýbrž spíše po stránce mravní a praktické (ovšem metodou a v duchu dobové osvícenské nálady).

Účelem náboženství je mu „die Beförderung der moralischen Glückseligkeit ... Das Seelsorgeramt ist von Christo eingesetzt, damit durch dasselbe der Endzwekk der Religion befördert werde ... So kann das

14 Rukopis, který je asi opisem přednášek Dobrovského z pera některého posluchače, půjčil jsem dru Čičatkovi k jeho studii. Čičatka poukázal stručně na obsah.

15 Zd. Mysliveček pokládá tvrzení Brandlovo, že Dobrovský byl zednářem, za neodůvodněné. Má za to, že ze známého znaménka Dobrovského (trojúhelník, číslo 3, 9 u písmen ve čtverci) nelze vyvozovat, že Dobrovský byl zednářem, když to nelze jinak dokázat. Ač nekladl velkou váhu na obřady, měl k nim úctu. Stacha káral, že si tropí z katolických obřadů žerty. (Viz Čičatka, str. 17.) V korespondenci s přísným protestantem Bandtkem těžce nesl „protestantské žerty".

Seelsorgeramt keinen anderen Endzwekk haben, als die Beförderung der menschlichen Glückseligkeit durch die Religion ... Die Glückseligkeit die mittelst des Seelsorgeramtes unter den Menschen befördert werden soll, gründet sich auf diejenigen Gesinnungen, welche in der hl. Schrift *der Geist Gottes* und *Christi* genannt werden. Diese Gesinnungen vereinigen den Menschen mit Gott, weil sie machen, daß er Gott ähnlich aber seinem Plane und seinen Absichten gemäß denket und mit ihm zu einerley Zwekk wirkt ... Gute Gesinnungen werden durch Verbesserung der Einsichten und durch lebhafte Überzeugung von den Religionswahrheiten oder durch Glauben hervorgebracht ... Hieraus folgt daß *der Unterricht von der Religion*, wodurch die guten Gesinnungen erzeugt und befördert werden *das Hauptgeschäft* des Seelsorgers sey. Der Unterricht allein fruchtet aber nicht oder doch nur sehr wenig, wenn der Seelsorger nicht seine Lehre durch moralische Mitwirkung unterstützet, bestättiget und wirksam macht ... Zum Unterrichte rechne ich das öffentliche Predigen und Katechisieren, den Schulunterricht, Privatunterricht, das gelegenheitliche Ermahnen und Belehren, das Trösten in Krankheit und auf dem Sterbebette etc. ... Unter der moralischen Mitwirkung verstehe ich die dem Seelsorger zustehende Sittenaufsicht, das gute Beispiel, das Betragen gegen die Kirchkinder überhaupt und die Behandlung derselben bey einzelnen Vorfällen, den Umgang mit ihnen bei Besuchen und sonstigen Zusammenkünften, die Hilfleistungen in Nöthen und Krankheiten etc.

Veškeru nauku o výuce náboženské dělí ve dva díly. „Deren *erster* diejenigen Grundsätze, nach welchen man bei dem Unterrichte in der Religion zu verfahren hat, enthält, und deren *zweiter* von der moralischen Mitwirkung, wodurch der Unterricht kräftig und wirksam gemacht werden muß, handelt.

Upoutává zvláště 4. kapitola: *Die falschen Begriffe die man sich gewöhnlich von der Lehre der Religion macht und die Ursachen der Abneigung gegen die Religion und Tugend sind.*

Přední a hlavní nesprávnost konstatuje v takových pojmech, podle nichž se jeví Bůh jako absolutní despota, který dává svévolné zákony, jež nesměřují k zlepšení pokolení lidského. Nauka o nepřiměřené přísnosti, o svévolném řízení světa vyvěrá ze špatně chápaných míst Písma sv. Vzbuzuje jen odpor a nenávist k Bohu a k náboženství, ježto potlačuje všecek náboženský cit a podlamuje chuť k ctnosti. Praktické bludy plynoucí z toho, nutno odstraňovat řádnou výukou o Bohu a jeho vlastnostech. Dlužno pojmům o Bohu, jeho vlastnostech a o řízení světa vrátit pravý obsah, protože běží o základ náboženství. Nutno vše řádně vysvětlit. Žádný příkaz ze zjevení nesmí odpírat těmto

správným pojmům. Správné názory nutno čerpat „aus der Vernunft und der Lehre des Neuen Testamentes", neboť názory o Bohu ze Starého zákona o theokracii byly zúženy pro Židy. Offenbarung ist eine Erziehung des Menschengeschlechtes zur Weisheit und Tugend. Proto zjevení posiluje jen lásku k Bohu a k ctnostem. S toho hlediska třeba vysvětlovat požadavky, které na nás Bůh vznáší. Není ani jednoho předpisu Božího, který by nebyl rozumem odůvodněn. Omyly po té stránce vnikají prý v křesťanstvo nesprávným přejímáním toho, co platilo pouze ve Starém zákoně pro Židy. Zjevení přece vychovává lidstvo a řídí se tudíž podle stupně kultury.

(Průměrně vzdělaného dnešního katolíka udivuje, za jaké samozřejmosti Dobrovský horlí. Odezíráme-li od známých osvícenských nesprávností v názorech na zdroje víry a na zjevení vůbec (i v rozlišování obřadní a mravní stránky zjevení starozákonního), nevykazují požadavky Dobrovského podstatně nic, co by nebylo požadavkem katolické výuky náboženské.)

V dalším vidí nesprávnost v názoru, že právě náboženství a ctnost je vázáno na zevní úkony a zvláštní způsob života. Tu už útočí tvrdě na morálku klášterní (Klostermoral) úplně v duchu dobového osvícenství. Kritika jeho, přisuzující klášterní askesi všechny výstřelky, trpí známým mělkým a racionalistickým vztahem k askesi, k životu podle evangelických rad, jakož i k liturgii. Zvlášť dotírá příkře na tělesné mrtvení a na strohou řeholní poslušnost. (Užívá dokonce výrazu „tierischer Gehorsam".) Tu se jeví úplně synem své doby. I když nelze mu upírat oprávněnosti k odsudku některého praktického výstřelku a některé praktické nesprávnosti, kritika jeho je příliš zatížena tehdejší dobovou náladou. Autor zůstává po této stránce v zajetí známé ideologie osvícenské, která se nepropracovala k hlubšímu pochopení těchto hodnot křesťanské askese.

Uvalovat na „klášterní morálku" (arci v pojetí osvícenském) všechnu vinu za nedostatky a kazy praktického křesťanství v lidu, je příliž povážlivo. Přesto praví Dobrovský:

Allein die Klostermoral hat den Gesichtspunkt, aus welchem die Religion betrachtet werden soll, verrückt und dadurch die Aufmerksamkeit von den wahren wesentlichen Geschäften der Tugend abgezogen und auf Nebendinge oder minder wichtige Uebungen gerichtet. Daher kömmt es, dass es Leute gibt, die gewisse Fasttage, welche sie sich aus Andacht freiwillig auferlegt haben, mit der gewissenhaftesten Genauigkeit halten, die dem Gebet und der Andacht dem Anscheine nach mit vorzüglichem Eifer obliegen, die das Kleinod ihrer Reinigkeit mit der grössten Sorgfalt zu verwahren scheinen, die aber dabei aus einer Verläumdung sich gar nichts machen, um wahre Religionserkenntnis sich gar nicht bekümmern, gegen andere Menschen voll Stolz und Verachtung sind, und sich in allen Fällen, wo es auf Menschenliebe ankömmt, hart und unbeweglich zeigen; dies kömmt daher, weil ihre moralischen Grundsätze nicht richtig sind, weil sie Nebendingen, willkürlichen und unwesentlichen Religionsübungen einen grösseren Wert beilegen, als der Rechtschaffenheit und Liebe, da doch diesen alle anderen Tugenden nachstehen. — Das Fasten ist gut, das Beten ist gut und die freiwillige Keuschheit ist gut, aber sie sind nicht *Zweck, sondern Mittel.* Die Liebe übertrifft alle diese und andere Tugenden, denn sie gibt allen anderen Tugenden ihren Wert. (Jako by totéž neučila a nezdůrazňovala křesťansko-katolická morálka a askese!)

*

Jinak jsou přednášky v rukopisu projevem velikého pedagogického talentu.

Pro činnost Dobrovského v ohledu národním je zajímavo, že v Olomouci měl velký vliv na horlivého vlastence Monseho.

Též u Dobrovského vzniká na moravské půdě větší zájem o věci slovanské. Právě v Olomouci vyvíjí přímo zimničnou činnost, z níž stupňovala se jeho předrážděnost nervová, vedoucí k pozdější duševní chorobě.

Za pobytu v Olomouci snaží se poznat prameny ukryté v bibliotékách a archivech moravských.

Zabývá se studiem českých a slovanských starožitností, hloubá usilovně v jazykovědě slovanské vůbec a české zvlášť.

Čím hlouběji vniká do jazyků slovanských, tím horlivěji si přeje, aby milovníci a pěstovatelé jeho se množili. Roku 1789 píše Durychovi: „Kýž více našinců pro studium staroslovanštiny zahoří a předkem svůj jazyk český nezanedbává." (Brandl, str. 69.)

Slova jeho jsou jistě ohlasem častých jeho výzev k alumnům.

Pobytu na Moravě využil též k poznání dialektů moravských. Dával si vysvětliti výřečnost Podhoráků, Hanáků, Blatňáků, Slováků, Valachů a Lachů, aby jmenovitě ústrojí vokalismu slovanského seznal.

Poučen studiem pokročilé filosofie orientační, klasické a zvláště německé, poznával význam starších fází jazyka, živých dialektů lidových i jazyků příbuzných.

Proto pilně si všímal řeči lidu a poukazoval na důležitost dialektů moravských a slovenských, v nichž viděl nepřebernou studnici k poznání starších fází jazyka spisovného a bohatou zásobu látky pro studium jazykové vůbec.

Pro tyto své studie zainteresoval i své žáky v generálním semináři. Pracovalo s ním několik horlivých jeho posluchačů, venkovských alumnů, kteří o prázdninách pro něho sbírali.

Prof. Zlobický upozornil Dobrovského na pilného sběratele P. Kremsera, kaplana staro- neb novojičínského, jenž sbíral mezi Lachy.

Bývalý alumnus jako kaplan posílá Dobrovskému příspěvky k idiotiku moravskému.

Alumnové čile spolupracují.

Radostně zmiňuje se Dobrovský o jejich píli. O prázdninách s nimi koresponduje.

Zlobickému píše 28. dubna: „Ich besitze selbst ein Verzeichnis mährischer abweichender Benennungen, das ich selbst in Mähren und meine fleissigen Alumnen, mit denen ich noch Briefe deshalb wechsle, gesammelt haben."

S vlasteneckým horlivcem Monsem, s nímž se spřátelil, vychází i mezi lid a šíří české knihy nejen mezi theology, nýbrž i na venkově.[16]

Vlasteneckému působení Dobrovského na dorost kněžský nastal konec zrušením gen. semináře po smrti Josefa II. († 20. února 1790).

Dobrovský nenesl to rád. „Meine Mühe und Vorstellungen waren alle umsonst," píše Zlobickému (4. září 1790).

První odiosní reforma Josefa II., která hned po smrti jeho vzala za své, byly generální semináře.

Rektoři a vicerektoři dáni do výslužby, pokud jiného zaopatření by nenalezli.[17] Dobrovskému dáno výslužné 500 zl. a mimo to mu dán expektační list, že lze se mu hlásiti o takový úřad nebo prebendu, jejížto důchody by se rovnaly 1200 zl. ročního platu, volnému bytu a otopu, tedy důchodům, které měl jako rektor semináře. Výslužné poukázáno dne 21. července 1790, avšak práce s odevzdáním inventáře (které děly se ve velikém kvapu a nepořádku) zdržely Dobrovského až do prosince v klášteře hradišťském.[18]

Dne 14. prosince 1790 oznámil guberniu, že inventář diecésnímu arcibiskupskému semináři odevzdal, 18. prosince byl v Brně a dne 1. ledna r. 1791 přibyl do Prahy, opustiv Moravu — jak psal — „nezapomenutelnou".[19]

16 Velmi zajímavá a charakteristická zpráva o tom zachovala se v listě Monseho ze dne 7. října 1791: „Byli jsme také s Karnáškem ve Hnojicích u těch „učených" sedláků a srdečně jsme se bavili; ti dobří lidé čekají toužebně na českou kroniku Pelclovu. Vyjde-li co poučného v jazyku českém, nezapomeňte na tyto lidi poučení tak dychtivé. My se pokusíme, abychom celou ves ku čtení užitečnému přivedli, kteréž by se pak k jejich sousedům rozšířiti mohlo.". (Viz Bartocha l. c., str. 15.)

17 Guberniální přípis z 13. října 1790 oznamuje, že nejvyšším císařským výnosem z 21. září t. r. povoluje se rektorům a vicerektorům zrušených generálních seminářů, pokud nedostanou obročí neb pokud nebudou ustanoveni jinde, roční pense: rektorům 500 zl., vicerektorům 400 zl. (V archivu olomouckého semináře.) — 18 Brandl, str. 71 a n.

19 Přípis ordinariátu olomouckého ze dne 28. října 1790 na zemské gubernium oznamuje, že bývalý rektor zrušeného generálního semináře Josef

Ač zrušení generálního semináře bylo mu proti mysli, vracel se celkem uklidněn do střediska, kde měl pomůcky a příznivější podmínky k práci.

POSLEDNÍ ALUMNOVÉ GEN. SEMINÁŘE HRADIŠTSKÉHO ROKU 1790

(Ze zemského archivu brněnského.)

V předchozích kapitolách bylo poukázáno, jak rapidně ubývalo rok od roku chovanců v moravském generálním semináři. V posledním roce (1790) byl seminář přímo vylidněn. Ve všech ročnících měl pouze 17 bohoslovců (světských) a 4 kleriky řádové.

Z úředního výkazu v zemském archivu brněnském dovídáme se tyto údaje o jménech, rodištích a řeči posledních alumnů gen. semináře hradišťského:

1. Bartoník Johann, Beyslavitz, mährisch-deutsch. 2. Frank Georg, Freudenthal, deutsch. 3. Hajek Thomas, Lukov, mährisch-deutsch. 4. Hornisch Josef, Zwittau, deutsch-mährisch. 5. Kafka Franz, Dub, mährisch-deutsch. 6. Kögler Anton, Römersdorf, deutsch. 7. Lobesang Ignatz, Engelsberg, deutsch-mährisch. 8. Maglia Martin, Kremsier, mährisch-deutsch. 9. Neumann Anton, mährisch-deutsch. 10. Progsch Ignatz, Olmütz, deutsch. 11. Rosmanith Libor, Raudenberg, deutsch. 12. Řebíček Dominik, Kremsier, mährisch-deutsch. 13. Sausckek Josef, Lisnetz, mährisch-deutsch. 14. Schindler Josef, Tobischau, mährisch-deutsch. 15. Sirsch Florian, Stärbersdorf, deutsch. 16. Wolny Johann, Freiberg, mährisch-deutsch. 17. Wotka Josef, Schlakau, mähr.-deutsch. — Řádoví klerici: 18. Jeřabek Abdon, deutsch (františkán). 19. Kremnitzer Floridus, deutsch-mährisch (kapucín). 20. Pelz Thadäus, deutsch (františkán). 21. Rösler Paul, deutsch-mährisch (františkán).

Celá země moravsko-slezská měla roku 1790 celkem 21 bohoslovců (světských i řádových). Z nich bylo: *10 Čechů* (či utrakvistů) *11 Němců* (z těch 7 ovládalo jen němčinu).

Tato bilance nepotřebuje komentáře.

Dobrovský a druhý vicerektor Hiegenmüth nepatří do diecése olomoucké, nýbrž do pražské, kdež nepochybně si hledají zaopatření a také je dostanou. Ostatně vicerektor Hiegenmüth odejel už do Prahy a rektor Dobrovský se chystá učiniti totéž. Ordinariátu olomouckému nepřísluší tudíž dále se o zaopatření zmíněných starati. (V archivu arcibiskupského semináře olomouckého.)

KATALOG KNIHOVNY GENERÁLNÍHO SEMINÁŘE S POZNÁMKAMI DOBROVSKÉHO

V archivu našeho semináře našel jsem rukopisný katalog knihovny generálního semináře hradišťského z roku 1790 (Catalogus Librorum Bibliothecae majoris Cr. R. gen. Sem. Graedicensis 1790).

Dvě poslední skupiny knih zapsány jsou rukou Dobrovského (s podpisem). Na rubrum titulního listu napsal Dobrovský řadu poznámek o původu i druzích knih, které předával 16. října 1790 lyceu a arcidiecésnímu semináři.

Katalog obsahuje soupis knih nejen *bibliothecae maioris*, nýbrž i *příručních knihoven* (Handbibliotheken) s učebnými příručkami alumnů.

Celkem vykazuje bibliotheca maior 628 děl, příruční knihovny 246 knih (předepsané učebné příručky jsou však v četných exemplářích).

Knihy rozřaděny jsou v těchto skupinách:

Biblia, Commentaria et Hermeneutae (celkem 115 děl). Sancti Patres et Scriptores Ecclesiae (63). Dogmat: Polemica, Moralis, Pastor. Ascesis (112). Concilia, Bullae et Scripta Pontificum (14). Concilia, Bullae, Jus Canonicum et civile (7). Libri rituales (32). Historia Sacra et Profana Chron. Geographia (82). Libri philologici (74). Libri philosophici (2). Libri manci (15). Libri mixti (8).

Bücherverzeichniß der Handbibliotheken 1790. I. Kurs 56; II. Kurs 33; III. Kurs 32. Praktischer Kurs 103.

Verzeichniß derjenigen Bücher, die beym Herrn Vicerector zu finden sind (18).

Eben da ungebundene Bücher (8).

Nota. Folgende Bücher sind in die Handbibliotheken genommen worden (6).

Následuje soupis pořízený Dobrovským:

Ferner außer den Schranken stehende Bücher, die aus den Musäen ausgehoben worden sind (56).

Folgende Bücher sind ein Theil derjenigen, die an der k. Lyceumsbibliothek übergeben worden sind. Sie sind aber erst nach der geschehenen Uebergabe 1788 vorgefunden und mit den Nummern des an die hohe Landesstelle eingesendeten Catalogus bezeichnet worden, als: . . . (48).

Podepsán Joseph Dobrowsky, gewesener Rektor des k. Generalseminariums als Uebergeber.

Na rubu titulního listu připsal Dobrovský toto:

Wobey zu merken:

1tens daß bey Errichtung des Erzbischöflichen Priesterhauses die Bücher aus dem sogenannten Convicte oder Alumnate an selbes gekommen sind, wovon noch manche Stücke (größtentheils alte unbrauchbare) hier vorhanden sind.

2tens daß der ehemalige würdige Vorsteher des Priesterhauses sich bey der höchstseligen Kaiserin verwendet habe, um einen ansehnlichen Beytrag, welchen er auch erhalten hat. Dieser besteht aus sehr schätzbaren Werken, die mit Colleg. S. J. — Bibl. Scriptorum S. J. — bezeichnet sind.

3tens daß durch ebendesselben und die übrigen Vorsteher, selbst durch der Alumnen Verwendung, viele französische Bücher aus Frankreich hierher eingesendet worden, welche meistens Jansenisten zu Verfassern haben.

4tens daß über diese Bücher ein Catalogus den 5. Aug. 1783 verfertigt worden, welcher nach Hof eingesendet worden; worin einige Bücher notirt worden sind, welche an die k. Lyceumsbibliothek übergeben werden sollten; welches erst 1788 geschah.

5tens dafür sind die dem k. k. Generalseminario belassenen Bücher wiederum mit neuen Beyträgen aus den aufgehobenen Klösterbibliotheken vermehrt worden.

6tens endlich sind die brauchbarsten Bücher für die Musäen durch sechs Jahre her nach und nach neu angeschafet worden, welche bereits den 9ten Oktob. vermöge Hofdekrets übergeben worden sind.

Alle übrigen sind hier zusammengetragen und verzeichnet worden, um selbe an das Hochlöbl. Ordinariat befohlenermaßen übergeben zu können.

Hradisch den 16. Oktob. 1790.

Josef Dobrowsky,
gewesener Rektor des aufgehobenen Generalseminar.

*

Knihy jsou kromě starší skupiny (orthodoxně katolické) ponejvíce francouzské, latinské a německé. Z veliké části (pokud jsou novější) jsou směru jansenistického a febroniánského. Jansenistická literatura je tu téměř kompletní. Z theologických oborů zastoupena nejvíce literatura biblická, nejméně dogmatická.

*

Nejubožeji zastoupeny jsou knihy české. V celé knihovně jsou pouze 3 druhy českých biblí (Melantrichova, bratrská („bratrův") a Procházkova), pak jediná kniha z patrologie (překlad Eusebiovy historie církevní z roku 1594) a jediná z homiletiky (překlad Schererových kázání z roku 1704). V příručních knihovnách je pastorální učebnice Chládkova a Stachův překlad německé učebnice Giftschützovy. Zápisy českých knih jsou plné chyb a pravopisných zvláštností (Melantricha Býblý

česka w Praze 1570, Prochazka Pismo Swate Noveho Zakon w Praze 1786, Chladka Pocátkowe opatrnostj pastýrske w Praze 1780, Stacha začatkowe pastýrske Theologie w Praze 1789). Vidět, jak macešsky odbývána byla čeština v císařsko-královském generálním semináři moravském. V knihovně theologického ústavu, v němž byla česká stolice pastorálky, aby kněžstvo dovedlo mluvit jazykem lidu na kazatelně i při katechisování, marně hledáme potřebných českých knih. Z celého oboru pastorálně-homileticko-katechetického vykazuje knihovna jediný zastaralý překlad německých kázání Schererových z roku 1704. Výmluvný doklad jak oficiálnímu josefinství pramálo záleželo na pěstění českého jazyka.

Lze-li soudit z knihovny na ducha generálního semináře, pak přečetná novější literatura jansenistická a febroniánská udivující svým rozsahem v celkem nevelké knihovně vydává svědectví nade vší pochybnost jasné.

Josef Vratislav Hanss z Monse.

Mezi vroucími vlastimily moravskými, kteří též na dorost kněžský působili ve smyslu vlasteneckém, vynikl hlavní tehdejší učenec právnický PhDr. a JUDr. *Josef Vratislav šlechtic Monse.*

Narodil se roku 1733 v Novém Městě na Jihlavsku, kdež byl jeho otec městským syndikem. Po smrti otcově ujal se ho strýc, pozdější farář novoměstský Jos. Tad. Monse a poslal jej na jesuitská humanitní studia do Telče.[1] Filosofii studoval v Praze, kde rozdmychal své vlastenecké nadšení přinesené z domova a v zápalu jeho změnil své druhé jméno Vít ve Vratislav.[2] Celým svým životním dílem vskutku toužil vrátiti slávu vlasti moravské. Pětileté studium obojího práva absolvoval ve Vídni, kdež byl promován doktorem utriusque iuris.

Roku 1764 usadil se v Olomouci jako konsistorní, manský a městský advokát. Pro své vynikající právnické vědomosti (r. 1764 vydal Studii o nerovnosti manželského společenství podle práva přirozeného)[3] jmenován byl roku 1767 na návrh stavů profesorem státního práva na universitě olomoucké. Přednášky o státním právu rozšířil i na obor práva přirozeného (první přednášel tento obor na Moravě). Roku 1769 jmenován přísedícím studijní a censurní komise, nejvyššího to dohlédacího orgánu nad školstvím v zemi. Od roku 1769 přednášel také celé právo římské a církevní. Definitivně obdržel stolici církevního práva roku 1774. Církevní právo přednášel v duchu dvorního směru josefinského o nadvládě státu nad Církví. Jakkoli věhlas jeho vědecký byl všestranně uznáván (kancléř Šubíř nazval jej chloubou university a velkou nadějí vlasti), přece hodně narazil svými josefinskými názory ve svých spisech (Synopsis juris ecclesiastici, Nekrologem na josefinsko-febroniánského právníka Pavla Jos. Rieggera a hlavně překladem spisu „Dialogus inter Clericum et Militem supra Dignitate Papali et Regia").[4] Za to ode dvora byl vyznamenán. Tak ustanoven byl dohližitelem (quoad disciplinam) olomouckého semináře a roku 1776 jmenován ředitelem právnického studia.

Roku 1776 odstěhoval se s universitou do Brna, kde rovněž byl za svoji neúnavnou vědeckou činnost dvorem favorisován. Roku 1778 jmenován císařským radou a roku 1780 povýšen do stavu šlechtického.

Když pak universita vrátila se do Olomouce jako lyceum, vrátil se i Monse a přednášel právo kanonické i vlastenecké, od roku 1786 právo přirozené, všeobecné, státní a občanské. Na theologické fakultě generálního semináře přednášel ius ecclesiasticum publicum et privatum ve IV. ročníku.

Ojedinělých zásluh získal si o vlastivědu moravskou. Prozkumu minulosti své vlasti věnoval největší část svých četných (19) spisů (mezi nimi i bibliografické dílo o biskupech moravských „Infulae doctae Moraviae"). Mezi vlastivědnými spisy jeho vynikají díla: „Tabula Juris Publici Marchionatus Moraviae". Předmluvu končí: „Bylo by si přáti, aby jinoši, kteří k platným službám pro vlast se připravují, měli před sebou aspoň návod pro poznání vlasti, aby zdánlivou krásou ciziny se nedali zlákati ...", „Versuch einer kurzgefassten politischen Landesgeschichte des Markgraftums Mähren",[5] pak literárně-historické dílo Suppeditata ad Historiam litterariam Moraviae. (Jsou to fragmenty

1 Karel Žák v pietní jubilejní monografii PhDr. a JUDr. Josef Vratislav šl. Monse, národní buditel, v Novém Městě na Moravě 1933. Nejdůkladnější studie, která dosud o Monsem byla vydána.

2 Jméno Vratislav vysvětluje Monse: Stell wieder her den Ruhm oder die Ehre. (Časopis Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci, ročník 14., Olomouc 1897.)

3 Diatribe de societatis conjugatae inaequalitate ad principia juris naturae exacta. Je to propagace přirozeného práva, o němž první Monse na Moravě přednášel.

4 Spisek je ostře namířen proti suverenitě moci církevní. Autor (anonym) žil ve Francii za Filipa VI. Sličného (1268—1314) v době boje papeže Bonifáce VIII. o svobodu Církve. Viz Žák, str. 14.

5 Z dalších děl: Joachimi Georgii Darjes de modis in statu naturali componendi controversias (1777), Ursprung und Folgeordnung der Landeshauptleute in Mähren (1780). Dobnerovo dílo „Anmerkung über den Anfang des Markgrafthums Mähren" s vlastními poznámkami (1781), Materialien zur Verfassung einer Landesgeschichte von Mähren (1781), J. W. Monse, Codex epistolarum Caroli Zierotin ab anno 1598 usque ad annum 1605. Car. L. B. a Zierotin Epistolae selectae. Benediktinům rajhradským pomáhal při vydání díla „Jura primaeva Moraviae". Roku 1783: Leitfaden zu den Vorlesungen über die Landesgesetze des Markgrafthums Mähren. Roku 1792: Hist. Versuch über das Landes-Wappen des Markgrafthums Mähren.

knihy Jana Jiřího Středovského, faráře v Pavlovicích nad Bečvou, nazvané původně Scriptores et Eruditi Moraviae.) Vydáním tohoto díla chtěl povzbuditi k práci vlastenecké a spisovatelské. Přečetné vlastivědné stati uveřejňoval ve vědeckém měsíčníku literárním „Mährisches Magazin". Psal též i populárně pro lid vždy vřele vlastenecky. Tak napsal *česky: „Ponawrženj Prostředkůw k Umenssenj Nezdrawj takowých Přjbytkůw, které Rozwodněnj podrobené byli"* (populárně praktické hygienické pojednání přeložené z němčiny podle původní francouzské knihy od M. Cadeta de Veaux) a „Milým vlastencům stavu sedlskyho: *Odkryté tagnosti čzarodegnjckých Kunsstů k Weystraze a Wyučovánj Obecnjho Ljdu o Powěrách a sskodlivých Bludech"* (podle německé knihy Eckarthausena). Spisek vydal v dobové náladě namířené proti pověrám, nikoli však, jak by se z názvu zdálo, proti Církvi. Chce vážně varovat před pověrčivostí. („Co je buďto přirozeny neb Pán Bůh skrze zjevené nařízení aneb církev svatá k jistýmu cíli a vyznamenávání ustanovila, to nemůže žádného jinšího oučinku míti, než k čemu to, buď od přirozenosti, neb od Boha anebo od církve ustanoveno jest.")[6] Čtenáře povzbuzuje, by četbou se vzdělávali. Vše je prohřáto vlasteneckým duchem.

Monse byl zaníceným vlastencem. Už z domu proniknut byl láskou k mateřské zemi moravské. Vlastenectví zaštípil v srdce jeho otec, který pro lásku k rodnému jazyku nemálo vytrpěl. Národní jeho víra vyrostla v době germanisační, pesimistické.

Horlil pro pěstění jazyka českého, shromažďoval staré vzácné knihy české (kupoval je z knihoven zrušených klášterů), bedlivě sledoval a kupoval všechny nové knihy české, ochotně české knihy půjčoval neb i rozdával.

Stýkal se s Dobnerem, Pelclem, Pubičkou, s převorem kláštera rajhradského Habrichem a hlavně s Dobrovským, jehož byl důvěrným přítelem. S ním vycházel též mezi venkovský lid a budil lásku k české knize.[7]

Na alumny ve svých přednáškách působil v ohledu národním velmi účinně.

Jako právník byl stoupencem vládnoucího směru josefinského. Vrozená ctižádost nadto pudila jej vždy vyniknouti. Velmi mu záleželo na uznání s hora. S jeho ctižádostí souviselo, že dal se občas strhnouti k hájení nových názorů dobových proti konservativcům, hlavně když se cítil osobně zastíněn. Celkem však ukázněnost jeho ušlechtilé povahy chránila ho před přílišným vybočením.

V ohledu náboženském nelze jej řaditi k racionalistům katolicismu nepřátelským. Dobové osvícenství nechápal ve smyslu protikatolickém.

6 Žák, str. 28. — 7 Bartocha l. c., str. 23.

Byl v důvěrném přátelství s mnohými kněžími a řeholníky[8] a osobně v soukromém životě byl asi upřímně katolicky zbožný (aspoň z ironické poznámky Stachovy to patrno). Dobrovský o něm napsal, že jeho křesťanský život neskytl nikdy nepřátelům možnosti, aby ho s mravní stránky napadali. Ani uštěpačný Stach nemohl mu nic po této stránce vytknouti. Dal-li se Monse ve sporech se Stachem strhnouti k značně ostrému tónu, bylo to jen z povšechné nervové vyčerpanosti a těžké choroby, která tehdy už jeho organismus úplně podlomila. Na smrt se zbožně připravil a zemřel v noci s 5. na 6. února 1793 v domě č. 51, tehdy Englischově na Dolním (nynějším Wilsonově) náměstí.[9]

Po půl století byl všeobecně uznávanou hlavou vlastenců a literátů moravských. O poznání a ocenění země moravské zjednal si zásluhy nehynoucí.

I mezi šiřiteli národního probuzení v moravském kleru patří mu místo čelné.

PO ZRUŠENÍ GENERÁLNÍHO SEMINÁŘE

Dne 4. července 1790 zrušil Leopold II. generální semináře a dovolil zřízení diecésních seminářů a theologických ústavů. Fondy a fundace dřívějších alumnátů a domů kněžských pro náboženský fond zabrané měly býti opět biskupům vráceny. Také klášterům dovoleno zříditi si vlastní theologický ústav.

Celkem nebylo tímto ústupkem mnoho získáno, ježto necírkevní systém josefinský podstatně úplně byl podržen.

Josefinismus pozbyl za Leopolda II. a jeho nástupce Františka I. pouze svého nepřátelského rázu k hlavě Církve, v podstatě však zůstával tím, čím byl: jařmem svobody Církve a pouty rozvoje církevního života.

Císař Leopold II. (1790—1792) nelišil se necírkevním osvícenským smýšlením od svého bratra. Jako velkovévoda toskánský (1765—1790) byl hlavním podporovatelem gallikánského a febroniánského směru v Italii. Jen si počínal poněkud opatrněji než Josef II. Postup jeho ohrožoval Církev stejně nebezpečně jako taktika jeho bratra. Stejně tvrdě pronásledoval řeholníky a rozpouštěl kláštery. Zvlášť smutně se proslavil pověstnou necírkevní synodou pistojskou roku 1786, kterou na jeho návod svolal jeho hlavní pomocník v šíření febroniánství, ne-

8 Piaristé kroměřížští oslavili zesnulého Monseho vřelou latinskou básní. (Viz Žák, str. 31.)

9 Pohřeb vypraven byl z lycea. Súčastnil se ho též Dobrovský, který Monseho těsně před smrtí navštívil. Lyceum vystrojilo ještě zesnulému zvláštní pietní slavnost 3. května, při níž měl slavnostní smuteční proslov profesor theologie Babor.

hodný biskup pistojský Scipio Ricci. Synoda za přítomnosti 3 biskupů a 234 kněží obnovila zavržené články jansenistů, schválila blud Quesnellův a vyhlásila řadu necírkevních a bludných zásad o primátu a moci Církve.[1] Když ostatních 14 biskupů toskánských odepřelo vysloviti souhlas s usneseními pistojskými, chtěl velkovévoda prováděti opravy v duchu pistojské synody bez ohledu na roztržku s apoštolskou Stolicí, ač lid se bouřil.

Nastoupiv na císařský trůn za rozviklaných poměrů politických a obecné nespokojenosti v širokých vrstvách obyvatelstva s josefinskými reformami, viděl, že nemůže postupovati směrem svého bratra. Dal se tudíž na cestu všeobecného smiřování.

Za Josefa II. byl vliv papeže jako hlavy Církve pro rakouské země úplně podvázán. Místo jeho zaujala osvícenská duchovní komise dvorní, která byla faktickou hlavou Církve katolické v Rakousku. Biskupové byli pouze výpomocnými orgány, kteří jenom v některých ryze duchovních věcech, pokud i tu patenty obmezeni nebyli, rozhodovati směli.

Na podání biskupů odstranil Leopold II. některá ustanovení, která zvlášť dráždila, dvorním dekretem 17. března 1791, starou soustavu však nadále podržel. V platnosti zůstaly všechny josefinské zákony o právech biskupů, co se týče Říma, exempcí, manželství atd. Též placetum královské všech bul papežských i všech výnosů biskupských zůstalo.[2]

Ač se Církvi v některých jednotlivostech ulevilo, v celku zůstala ve starém nevolnictví.

Ani za Františka I. (1792—1835) nedošlo k podstatným změnám ducha byrokratického necírkevního systému.

Duchovenstvo zůstalo v témž poměru, ve kterém bylo za Leopolda, jsouc stále ve všech svých podnicích podřízeno moci státní.

Dálo se tak arci nejvíce vlivem rádců a ministrů císařových, kteří byli namnoze osvícenci ovládaní duchem necírkevním. Byli to vesměs žáci a odchovanci školy Kounicovy.

Josefinské zákony, proti nimž papež Pius VI. nadarmo bojoval, nebyly od císaře Františka, jakkoli papež důrazně to žádal, odvolány neb změněny, nýbrž naopak za rozličných ministerstev stále spíše rozšiřovány.

Papež nenalézal u biskupů účinné opory. Biskupové dvorem jmenovaní namnoze nic nepodnikali, aby církevní zákonodárství opět k platnosti přivedli, ano ani náležitě nevyužívali ústupků.

1 Papež Pius VI. zavrhl usnešení pistojské synody roku 1794 bulou „Auctorem fidei".

2 Patent ze dne 17. března 1791 výslovně prohlašuje: Jinak však zůstávají v platnosti všechna nařízení a rozkazy, které veřejných ústavů vyučovacích, censury knih, tolerance náboženské, pořádku služeb Božích, duchovní správy a kázně klášterní se týkají. (Viz Kryštůfek l. c., str. 266.)

Od roku 1770 byli biskupové z velké části infikováni duchem febroniánským.

Měl-li někdo býti jmenován biskupem, netázala se vláda, jaké je jeho církevní smýšlení, jak je theologicky vzdělán, jaké má schopnosti, jaké požívá oblíbenosti v diecési. Nikdo se netázal katedrálních kapitul ani diecése. Vše záviselo na dvorní přízni. Obyčejně se hledělo na tak zvané „gemässigte Männer" čili „Männer des Mittelweges". Hlavní požadavky, které vláda při jmenování činila, byly: aby biskup žil jako „spravedlivý" člověk světský, aby „auf das Pünktlichste" zachovával zákony státní a svými návrhy a novotami úřadům císařským zbytečných obtíží nepůsobil; toho pak, co se za hranicemi neb v jiné diecési děje, pranic sobě nevšímal.

Biskupové oddáni dvoru podle toho se řídili. Vyhýbali se všemu, čím by narazili. Příznačným je, že na př. u nás nepřipojili se k žádosti o zrušení necírkevních generálních seminářů biskupové: brněnský, královéhradecký a litoměřický (z ostatních nepřipojil se linecký a lublaňský).

Tak se stávalo, že někteří biskupové, i když se dověděli, jak některé přednášky na theologickém studiu nesrovnávají se s pravověrností, nic neučinili, aby tomuto zlu odpomohli, ač právě v tomto oboru za Leopolda II. a Františka I. značný vliv jim byl ponechán.

Od roku 1816 stalo se pravidlem, že většina stolců biskupských byla obsazována státními referenty duchovních věcí.[3] Tito biskupové byli především mužové kanceláře, kteří dlouholetou praksí uvykli josefinské právo pokládati za výsledek hluboké moudrosti státnické.

I když za koncesí (v éře Františka I.) svěřen byl biskupům dozor na školy, nebylo toho ve prospěch Církve využíváno. Ostatně vliv církevní byl fakticky podvazován systémem: Učebné knihy, metody, školní zákony, vrchní dozor, směr, zkrátka vše vycházelo od vlády.

Konsistoře byly jen zeměpanskými úřady pro věci školní a musely vykonávati vše, co vládní orgány nařídily.

V reformách školství, při nichž národní školy svěřeny duchovnímu dozoru, nerozhodovala láska k Církvi, ale spíše úsporný systém. Dozor neměli biskupové, nýbrž jejich konsistoře, které v tomto ohledu nebyly podrobeny biskupovi, nýbrž guberniím, majíce o to pečovati, aby vládní nařízení o učebné metodě, školních knihách a zkouškách náležitě byla prováděna. — Vláda rakouská té doby neprávem pokládána byla za přísně katolickou.

3 Právě toto ustanovení duchovních referentů při guberniích, při dvorní kanceláři i ve státní radě studijní velice překáželo hierarchické podřízenosti. Stát stavěl duchovního referenta v oboru úřední působnosti vysoko nad biskupa, kterému přece v hierarchickém ohledu byl podroben. Duchovní referenti prováděli zákonodárství ve jménu vlády a přicházeli často do kolise se svými kněžskými povinnostmi.

Je nesprávno míti za to, že za Leopolda II., který odstranil některá křiklavá nařízení proticírkevní a hlavně za Františka I., vrátila se vláda ke katolickým ideám.

Církev byla spoutána a postrádala svobody ke zdravému rozvoji. Příznačno, že roku 1794 nedovolila vláda ani prohlášení památné buly „Auctorem fidei", která zavrhovala bludy synody pistojské, jakož i všecky zásady gallikánské.

Církevní právo rakouské ponechávalo sice v duchu jansenismu biskupům skoro neobmezenou moc ve správě a řízení diecési (primát papežský uznáván v teorii, v praksi však platnosti nedocházel). Biskupům dáno rozsáhlé právo dispensační od zákonů církevních a ponechán jim široký obor zákonodárství pro diecési. V praxi však byl biskup zákony státními tak obmezen, že jen o způsobu udělování svátostí nemusel od vlády přijímati rozkazů. Ve všem ostatním úplně závisel na vládě, jež také určovala, ve kterých věcech biskup apoštolskou Stolici poslouchat smí.

Takto biskupové rakouští pohřešovali všeliké moci hierarchické, závisli jsouce na guberniích a často nuceni proti svému nejlepšímu přesvědčení jednati. Až do roku 1802 neměli skutečného vlivu na náboženské vyučování lidu ani na vychování duchovenstva. Vláda jmenovala pro stolce biskupské obyčejně takové muže, o jejichž vládním smýšlení neměla pochybností.

Biskupové opět, obzvláště když staré, lépe vycvičené duchovenstvo vymíralo, volili sobě své rádce a úředníky zcela ve smyslu panující soustavy, a proto se nelze diviti, že při biskupských kancelářích v letech 1782—1848 formy kanonického práva zcela vymizely, zato však byrokratické úřadování zavládlo. Místo zákony církevními spravovaly se namnoze úřady biskupské jenom vládními nařízeními a patenty.

Farářům svěřeno bylo od státu velké množství věcí k obstarávání, i stali se takto spolu státními úředníky. Rychle se ujímal mezi nimi typ byrokratů.

Lokalisté, kteří se faráři nejmenovali, ač jimi skutečně byli, strádali nedostatkem příjmů. Mnozí z nich nesměli se ani kojiti nadějí, že stanou se někdy faráři, ježto lokalií zřízeno bylo veliké množství.

I řehole trpěly. Nevědělť nikdo, budou-li kláštery dále zrušeny neb zachovány. Nejistota vše ohrožovala. Některé kláštery vymíraly. Novicové nesměli býti přijímáni, jen když to vláda čas od času dovolovala.

*

Biskupové z největší části náleželi k dvorní šlechtě a vychováni byli ve směru dobovém. I theologické vzdělání u některých nebylo na výši. Mnozí bona fide mysleli, že vláda jednáním svým opravdu hájí zájmy

a náboženský prospěch Církve a že při tom Církev úplně obstáti může. Jiní zase konejšili se tím, že stav Církve v Rakousku jest přece lepší než ten, který francouzská revoluce utvořila. Jestli prý Církev posud požívá jakési vážnosti, má prý se za to jen vládě rakouské děkovati, jelikož duch času je Církvi nepřátelský. Naléhat na změny bylo by proti opatrnosti atd.[4]

*

V ohledu národním olomoucké lyceum stále více spoutáváno. Na theologickém učení mizí stopa po české pastorálce počátkem 19. století (v Praze se udržela do roku 1806).[5] Zvláště Metternichova soustava, za níž moravské lyceum přeměněno na universitu, neměla smyslu ani citu pro zájmy našeho národa a chovala se na vysokých školách olomouckých úporněji než za poněmčovacího režimu tereziánského a josefinského.[6]

TÍSNIVÝ NEDOSTATEK DOROSTU KNĚŽSKÉHO

Dorostu kněžského ubývalo už od éry josefinské. Školy klášterní, ve kterých chudí studenti byli vyučováni, Josefem II. byly zničeny. I v Olomouci se to pociťovalo. Prášek vidí hlavní příčinu toho v zrušení četných klášterů olomouckých, v nichž studenti levně, ano i zcela zdarma výživu mívali.[7]

Ještě větší vinu měl necírkevní duch za éry josefinské na školách vládnoucí. Od vypuzení katolické orthodoxie z theologických ústavů v polovici let sedmdesátých byla theologie pestrou směsí článků katolických, protestantských a racionalisticko-osvícenských bez pevné synthese. V mladý klerus vnikal tím ideový chaos a upadal v něm duch katolický. V duchovní správě pracovali jednotlivci za této neujasněnosti každý po svém. Když pozorovali, že jakási vlažnost ve věcech náboženských ve vedoucích kruzích se líbí a dokonce pastýřskou moudrou umírněností sluje, uspávali se při svých metodách. Takovým způsobem klesala arci vážnost duchovního stavu a vědomí katolické mizelo mezi lidem vždy více.

Také nenávist osvícenských skribentů proti duchovenstvu rozšiřovaná značně k tomu přispívala, že mládež stavu kněžskému se vyhýbala. „Není nic více třeba, než býti knězem a hned se tebou opovrhuje. Můžeť

4 Beidtel, str. 108—109. Brunner, Mysterien der Aufklärung, str. 205, 206, 418—419. Kryštůfek l. c., str. 332 a n., 352, 353.
5 Ježek, Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou, str. 167.
6 Prášek, Vysoké školy moravské, str. 302.
7 Prášek, Vysoké školy moravské, str. 299.

býti někdo sebe rozumnější, sebe zasloužilejší, postačí, že nosí černé roucho a již zásluha jeho se snižuje a zneuznává. Nenáviděti kněžstva je módou."[8]

I hmotné zaopatření mladého duchovenstva bylo neutěšené. Ještě hůře bylo s řeholníky, kteří byli zvlášť v nemilosti. Představení řeholí byli povinni posílati své kleriky do generálních seminářů a tam za každého zaplatiti 1200 zl. Vystoupil-li klerik řeholní neb stal se světským knězem, vydal klášter peníze nadarmo.

Císař Josef II. nesl veliký úbytek duchovenstva s nevolí, ale byl bezmocný.[9] Nouze o duchovenstvo vzrůstala hlavně v letech 1785—1797.

Zvlášť veliký nedostatek kleru byl v Čechách.

Odpomoc hledána od let devadesátých.

Konkretní návrhy na nápravu podal biskup královéhradecký Tadeáš Trautmannsdorf-Weinsberg. Zdůrazňoval, že neutěšené situaci se odpomůže, když gymnasia, která dříve byla uzavřena, opět se otevrou a k nim ještě nová se zřídí i v menších městech a tak přístup ke studiím chudším jinochům se usnadní. Na zakročení tohoto biskupa žádala vláda i od ostatních biskupů dobrozdání a návrhy. Dobrozdání biskupů souhlasně poukazovala, že je málo gymnasií a ústavů filosofických; kdyby se rozmnožily a chudému studentstvu se pomáhalo více stipendiemi, jistě by počet čekatelů kněžství vzrostl.

I vydány 25. března 1802 dva vlastnoruční listy císařské (prohlášené dvorní kanceláří dekretem ze 2. dubna 1802).

V dekretu se hlavně poroučí, aby zřízena byla ve venkovských městech gymnasia, kde toho bude potřebí, jakož i filosofické studium o dvou ročnících, obzvláště tam, kde je gymnasium a biskupský seminář pod bezprostřední dohlídkou biskupa a prostředečním dozorem zemské vlády. Stolice učitelské při tomto filosofickém kursu mají bezplatně převzíti kláštery, které v diecési jsou, a je zkoušenými učiteli obsaditi. Buďtež obnoveny studentské konvikty a semináře; jejich fondy buďtež jim opět vráceny.

Řeholníci a faráři mohou nadané hochy soukromě v předmětech gymnasijních cvičiti; takoví jinoši musí se potom na některém veřejném ústavě podrobiti zkoušce. („Kněz, který tomuto vyučování se věnuje,

8 U Brunnera, Theologische Dienerschaft, str. 365—367.

9 Charakteristické vypravoval Brunnerovi hr. Jindř. Odonelt: „Můj otec byl v letech osmdesátých guberniálním radou v Haliči a císař Josef II. byl mu obzvláště přízniv. Za přítomnosti císařovy ve Lvově jednalo se opět o nějaká nová nařízení proti duchovenstvu. Když se o tom mluvilo, řekl můj otec císaři zcela otevřeně: „Ale, Veličenstvo, vždyť se už sotva nyní najdou jinoši, kteří by theologii studovali a do semináře vstupovali." Císař na to řekl: „Tuť je snadná pomoc; dám je k stavu duchovnímu odvésti jako k vojsku . . ." Viz Kryštůfek l. c., str. 178 a n.

může býti ujištěn, že při obsazování lepšího obročí na něho bude brán ohled.")

Kde semináře svých vlastních fondů neměly, pojištěna jim dotace z theologických stipendií, z náboženské matice a z daně „alumnaticum" řečené, která při zařizování generálních seminářů byla vyměřena, potom však 4. července 1790 opět zrušena.

Nepotřebné fary a lokalie buďtež zredukovány.

Lokalistům a kooperátorům dán roční přídavek 50 zl.

Zároveň dostalo se všem duchovním správcům, kteří bezplatně mše sv. pro náboženskou matici sloužiti měli, značného ulehčení, ježto počet oněch mší sv. značně byl zmenšen. Hanopisům (Flugschriften) proti duchovenstvu bude se čelit novými předpisy o censuře.

V těchto disposicích viděla strana osvícenská veliké výsady a nebezpečné podporování vlivu kleru i katolické Církve. Nebylo v tom mnoho pravdy. Nové disposice neoslabily vládní supremacie.

Na gymnasiích zavedeny nové plány, metody a zároveň příručky, které byly v celku horší předešlých. Pro nedostatek duchovních ustanovováni učitelé světští.

Od roku 1804 do roku 1840 gymnasia byla po stránce náboženské stále horší. Žáci naučili se sice dobře latině, zato však dějepis, zeměpis a přírodopis pěstovaly se poskrovnu; v náboženství zavládal racionalismus, který na filosofii měl své hlasatele.[10]

Jelikož dozor na školy svěřen dozorcům duchovním, zdálo se, jako by školy vesměs podle vůle a tužeb Církve byly zařízeny a spravovány. Než nebylo tomu tak.

Školní zákony, učebné knihy i metoda normovány vládou, která měla vrchní dozor. Konsistoře jako dozorčí orgány po této stránce nepodléhaly biskupovi, nýbrž guberniím. Byly zeměpanskými úřady pro věci školní a byly nuceny vykonávati vše, co vládní orgány nařizovaly.

*

Později roku 1808 podřídila vláda veškeré školy, netoliko normální či obecné, nýbrž i střední a vyšší dozoru biskupů. Roku 1814 obdrželi biskupové též jakousi ingerenci na censuru theologických knih. Theologické spisy měly býti k předběžnému zkoumání předkládány příslušnému biskupu neb konsistoři, kteří mohli protestovat.

10 Studium filosofické připojilo se podle hořejších disposic úže ke škole střední a stalo se ve skutečnosti jejím doplňkem (nynější 7. a 8. třída). Následkem toho fakulta filosofická octla se v postavení nejasném a pochybném. Na lyceu bylo filosofické studium tím podřadnější, protože tu trvalo jen 2 leta, kdežto na universitách tři. Málo tu pomohlo, že rozmnoženy byly předměty, ježto doba studijní byla velmi kratší. Fakulta filosofická prodělávala tu fázi přechodu k učení samostatnému.

Tato nařízení rozšiřovala moc biskupů, ale za tehdejší vládní soustavy nemohla mnoho pomoci. Neboť biskup nemohl sám ze své moci žádný zlořád odstraniti, nýbrž byl pouze k tomu odkazován, aby učinil oznámení zeměpanským úřadům. Nařízení účelu svého nedosáhla. Indiferentismus a povšechná náboženská netečnost se vzmáhala.

Nářky na nedostatek kleru ozývaly se četně po celé dvě desítiletí 19. století.

V ARCIBISKUPSKÉM SEMINÁŘI OLOMOUCKÉM ZA PRVNÍHO SUPERIORA KAŠPARA SOMMERA 1790—1813

Po rozpuštění generálního semináře na Klášteře Hradisku nově konstituován arcibiskupský kněžský seminář (kněžský dům) a umístěn v budově bývalého dominikánského kláštera u sv. Michala na Juliově hoře (Juliusberg).

Poněvadž brněnská diecése neměla vlastního semináře s ústavem theologickým (a stav ten potrval ještě 16 let), byl olomoucký kněžský dům s počátku moravským seminářem pro obě diecése. Poněvadž v budově byla nouze o místo, bydlelo zprvu pouze několik brněnských alumnů v semináři, ostatní byli nuceni bydleti v městě.

Zajímavo, že v úředních listinách (i od ordinariátu a konsistoře) zván je tento diecésní arcibiskupský seminář seminářem generálním (asi proto, že byl společným seminářem pro obě diecése moravské).

Nový „generální" seminář zůstal podstatně nadále pod poručnictvím státu.

Četné dvorní a guberniální výnosy v archivu seminárním dokazují, že státní jařmo spoutávající výchovné kněžské domy, příliš nebylo po zrušení josefinských generálních seminářů uvolněno.[1]

1 Státní úřady si osobovaly ingerenci i do vnitřních seminárních poměrů. Rozhodovaly i o propouštění alumnů. Tak na př. v případě alumna Antonína Vosmaňského, na kterého podal udání u gubernia prof. pastorálky a morálky Václav Stach roku 1795. (Stach jej označoval za stupidního ignoranta. Vlastenec Stach žaloval naň, že neumí ani latinsky ani německy, jen trochu česky. Starý racionalista denuncoval Vosmaňského, že nevěří v božský původ Starého zákona, nepřipouští tradice atd.) Nejvyšším dvorním výnosem roku 1795 Vosmaňský propuštěn ze semináře a o jiném alumnu Pelandovi, který rovněž obžalován ze sklonu k opilství, ukládá se každých 14 dní podávat zprávu. Dne 23. listopadu 1802 intimuje ordinariát olomucký představenstvu semináře císařské nařízení, že kapucínští klerikové smějí býti vysvěceni před dokončením kursu theologického, ale jen pod podmínkou, že dokončí po vysvěcení theologický kurs a předtím nesmějí zpovídat ani býti činni v duchovní správě.

Prvním představeným (superiorem) semináře a spolu farářem u sv. Michala byl *Kašpar Sommer*. Správu semináře vedl až do roku 1813. Byl rodem Němec, ale ovládal češtinu. Narodil se 25. září 1753 v Německých Libinách. Na kněze vysvěcen byl 19. září 1778. Dvě leta působil jako kooperátor ve Slavkově u Lipníka. Roku 1780 jmenován kaplanem u metropolitního chrámu v Olomouci. Roku 1782 stal se farářem u Panny Marie (rok na to jmenován assessorem konsistoře) a roku 1784 jmenován představeným domu kněžského, jehož správu za změněných poměrů po zrušení generálního semináře podržel. Byl to kněz vzdělaný (byl bacalaureus SS. theologiae formatus) a požíval velké důvěry ordinariátu. Roku 1800 obdržel titul arcikněze a roku 1804 jmenován čestným kanovníkem kroměřížským.

Nějakou dobu řídil výchovu alumnů sám, načež dostal pomocníka v 2. představeném (vicesuperioru), jímž jmenován *František Veith*, kooperátor ze Švábenic. P. Veith byl Olomoučan (narozen 18. března 1761). Byl Němec, ale znal též česky. Ordinován byl 8. srpna 1784. Osm let byl kooperátorem ve Švábenicích a 5 let vicesuperiorem v arcibiskupském semináři. Ze semináře odešel 8. ledna 1798, byv jmenován farářem ve Vlkoši.[2]

Ve funkci vicesuperiorské vystřídal jej *František Scholz*, lokalista z Palkovic. Narodil se 5. května 1761 v Braunseiffu. Rodem Němec, ale ovládal češtinu. Ordinován 18. ledna 1789. Nejprve byl kooperátorem ve Ptení (od 2. března 1789), pak lokalistou v Palkovicích (od 11. září 1796). Vicesuperiorem jmenován 12. února 1798.

Dne 21. července 1799 měl podle archivních seminárních dokumentů za nepřítomnosti superiora Sommera (dlícího v Brně) prudký incident disciplinární s 19 bohoslovci „dogmatiky".[3] Téhož roku opustil seminář, dostav faru v Místku a byv jmenován děkanem (23. září 1799).[4]

2 Téhož roku stal se farářem ve Slavoníně (2. dubna), 10. prosince 1798 jmenován assessorem arcib. konsistoře, 1. května 1809 stal se farářem a děkanem ve Švábenicích, 20. prosince 1813 jmenován školním inspektorem. Zemřel 2. ledna 1818.

3 Bohoslovci zmínění vzepřeli se vicesuperiorovi Scholzovi, když je přistihl při rušení pořádku. Incident měl ráz malé vzpoury. Rozvlnil silně hladinu semináře. V archivu seminárním je několik fasciklů o této trapné události. Zvlášť podrobné jsou protokoly, jež založeny byly s jednotlivými odbojníky. Vidět, že disciplině věnována byla veliká péče. Kárný přípis arcibiskupa Coloreda ze dne 16. srpna 1799 (z Kroměříže zaslaný) dýše otcovskou rozvážností. Zajímavo však, že nese stopy tehdejší dobové nálady. Na prvním místě se zdůrazňuje provinilcům s politováním, „daß der Staat aus ihnen nicht jene fromme, auferbauliche und wirksame Seelsorger haben kann, zu deren Bildung derselbe so freigebige Mittel durch Verleihung der Stiftungs-Plätze verwendet hat". — 4 Dne 22. června 1809 stal se farářem v Budišově a 5. února 1825 v Mohelnici, kdež se stal arciknězem, assessorem konsistorním a školním inspektorem.

Po něm stal se vicesuperiorem *František Kretschmer*, kooperátor v Kostelci. Byl Čech. Narodil se 3. června 1759 v Chornicích, ordinován byl 21. ledna 1787. Tři leta byl kooperátorem v Nivnici, 9 let kooperátorem v Kostelci. Vicesuperiorem byl do roku 1802, kdy 1. ledna stal se děkanem a farářem v Šilperku.[5]

Nástupcem jeho jmenován *František Benisch*, kaplan z Boskovic. Narozen v Zauchtlu (Suchdole) 14. prosince 1766. Ordinován 13. května 1790. V konsistorní matrice označen jeho jazyk: Mor., Germ. Po vysvěcení byl kooperátorem v Boskovicích. Dne 10. dubna 1796 dostal titul kaplanský. Vicesuperiorem jmenován 25. ledna 1802 (8. února t. r. jurisdictionatus ad s. Michaelem).

Kronika seminární vypravuje, že nastoupil do semináře 26. ledna 1802 a úřad vicesuperiorský zastával s příkladnou horlivostí až do smrti superiora K. Sommera 17. listopadu 1813, načež jmenován 20. prosince téhož roku od kard. Tadeáše hr. Trautmannsdorfa superiorem semináře.

*

Z nejstarších rukopisných *stanov* olomouckého semináře (uchovaných v archivu seminárním) se dovídáme:

Alumnům bylo přijímati *jednou v měsíci* sv. svátosti (první neděli v měsíci). K sv. zpovědi byli zváni cizí zpovědníci. K sv. přijímání přistupovali alumnové *veřejně* (ve veřejném kostele).

Před velikonoční zpovědí (ante confessionem paschalem) konali ve sv. týdnu *třídenní rekolekci* (duchovní cvičení). Při vstupu do I. ročníku bylo začátečníkům vykonati *osmidenní exercicie*.

Denně se modlili společné *ranní a večerní modlitby*. Ráno za hodinu po vstávání konali společnou ranní modlitbu a *četbu Písma sv.*

Večer ve stanovenou hodinu měli společnou večerní modlitbu se zpytováním svědomí a vzbuzením tří božských ctností.

V neděle a ve svátky bylo se všem alumnům súčastniti kázání. Nad kázní v jednotlivých studovnách bděli prefekti, ustanoveni z vzorných bohoslovců vyšších ročníků. Zastávali též funkci korrepetitorů. Korrepetitoři opakovali každý školní den k večeru se svěřenci svými přednesenou látku a zároveň ji zkoušeli. V sobotu byla korrepetice a zkouška týdenní.

V neděle a ve svátky měli *pastoralisté* (bohoslovci IV. ročníku) zkušební kázání (homilii) v některém chrámě (určeném superiorem), *dogmatici* (bohoslovci II. roč.) pak katechesi (též v chrámě).

5 Dne 11. prosince 1807 stal se farářem v Blatnici a 30. března děkanem v Ostravě, kdež zemřel 14. ledna 1825.

DIREKTOROVÉ SEMINÁŘE

Vrchní správa semináře příslušela zvláštnímu *direktoru*, jehož ustanovoval ordinarius z gremia metropolitní kapituly. Direktorát arcibiskupského semináře byla instituce částečně obdobná direktorátu theologických studií. Začasté byla to však funkce více méně čestná. Vlastní domácí správu semináře vedli: první a druhý představený (superior a vicesuperior). Snad proto, že vrchní správa příslušela *direktoru*, neměl v olomouckém semináři první představený titul *rektora* nebo *regenta*, nýbrž *superiora*.

Před úřady církevními i světskými representoval seminář v první řadě direktor. Styk s úřady dál se prostřednictvím direktorátu.

Funkci direktorskou zastávali postupně tito metropolitní kanovníci:

Karel Godefrid rytíř Rosenthal, světicí biskup a gen. vikář (do roku 1800).

Alois Krakowský hr. Kollovrat, generální vikář.

Ondřej Alois hrabě Ankwicz (od roku 1800), pozdější arcibiskup pražský.

Karel baron Zinnenburg, probošt u sv. Mořice.

Ant. rytíř z Rittersburgu (od roku 1828). Zemřel jako prelát archidiákon.

Karel svobodný pán z Weitersheimu, inful. rektor u sv. Anny (od roku 1832).

Eduard rytíř z Unckrechtsbergu, pozdější infulovaný probošt u sv. Mořice.

Jediný rytíř Unckrechtsberg zastával od roku 1837 do 1843 obě funkce (direktora a superiora). I po roce 1843, kdy resignoval na funkci superiorskou, zasahoval agilně jako direktor do správy semináře.

Roku 1848[6] vyhradil si direktorát semináře pro sebe arcibiskup Sommerau-Beeckh.

Pravomoc direktorů vymezována v jmenovacích dekretech dosti všeobecně. Tak v dekretu, jímž jmenován po smrti světicího biskupa rytíře Rosenthala kanovník a generální vikář Alois Krakowský hrabě z Kollovrat 14. srpna 1800, čteme:

Itaque Dominationi vestrae Dnum Superiorem Seminarii Nostri, qui officio hoc compluribus jam annis praeclare fungitur et Vice-Superiorem subordinamus, et directioni suae committimus atque potestatem et Jurisdictionem damus in Officialem Oeconomicum (ekonomem býval laik, občas úředník v konsistoři) et sub quacunque demum cathegoria servi-

6 Přípisem ze dne 12. listopadu 1848. Nikoliv tedy roku 1849, jak mylně psáno v Zschokeho „Die theol. Studien und Anstalten" (Das f. e. Clerikalseminar in Olmütz), str. 963.

entes et famulantes domus, universim autem inspectioni et directioni eiusdem tam spiritualia quam temporalia Seminarii Nostri optimo, quo valemus modo recommendamus ... (Kopie dekretu v seminárním archivu.)

V přípisu zaslaném současně „Superiori Generalis Seminarii Nostri", radovi konsistoře a přísedícímu, arciknězi a faráři Kašparu Sommerovi, se nařizuje, „ut omnes et singuli eidem tamquam a Nobis legitime constituto Directori obediant, competentem respectum et honorem deferant et dispositiones ac mandata illius prompte exequantur". (Dekret podepsán 14. srpna 1800 v Kroměříži: Antonius Theodorus, archiepiscopus.)

V dekretu, jímž se oznamuje jmenování kan. sv. p. Weitersheima 19. listopadu 1832 direktorem, se praví, že mu svěřuje *„die Oberaufsicht* nicht bloß über das Seminarium, sondern auch über die außer demselben wohnenden Diecesantheologen ihrem ganzen Umfange nach".

*

Z posledních let episkopátu arcibiskupa Sommeraua-Beeckha (asi r. 1848, kdy arcibiskup zanášel se plánem funkci direktorskou reservovati sobě) je v archivu seminárním elaborát o rozsahu práv direktora. Nemá datum a podle písma pochází od superiora Hampla (1843—1854). „Kreis der Direktorats Geschäfte des E. Clerikalseminars."

Pisatel, který podával relaci stejně na rozkaz ordinaria, praví v úvodu, že těžko lze práva direktora přesně vymeziti ve správě ústavu, jehož bezprostřední řízení přísluší dvěma představeným (superioru a vicesuperioru), spirituálu a domácímu správci (laickému ekonomu). Běží spíše o vrchní dozor a povšechnou péči o zdárnou prosperitu duchovní štěpnice kleru, kterou má věnovati slovem i skutky ústavu.

Pokud bylo ordinariátními disposicemi něco blíže určeno, lze práva direktorova formulovati takto:

1. Bere na vědomí a schvaluje volbu domácích prefektů a viceprefektů (z řad bohosloveckých), které ustanovuje bezprostřední představenstvo semináře.

2. Účastní se při zahájení školního roku předčítání stanov, a to nejen aby dodal svou přítomností aktu slavnostnějšího důrazu, nýbrž aby srdečným proslovem povzbudil alumny k svědomitému zachovávání statut.

3. Súčastní se měsíčních konferencí představených, které nařízeny jsou ordinariátem a při nichž se projednávají všecky akutní záležitosti seminární.

4. Súčastní se zkoušek alumnů.

5. Podává žádost na ordinaria o udělení nižších i vyšších svěcení hodným alumnům a koramisuje (koramisiert) klasifikační tabely ordinandů.

6. Zahajuje synodální zkoušku ordinandů a je přítomen při předčítání otázek.

7. Přijímá informace o hospodářských záležitostech semináře i o osobních změnách představených neb alumnů. Má přispívati radou i skutkem, jakož i ordinaria informovati.

8. Má se častěji přesvědčiti o celkové situaci semináře a věnovati semináři láskyplnou pozornost, aby ve spojení s bezprostředními představenými napomáhal úspěšné činnosti výchovného kněžského institutu.

*

Z přípisu arcibiskupa Sommerau-Beeckha poslednímu direktorovi prelátu Unckrechtsbergovi dne 12. listopadu 1848 patrno, že úřad direktora byl považován a též asi i občas zastáván jako úřad čestný.

Horlivý arcibiskup prohlašuje v onom přípisu, že vidí se nucena těžkými poměry vzíti vrchní správu i dozor nad seminářem do svých rukou, aby styk ordinaria s duchovní štěpnicí kleru byl co nejužší a nejpožehnanější.

(Kopie přípisu v seminárním archivu.)

POČET BOHOSLOVCŮ PO ZRUŠENÍ JOSEFINSKÉHO GENERÁLNÍHO SEMINÁŘE

O počtu bohoslovců v prvním údobí skýtá nejstarší seminární matrika (od roku 1792) tyto kusé informace:

K. roku 1792 zaznamenáno pouze pod rubrikou „practici" (z posledního ročníku) úhrnem 23. Z nich je 17 alumnů arcidiecése olomucké, 5 diecése brněnské a 1 diecése vratislavské. Germani: 9 (z arcidiecése olomucké 7, z brněnské diecése 1, z vratislavské 1). U ostatních v matrice označován jazyk (idioma) názvem utraquista — t. j. ovládající češtinu i němčinu (Češi?). Jinak národnost nikde nepoznačována.

Rok 1793: Historici et hermeneutici: 20 utrakvistů, 10 Němců (olom. arcidiecése), 7 utrakvistů, 7 Němců (brněnské diecése). Canonistae: 9 utrakvistů, 5 Němců (olom.), 1 utrakvista, 2 Němci (brněnští). Pastoralistae: 6 utrakvistů, 2 Němci (olom.), 3 utrakvisté (brněnští), 1 utrakvista (vratislavský). Practici: 10 utrakvistů, 2 Němci (olom.), 2 utrakvisté, 1 Němec (brněnští), 4 utrakvisté (vratislavští).

Rok 1794: Zaznamenáni pouze Historici: 1 utrakvista, 1 Němec (olom.), 2 utrakvisté (brněnští).

Rok 1795: Zaznamenáni pouze Historici: 8 utrakvistů, 8 Němců (olom.). Canonistae: 7 utrakvistů, 7 Němců (olom.), 2 utrakvisté, 2 Němci (brněnští).

Přesnější údaje lze zjistit z dochovaných výkazů, zasílaných dvakrát do

roka studijnímu konsensu (Konduits-Liste der Zöglinge s trojí rubrikou: Sitten, Fleiß, Beiwohnung beym Gottesdienste).[7]

1796 I. roč. 3, II. roč. 17, III. roč. 22, IV. roč. 20.

1797 I. roč. první běh 4, druhý běh 4; II. roč. první běh 15, druhý běh 15; III. roč. první běh 22, druhý běh 22; IV. roč. první běh 21, druhý běh 21.

1798 I. roč. první běh 4, druhý běh 4; II. roč. první běh 20, druhý běh 18; III. roč. první běh 20, druhý běh 20; IV. roč. první běh 20 (16. März 1798), druhý běh 20 (7. srpna 1798).

1799 I. roč. první běh 1, druhý běh 1; II. roč. první běh 18, druhý běh 19; III. roč. první běh 22, druhý běh 25. Anmerkung: Dieser Kurs Křikawa, Lirbold, Minaržik, Nowak, Stratil und Zahradník ausgenommen, hat sich einmal auffallend wider die Subordination verfehlt, ist aber nach angewandten verhältnismäßigen Mitteln zu seiner Plicht wieder zurückgekehrt. IV. roč. první běh 19 (11. března 1799), druhý běh 19.

1800 I. roč. první běh 2, druhý běh 1; II. roč. první běh 6, druhý běh 6; III. roč. první běh 23, druhý běh 23; IV. roč. první běh 33, druhý běh 33.

1801. Objevuje se nová úprava: Gottesdienst früh, abends. Beobachtung des Studiums. Beobachtung der übrigen Hausregeln. I. roč. 1, II. roč. 6, III. roč. 25, IV. roč. 33.

1802 I. roč. první běh 0, druhý běh 0; II. roč. první běh 3, druhý běh 5; III. roč. první běh 20, druhý běh 20; IV. roč. první běh 40, druhý běh 41.

1803 I. roč. první běh 0, druhý běh 0; II. roč. první běh 1, druhý běh 1; III. roč. první běh 13, druhý běh 13; IV. roč. první běh 50, druhý běh 51.

U alumnů IV. ročníku roku 1803 přiloženy velmi pečlivé poznámky.

Tabela má tři rubriky: Name und Sprache, körperlicher Zustand, Geistesbeschaffenheit.

Výkaz je psán (jak patrno podle písma) novým vicesuperiorem Benischem. Svědčí o svědomitosti i pedagogické bystrosti Benischově.

Po prvé se dovídáme aspoň nepřímo něco o národnosti alumnů.

Uvádím rubriku Name und Sprache: Albrecht Franz, böhmisch und deutsch gleich gut. Böhm Karl, bloß deutsch. Donat Engelbert, deutsch. Fritsch Joseph, mehr böhmisch als deutsch. Gaburek Joseph, böhmisch und deutsch gleich gut. Habernik Johann, deutsch; etwas wenig böhmisch. Herger Franz, böhmisch und deutsch gleich gut. Hladny Martin, böhmisch und deutsch. Jahn Engelbert, deutsch. Jauernik Florian, deutsch. Kaluscha Cyrill, wasserpolakisch und deutsch. Kruzinger Vinzenz, deutsch. Lenhart Joseph, deutsch. Link Engelbert, deutsch. Ludwig Franz, deutsch. Millner Johann, deutsch und böhmisch gleich vollkommen. Mücke Josef, deutsch. Nowak Josef, böhmisch, mehr wasserpolakisch und deutsch. Orell Johann, böhmisch und deutsch. Palka Franz, etwas böhmisch, doch mehr deutsch. Reeh Franz, Utraquist, doch mehr deutsch. Roskoschny Johann, böhmisch und deutsch fast gleich gut. Schich Rochus, besser deutsch als böhmisch. Schinzel Josef, mehr böhmisch als deutsch. Schkobrtal Franz, mehr böhmisch als deutsch. Schneider Johann, deutsch, etwas wenig böhmisch. Schwenk Josef, deutsch. Skode Josef, mehr böhmisch als deutsch. Suchanek Aloys, wasserpolakisch und deutsch. Tutta Johann, im deutschen und böhmischen sehr vollkommen. Weywoda Johann, mehr böhmisch als deutsch. Wondra Franz, deutsch. Zelinka Jakob, mehr böhmisch als deutsch. Ziganek Valentin, mehr böhmisch als deutsch. Zimek Thomas, mehr böhmisch als deutsch.

7 V archivu arcibiskupského semináře.

„BÖHMISCHE KAPELLE"

Z archiválií seminárních se dovídáme, že k bohoslužebným úkonům používáno bylo tak zvané „české kaple" (sv. Alexia).

Roku 1796 byly obtíže s funkcí akademického kazatele pro laické studentstvo lyceální.

Zemské gubernium se dotazuje, zda by někdo z profesorů lycea nemohl převzíti funkci za roční remuneraci 25 zl. Studijní konsens odpovídá 12. dubna 1796,[8] že profesoři jsou tak přetíženi, že nikdo z nich funkci nemůže převzít. Gubernium se obrací přípisem ze 17. dubna 1796 na ordinariát s žádostí, zda by akademici nemohli se zúčastniti kázání, které mívá druhý představený semináře v neděle a svátky v tak zvané *české kapli* u sv. Michala pro alumny. Kdyby to nebylo možno, aby ordinariát vyhlídl pro funkci akademického kazatele nějakého vhodného duchovního z olomouckého kleru neb dovolil, by akademická kázání mohl míti některý starší alumnus (za uvedenou remuneraci).

Superior Sommer, na něhož se ordinariát obrátil o dobrozdání, staví se k věci úplně odmítavě. Především kázání nebo duchovní přednášky druhého představeného v české kapli nehodí prý se pro akademiky, „die ganz weltlich sind".

Dále pak nedělní a sváteční „geistliche Vorlesungen" konají se skoro ráno, aby alumnové mohli zastati další své církevní funkce. Česká kaple pak nestačila by pro akademiky a bohoslovce. Rovněž odmítá, by funkci mohl převzíti nějaký starší alumnus. Alumni mají hodně svých povinností a pak bohoslovec by neměl nikdy žádoucí autority, aby tuto funkci mohl s úspěchem a opravdovým užitkem zastávati.

Jak byla záležitost vyřízena, nelze z archivu zjistit.

Tak zv. „česká kaple" neb kaple sv. Alexia, dříve mariánská, je v jižním křídle křížové chodby mezi chrámem sv. Michala a kněžským seminářem. Vystavena byla roku 1380 nákladem pana Václava z Doloplaz. Použito bylo při tom starých zdí dřívější královské hradní kaple postavené kolem roku 1250 současně s křížovou chodbou. Původně zasvěcena Panně Marii. Zřízeno bylo u ní mnoho nadací, jak svědčí kronika olomouckého kláštera dominikánského z let 1393, 1401, 1411 a 1436.

Roku 1401 udělil papež Bonifác IX. pro pět mariánských svátků a každé pondělí, kdy tu bylo slouženo rekviem, zvláštní odpustky.

Podle mínění architekta Augustina Prokopa byla stará kaple přestavěna kolem roku 1520 mistrem Hansem von Eibenstock.[9]

8 Listiny v archivu arcibiskupského kněžského semináře.

9 Jeho syn Jan, zemřelý roku 1524, je v kapli pochován. Otec mu pořídil dosud dochovaný epitaf. Nápis na něm (na epištolní stěně apsidy) zní: Anno Domini 1524 Tag nach St. Barbare ist gestorbe(n) Johannes des Hans von

Roku 1616 zřídil v ní Christofor Karel Podstatzky z Prusinovic fundaci 300 zl. na 4 zádušní mše sv. za zemřelé členy svého rodu, v kapli pochované.[10]

Od roku 1726 konali zde dominikáni české bohoslužby (české kázání a odpolední pobožnosti v neděle a zasvěcené svátky). Odtud slula „böhmische Kapelle" až do 19. století (u Šembery „moravská kaple"),[11] ač české bohoslužby udržely se jen do roku 1785, kdy za josefinské germanisace byly odstraněny.

Nejspíše podle některého bratrstva pod ochranou sv. Alexia zvána byla od roku 1740 též kaplí sv. Alexia.

Roku 1746 byla kaple restaurována, při čemž nad gotický vchod (který nesl znaky stylu 13. století) vpraven byl barokní štít s deskou, na níž čte se dosud *český nápis*, jediný v kostelích olomouckých, udávající rok opravy ve formě chronogramu (chronostikonu): „DVM pobožnostJ ke CtJ božJ a sWatého rVženCe nJnJ znoWa obnoWenJ" (=1746).

Roku 1845 spadla klenba lodi vinou neopatrných pokryvačů. Pádem klenby poškozen byl hlavně oltář a kazatelna. Oprava provedena až roku 1852, ale loď překlenuta klenbou valenou, nikoli gotickou. Později renovována i apsida.

NA STUDIU THEOLOGICKÉM OD ROKU 1790

Na studiu theologickém při olomouckém lyceu zaveden opět kurs čtyřletý. Stejně i v biskupských a klášterních theologických ústavech. Učitelé nových ústavů bohosloveckých mimo university a lycea museli se podrobiti zkoušce ze všech předepsaných předmětů na některé universitě neb lyceu v zemích dědičných. Theologické studium mělo býti jak v biskupských, tak klášterních institutech týmž způsobem a podle týchž učebnic zařízeno jako na vysokých školách.

Podle rozvrhu schváleného císařem Leopoldem II. 6. září 1790 přednášeny v *prvním ročníku* i církevní dějiny se zřetelem na patrologii a theologické dějiny literární (2 hod. týdně); hebrejština s dialekty semitskými, hebrejské starožitnosti, úvod do Starého zákona (denně 1 hodinu dopoledne a týdně 3 hodiny odpoledne). *V druhém ročníku:* řečtina, úvod do Nového zákona, biblická hermeneutika a exegese (denně 1 hodinu dopoledne a 2 hodiny odpoledne), obecné církevní právo (denně 1 hodinu). *V třetím ročníku:* církevní právo speciální (denně 1 hodinu), dogmatika (denně 2 hodiny); *ve čtvrtém ročníku morálka* (denně 2 hodiny), pastorálka (denně hodinu), katechetika (týdně 3 hodiny). Dialekty semitské byly mimořádnými předměty.[12]

Aby učitelé universitní měli větší vliv na své okolí, zařízeny na všech studiích schůze učitelského sboru a z nich zase konsensy studijní, jemuž předsedal rektor.

Zařízení Leopoldova byla však jen přechodná. František I. zrušil konsensy a zavedl opět direktory fakult i gymnasií.[13]

*

Podle řádu přednášek theologických pro školní rok 1791 (od 17. října 1791 do konce srpna 1792) přednášeli tito profesoři:

V 1. ročníku církevní dějiny v latinském jazyku Pavel Ferd. Niering (podle příručky Dannenmayerovy). Prof. Jan Babor: hebrejštinu s dialekty a hebrejské starožitnosti (podle Schröderovy Gramatiky a Faberovy Archeologie), úvod do Starého zákona (německy) podle vlastní knihy.

V 2. ročníku: Prof. Bernard Jos. Böhm úplnou dogmatiku (podle knihy Klüpfelovy) latinsky, prof. Jan Rason, církevní právo (podle knihy Pehemovy) latinsky.

V 3. ročníku: Prof. Josef Gabriel t. r. rektor lycea, morálku (podle knihy Schanzovy) německy; prof. Josef Lauber katechetiku a pastorálku v německé řeči (podle Schmidt-Giftschütze); prof. Václav Stach katechetiku a pastorálku „in böhmischer Sprache" (podle českého překladu Giftschütze).

Pořad přednášek ohlašuje, proč se nepřednáší toho roku řečtina a úvod do Nového zákona: Über die griechische Sprache, Einleitung in das neue Testament, biblische Auslegungskunde und über die Moral werden wegen Abänderung des Systems und den daraus erfolgten Abgang der Schüler in diesem Jahre keine ordentlichen Kollegien gehalten.

Die Schüler des 3. Jahrgangs hören mit jenen des 2. Jahrganges das sowohl öffentliche als privat Kirchenrecht.

*

Vidět tedy, že theologické studium přejímá úplně dědictví generálního semináře jak v učitelích, tak v předepsaných knihách. Zůstává extremně proticírkevní právo Pehemovo, osvícená febroniánská církevní historie Dannenmayerova, stejně podržena kniha jansenisticky smutně proslulého Schanzy i osvícence Giftschütze. O pastorálku a katechetiku se dělí jansenista Lauber s neslavně proslaveným českým josefinistou Stachem.

*

Ve školním roce 1792-93 mizí posléz z profesorského sboru jansenista Lauber a s ním prof. morálky Gabriel.

Morálka a pastorálka spojena a přednáší ji ve 4. ročníku „in deutscher und böhmischer Sprache" Václav Stach (podle Reybergera a Giftschütze).

Ve školním roce 1793-94 supluje prof. Babor (t. r. rektor lycea) po prof. Böhmovi též dogmatiku.

Eibenstock sonn von Salzburg de (domine) no(ster) gnad allen sellen Ame(n) — Pit Got for mich Johannes.

10 Viz Robert Schünke, Kapellen in Alt-Olmütz, Olm. 1906, str. 28.

11 H. Doležil, Polit. a kult. dějiny král. hlav. města Olomouce, str. 76.

12 Samsour, Dějiny alumnátu brněnského, str. 585.

13 Doležil, Polit. a kult. dějiny král. hlav. města Olomouce V., str. 19.

Pro změnu systému nepřednáší se toho roku morálka a pastorálka. Roku 1794 obdržel stolici dogmatiky prof. František Polášek.

V dalších letech žádné zvláštní změny ani v hlavních předepsaných knihách. Jen církevní právo přednáší Christoph von Passi,[14] ovšem nadále podle Pehema. Po pensionování Stachově přednáší od roku 1800 spojenou morálku a pastorálku prof. Polášek.

TŘETÍ A POSLEDNÍ PROFESOR ČESKÉ PASTORÁLKY FRANTIŠEK POLÁŠEK

Už v kapitole o generálním semináři bylo poukázáno, že František Polášek patří k nejušlechtilejším postavám kněžským v neutěšených poměrech církevních na theologických ústavech koncem 18. století. Je to nejsympatičtější theologický učitel moravského dorostu kněžského za ideové rozháranosti způsobené proudy osvícenskými v duchovním prostředí na olomouckém studiu bohovědném. I v ohledu národním vděčí mu generace moravského kleru na dobovém i myšlenkovém rozvodí 18. a 19. století velmi mnoho jako vychovateli, v němž snoubilo se ryze kněžské smýšlení a církevní cítění s vřelou láskou k vlasti.

Památka tohoto vzácného kněze a theologického učitele měla by býti v moravském katolickém kleru vroucněji oživena. Je to příkaz spravedlnosti, ale též vděčné piety.[1]

František Polášek[2] narodil se 3.[3] října 1757 v Příboře. Otec jeho byl soukeníkem a jmenoval se Jiří, matka Marianna. Gymnasijní studia konal v Příboře,[4] filosofická a theologická v Olomouci a v Brně. Po ukončeném kursu theologickém na fakultě při moravském semináři tehdy v Brně vysvěcen byl jenom na jáhna, poněvadž neměl ještě předepsaného věku pro svěcení kněžské. Pro neobyčejné vlohy a mimořádné

14 Profesor věd politických. Pokračoval v intencích a směru Monseho. Vydal německy první Statistiku moravskou a zároveň dobrou mapu Moravy a Slezska o 4 listech. Zemřel roku 1837.

1 Hlavní životopisné zprávy o Frant. Poláškovi obsaženy jsou u Joh. Jak. Heinr. Czikanna: Die lebenden Schrifsteller Mährens, Brünn 1812, str. 118 až 119, v Notizenblatt 1858, Nr. 5, str. 4, v Naučném slovníku Riegrově (značka Ra), str. 534 (stručně též v Ottově nauč. slovníku). Menší zmínky u Brandla v Životopise Dobrovského, v studii dra Jar. Čičatky Dobrovský v Olomouci a u Tindla. Některé velmi cenné podrobnosti a povahové rysy zachyceny v pamětní farní knize dolanské od farářů P. Ignáce Strouhala a P. Jana Stáhaly. Nejnověji zachycen pietně profil Poláškův v článku dra M. Remeše „Příborští rodáci, kteří vynikli jako kněží" v Arše, 20. roč., sv. 3., str. 203-205.

2 V německých a latinských spisech i v universitních a lyceálních pořadech přednášek uváděn podle dobového zvyku „Pollaschek" nebo „Polaschek". — 3 Tak podle dolanské pamětní knihy a Remeše. Podle Czikanna narodil se 4. října. — 4 K. Žák uvádí, že byl piaristou (Jos. Vrat. šl. Monse, str. 26.)

úspěchy v studiu theologickém, jmenován byl už roku 1781 ještě jako jáhen suplentem řečtiny a hermeneutiky Nového zákona na universitě v Brně. Přednášeti počal 1. května 1781. Téhož roku (22. prosince) vysvětil jej na kněze brněnský biskup M. Fr. hr. Chorinský. Guberniálním dekretem z 16. října 1783 jmenován byl (bez zkoušky konkursní — pro svou vynikající odbornou zdatnost) řádným profesorem dosud suplovaných předmětů na lyceu olomouckém s ročním platem 500 zl. Dne 15. října 1788 jmenován byl druhým subrektorem generálního semináře na Hradisku vedle 1. subrektora Dobrovského. Úřad ten zastával i když Dobrovský byl jmenován rektorem 20. srpna 1789 až do zrušení generálního semináře. Jako profesor i subrektor patřil k straně katolicky orthodoxní, k t. zv. rigoristům. Zippe měl o něm informace, že patří „k fanatickým rigoristům" (jako profesor rigorismus podněcoval).[5] Třebas že „rigoristé" byli ve Vídni nenáviděni, Polášek se v generálním semináři udržel asi pro své vynikající přednosti a vlastnosti.[6] Stál za ním též Dobrovský. Ač Dobrovský neměl rád rigoristů — aspoň podle svědectví Stachova — Poláška si velice vážil. Poměr Dobrovského k Poláškovi byl srdečně přátelský. Vedle Monseho nejraději vzpomíná z přátel svých v Olomouci Poláška jak patrno z korespondence Dobrovského s Durychem a hlavně s Ribayem. O povaze a literární činnosti Poláškově nejlépe nás informuje dopis Dobrovského Ribayovi ze dne 8. února 1793. Dobrovský píše, že Polášek vydá Nový zákon, že přeložil modlitební knihu. Je to mírumilovný muž, jenž pracuje pro užitek prostého člověka:

Pollascheks Neues Testament zu Brünn bey Traßler kennen Sie wohl schon. Es ist eine gute Arbeit; auch der Morawismen wegen merkwürdig. Er übersetzte auch ein gutes katholisches Betbuch, welches jetzt gedrukt wird. Pr. Stach hat eine Kritik gegen das N. Test(ament) geschrieben, die wegen einiger Anzüglichkeiten nicht zugelassen wurde. Er ist aber noch Willens, eine andere zu schreiben, worin er Barth verwirft, dem Verfasser vorwirft, daß er Moldenhauer benutzt habe etc. Pollaschek, mein gewesener Vicerektor, ist ein friedliebender Mann und sucht nur zum Nutzen des gemeinen Mannes zu arbeiten; wird sich also gar nicht mit dem Pr. Stach einlassen.[7]

5 Viz Brandl, Životopis J. Dobrovského, str. 54.

6 Relace Zippeho po inspekci v hodině Poláškově zní: Der Vortrag des Lehrers der Hermeneutik des Neuen Testaments Franz Polaschek sei zwar etwas nackt, aber doch vernehmlich und natürlich, er sei mit guten Schriftauslegern bekannt, welche sowohl aus seinen Erklärungen als auch aus den Büchern, die er den Schülern empfahl, zu erkennen ist und ohne Zweifel ein nützlicher Lehrer. (Ze státního archivu ve Vídni.) — 7 Z dopisu (ze dne 8. února 1793) patrno, že Dobrovský i po odchodu z Olomouce byl s Poláškem v čilém písemném styku. Viz Čičatka, Dobrovský v Olomouci, str. 10.

Polášek při své profesorské a subrektorské práci velmi pilně pracoval literárně a vydal několik cenných českých spisů nábožensko-praktických. Čeština jeho je od znalců uznaně hodnocena.[8] Též Kramerius dopisoval si s Poláškem.[9]

Po zrušení generálního semináře roku 1790 šel Polášek do pense (s platem 500 zl.) a vypomáhal v duchovní správě na farách v okolí Olomouce.

Guberniálním dekretem ze dne 11. ledna 1794 jmenován byl však profesorem dogmatiky na lyceu olomouckém.

Obsazení stolice dogmatiky knězem rázu Poláškova bylo velkým úspěchem katolických regeneračních snah na olomouckém studiu theologickém, zatíženém neblahým dědictvím generálního semináře.

Dogmatické přednášky Poláškovy podle dobré katolické rukověti Klüpfelovy znamenaly velmi mnoho pro paralysování racionalistického osvícenství na theologickém studiu olomouckém.

Roku 1798 promován byl Polášek doktorem theologie.

Po odstranění Stachově svěřena Poláškovi profesura spojené morálky a německé i české pastorálky (dvorním dekretem ze dne 8. ledna 1800).

Profesor Polášek byl jako učitel neobyčejně oblíben. Přednášel půvabně, přístupně a s láskou. Alumnové lnuli k němu jako k otci. Pro svou ušlechtilost, dobrotu srdce požíval vůbec obecné vážnosti a úcty.

Roku 1799 a 1802 byl rektorem lycea. Úsilovnou prací podryl si však zdraví tak, že nucen byl profesury se vzdáti. Jak byl oblíben a milován u alumnů, patrno z toho, že posluchači jej naléhavě prosili, aby pokračoval v přednáškách až do konce školního roku 1803, ba i žádost v tom smyslu podali na gubernium. Churavý profesor vyhověl, ale ještě téhož roku udělena mu v uznání jeho zásluh fara v Dolanech.[10] Investován byl 14. března 1803.[11] Na úřad farářský slavně jej instaloval 2. října 1803 světicí biskup hr. Kolowrat, při čemž současně vysvěceni byli 2 jáhni.

Svým příkladným kněžským životem a horlivou činností v duchovní správě, jakož i zlatou dobrotou srdce, tichou povahou a dobročinností, stal se ojediněle oblíbeným a populárním. Farníci lnuli k němu s neobyčejnou láskou. Ještě dodnes vzpomíná se na něho ve farnosti dolanské. Byl vzorným katechetou a kazatelem. Všecek se věnoval svým farníkům. Pamětní kniha praví o něm, že byl otcem nemocných a chudých. Při tom byl stále literárně činný.

8 Viz Bartocha, Čeština na býv. universitě a stavovské akademii v Olomouci, str. 18.

9 Viz Rybička, První křísitelé národa českého, 1883, Remeš l. c., str. 205.

10 Podle pamětní knihy dolanské (podle zprávy P. Stryka) ucházel se o faru dolanskou s Poláškem i Dobrovský. Brandl a Čičatka naopak udávají, že Dobrovský Poláška přímluvou podporoval. Dobrovskému měl prý Polášek děkovati, že faru dolanskou dostal.

11 Podle pamětní knihy dolanské. Remeš udává 13. března podle Czikanna.

Dosud nikde nebylo uvedeno (co jsem zjistil v archivu fakulty),[12] že totiž ještě jako farář roku 1805 suploval morálku a pastorálku.

Trpěl nevyléčitelným neduhem žaludečním, ale pracoval s obdivuhodnou horlivostí. Ve starších vzpomínkách zdůrazňováno je, že přihlížel velmi k tomu, aby mládež školní vedena byla k náboženství i k důkladným vědomostem a mezi farníky aby panovaly mravnost, svornost a láska křesťanská. Všem předcházel nejlepším příkladem, „jsa ku každému přívětivý, dobročinný, nanejvýš nezištný a vzdálen naprosto všeho lakomství a špinavého zisku, nadmíru pohostinný, k všeliké posluze a radě vždy ochotný, v jídle a pití střídmý, v chování a řečech svých vážný, cudný, neúhonný a mírný, pročež požíval neobmezené lásky a důvěry svých osadníků a duchovních spolubratří v té míře, že památka jeho žije až podnes v okolí olomouckém".[13]

Nejlepší svědectví mu vydávají slova premonstráta, který ho před smrtí zaopatřoval sv. svátostmi: „To je světec, takového muže jsem za svého života ještě nezaopatřoval."

I jeho představení si ho vážili a byli mu celým srdcem nakloněni, na př. tehdejší světicí biskupové olomoučtí Kolowrat a Ankwizc, jakož i sám kardinál Trautmannsdorf, jenž jej brával jako konkomisaře na generální visitace.

Hned po svém příchodu do Dolan jmenován byl Polášek viceděkanem velkobystřickým, později jmenován byl radou a přísedícím arcibiskupské konsistoře.

V pamětní knize dolanské píše P. Stryk: „Byl knězem podle Srdce Božího, do dneška v milé paměti lidu; byl' spisovatelem českým, prostonárodním buditelem národa; sepsal 12 spisů; do dneška zpívá zde lid jeho zbožné písně, na příklad: před ranními službami Božími, písně na Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílou sobotu, před nejsvětější Svátostí oltářní."

P. Ignác Strouhal, rodák a farář dolanský (narozený roku 1821), píše tamtéž: „Roku 1811 byl prohlášen finanční patent, kterým peníze klesly najednou v ceně. Přišli lidé k panu faráři Poláškovi, žádajíce ho, aby jim prodal obilí. Chtěli odbýti peníze v ceně pokleslé. Šlechetný kněz postřehnuv jejich úmysl, usmál se a pravil: „Nevím, zdali mám nějaké obilí na prodej — ale jděte a otažte se mého hospodáře." A když hospodář řekl, že je něco obilí na prodej, dovolil, aby jim je prodal. Znehodnocené peníze s úsměvem přijal a dal si je na památku p ř i b í t i n a k l e k á t k o..."

Arcibiskup Trautmansdorf se přičinil, aby dr. Polášek jmenován byl roku 1816 direktorem studií theologických na olomouckém lyceu.

Roku 1817 po návratu z generální visitace počal dr. Polášek vážně churavěti. Pracoval však doma neustále, až pak v dubnu 1818 musel ulehnouti. S lože už nepovstal.

12 Ordnung der öffentlichen Vorlesungen in dem Schuljahre 1805.

13 Značka Ra v Riegrově slovníku, str. 534.

Pamětní kniha dolanská vypravuje:

„Před jeho smrtí jednalo se o první nešpory sv. Prokopa, totiž o to, komu má připadnouti statek čili sklizeň z polností. Vrchnostenský úřad v Klášteře Hradisku, obdržev zprávu o jeho smrtelné nemoci, nešetrně vyslal k němu písaře, aby dával pozor a zabránil nesprávnému snad udání, že farář dočkal se sv. Prokopa. Písař se posadil naproti lůžku umírajícího a z dlouhé chvíle vzal si z knih, které byly v téže světnici uloženy, Život svatých. P. Polášek se na písaře usmíval a pravil: „Hledáte tu pravou cestu? Stojíte na ní — pokračujte!" Brzy nato, zaopatřen jsa sv. svátostmi, svatě zemřel dne 4. července 1818, dočkav se Prokopa. Ani postel, na které umíral, nebyla jeho — vše rozdal chudým a na dobré účely."

Tiskem vyšly tyto jeho spisy:

Písmo svaté Nového zákona pro lid obecný vysvětleno. Brno 1791, 8°.

Ranní výklad epištol nedělních celého roku. Brno 1782, 8°.

Katolická modlitební knížka pro obecný lid k vzdělání pravého křesťanského náboženství. Brno 1798 a 1802. (Je to překlad výborné Reuterovy modlitební knihy.)

Oratio dicta in magna aula Academica a Francisco Polaschek, dogmaticae professore et C. R. Lycei Olomuceni Rectore, dum expugnata Mantua Sacra fecerunt Deo Professores et Academici Olomucii die 23. Augusti 1799, 4°.

Vota in secunditias Nicolai Quapil, parochi Smržicensis. Olomucii 1802, 8°.

Moralis christiana. Olomucii 1803, 8°, dva svazky.

Carmen gratiarum actionum Aloisio Josefo Krakowsky. Olomucii 1803.

Regulae pastorales in usum (suorum) auditorum ad curam animarum finito anno scholastico egressorum. Olomucii 1803, 8°.

První poznání Boha, aneb dvoje hodinky o dokonalostech božských k vzdělání domácí pobožnosti. Olomouc 1803, 8°.

U Wurzbacha je uveden název: Poznání pravého Boha aneb troje hodinky o dokonalostech božských ku vzdělání domácí pobožnosti. Olomouc 1803. Snad je to týž spis.

Příkladové neb křesťanské mravné učení v příkladech na každý den v roce. Olomouc 1807, 8°.

Naučení v obraze i písmu pro školní dítky farnosti dolanské. Olomouc 1811, 8°. U Wurzbacha: Naučení z obrazu Písma svatého pro školní děti farnosti dolanské. Knížka ke čtení a modlení pro milé dítky. Brno 1811, 8°.

Polášek zanechal v rukopise náčrtky (rozvrhy) kázání, a to v české, německé i latinské řeči. (Farníci jeho byli Češi a Němci.) Ačkoliv byl po osm let upoután na lože, diktoval je v té neb oné řeči, jak mu napadlo, někdy ve všech třech řečech po sobě. Pro výbornou upotřebitelnost opisovali je a používali jich kněží olomoucké diecése po tři desítiletí. Wurzbach praví, že se olomoucká arcibiskupská konsistoriální rada rozhodla náčrty upraviti jako kázání, doplniti je a vydati pak tiskem.[14] První vydání, které vyšlo v Olomouci roku 1846, bylo rychle rozebráno. Roku 1849 vyšlo druhé vydání.

V olomoucké Studijní knihovně je osm svazků „Predigt-Entwürfe", verfasst von Franz Pollaschek, gewesener Professor der Moral- und Pastoraltheologie an der Hochschule zu Olmütz, dann Pfarrer zu Dolein. Herausgegeben von Ludwig Tidl, Pfarrer zu Splitsch. Olmütz 1844. (V prvním svazečku 2. vydání uveden také Poláškův životopis.) (Viz Remeš l. c., str. 205.)

Upoután na lože, pracoval na české lidové učebnici, ve které vykládal katolickou věrouku v poučkách, příslovích a obrazech snadno srozumitelným způsobem. Dílo však nevyšlo tiskem.

14 Viz Remeš l. c., str. 205.

ZÁNIK ČESKÉ PASTORÁLKY NA THEOLOGICKÉM STUDIU OLOMOUCKÉM

Horlivý vlastenec moravský a pilný český spisovatel Polášek byl *posledním* profesorem české pastorálky na lyceu olomouckém. Zcela jistě vyučoval pastorálce po česku roku 1800 a 1801, neboť v Matricule (str. 824) uváděn je ještě v těch letech jako profesor pastorálky české a německé, kdežto roku 1802 a 1803 zapsán je tam jako Moralis et Pastoralis Theologiae professor. Než v Ordnung der öffentl. Vorlesungen in dem Schuljahre 1801 uvádí se „Moral und Pastoral" jako předmět vykládaný řečí německou.

Tak počátkem 19. století tehdejší systém státní potlačuje jediný český předmět na moravském lyceu.

Od roku 1804, kdy latina na theologickém studiu nabyla převahy, přednáší se pastorálka latinsky. Od roku 1823 vykládá se nauka o vychovatelství a katechetice německy a od roku 1829 taktéž celá pastorálka.[15]

V Praze zanikla česká pastorálka záhy nato. Roku 1806 vyšlo nejvyšší nařízení, aby se obojí stolice pastorálky spojila. Přednášky měly se konati latinsky, ale vypracování homiletická měla se díti buď českým neb německým jazykem podle národnosti alumnů.[16] Ale roku 1812 předepsána byla z Vídně za učebnici německá pastorálka vídeňského dra Reichenbergra a stopy po češtině mizejí.

K BUDITELSKÉMU VÝZNAMU PROSTONÁRODNÍCH KNIH NÁBOŽENSKÝCH ZA GERMANISACE POJOSEFINSKÉ

„Vypracování náboženských předmětů může jediné vyhynutí českého jazyka v takové zemi zadržeti, jejížto zeměpán německé zákony vydává, jenž jest Němci naplněna a německými zeměmi obmezena."
V. Sedláček, „O srovnalosti katol. nábož. s rozumem", 1822.

Hodno je povšimnutí, kterak ušlechtilý moravský buditel a vychovatel kleru Frant. Polášek chápal význam populární české náboženské četby pro lid a téměř výlučně perem svým pro ni pracoval.

Není pochyby, že po této stránce horlil i mezi svými alumny a k šíření populární náboženské literatury mezi lidem je vybízel.

Nejen za josefínské éry, nýbrž i za germanisace škol v dobách pojo-

15 Viz Bartocha, Čeština . . ., str. 18.
16 Ježek, Zásluhy duchovenstva o řeč a lit. českou, str. 167.

sefinských byly prostonárodní knihy náboženské vedle českého slova Božího na kazatelnách hlavní, ne-li jedinou hrází proti poněmčování, jež ohrožovalo náš moravský venkov.

Ze vzpomínek Kuldových[1] se dovídáme, že předčítání z českých knih náboženských patřilo k obvyklému nedělnímu obyčeji v našich venkovských rodinách.[2] Lid náš vzdělával se tím duchovně, ale sílil se též ve své lásce k rodnému jazyku a v odolnosti proti germanisaci.

S tohoto hlediska objevuje se nám teprv výrazně buditelský význam literární činnosti takového vzácného kněžského horlivce, jakým byl Polášek. Zároveň si uvědomujeme, že by bylo hrubou nespravedlností podceňovat záslužnost ediční i populární spisovatelské práce nešťastného V. Stacha, který za tuhé germanisace vydával pilně české duchovní písně pro lid i vzdělavatelské populární knihy (hlavně roku 1791 Život Pána Ježíše pro děti). Po této stránce i tento desorientovaný a josefinismem pokřivený kněžský vlastenec instinktivně tíhl na správné koleje (nedálo-li se tak alespoň z části z ohledů jiných, o nichž bude zmínka v dalším).

*

Při té příležitosti nelze nevzpomenouti — byť jen stručně — prostonárodních náboženských knih, jež šířily se po moravském venkově z Olomouce za éry jesuitské.

Mnoho takových knih, jimiž čelilo se odnárodňování venkovského lidu, vydáváno bylo v Olomouci hned po příchodu jesuitů.

Vzpomenouti dlužno zvlášť publikační prostonárodní činnosti českého jesuity *Václava Šturma* (narozen 1533), který působil jako profesor theologie a kazatel nejen v Praze a Litomyšli, nýbrž i v Olomouci a tam též zemřel 27. dubna 1601. Od 80. let 16. století vydával prostonárodní obrany proti Bratřím (hlavní „Srovnání víry a učení Bratří starších, kteří sebe sami zákona Kristova, a jiní je Waldenskými a Boleslavskými, jinak Pikharty jmenují" 1582). Ač byl Šturm v polemice s Bratřími neúnavný, přece nepřeháněl. Vážil si povždy mravní čistoty Bratří a měl pro ně i slova chvály; jen víru jejich vyvracel, chtěje jim dokázati lepší pravdu. Byl upřímný a nadšený Čech. Přiznával se otevřeně, „že jazyku německému se nikdy neučil a jemu nerozuměl".

Vedle Šturma byl podobně činný jesuita *Vojtěch Šebastián Scipio* čili

1 Viz Životopis Tom. Procházky. Sepsal B. M. Kulda, Brno 1863; František Dědek, kněz družiny Sušilovy, str. 12; Jan Halouzka, Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě, Vlast r. 1907, str. 413.

2 Běží o poměry před rokem 1847, které se nelišily podle Kuldy od poměrů počátkem 19. století. „Po odpoledních službách Božích všichni jsme doma zasedli a obyčejně otec sám čítával nám ze „Života Krista Pána" neb z knihy „Životů svatých"." Ve vzpomínkách Kuldových u Halouzky na uvedeném místě, str. 413.

Berlička z Chmelče, rodák plzeňský (narozen 1565). Působil v koleji pražské a olomoucké. V Olomouci vydal „Rozmlouvání sv. Řehoře o životech a zázracích svatých" roku 1602, pak proti bratrskému spisu Adama Klementa (O manželství kněžském 1615) pojednání „Bezženství kněžské" 1617. Roku 1611 vydal „Kancionál katolický". Před tím roku 1601 vydal v Olomouci „Kancionál, t. j. sebrání zpěvů pobožných" *Jan Rozeplut ze Švarcenpachu*, probošt augustiniánský ve Šternberku a pak u Všech svatých v Olomouci. Po něm pak kněz *Jiřík Hlohovský*, jenž z rozkazu kard. Dietrichsteina sebral a ustavil dvě sbírky písní „Písně katolické k výročním slavnostem" v Olomouci 1622 a „Písně křesťanské, též písně a modlitby pocestných" v Olomouci 1622.

Kancionál Berličkův znovu vydal jesuita *Matěj Václav Šteyr* roku 1687. Týž získal si velikých zásluh o pravidelné vydávání českých knih. S matkou svou Marií založil Šteyr roku 1669 *Dědictví Svato-Václavské*, jímž položeny základy k trvalé ediční akci českých spisů a prostonárodní literatury náboženské. Jistina Dědictví činila v 18. století 16.000 zlatých. Z ročních příjmů tiskly se bible, kancionály, životopisy svatých, spisy katechetické a mravoučné, které se mezi lid zdarma rozdávaly, aneb levně prodávaly. Když byl jesuitský řád roku 1773 zrušen, odevzdána jistina Dědictví c. k. úřadu komornímu. Arcibiskup Příchovský prosadil roku 1776, že z jedné polovice úroků rozdávány byly chudým žákům české školní knihy náboženské, z druhé pak duchovní české knihy lidu. Od roku 1785 však plynula část úroků do normálního knihoskladu a druhou část používala arcibiskupská konsistoř pražská na vydání Písma sv. a k zakupování náboženských knih, které hlavně o visitacích rozdávány mezi lid.[3]

Od 17. století vydávali jesuité olomoučtí hojně hagiografických a poutních spisů, které se šířily mezi lid. V Olomouci vycházelo takových knížek množství o sv. Kopečku, Dubu, Hostýně, Vranově, Tuřanech, Křtinách, Sloupu a Mikulově. I slavný vlastenec *Bohuslav Balbín* (1621 až 1688), jenž studoval v Olomouci a pobyl tu krátký čas také jako učitel na jesuitském gymnasiu, byl v tom ohledu literárně činný. Vedle své obrovské činnosti dějepisecké věnoval se i drobné práci populární a vydal v Olomouci roku 1658 spis o Panně Marii Tuřanské, pak 3 monografie mariánské o Vartě, Tuřanech a Sv. Hoře, jakož i životopis sv. Jana Nepomuckého. Velká byla též literatura o moravském mučedníku Janu Sarkandru, o jehož blahořečení už tehdy horlivě se jednalo. Čelné místo v ní má olomoucký jesuita *Josef Dalbert*, jenž roku 1721 vydal v Olomouci spisy o Janu Sarkandrovi a Janu Nepomuckém, který pak

3 Posléz na zákrok ordinariátu pražského 12. května 1859 vydáno nařízení ministerstva kultu, jímž jistiny Dědictví sv. Václava byly účelu svému navráceny.

prohlášen byl svatým roku 1729. Po vzoru jesuitském zúčastnili se prostonárodního duchovního spisování i kněží jiní, hlavně *Jiří Žalkovský ze Žalkovic*, kněz protivínský, který psal o umučení Jana Sarkandra (1689). O úctě sv. Cyrila a Metoděje psal hradišťský premonstrát *Bohumír Václav Stirzenwager*, jenž o slovanských věrozvěstech vydal v Olomouci roku 1675 pojednání latinské a pak také české „Putowanj náboţné k sw. Cyryllowi a Strachotowi".

Z českých katechismů zasluhuje zvláštní zmínky katechismus Kanisiův „Katechysmus katolickey předně w Francouzkém a Latinském Gazyku wydaný ... Nyní v Czesstině uwedený" (v Olomouci 1726).[4]

Českých takových spisků náboženských vycházel tehdy v Olomouci za éry jesuitské slušný počet, jak lze se přesvědčiti v seznamech tisků z olomouckých tiskáren ve studijní knihovně olomoucké.[5]

*

Zajímavo, že i za osvícenské éry hlavně v době tereziánských reforem dostalo se lidu našemu vzdělávacích spisů obsahu náboženského. Dálo se tak však více ze zájmů státních.

Marie Terezie starala se, aby v českém lidu neupadalo katolictví a aby potřebnými knihami náboženskými čelilo se náboženskému hnutí akatolickému, které ohlašovalo se zvláště po selském povstání roku

4 To byla arci jen literární činnost prostonárodní vedle obsáhlé činnosti v literatuře theologické, k níž v těchto kapitolách nepřihlížíme. (Pojednává o ní Pelzl v „Böhmische, mährische und schlesiche Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten", Prag 1786.) Také pomíjíme činnosti jesuitské v oblíbeném oboru dějepisném. (Mezi dějepisce koleje olomoucké na prvním místě stojí největší jesuitský historik Jan Schmidl, rodák olomoucký (1693—1762), vedle něho Jiří Plachý, bratranec známého obhájce Prahy proti Švédům, jenž v Olomouci vyučoval 5 let, pak Jiří Cruger, dále jesuita František Žalkovský rytíř z Žalkovic, Ignác Popp (1697—1765), jenž spisoval i školní dějepisné učebnice, pak známý dějepisec Frant. Pubička, autor nedokončeného díla „Geschichte Böhmens".) Zmíniti dlužno jen ještě jesuitský spis původu olomouckého o české řeči, J a n a D r a c h o v s k é h o „Grammatica Boemica in V libros divisa" (v Olomouci 1660).

5 Mnoho těchto knih bylo zničeno po zrušení klášterů moravských, hlavně smutnou zásluhou bibliotekáře lyceální knihovny J a n a A l o i s e H a n k e h o z H a n k e n s t e i n a (1751—1806), jinak horlivého zastánce řeči a literatury české, ale vypjatého josefinisty. Hanke třídil knihy zrušených klášterů a vybíral takové, jež by měly cenu pro lyc. knihovnu. Z 31 zrušených klášterů moravských shledal na 73.000 knih ve více než 100.000 svazcích. Z toho vyloučil Hanke celé d v ě t ř e t i n y jako brak („Wust") a prodal je Židovi Josefu Kremsiererovi v Prostějově, jenž platil paušálně za cent 1 zl. 30 kr. Hanke cítil později potřebu omlouvati své jednání. Tvrdil, že to byly samé „knížky asketické, nechutné legendy, polemické hádky a knížky protivných moralistů". Doležil poukazuje, že zničeno tu trestuhodně mnoho cenných knih (na uv. m. str. 199).

1775, na Moravě pak zejména za protestantského ruchu roku 1777. *Obávala se nového husitismu.* Proto na účet státu nebo na vlastní náklad císařovnin posílány a rozdávány českému lidu české knihy náboženské: kancionály, katechismy, náboženské knihy vzdělávací a p. Arcibiskupu olomouckému nařízeno, aby potřebné knihy, pokud nebyly ještě vydány, dal bez odkladu přeložiti do češtiny. Normální škola dostala rozkaz, aby dávala pořizovati překlady vhodných cizích knih, zejména Muratoriho (o pravé pobožnosti křesťanské), Straucha (katechetická rozjímání), Steinigera (Rozmluvy mezi venkovským farářem a sedlákem) a jiné.

Běželo o ohrožené zájmy státní, ale nebylo to pro nás bez užitku. Hlavně se mnoho získalo za této situace v oboru překladu Písma svatého.

Marie Terezie, chtíc chrániti katolický venkovský lid před protestantskými biblemi, nařídila knihtiskárně normální školy v Praze, aby se postarala o laciné vydání Písma svatého jak po německu, tak po česku. Na její podnět pověřil touto prací dva vynikající kněžské odborníky ve studiích biblických i znamenité na tu dobu znatele české řeči, učené pavlány *V. Fort. Durycha* (1735—1802) a *Fr. F. Procházku* (1749 až 1809). Roku 1778 byl nákladem normální školy vydán jejich překlad Nového zákona po česku. Průběhem dvou let objevilo se již dílo celé s názvem „Biblí česká, to jest celé Svaté Písmo, Starého i Nového zákona, podle starého obecného Latinského, od sv. Římské katolické Církve potvrzeného a užívaného Přeložení, opět s obzvláštní pilností přehlédnuté, ponapravené a znovu vydané L. P. 1780." Císařovna zakoupila a rozdala lidu tisíc exemplářů.

O důkladnosti a hodnotě tohoto překladu svědčí chvála kritického Dobrovského: „Mámeť u vydání tomto knihu klasickou, kterouž by Čechové slušně spravovati se měli." Když bible byla rozebrána, uloženo F. Procházkovi, aby pořídil vydání nové. Procházka dal se opětovně se vší pílí do práce a roku 1804 vydal Nový zákon z řečtiny výtečně přeložený a bedlivě vyložený.[6]

Po Durychovi a Procházkovi zasloužil se v tom ohledu hlavně náš Polášek, který vydal též Písmo sv. Nového zákona „pro lid obecný vysvětlené".

Z dalších zasluhuje zmínky vlastenecký kněz *Fr. Novotný z Lůže*, který roku 1810 vydal překlad „Písma svatého nové úmluvy evangelium aneb blažené zvěstování od sv. Matouše". K překladu pořízenému z řeckého textu přiložil „rozličné čtení spůsoby".

Jak Poláška, tak Novotného překonal později náš *Sušil*.

*

6 Böhm. u. mähr. Litteratur auf das Jahr 1780, str. 187 a n.

O četbu náboženskou pilně se kněží starali. Dobrovský zaznamenává (Mag. II. 145), že v semináři moravském po několik let překládaly se do němčiny i do češtiny nejlepší spisy vzdělavatelské.

*

I Josef II. při všem svém germanisačním úsilí vydal některé české knihy náboženské pro lid. Učinil tak však z čistě utilitaristických pohnutek státních a záměrně, aby mezi lidem *nenápadně propagoval náboženské osvícenství*. Běželo mu o to, aby i do modlitebních knih lidových a do zpěvníků pronikl osvícenský duch, nebo správněji, aby vytlačen byl z nich „starý duch zatemňující". I knihou modlitební mělo se přispěti „všeobecné osvětě", jak se praví ve dvorním dekretu z 22. ledna 1783. Proto se uvazují za Josefa II. ve skládání modliteb lidé tak extrémně liberální a osvícenští racionalisté, jako byl známý voltairián na pražské universitě J. S. Seibt. (Vysvětluje se tím též, jak se octl mezi nimi i náš Stach.)[7]

PROFESOR JAN BABOR

Vedle Poláška nejvýznamnějším zjevem mezi profesory na theologickém studiu olomouckém koncem 18. století je *Jan Babor*.[8]

Narodil se 9. března 1762 v Radomišli na Práchensku v Čechách. Otec jeho, chudý pekař, záhy zemřel a sedmiletého hocha ujali se příbuzní v Krumlově, kteří ho vyučili v němčině a posílali na místní jesuitské gymnasium. Studia filosofická konal v Pasově, načež 1779 vstoupil do benediktinského řádu v Seitenstetten v Dolních Rakousích. Mimořádným nadáním upozornil na sebe opata Rixnera, který jej poslal na theologická studia na universitu vídeňskou 1783. Studia absolvoval

7 Jinak za Josefa II. v důsledku jeho tendencí osvícenských vydáváno bylo veškerému lidu pod žezlem habsburským (tedy i českému) v mateřském jazyku hojně brožurek a letáků s poučením o praktickém hospodaření, o opatřeních zdravotních, o výhodách hospodářských. Tak roku 1773 zasláno vládou guberniu českému 347 kusů poučení o umění babickém od víd. profesora Kranze (do češtiny přel. Jos. Zlobický). R. 1782 nařízeno českému guberniu, aby dalo pořídit překlad knihy o dobytčích nemocech od prof. Wollsteina. Překlad pořídil prof. Ruth („Připamatování strany neduhů dobytka v Rakousích, jakož i nějaké jednání proti zabíjení dobytka v času neduhů, od J. Boh. Wollšteina, z německého jazyka do českého přeložená skrze Hynka Rutha") v Praze 1783. Na rozkaz c. k. zem. řízení moravského vydán roku 1797 český překlad podobného spisu Wollsteinova „Kniha o pádech a nakažlivých nemocech hovězího, ovčího a svinského dobytka pro hospodáře" a j. V témž duchu psali i někteří naši osvícenci. Tak i náš olomoucký Monse. — 8 Czikann na u. m. str. 45.

s tak vynikajícím prospěchem, že už roku 1786 ustanoven za prefekta a repetitora v církevní historii, hebrejské řeči a hermeneutice. Věnoval se dále studiím, vystoupil z řádu a propuštěn byv z budějovické diecése, přijat byl do arcidiecése olomoucké a vysvěcen na kněze 1787. Vynikající vědeckou zdatnost projevil prvním svým spisem o proroctví Jakubově, takže roku 1789 bez konkursu jmenován profesorem Starého a Nového zákona na theologickém studiu olomouckém, kdež také promován za doktora theologie. Mimo obvyklé přednášky vysvětloval každou neděli a svátek bohoslovcům Vulgatu. Pilně vědecky pracoval (napsal též pro posluchače příručku hermeneutiky). Od roku 1794 suploval též dogmatiku. Přílišnými námahami se vyčerpal a roku 1798 odešel z lycea, byv jmenován farářem ve Šternberku.

Od roku 1804 suploval jako děkan šternberský biblické nauky na lyceu. Roku 1810 jmenován farářem v Olšanech. Od r. 1818 do r. 1833 zastával funkci direktora theologického studia. Zemřel v Olšanech 20. listopadu 1846.

Babor byl vynikajícím — neobyčejně váženým — profesorem, nevšední, přímo polyhistorické erudice. Pamětník jeho Tomáš Bečák věnuje mu v Časopisu katol. duchovenstva roku 1847 vřelou nekrologickou vzpomínku,[9] v níž píše, že hluboká byla jeho „známost we wšech takměř odwětwích wěd a nauk, zwláště ale známost dějin člowěčenstwa a mluwnictwí, nebo mimo swau mateřskau řeč w několika nářečích, německau a latinskau, znalť i řeckau, w nížto takowau měl zběhlost, že nejslawnější klassiky řecké w originálu, zwláště zimním časem u wysokém ještě stáří čítával; hlubokau známost měl w hebrejském, chaldeyském, syrském a arabském, kterauž poslední řeč, an se za jeho študowání weřejně nepřednášela, wedením tehdejšího dworního tlumočníka a rady w záležitostech wýchodních p. Joehnischa, sobě osobil. Mluwil také wýborně wlasky, francauzsky, anglicky, hollandsky a špaňhelsky. Z tohoje zdroje rozsáhlé učenosti swé wážíwal Bábor obratně poklady swých bádání a zkušeností a ochotně sdělowal každému, an po nich prahnul, a kolikrát w příležitosti takowé ústa swá otewřel, pautal k sobě rozum a srdce poslauchačů swých w té míře, že mu tito swé wážnosti a lásky odepříti nemohli, při tom ale wždy zachowal osobnau hodnost bez kněžské pýchy a wysokomyslnosti, což úctu k němu jen zwýšilo . . ."

Zvláštních zásluh si získal, že při svém věhlasu a veliké autoritě u posluchačů, účinně čelil theologickému necírkevnímu racionalismu.

9 Wzpomínka na Jana Bábora, doktora bohosloví, někdy weřejného professora wýchodních řečí a biblického studium na wysokých školách Holomauckých, kníž. arc. rady a kons. assessora, emer. c. k. direktora theologického studium na Moravě, školního dozorce, děkana a faráře v Olšanech od Tomáše Bečáka, exposity w Kyselowicích, w arcidiecési Holomaucké IV. str. 775.

Bečák píše: „Ač w osudných a církwi nepřízniwých časích síly ducha swého wywinoval, předce praudem strastného nákazu zachwácen nebyl, nýbrž na stanowišti swém jak w oboru wědeckém, tak na poli církewním co statný bojownik pro wšeobecné dobro církwe setrwal, odrážeje smužile hanebné autoky zlomyslných. Co statný strážce Sionský také wšecky wýjewy bedlivým pozorowal okem, rázností ducha swého osloňowal a jich wplyw na wšeobecné dobro okazowal . . ."

Jak na katedře, tak v duchovní správě horlil pro obnovu církevního smýšlení. „Ani leskot důstojností, nimiž ozdoben byl, aniž sláwa, jíž sobě w oboru wědeckém prácemi svými získal, slepila jej, aby nenahlížel, jak důležité powinnosti jej co pastýře duchowního k jich wíží stádci, zwláště za oněch strastiplných časů, kdežto ničemný, wšeliký církewní žiwot rušící racionalismus, jak we škole, tak v kázaních swé záhubné rozsíwal símě, čímž wšecka wážnost zákona Božího klesati musila . . . Bylať to tedy swatá powinnost pro každého pastýře wěrného, aby tomuto, jak církevní swobodě, tak občanskému spolku záhubau hrozícímu praudu, zmužilým krokem w austrety se postawil, což za oněch církwi nepřízniwých časů jistě nemalá úloha byla . . ."

Jako farář horlivě učil ve škole a zvlášť úspěšně byl činný na kazatelně. Obnovil chrám šternberský (pořídil pět oltářů a kazatelnu); v Babicích opravil sešlý filiální kostel a v Těšíkově postavil místo tamní kaple filiální svatyni. Ve Šternberku rozšířil ústav pro chudé. Za epidemie v letech 1805—1806 a 1809 s obětavou horlivostí věnoval se nemocným, až i sám epidemií byl stižen. Při tom pracoval dále vědecky. Stejně horlivě pracoval v Olšanech.

Tiskem vydal:

1. Kritische Untersuchung, ob die sogenannte Weissagung Jakobs von Messias handle. Ohne Druckort und Anonym 1789.
2. Der Ursprung, Fortgang und Schicksale der Excommunication und des Interdicts unter den Christen. Wien 1791.
3. Allgemeine Einleitung in die Schriften des alten Testamentes zu den Vorlesungen entworfen. Wien 1794.
4. Alterthümer der Hebräer. Wien 1794.
5. Über die Abstammung der Deutschen. Ein Nachtrag zu Schmidts Geschichte der Deutschen. Wien 1798.

Tři tisky tří slavnostních řečí. Olmütz 1799; Olmütz 1801; Olmütz 1804.

6. Übersetzung des neuen Testamentes mit erklärenden Anmerkungen, zum Gebrauche der Religionslehrer und der Prediger. 3 Teile. Wien 1805.
7. Über die philosophische Historiographie der neuesten Zeit, oder über den Priesterorden des alten Ägyptens. Olmütz 1818.
8. Wohltätige Leitungen der göttlichen Vorsehung bei ganze Welttheile erschütternden Kriegen. Brünn 1826.
9. Kurze Betrachtungen über die Kirche, Offenbarung, das Gebet und einige andere Gegenstände der gegenwärtigen Zeit. Brünn 1831.

V posledním spisu vyvrací racionalistické názory Krugovy v jeho

praktické filosofii náboženství. Zajímavo, že navrhuje „k základu budaucích lepších časů" zřízení nižších seminářů podle norem tridentského sněmu.

Ač psal německy, byl milovníkem mateřského jazyka. Horlivě česky katechisoval a hlavně kázal. (Podle svědectví Bečákova kázal česky a německy i v německém Šternberku.) Že i v ohledu národním působil na dorost kněžský, svědčí vřelá, vlastenecky prodchnutá báseň, kterou Bečák k nekrologu jeho připojuje.

— — —
Aj, zas chlauba, národe, ti klesla,
tajnau střelau smrti raněna,
statná podpora ti opět zkřehla,
muž pro wlast a církew zaslaužilý.
— — —
Přistuptež sem, množství walné žáků,
jichžto hlawy zdobí šediny,
přistupte sem a do hlubiny
swých zde žalných upírejte zraků.
— — —
Kdo swůj národ k světlu, k sláwě hledí wést,
pomníkem mu wěčným celý národ jest.[10]

NÁŠ DOROST KNĚŽSKÝ KONCEM 18. A POČÁTKEM 19. STOLETÍ

S obdivnou úctou dlužno vzhlížeti ke generacím kněžským, jež u nás odolávaly dobovým proudům náboženského racionalismu a necírkevních zásad v érách josefínského ducha na theologických učilištích i ve státním zákonodárství.

Stejně jako bylo leptáno kněžstvo naše vnitřně necírkevními ideami, ohrožováno bylo i národně za tuhé germanisace, kdy vyrůstalo v německých školách a na kněžství se připravovalo i po éře Josefa II. v ústavech i fakultách oficiálně německých.

I když se poněkud zlepšily poměry po době, která neměla daleko od formálního rozkolu, jak těžce se probíjeli kněží — jako synové uhněteného, ale mocně probouzejícího se národa — k zdravé činorodé synthesi svého duchovního poslání i svého češství.

Jaká to odolnost podivuhodná, která čelila tolikým útlakům i vnitř-

10 Stručný životopis Baborův uvádí Joh. Jak. H. Czikann, Die lebenden Schriftsteller Mährens, str. 23—28. (Lit. jeho dílo neuvádí však úplně.) Životopisné údaje se seznamem spisů v Aktech fakulty (Acta Facultis theologicae in Universitate Caes. Reg. Franciscea Olomucii ab anno 1830. Album omnium Facultatis Sodalium).

ním infekcím, odolnost, která zachránila nezměrně duchovních statků utištěnému lidu...

Dnes nás nevýslovně dojímá, když čteme ve starých reminiscencích kněžských vlastimilů blízkých oněm generacím slova, která nám hořce reprodukují tíhu krutého zápolení, v němž kněžská generace, vyrostlá a odchovaná v německém a josefinském ovzduší, čelila tolikým útlakům.

Je to celkem dnes zapomenutá první apologie, jíž hájí generace kněžská vychovaná kněžími-buditeli zásluhy kněžských křisitelů národa z konce 18. a počátku 19. století „proti soupeřům a odpovědníkům našim, kteří národnost českou chtějíce zakvasiti protestantismem, hlásají, že Čechům v obnoveném nějakém husitství kyne život".

Tato obranná kapitola v „Časopisu katol. duchovenstva" roku 1866[1] má svou dobrou patinu a dýše ryzostí lásky k Církvi i k vlasti. Ukazuje, jak generace kněžská, odkojená kněžskými buditeli, hleděla na počátky obrozenské práce kněžské a vystihuje vzácně nejeden duchovní moment naší regenerace národní, jenž chybí v našich studiích literárněhistorických.

„Národnosti české, opuštěné od povolaných strážců, ochránců a vůdců, bylo tu podstupovati boj s odpornicí a sokyní, jež předčila silou a mocí propůjčovanou od císaře (Josefa II.) a množenou uchvácejícím působením nastalé módy. Násilí, kteréž se dělo vůčihledě, obláčeno rouchem lidumilectví a slibného pokroku. Mdloba, přirozeně spojená s povstáním po dlouhém neduhu a smrtelné omráčenosti, propůjčovala pak se hrobníkům hotovým závadnou národnost českou vložiti do rakve a zahrabati do země... A v pravdě zajisté za onoho času nebylo hrubě mnoho synů českých, kteříž cítili, co hrozí Čechům: ti ale, kteříž viděli a cítili, bezděky sami dávali najevo, že jim smrtelný mráz probíhá kosti a národnosti že hrozí katastrofa osudnější, než byla kterákoli jiná za věků minulých.

Zatím i strašlivá ta doba přešla, mraky přeletěly a prorokování o konečném úmoru národnosti české, vypočítávaném až na léta, selhalo a národnost na smrt odsouzená žije i rozkvétá s takovou silou, že lze již důvěrně pohlížeti do budoucnosti.

A čí je to hlavně zásluhou, že obzvláště za poslední josefinské katastrofy česká národnost nevzala za své? — Kdo má oči k vidění, bezděky a vděčně uznati musí, že v příčině té patrně viděti lze prst Boží a zachování, vzkříšení, oživnutí, rozkvétání a mohutnění národnosti naší, že jest „věc od Hospodina".

Neníť zajisté pochybno, a nesluší si toho tajiti, kterak z dopuštění Božího — a to nikoli bez veliké, těžké viny — padli otcové — nad hrobem octla se národnost naše. Avšak jevila-li se za dnů úpadku našeho spravedlnost Páně, kteréž třeba se kořiti, bylať to patrná milost Boží, jež zázračným takořka způsobem rozvázala vazby našich jazyků a národnost naši probudila i vyvolává k novému životu. Běda, kdybychom si chtěli tajiti aneb dokonce způsobem jistých lidí nevděčně popírati milostivou onu činnost Boží v dějinách národního života našeho. Takovou měrou odhazovali bychom sami klíč k rozřešení vážných tajemství o našich národních úlohách; uhasínali bychom svici, bez níž nelze leč tápati ve tmách; ano, my bychom se tudíž na bezcestí vychylovali z vykázané dráhy, jíž nám upravil Bůh k lepší žádoucí budoucnosti. Nechať tedy utěšený pohled na netušený druhdy rozkvět národního života našeho druží se vezdy a všude s pocitem živé vděčnosti k Bohu, z jehož milosti ovšem i my Čechové, jakož jsme národem křesťanským v Církvi, nepřestali jsme býti též národem živým v člověčenstvu.

Již ale vzdávajíce Bohu díky za dotčenou příčinou, nesmíme zapomínati, že cožkoli Bůh činí pro lidi, nečiní toho bez lidí.

A kdo jsou ti lidé, kteříž v příčině podivného zachování a oživení národnosti naší stali se předními spoludělníky a nástroji Páně?

Odpovídá na to historie dotvrzujíc, že dotčenými nástroji Páně byli obzvláště — kněží, jelikož zaujali přední místa mezi obranci potlačeného jazyka, mezi buditeli národního vědomí, mezi vzdělavateli řeči a literatury, mezi pěstiteli a ušlechťovateli českého lidu.

...Obzvláštní váhu klademe na to, což byli kněží v těžké potřebě učinili na obranu jazyka našeho... Jazyk národní není sice jedinou, ovšem ale jest první známkou jisté národnosti... „Národy nehasnou, pokud jazyk žije." Pravda-li to, pak ovšem podobaly se smrtícím ranám na českou národnost všeliké ty dekrety, které vyhošťovaly český jazyk ze škol, z úřadů, z veřejného života... Vznikalať o to i v Čechách mezi stavy nevole, avšak co víme, nebylo tehdáž v panstvě českém mužů různých, kteří by byli směli vyjeviti císaři, v čem nešetří práv českého království. Co divu tedy, že za onoho věku, vyjmem-li statečnou přímluvu šlechetného generála Kinského, neozval se ani jediný hlas z kruhů české šlechty na obranu českého jazyka! Zatím ale i za Josefa II. řeč naše česká nezůstala bez obrany. Slovutný M. Pelzl vydal spis latinský v dotčené příčině. — A byl řečený spis dílem Pelzlovým? Nikoli! Pověstnou tu knihu Apologia linguae bohemicae sepsal vřelý své vlasti milovník — Bohuslav Balbín, jesuita. K tomuto uveřejněnému kněžskému hlasu na obranu jazyka českého přidružil nesmrtelný náš Josef Dobrovský vážné slovo, kterým dne 25. září 1791 veřejně ve velké síni koleje Karlovy nově korunovaného krále Leopolda II. žádal za ochranu řeči české proti neslušnostem a násilí, jež byly v obyčej vešly podle rozkazův a vládní soustavy Josefa II. A Dobrovský nebyl posledním českého jazyka obráncem. Byloť zajisté podobných apologetův i apologií potřebí, jelikož germanisační soustava Josefa II. udržela se po celých 70 let, vydávajíc ovoce, na něž lidumil a křesťan nemohl hledět jinak než s žalostí..." (Obšírně pak poukazuje se na kněžské obránce české řeči, o nichž bude řeč v kapitolách dalších.)

„Jakož vidíme kněze katolické na přední řadě mezi obránci řeči naší české: rovněž tak vynikají katoličtí kněží mezi buditeli národního vědomí. — Národní uvědomělost předpokládá známost dějin — osudův a života, jimiž sobě národ pojistil jméno ve vzácném kruhu znamenitých a zasloužilých národův. Že do počtu takových národů patří tolikéž i Čechové, o to netřeba již ani s protivníky se svářiti. Národ, z jehož lůna vyšli apoštolé, kteříž honositi se může mučedníky a má své vyznavače mezi světci a světicemi Páně; národ, jenž neveliký na počet přetrval věky na stanovisku, vykázaném jemu Prozřetelností a dovedl za rozhodných dob platné služby prokázati lidstvu, takový národ jest — světodějným národem. A kdo budil takové vědomí v srdcích českého lidu? Kdo hleděl zachovati paměť dávných a slavných dějin českých? Kdo snažil se oživovati a rozšiřovati známost dotčených dějin, aby se vědělo v Čechách, čím byli Čechové? Neupírajíce zásluh v dotčeném ohledu nikomu, nadějem se vzájemné spravedlnosti, díme-li, že ovšem i o to plat-

1 Česká národnost a kněžstvo katolické (V. Št.), str. 49—66.

né zásluhy má — kněžstvo. Pominouce mlčením dávné letopisce naše Kosmasa s pokračovateli; nebudem ukazovati ani na Dalimila, ani na Hájka z Libočan, jehož Kronika česká mimo všeliké vady své až do nejnovějších časův byla knihou oblíbenou českého lidu, ani na Balbína jesuitu a Bechovského křižovníka, z nichž onen latinsky a tento česky během XVII. věku Čechům vykládal dějiny české: co zde připomenouti náleží, mát podnes hluboký svůj význam a podivnou jakousi mocí usvětilo národní vědomí v srdcích českého lidu. Netěžko uhodnouti, nač tu bijeme. Jestiť to posvátná úcta k sv. Václavu, kterýž co „dědic", co „vévoda české země", jakž byl za živa ne jinak od věků již ve slávě nebeské, podle zbožné víry jest ochráncem a zástupcem lidu svého.

S touto úctou sv. Václava sdružilo se a srostlo vědomí národní českého lidu i za těch nejžalostnějších časův 17. a 18. století. A kdo učil český lid zpívati „Svatý Václave, vévodo české země, nedej zahynouti nám ni budoucím"? — Byli to kněží katoličtí, kteří krom toho i na kázáních i ve knihách, vydávaných uvádějíce lid český na cesty pravdy katolické, vykládali a vypisovali život sv. Václava „k potěšení slavného národa a k zvelebení jazyka českého". — Že pak i svatořečením blahoslaveného světce Jana z Nepomuku národní vědomí u lidu českého nemálo získalo, jest najevě. Oblíbené výroční poutě k posvátným hrobům nejstaršího dědice a nejmladšího patrona českého rozněcovaly a oživovaly netoliko náboženský cit, nýbrž i temně jakési národní vědomí v srdcích milého lidu našeho.

Tisíce navštěvovali chrám s předrahými hroby našich sv. patronův, s náhrobky našich králův a s tolikerými upomínkami na dávnou velikost a slávu české země. Před chrámem a ve chrámě z tisícerých těchto srdcí rozezvučela se velebná píseň svatováclavská „Nedej zahynouti nám ni budoucím"; i prostydlým duším musely probleskovati životné jiskry svatých pocitův, a lid zbožný oslavuje sv. vévodu svého a dědice: v hlubinách útroby své cítil se i vyznával, že jest lidem — českým.

Avšak, poukazujíce na zásluhy, jež má duchovenstvo české v kole buditelů národního vědomí českého, nedotkli jsme se dosud jedné věci v ohledu tom velice významném. Jak samo sebou najevě, máme tu na zřeteli obzvláště poslední věky a časy hrozící záhubou českému jménu. Za takých časův třeba bylo temnému citu národnímu poskytovati obživné potravy a historickou vědou upodstatniti vše, což patří k národnímu vědomí a životu. I kdo medle dobyl si předních zásluh v dotčeném oboru?

Nahlédněm do letopisův druhé polovice minulého věku a shledáme, že jsou to bez mála sami — kněží. Umímeť vděčně ceniti zásluhy Pelzlovy v oboru českého dějepisu: ale víme též, kdož byli předchůdci a vůdci, rádci a pomocníky jeho v řečeném oboru. Předchůdci a tovaryši těmito byli kněží Dobner, Voigt, Dobrovský, Durych, Procházka. Díla výtečných těchto badatelů nevycházela sice na světlo v českém jazyku: avšak nemálo působily ku prospěchu národnosti české. Vedle účelův vědeckých patrně čeleno tomu, aby vzdělanci, poznávajíce slavnou minulost českou, neodcizovali se národnosti své. Netřeba doličovati, že to nemalou bylo službou. Rovněž tak samo sebou jest na jevě, kterak působila za svého času díla: Procházkův „De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius", Voigtovy „Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler", Balbínova „Bohemia docta", vydaná Ungarem, Dobrovského „Geschichte der böhmischen und mährischen Literatur" a „Scriptores rerum bohemicarum", Durychova „Bibliotheca slavica", Cornovovy „Spisy o českých dějinách", Dlabačův „Lexikon böhmischer Künstler" a t. p. Takovými spisy obracen zřetel na české stanovisko, jež synové českého národa zaujali na závodišti s výtečnými duchy jiných národů: co divu, že tudy přičiněním našeho kněžstva i mezi vzdělanci budilo se vědomí národnosti české?

Ještě připomeňme si básníky, kteří zvučným varytem uchváceli srdce, probouzejíce v něm pocity národní... Nejsou-li na první řadě již na konci minulého a počátkem tohoto věku kněží: Stach, Puchmajer, Vojt. Nejedlý a Marek?

Nová doba literatury české počíná 1774 a Jungmann ve své historii dovedl ji až do roku 1846. Během těchto 72 objevilo se na roli českého písemnictví asi 950 dělníkův, mezi nimiž ovšem také nejedni, kteří toliko s prvními pokusy vytasili se po časopisech. Již ale mezi dotčenými 950 spisovateli kolik medle jest kněží katolických? Napočítali jsme jich 339 v každém téměř oboru lidského vědění a literárního snažení.

Jeť známo, jak osudnou dobou v životě národa našeho bylo posledních 25 let minulého věku. A kolik mnedle mužů v osudné té době dostavilo se do díla na roli písemnické? Lehko je sečteme, byliť to: Durych, Procházka a Krameryus, ke kterýmž družili se Dobrovský, Pelzl, Stach, bratří Thamové, Tomsa. — Jak samo sebou zjevno, již v tomto kruhu mezi 9 byli 4 kněží a nepochybíme, díme-li, že ze srdcí prvních dvou rozcházel se hlavně duch, jenž dal podnět k nové literatuře české. Durych tichou, jemnou a dojímavou duší svou získal slovanské vědě Dobrovského a Procházka, vydavatel první, ať tak dím, české bibliotéky, stal se neviditelným vůdcem nevelkého hloučku jinochův, kteří položili zárodek básnické literatury. A kdo stál v čele mladičké té školy prvních básníků českých? Bohoslovec a později kněz Puchmajer, jemuž kněží: Vojt. Nejedlý a Rantovský (Rantenkranc) bratrsky pomáhali.

A nejen počtem, nébrž i skutečným, platným literatury české obohacováním skvějí se jména kněží v letopisech našeho písemnictva. Otcem dějepisné kritiky a české mluvovědy je nesmrtelný Dobrovský. Vydra podal matematiku, Sedláček první vědeckou knihu o měřictví a přírodnictví, Marek Ant. sepsal logiku a metafysiku, Hyna dušesloví, Smetana obohatil netoliko prvním rozsáhlým dílem o všeobecném dějepisu, nýbrž i prvým spisem vědeckým o astronomii a fysice. — I nebyla-li první „Dobrověda" v jazyku českém dílem kněze Klácela? A podobně i v jiných oborech. Kněz Ziegler založil první časopis pedagogický „Přítel mládeže", kněz Vlček přeložil Iliadu, kněz Liška Odysseu. Uznávajíce vděčně zásluhy, jež má Čelakovský a Erben o sebrání národních písní českých, nemáme-li práva žádati, aby náležitě oceněna byla výtečná sbírka národních písní moravských, jakouž nás obdařil slovutný kněz Frant. Sušil?

Že pak sbírkami národních písní zavadili jsme o květnici poesie české: směle se tážeme, zdaliž i na té stránce mezi novějšími pěvci českými čestné místo nesluší kněžím?"

*

Obrana staré kněžské generace buditelské je velmi stručná a celkem kusá ve výčtu kněžských pracovníků v jednotlivých oborech písemnictví. Snadno bylo by lze ji zevrubně doplniti. Přesahovalo by to však rámec těchto kapitol, v nichž přihlíženo k poměrům moravským respektive olomouckým.

*

Na Moravě postupoval probuzenský proces mnohem pozvolněji než v Čechách, ježto byly tu nepříznivější okolnosti.

Než i tu dorost kněžský nepodléhá tlaku germanisace a přes všechnu nepřízeň situace rodí se z něho kněžská generace, v níž odpor proti poněmčování jeví se nejodolnějším a pro národní probuzení moravského lidu nejpožehnanějším.

Ač bohoslovec na studiích a za let přípravy na kněžství jen poskrovnu českých zvuků slyšel, přece když přišel jako mladý kněz do duchovní správy, namnoze pílil dohoniti, čeho byl dříve začasté bez vlastní viny zanedbal. I když státně činnost jeho národní byla spoutávána, často usilovně hleděl zachytiti zbytky národnosti naší v krajích napolo poněmčených a účinně vzpíral se vtírající se cizotě do kraje i do duše lidu.

Pro správné posouzení poměrů, v nichž bohoslovec moravský vyrůstal v době pojosefinské, chybí nám zpravidla životnější vhled do skutečné situace.

Naše představy o tlaku a tíze poměrů tehdejší doby na školách i v německých vzdělávacích a vychovávacích ústavech kněžských, jsou často příliš mdlé a herbářovitě suché. Nesprávně tudíž posuzujeme mnohé s nynějšího hlediska.

Dlužno evokovat si životněji několik výhledů do dobové situace v ohledu národním z vroucích reminiscencí kněžských vlastimilů, kteří tíhu poměrů na sobě sami zakusili.

Jaký bolestný obraz odnárodňujících škol skýtá nám vypravování Kuldovo ve vzpomínkách Halouzkových. (Běží o poměry před rokem 1847, jež byly podstatně tytéž jako počátkem 18. století.)[2]

Tehdejší lid měl za to, že německá řeč je dětem největší potřebou, že by nemohly bez ní protlouci se světem. Byl to zbytek neblahého josefinismu, kterýž dvojím proudem valil se také na Moravu: odnáboženšťoval a odnárodňoval. Zázrakem stalo se, že povšechné smýšlení zbožného lidu našeho přece ušetřeno bylo a že tu a tam i vzdělanec některý odnárodnění ušel.

Škola v druhém oddělení prvé třídy a ve druhé třídě byla německá, třebas žáci byli všeci Čechové.

V nižším oddělení první třídy vyučoval kněz katechismu a pan preceptor ostatním předmětům česky. V druhém oddělení první třídy už se počalo vyučovat německy.

„Byla to hnusná nespravedlnost — píše Kulda — a hříšné trýznění učitelův i žáků. Kdyby rodiče tenkrátní, až na malé výjimky lidé zbožní, bedliví posluchačové slova Božího na kázání a na křesťanském cvičení výhradně českém, a zhusta i pilní čtenářové Písma svatého, zvláště evangelií a životů svatých — nebyli pečovali doma o náboženské vychování svých dítek, většina obyvatelstva českých měst na Moravě byla by spustla na záhubu svou i svého národa...

Aby se na odnárodněné škole docílilo nějakých výsledků, činilo se, co se mohlo. Českého slova nesměli žáci ve druhé třídě pronésti; ba ani mimo školu nesměl druh ke druhu svým jazykem promluviti, sice musil nositi veliký hrnec ze školy domů a z domu do školy, pokud se neprovinil jiný, jemuž mohl hrnec odevzdati...

Kdykoliv na roztomilé školství vzpomínám, vždycky jde po mně mráz a zimnice pokouší se o mne — praví Kulda — a pokračuje: Kterakého ovoce vydávala škola tak zpotvořená? Řeči německé nenaučil se v ní nikdo a v jazyku svém mateřském nemohl se nikdo zdokonaliti, ježto soustavně se zanedbával... Škola odnárodněná propouštěla děti s prázdnými lebkami a s vychladlým srdcem.

Jedenkrát byla při takové zkoušce německé přítomna matka a neudržíc se plakala, řkouc: „Čemu se ty naše milé děti učí! Já tomu ani za mák nerozumím!" Já jako student litoval jsem dobré matky té a těšil jsem ji slovy upřímnými: „Neplačte proto, vždyť tomu ty děti také nerozumějí!"

Před r. 1840 byla v Ivančicích gen. visitace a zkouška po sv. biřmování. Antonín Gindl, nábožný, vpravdě svatý biskup brněnský, učenec na slovo vzatý, svědomitý Němec, kterýž hned se učil jazyku českému, nebral zkoušky školní na lehkou váhu. Zbožný kněz a spisovatel český Tomáš Procházka katechisoval. Po zkoušce tázal se ho biskup: „Jsou Ivančice městem německým?" — „Nikoliv, Excellenci, mimo Židy a několik měšťanů neumí zde nikdo německy mluviti!" — „Pozoroval jsem, že děti nerozumějí tomu, co odříkávají." — „Oh, ovšem že nerozumějí." — „Toť strašná věc! Ode dneška budete katechismu učiti a evangelia v sobotu vykládati výhradně česky. Co se týká ostatních předmětů, o tom nemohu již dnes rozhodovati."

Z domova posíláni byli naši žáci do měst na přípravné školy ke studiu gymnasiálnímu. Jak i tu barbarsky postaráno bylo o mládež českou! Vždy budeme naříkati do těch neblahých dob, kdy tolik nadaných a schopných synků moravských odřeklo se studií, ježto neuměli německy a proto nemohli ve studiích prospívati. A těch několik, jimž dopřáno bylo v cizáckých učírnách se mučiti a vystudovati, jak snadno se odcizovalo svému národu.

„Žáden, kdo toho nezkusil, nedovede sobě představiti, kterak moravskému žáku, přijde-li do německých škol, učení toto jest obtížné, ano tak obtížné, že by nad prospěchem svým zoufal."[3]

Školy gymnasijní, tehdy úplně německé, byly — píše Kulda — ústavy germanisačními. Krom katechety, a to jen mimo školu, nepromluvil žáden z profesorů se studenty česky. Samozřejmo, že na takových školách se mládež mateřštině jen odcizovala. Hned při zápisu do škol gymnasiálních na to brán zřetel, zda ovládá kandidát jakž takž jazyk německý.

Byla to — praví Kulda[4] — nejkřiklavější nespravedlnost proti národu našemu, jehož synové neměli na Moravě a ve Slezsku středních škol českých, a tak musili mladá svá leta tráviti násilným a nepřirozeným upěchováním němčiny.

Cit národní hluboce dřímal v duších poněmčovaných studentů. Šťastným byl student, kterýž měl mimo školu příležitost poučiti se a národní vědomí své vzkřísiti. Tak tomu nebylo na př. u Fr. Dědka, pozdějšího vlasteneckého

2 Viz Jan Halouzka, Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě, Vlast, roč. 24. (1907—1908), str. 193, 355, 412, 548, 642, 717, 817, 916, 1028, 1100.

3 František Dědek, kněz družiny Sušilovy, str. 12. (U Halouzky na u. m. str. 360.) — 4 Životopis Tom. Procházky. Sepsal B. M. Kulda. V Brně 1863.

kněze družiny Sušilovy. (Gymnasijní studia konal 1834—1840.) „Osmnáctiletý mladík, od šestého roku na učení, nevěděl jsem ani, kterému národu přináležím. Nevěděl jsem o jsoucnosti Slovanů — osmdesát milionů duší počítavších. Kořív se tehdejší módě, stavěl jsem němčinu nade všecko — drmolil jsem moravštinu až hrůza poslouchat, až i matka má zhrozila se, pravíc: „Ale copak jsi už moravsky načisto zapomenul?" — Mluvil jsem svou mateřštinou hůře, nežli nynější odrodilci, a to ne naschvál, ale protože jsem lépe neuměl. Vždyť jsem za studií neslyšel ani slova moravského. Neviděl jsem v tom arciť hanby, ale spíše čest a pokrok. Domníval jsem se, že se tím dělím od lidu sprostého a že přináležím lepší a vzdělanější třídě... Domníval jsem se, že řeč česká žádného výrazu a vzdělání schopna není, nýbrž že jest jen ošklivým zbytkem z dávných hloupých časů a že každý vzdělanec hledí se této skvrny zbaviti; že jen lid surový mluví dosud moravsky."

Bylo to ostatně tehdy v módě ztotožňovat vzdělanost s němčinou. I mnozí rodiče, vidouce, že česká řeč k ničemu není a že Moravan bez znalosti němčiny ani ve studiích nemůže prospívati, že se ani písařem, ba ani kaprálem na vojně státi nemůže, své řeči si málo vážili. Bylo nebezpečí, že náš národ zakrní. Špatným příkladem předcházela tehdejší inteligence, po níž se prostý lid opičil. Odnárodnění synové matek našich — praví Kulda — stali se úhlavními nepřáteli národa našeho. Jen ten, kdo poučen byl dobrým, uvědomělým přítelem, obyčejně knězem, jen ten byl zachráněn národu. V tom také vidím ani zdáním neoceněnou kulturní činnost kněžstva katolického, že za dob, kdy rodiče vháněli děti své do spárů vrahů naší národní existence a inteligence naše stála v řadách nám nepřátelských — kněz vytrval věren svému národu a nestyděl se veřejně hlásiti se k němu a tím také plnil velikou vlasteneckou misii, že studenty z bludů, cizáctvem jim vštípených, vyváděl a zaváděl do stádce ohroženého, ale dobře chráněného. Kněžstvo naše vzbudilo nám neohrožené zastánce mateřštiny a práv, národu patřících. A tuto pravdu přibíjím na věčnou paměť: že ti studenti tehdejších dob, kteří vzdalovali se kněze, odcizili se i národu. Zpravidla každý student, který se nestal bohoslovcem, svému národu se odcizil."[5]

NA LYCEÁLNÍM THEOL. UČENÍ OLOMOUCKÉM DO OBNOVY UNIVERSITY 1827

Lyceum josefinské v Olomouci potrvalo 45 let.

Theologickému studiu ani v prvních třech desítiletích 19. století valně se nedařilo.

Ústavy theologické v zemích rakouských nevymkly se za éry pojosefínské z područí státního.

Duch josefinský udržoval se i za císaře Františka I. v rakouském byrokratismu dále. Jen nejhorší výstřelky jeho byly odstraněny.

Ústavy theologické hlavně lycea byly ústavy státními, jichž úkolem bylo vzdělávati státu vhodné kněžské státní úředníky.

Vláda jmenovala profesory, předpisovala učebnice a předměty učeb-

5 Kulda u Halouzky na u. m. str. 550.

né, ba osobovala si i právo vydávati předpisy stran vyučovací metody.[1]

Za tohoto sešněrování theologického studia spoután byl všecek rozvoj vědecké theologické práce.

Ani státní systém při obsazování profesur nebyl příznivý vědeckému rozkvětu, ježto byl určován čiře státními, leckdy i politickými zájmy.

Theologická studia za tohoto poručníkování státního nepovznášela se přes nesčetné předpisy z úpadku. Jediným účinkem předpisů a nařízení císařských bylo částečné rozmnožení posluchačů theologie, nikoli však pěstování pravé katolické vědy.

Neblahého liberálního dědictví z doby josefinské dlouho se studium theologické úplně nezbavilo.

V některých předmětech i na lyceu olomouckém zůstávaly předepsány staré josefinské příručky.

Církevní historii přednášel až do roku 1817 známý liberální profesor generálního semináře *Niering* podle josefinské příručky od *Dannenmayera* (latinsky).

Církevní právo přednášeno do roku 1810 podle extremně josefinské příručky *Pehemovy* laickým profesorem práv *Christofem von Passy*.

Po něm přednášel alumnům JUDr. Ignác *Beidtel*, zemský advokát a profesor římského práva, na právnické fakultě církevní právo podle příručky Rechbergerovy.

Tato nově zavedená a předepsaná rukověť nelišila se podstatně od knihy Pehemovy. Autor její, dr. Jiří Rechberger, biskupský kancléř v Linci, pokusil se na vyzvání četných přátel sestaviti množství zeměpanských nařízení v oboru církevního práva s platnými zákony církevního práva v jakýsi soulad. Chtěl tím čeliti zmatkům a nejistotám, v nichž duchovenstvo v praksi vězelo. Plán svůj uskutečnil a vydal roku 1807 příruční knihu rakouského práva církevního pod názvem: „Handbuch des österreichischen Kirchenrechtes" (Linz 1807). Pro theology vydal toto dílo latinsky pod názvem „Enchiridion Juris ecclesiastici Austriaci".

Podstatně držel se učebné knihy Pehemovy, vládou předepsané. Z císařských nařízení vybral ta, která se mu zdála důležitější, a spojil je v jedno s textem, který ve formě paragrafů byl podáván.

Z kanonického práva podržel jen to, *co ještě v Rakousku za platné se uznávalo*. Kde bylo nutno nějaké císařské nařízení ospravedlniti, připojil několik vysvětlivek. V knize zůstal v podstatě starý duch josefinský. Dílo došlo ihned pochvaly a když roku 1810 nový plán pro právnické studium byl zaveden, stala se Rechbergerova kniha rukovětí i pro theology.

1 Tak dvor. dekretem z 25. října 1810 nařízeno co nejdůrazněji, aby místo sporných pouze pouček byla probírána jak při všech zkouškách školních,

Spis Rechbergerův způsobil, že mezi duchovenstvem mizela znenáhla veškerá důkladnější známost *církevního práva*. Z Pehema alespoň alumnové slyšeli o mnohých požadavcích církevního práva, ač se tyto požadavky vyhlašovaly za usurpaci. Z Rechbergera toho neslyšeli. Nová rukověť pokládána rozumně správnou. Záhy se stala pravým právním evangeliem pro duchovní i laiky.

Duchovenstvo vidouc, že veškery úkony správy duchovní, až na některá žehnání, zeměpanskými nařízeními jsou dopodrobna určeny, navykalo si více než dříve pokládati se za jakousi třídu státních úředníků. Také konsistoře dbaly úzkostlivě o zachování všech forem byrokratických. Kdo v tom ohledu byl přesným a horlivým, býval četně vyznamenáván na újmu těch, kteří pravým směrem církevním v duchovní správě se řídili.

Studium kanonického práva leželo úplně ladem. Při biskupských kuriích marně bylo hledat dobré církevní kanonisty. Byli i biskupové, jichž veškera známost církevního práva z knihy Rechbergerovy byla čerpána. A při tom panovalo mínění, že církevní poměry rakouských států jsou výslednicí rozvážné moudrosti a zdravé umírněnosti, proti níž bylo by nemoudro co podnikat.

*

Tísnivé jařmo státní pociťováno v pozdějších letech tím tíživěji, čím hlasitější volání po větší svobodě Církve se ozývalo mimo země státu císařského. Též svatá Stolice opětovně naléhala na vídeňský kabinet, aby necírkevní nařízení byla omezena. Císař popřával papežským žádostem sluchu. Také Metternich ujišťoval, že jest ochoten uvolniti pouta státního absolutismu, svírající Církev a její instituce. Byly to však z největší části platonické sliby. Ve vládních kruzích zůstával starý systém. Bohužel, nejednou ani biskupové namnoze svým dřívějším postavením jako vládní duchovní referenti, státnímu poručníkování zvyklí, nedovedli se vždy povznést k energickému potírání josefinismu. Nepoznávali jednak velikosti nebezpečí, jednak neměli dosti odvahy a zmužilosti.[2] Proto jen zvolna a občas vydávána jednotlivá rozhodnutí Církvi příznivější, která však více připsati dlužno na vrub osobní blahovůle panovníkovy.[3]

semestrálních a veřejných, tak také především při slavných disputacích pouze doctrina plana a ius planum a vždy jen to bylo voleno, co prakticky je upotřebitelno a čím se dobrá věc Církve (!) a státu vpravdě podporuje. Toto nejvyšší nařízení muselo býti oznámeno všem profesorům theologie u vědomosti a podle dodatku ordinariátu k přesnému zachovávání. Ordinariát uložil při tom zároveň direktoru theologického studia, aby přísně bděl nad náležitým plněním tohoto nejvyššího nařízení. — 2 Brück, Geschichte der kath. Kirche in Deutschland. II. B. 1903, str. 139 a n. — 3 Samsour, dějiny alumnátu brněnského, str. 261.

Zvyk povyšovati na biskupský úřad obyčejně duchovní referenty při guberniích a dvorských místech byl dlouho vžitou módou. Biskupové takoví byli z větší části tuhými byrokraty, kteří pokládali rakouské zákonodárství za nejušlechtilejší výkvět práva církevního. V Římě potvrzovali neradi takové muže za biskupy. Řehoř XVI., kdykoli mu jmenování nového rakouského biskupa bylo oznámeno, říkával prý s bolestným povzdechem: „Iterum scriba!" Těžko bylo vždy tehdy co měniti, jelikož právo jmenovati biskupy příslušelo císaři.

Církev pohřešovala náležité svobody a životní síla její nemohla se tudíž zdárně vyvíjeti a uplatňovati.

Na učilištích rakouských panovalo z větší části smýšlení racionalistické a protestantské. Obzvláště dějezpyt, filologie, filosofie a vědy přírodní provanuty byly duchem protikřesťanským. Zhoubný vliv tohoto směru racionalistického jevil se i v knihách obsahu náboženského.

Církevní právo přednášeli alumnům profesoři laici, kteří byli často liberáli a libovali si v narážkách na ultramontanismus a „Römische Sätze". — O vychovatelství sestavil Milde (později smutně proslulý arcibiskup vídeňský z let osmačtyřicátých) „Lehrbuch der allgemeinen Erziehungskunde zum Gebrauche der öffentlichen Vorlesungen" (2 Teile, Wien 1811—1813). Vláda předepsala spis ten roku 1814 za školní knihu pro všechny ústavy a přednášky pedagogické. Kniha tato, která zůstala školní příručkou po 50 let, nespočívala na principech katolických, nýbrž racionalisticko-protestantských. V celé knize vyskytuje se jen jednou slovo „Bůh".[4]

I profesoři té doby zatíženi byli ještě tehdy značně ideologií osvícenství a těžko ji v sobě překonávali. Konali studia namnoze za vedení racionalisticko-osvícenských učitelů a vssáli nezřídka do sebe jejich liché ideje. Byli také dítkami své doby a byli strženi více méně dobovým proudem. Studovati nábožensky mělké spisy koryfců protestantismu a racionalismu bylo od éry josefinské značně vžitou módou. Teprve znenáhla vybavovala se v Rakousku theologie ze zhoubného vlivu plytké filosofie racionalisticko-pantheistické, která na theologických ústavech spočívala jako tíživý balvan. Proces ten postupoval při státním sešněrování theologického studia velmi pomalu. Jen ponenáhlu nastupovaly důkladnější spisy theologické, jejichž spisovatelé čerpali z ryzích děl velikých katolických theologů, místo zplanělých, mdlých, nevýrazných a necírkevních děl liberálních. Jen zvolna dařilo se vlivem svěžího regeneračního proudu od západu usilovnějším studiem svatých Otců a velikých učitelů katolických zdolávati dobovou infiltraci osvícensko-racionalistickou.

První dvě desítiletí 19. století na lyceálním theologickém studiu olo-

4 Viz Kryštůfek, Dějiny Církve katol. ve státech rak. uher., str. 458.

mouckém (po odchodu Poláškově) vykazují všecky znaky celkového tehdejšího úpadku. Naprosto nelze mluvit o nějakém rozkvětu. Chvála, kterou vzdává té době dr. J. Tittel v Zschokkeho „Theologische Studien",[5] je nekritickým dekorem, při němž rozhodovalo známé rakousko-patriotistické a shovívavě liberální hledisko.

Profesury obsazovány celkem nevalně.

Na závadu vědeckému rozkvětu byl tehdejší státní systém při obsazování, při němž sledovány cíle utilitaristicko-státní.

Pro pěstování ryzí katolické vědy bylo tehdy v nejlepších kruzích opravdového zájmu pramálo.

Vědecká kvalifikace i literární činnost profesorů (až na velmi řídké výjimky) nevymyká se tehdejšímu průměru. Občas je i podprůměrná. Teprve později se situace znenáhla zlepšuje.

V ohledu národním bylo tehdejší lyceální studium theologické *úplně německé* (jen v některých předmětech činěny ústupky latině). Profesoři, jmenovaní císařem, byli z největší části cizinci a Němci rodem i smýšlením. Někteří neuměli vůbec česky. Mizivým procentem zastoupeno ve sboru kněžstvo olomoucké arcidiecése, rovněž tak i živel český. Teprve po letech dvacátých nastává částečné zlepšení.

Než i přesto celkem zjišťujeme ve sboru profesorském až do obnovy university roku 1827 pouze 3 profesory Čechy, kteří byli česky literárně činni (Richtra, Feigerleho a Machu).

*

Poněvadž přes četná nařízení státní ústavy theologické se nikterak nepovznášely a mezi profesory nejevilo se dosti podnětné aktivity i chuti, zrušen roku 1815 rozdíl mezi platem světského a řeholního profesora a slíbeny zasloužilým a déle sloužícím profesorům osobní přídavky, jakož i vyhlídky na čestná místa (kanonikáty).[6] Theologickému úřadu učitelskému mělo se dostati tím více přitažlivosti a profesoři déle při něm udrženi.

Předtím roku 1811 podle nejvyššího nařízení přikázáno zříditi při každém lyceu adjunkta, jenž by zastával místo studijního prefekta neb korrepetitora v kněžském semináři a kursovnické čtení a přednášky o celé bibli chovancům alumnátu konal.

Další pobídkou a zároveň kontrolou, zda žáci i profesoři vše plní, co od nich stát očekává, bylo zřízení inspekcí a visitací, jimiž pověřen byl roku 1815 direktor theologického studia nad diecésními theologickými ústavy každé provincie.

Olomouckému direktoru studijnímu byl podřízen brněnský ústav

5 Geschichte der theol. Fakultät in Olmütz, str. 329.

6 Platy theol. profesorů na lyceu stanoveny r. 1805 na 800, 700 a 600 zl.

theologický. Direktor ústav visitoval a byl přítomen při zkouškách, o jejichž výsledku bylo mu podávati zprávu guberniu. Brněnský theologický ústav byl povinen své these, katalogy, zkušební akta a relace zasílati olomouckému direktorátu k prozkoumání a schválení, odtud pak guberniu.[7]

*

Na lyceálním studiu theologickém v Olomouci každý profesor měl týdně 9 hodin, profesor spojené morálky a pastorálky měl však 14 hodin. Pedagogika zavedena jako obligátní předmět pro posluchače II. ročníku roku 1814. Nauky hospodářské ponechány. Od roku 1817 byly však nezávazné. Nepraktické spojení morálky a pastorálky rozpojeno roku 1814 a pro každý obor ustanoven zvláštní profesor. Také biblikum starozákonní a novozákonní rozděleno.

K dosažení profesury bylo třeba konkursní zkoušky. Uprázdněnou stolici suplovali zpravidla profesoři jiných oborů.

Kandidáti profesur v Brně byli povinni podrobiti se konkursním zkouškám v Olomouci.

PROFESORSKÝ SBOR THEOLOGICKÉHO STUDIA DO ROKU 1827

Po Poláškovi přednášel dogmatiku a polemiku Ambrož Karel Czamler, doktor theologie, premonstrát býv. kláštera hradišťského. Nar. roku 1753 v Mikulově. Řádové sliby v klášteře premonstrátském na Hradisku složil 1771. Roku 1778 vysvěcen. Několik let byl kaplanem v Bohuňovicích a v Cholině (in Boniowitz, Chölein).[8] Roku 1799 jmenován provisorním profesorem hermeneutiky a východních dialektů a 28. června 1800 profesorem dogmatiky na lyceu. Přednášel latinsky podle příručky Klüpfelovy. Zastával též funkci představeného alumnů z vratislavské diecése. Roku 1806 stal se farářem na Sv. Kopečku.

Napsal: Historia scientificae Theologiae dogmaticae Viennae et Nicolsburgi 1806; Katholischer Unterricht in der Religion für junge Christen und Erwachsene anwendbar. Wien und Nikolsburg 1807.

Po jeho odchodu suploval dogmatiku a polemiku do roku 1806 Feld-Caplan Jan Kostecki. Byl to řecko-katolický kněz z diecése lvovské. Z archivních dokumentů fakulty dovídáme se o něm pouze, že podrobil se rigorosům na olomoucké fakultě a 27. dubna 1802 měl v aule veřejnou

7 Dozor zem. direktora olomouckého nad brněnským ústavem přestal až roku 1830. Téhož roku nařídil císař František I., že theol. ústavy diecésní, jež podřízeny jsou bezprostřednímu dozoru a řízení ordinariů, nemají odtud dále býti visitovány theologickými direktory, nýbrž že mají, podobně jako veřejné ústavy, všecka periodická podání v roce předkládati zemským úřadům a dvorní studijní komisi.

8 Tak u Czikanna, Die lebenden Schriftsteller Mährens, kde našel jsem o něm bližší údaje (str. 45).

disputaci a téhož dne promován na doktora theologie, jakož i zapsán do kollegia doktorů.

Hermeneutiku (Starého i Nového zákona) přednášel od roku 1798 po prof. Baborovi Tomáš Kestler (německy). Přes usilovné hledání nebylo lze zjistit jeho nacionale ani v dokumentech arcib. konsistoře ani v archivu fakulty. Ježto není veden v žádném katalogu kleru arcidiecése olomoucké, ani v úředních záznamech konsistorních, jistě nebyl naším diecesánem. Ze záznamů fakultních patrno, že byl světským knězem a promován byl na olomoucké fakultě na doktora theologie roku 1803, když už od roku 1798 byl lektorem studia biblického po Baborovi. Obdržel dispens od rigorosa z dogmatiky a polemiky, literatury biblické, jakož i od veřejné disputace, ježto byl už tehdy profesorem hermeneutiky. Promoce jeho i zápis do kollegia doktorů má datum 29. září 1803.

Po odchodu prof. Kestlera roku 1807 suploval hermeneutiku dřívější profesor J. Babor, tehdy farář ve Šternberku (ne však německy, nýbrž latinsky).

Nato obsazena stolice polským benediktinem Martinem Ignácem Alteggerem.

Narozen 9. března 1784 (Ottoburae). Ordinován v Krakově 14. března 1807. Byl doktorem theologie a kan. práva. Do Olomouce povolán byl z Krakova, kde byl profesorem hermeneutiky. Na lyc. studium olomoucké přišel asi roku 1813, kdy rozpojena byla hermeneutika starozákonní a novozákonní. (První záznam o něm roku 1813.) Neuměl vůbec česky. Podle záznamu v olomoucké konsistorní kněžské matrice ovládal němčinu, polštinu, řečtinu a orientální dialekty.

V Olomouci působil do roku 1825, kdy 16. května odešel jako pensista do nemocnice ve Vídni, kde zemřel 2. března 1828.

Na oddělenou stolici novozákonní povolán Tyrolák Josef Leopold Scheth. Nar. 1. března 1764 v Tesenbergu v Tyrolích. Studoval v Linci a Inšpruku. Ordinován byl roku 1792. Kaplanoval ve Feldkirchu, kdež byl nato 6 let profesorem řecké gramatiky a literatury. Roku 1801 jmenován profesorem orientálních jazyků a hermeneutiky Starého zákona na universitě v Inšpruku, načež povolán na oddělenou stolici Nového zákona na lyceum olomoucké. Česky neuměl. Kromě němčiny ovládal francouzštinu, angličtinu a italštinu. V Olomouci přednášel do roku 1818, kdy odešel jako kanovník do Brna. Byl nadšeným patriotem tyrolsko-rakouským. Osvědčil se hlavně za francouzské války roku 1805, kdy Tyroly odtrženy od Rakouska.

V odměnu za vynikající patriotistické zásluhy nabídnuta mu současně stolice v Krakově a v Olomouci. Scheth rozhodl se pro Olomouc, aby byl blíže své milované zemi tyrolské.

Tiskem vydal: Aufmunterungsrede an die akademischen Bürger, der Landwehr in eigenen Kompagnien beyzutreten. Olmütz 1808.[9]

Stolici dogmatiky a polemiky, kterou suploval do roku 1806 polní kaplan Jan Kostecki, supluje od téhož roku augustinián Florián Salesius Appel, který rok nato jmenován profesorem dogmatiky.

Narozen 29. ledna 1783 v Lukově u Chrudimi v Čechách. Gymnasium studoval v Litomyšli, filosofii ve Vídni. Roku 1800 vstoupil do řádu augustiniánského v Dukunburku v Dol. Rakousích (diecése svatohypolitská). Po noviciátě studoval theologii ve Vídni. Roku 1804 složil slavné sliby a roku 1806 vysvěcen byl na kněze. Téhož roku povolán byl za suplenta dogmatiky na lyceum do Olomouce a rok nato (1807) jmenován císařem Františkem I. profesorem téhož oboru. Roku 1809 promován byl v Olomouci na doktora theologie. Od roku 1810—1813 zastával funkci akademického kazatele při lyceu. Roku 1813 suploval též morálku a pastorálku. Téhož roku povolán za profesora dogmatiky na lyceu ve Št. Hradci, kdež přednášel dogmatiku do roku 1830. Byl též direktorem gymnasií ve Štyrsku a po odchodu s katedry zastával významné funkce řádové. (Dvakrát r. 1832 a 1843 byl administrátorem kanonie.) Zemřel 9. září 1846. Literárně nebyl příliš činný. Přispíval recensemi a některými články do Neue theol. Zeitschrift. Vydal několik slavnostních příležitostných kázání.

9 Životopisná data v Czikannově Die lebenden Schriftsteller Mährens, str. 135—137.

Spojená morálka a pastorálka dlouho neobsazena. (Suploval ji hlavně dřívější profesor Polášek jako farář dolanský.) Roku 1807 posléz obsazena Antonínem Frant. Aug. Mosigem, doktorem filosofie a theologie.

Mosig narodil se 17. ledna 1757 ve Wartenbergu v Čechách. Jako arcibiskupský fundatista studoval na jesuitském gymnasiu v Jičíně. Studia filosofická a theologická konal v Praze. Na kněze vysvěcen byl roku 1780, načež ustanoven kooperátorem a katechetou ve svém rodišti. Roku 1785 jmenován byl profesorem latinské gramatiky na gymnasiu v Litoměřicích, roku 1798 profesorem poetiky na gymnasiu v Plzni. Dvorním dekretem z 19. března 1807 udělena mu stolice morálky a pastolálky na lyceu olomouckém. Byl dosti literárně činný. Vydal:

Predigt von Nachahmung der Martyrer durch thätige Vaterlandsliebe. Prag 1779.

Die böhmische Krönungsfeyer. Prag 1792.

Übereinstimmung des kathol. Christenthums mit der Vernunft oder Entwurf einer allgemeinen pragmatischen christlichen Moral. Leipzig 1795.

Katholisches Volksgebetbuch nach dem Zeitbedürfnisse. Prag 1805.

Po něm suploval morálku roku 1814 a 1815 německý světský kněz Jan Biener, nar. 8. března 1787 ve Frankštátě u Šumperka, ordinovaný roku 1811 v Olomouci. Za suplenta morálky byl povolán jako kaplan rýmařovský.

Nato udělena stolice morálky Josefu Goldovi. Pocházel z Olomouce a byl rodem Němec. Narodil se roku 1787, ordinován byl 1810. Studia theologická konal ve Vídni. Od 26. října 1821 byl jako profesor suspendován. Stolice jeho suplována až do dne 15. července 1833, kdy byl trvale stolice zbaven a pensionován. (Zemřel 8. prosince 1869 v Charvátech u Olomouce.)

*

Aféra s prof. Goldem roku 1821 spadá do téže doby, kdy na brněnském theologickém ústavu zbaven byl profesury augustinián Filip Nediele, profesor Nového zákona, pro své liberálně protestantské výklady Písma sv.[10]

Fascikl o záležitosti prof. Golda v archivu theologické fakulty z roku 1821 skýtá přebohatý dokumentární materiál o nechutném incidentu, který prudce rozbouřil poměry na lyceu i v semináři. Neběželo o delikt, pro který za-

10 Prof. Nediele, jenž byl od roku 1807 profesorem obojího biblického studia a po zřízení druhé biblické stolice optoval stolici Nového zákona, od počátku zastával se názorů protestantských. Opětovně byl napomenut biskupem Stufflerem (zvlášť důrazně roku 1817). Napomenutí však nemělo účinku. Do záležitosti se vložily státní úřady. Císař František I. nejvyšším rozhodnutím ze dne 4. února 1821 vyslovil biskupu brněnskému zvláštní nelibost, že ponechává prof. Nediele v úřadu a uložil mu, aby proti němu rázně zakročil. Nato byl prof. Nediele výnosem ordinariátu ze dne 18. února 1821 formálně zbaven profesury.

kročeno bylo v Brně proti prof. Nedielemu, ačkoliv obviňování z racionalismu, naturalismu a jakobinismu vyskytuje se i v této aféře. Prof. Gold jeví se ve světle archivních dokumentů jako exaltovaný podivín vášnivého temperamentu až pathologického založení. Upomíná silně na Stacha. Svým stálým kverulantstvím a inkriminacemi, jimiž napadal ve svých přednáškách i v písemných udáních živé i mrtvé, rozbíjel jednotu ve sboru, ztrpčoval život kolegům a vnesl rozbouření i mezi posluchače, zvláště když několika posluchačům při zkouškách vepsal do katalogu vášnivé poznámky o jejich mravním chování. Když zemský direktor studia theologického Babor zakročil, došlo k prudkému incidentu a vleklému vyšetřování se strany státních úřadů. Z protokolů se dovídáme, že Gold měl zvlášť spadeno na seminární výchovu respektive na vicesuperiora dra Höchsmanna, jehož obviňoval, že při repetitoriích kazí bohoslovce naukami naturalistickými a pěstí v nich ducha odboje. Direktoriát naproti tomu dokumentárně vinil prof. Golda, že kazí rozum i srdce posluchačů ustavičným vášnivým spíláním a kritisováním, při němž nešetří ani státních i církevních úřadů a špiní pathologicky každého zasloužilého člověka (samého direktora Babora vinil ze zločinu proti státu, ježto direktorskou funkci zastává nedbale a laxně).

Posluchači jsou jeho nepřístojnostmi a ustavičným spíláním krajně roztrpčeni. Zvlášť je pohoršuje svými prazvláštními výklady 6. přikázání, když se pak někteří — právě pilnější — jeho žáci ozvou, prohlašuje je za „naturalistische Jakobiner, beseelt vom Insurrectionsgeist", kteréhožto ducha v nich prý pěstí seminární výchova hlavně zásluhou „romantického" vicesuperiora Höchsmanna. Každému posluchači, který projeví nevoli, zřejmě se vášnivě mstí.

Když všechno domlouvání a napomínání nevedlo k cíli, byl prof. Gold po vleklém vyšetřování a zevrubném zjišťování oprávněnosti jeho inkriminací dočasně zbaven profesury (suspendován) 26. října 1821.

*

Stolici pastorálky po prof. Mosigovi obdržel roku 1814 expiarista T o m á š J o s e f P o v o n d r a.

Narodil se v Kroměříži roku 1786. Studia konal nejprve ve svém rodišti, pak vstoupil do řádu piaristů a učil na rozličných místech na Moravě a v Čechách. Vystoupiv z řádu, vysvěcen byl na kněze ve Vídni roku 1810. Dvě leta byl kaplanem v Pillichsdorfu, od roku 1812 profesorem theologie v Linci. Roku 1814 pověřen byl profesurou pastorálky na lyceu v Olomouci. Slynul odbornými vědomostmi. Mimo četné příspěvky do rozličných theologických časopisů vydal hodnotnou pastorálku Systema theologiae pastoralis (6 svazků) ve Vídni 1818—1819. Při pastorálce přednášel též v Olomouci pedagogiku.

Roku 1823 povolán byl do Vídně jako vládní rada a člen dvorní komise nad studiemi a ředitel filosofických studií. Roku 1828 stal se proboštem v Tridentu, kde zemřel 27. března 1832.

Profesor Povondra je prvním, který té doby nadprůměrněji vynikl ve svém oboru.

Ač byl rodem z Kroměříže a česky nepochybně dobře uměl, nezdá se, že by byl národně nějak uvědomělejším.[11]

Po něm svěřena stolice pastorálky sympatickému a úctyhodnému Moravanovi I g n á c i F e i g e r l e m u. Pocházel z Hané. Narodil se 7. dubna

11 Dva dopisy jeho, poslané z Tridentu starobrněnskému opatovi Nappovi, uveřejnil dr. Neumann v Acta et epistolae eruditorum Monasterii Ord. S. Aug. Vetero-Brunae Brno I., 1930, str. 21 a 24.

1795 na Biskupství u Náměště. Vychován byl v Náměšti, kde též navštěvoval národní školu a přiučoval se němčině a hudbě. Gymnasijní a filosofická studia konal v Olomouci, kdež také v letech 1812—1818 studoval theologii a byl alumnem arcibiskupského semináře. Po slavných prvotinách v Náměšti nastoupil kooperatorské místo ve Vejšovicích a pak v Kroměříži u Panny Marie. Po třech letech povolán byl na Frintaneum. Než byl však s rigorosy hotov, jmenován byl po Povondrovi roku 1823 profesorem pastorálky na lyceu v Olomouci. Po povýšení lycea na universitu roku 1827 byl prvním rektorem magnifikem. Roku 1828 složil druhé rigorosum a téhož roku jmenován byl profesorem pastorálky na universitě vídeňské. Tam na žádost celé bohoslovecké fakulty prohlášen bez dalších dvou rigoros roku 1838 doktorem theologie. Od roku 1831 byl dr. Feigerle dvorním kaplanem a od roku 1840 dvorním farářem. Spolu byl mu udělen indigenát uherský k opatství Panny Marie de Pargány. Roku 1847 byl rektorem magnifikem vídeňské university.

Získal si zvláštní důvěry císařovy. Prchal s ním z Vídně v bouřlivém roku 1848 do Tyrol a na Moravu, kdež byl přítomen památné abdikaci Ferdinanda ve prospěch Františka Josefa I.

Roku 1851 jmenován biskupem ve Sv. Hypolitě. Po biskupské konsekraci přijel navštívit své rodiště a byl náměšťskými krajany slavnostně uvítán. Biskup Feigerle byl velepastýřem podle Srdce Páně, mužem modlitby, dobročinnosti a houževnaté práce. Pracoval tak, že přátelé jeho z Vídně napomínali jej, aby se šetřil. V Kremži zřídil chlapecký seminář, první to v diecési. V obcování s lidem byl ušlechtile prostý a srdečný. Žil asketicky jednoduše a byl úplný abstinent, jinak nanejvýš pozorný k druhým. Náměšťští poutníci mariacelští často se u něho zastavovali a bývali vřele vítáni a pohoštěni.

Roku 1858 súčastnil se biskup Feigerle slavností sarkandrovských v Olomouci a kázal č e s k y na dómě. To už byl naposled na milované Moravě. Vykonal pout na Sv. Kopeček, navštívil naposled své rodiště i místa, kde působil, zašel pěšky z Bystřice na sv. Hostýn, o jehož kostelík jako vídeňský profesor horlivě se staral. Zemřel 27. září 1863 po poslední pouti do Říma, kde se velmi zajímal o podzemní vykopávky při hledání hrobu sv. Cyrila. Podle přání zbožného biskupa měl býti jeho rodný dům navždy v majetku katolického kněze. Při náměšťském kostele zřídil mešní nadaci i nadaci pro dva chudé. Jinak odkázal celé své jmění (10.000 zl.) své diecési (chlapeckému semináři). Vděční kněží a věřící diecése svatohypolitské věnovali roku 1888 svému milovanému biskupu pamětní desku, která je umístěna ve zdi náměšťského kostela.[12]

Česky napsal „Sedmnáctero kázání" (Hradec Králové 1832), latinsky: Život sv. Tomáše z Villanovy, sv. Tomáše Akvinského, sv. Augustina a j. (Viennae 1839).

Osamostatnělou k a t e c h e t i k u a m e t o d i k u od roku 1814 přednášel katecheta M a t o u š W i e s n e r, Olomučan, nar. 21. září 1786 (podle záznamů v matrice konsistorní: utraquista). Theologii studoval v Olomouci, kdež byl též roku 1808 vysvěcen na kněze. Nejprve byl výpomocným kooperátorem v Těšeticích, pak od roku 1809 kooperátorem u sv. Michala v Olomouci a od roku 1811 kaplanem u sv. Mořice, načež byl katechetou na hlavní škole. (Roku 1830 stal se farářem v Charvátech.)

Po prof. Appelovi povolán byl roku 1814 na stolici d o g m a t i k y vídeňský kněz F r a n t i š e k V i l é m S o n d e r m a n n, smutně proslulý svojí

12 Viz „Náměšť na Hané", Přerov 1925, „Náš domov", vzpomínka od A. Šuránka 1927 č. 9.

pozdější apostasií k protestantismu. Narodil se roku 1787 ve Vídni, kde též konal studia theologická. Roku 1810 vysvěcen na kněze. Necelá čtyři leta kaplanoval v diecési vídeňské, načež roku 1814 jmenován císařským dekretem profesorem dogmatiky na lyceu olomouckém, kde též roku 1817 promován byl doktorem theologie. Roku 1820 povolán byl na katedru církevní historie a kanonického práva v Solnohradě. Literární činnost jeho (několik článků) byla bezvýznamná. Ze Solnohradu povolán byl do Vídně, kde pověřen funkcí konsistorního kancléře a vyznamenán čestným kanonikátem svatoštěpánským. Roku 1825 jmenoval jej císař guberniálním radou a duchovním referentem v Inšpruku. Roku 1835 ucházel se úporně o uprázdněné místo dvorního rady v záležitostech církevních ve Vídni. Nedostav však toho místa, vzdal se příštího roku všech funkcí a odejel do Berlína, kde odpadl k lutheránům. Zemřel jako protestantský pastor roku 1854.[13]

Stolici církevních dějin po stařičkém Nieringovi dostal roku 1817 rovněž Vídeňák Antonín Klein. Narodil se roku 1788 ve Vídni. Po dokončení studií theologických v arcibiskupském semináři vídeňském byl roku 1811 vysvěcen na kněze. Po šestileté činnosti v duchovní správě, hlavně ve Vídni, jmenován byl roku 1817 profesorem církevní historie na lyceu olomuckém. Roku 1820 promován doktorem theologie. Roku 1821 suploval dogmatiku. Po čtyřleté činnosti v Olomouci přeložen roku 1822 jako profesor církevních dějin na lyceu ve Štyrském Hradci. Roku 1833 stal se metropolitním kanovníkem ve Vídni. Zemřel 9. dubna 1867. Vydal: Historiae Eccl. christianae a nativitate Salvatoris usque ad obitum Pii VII. Pont. M. II. Tom. Graecii 1827, Geschichte des Christentums in Österreich. Wien 1840-42.

Po Sondermannovi stal se profesorem dogmatiky Tomáš Christ. Nar. 8. prosince 1791 ve Svitavách na Moravě. Gymnasijní studia konal v Litomyšli a v Třebové, filosofická v Olomouci, theologická (1810—1813) ve Vídni. Byv vysvěcen na kněze roku 1814, ustanoven byl kooperátorem v Uh. Hradišti. Roku 1817 poslán na ústav sv. Augustina (Frintaneum) do Vídně, kde složil theol. rigorosa kromě biblického. Dne 10. března 1821 jmenoval jej císař profesorem dogmatiky na lyceu olomouckém. Roku 1824 byl rektorem lycea. Složiv roku 1829 poslední biblické rigorosum a byv dispensován císařem od předepsané veřejné disputace, 14. listopadu 1830 promován doktorem theologie. Hned nato zastával po tři leta funkci děkana theol. fakulty. Roku 1833 ustanoven provisorním direktorem theol. studia na universitě olomoucké. Roku 1834 obdržel katedru dogmatiky na universitě vídeňské. Roku 1841 stal se metr. kanovníkem u sv. Štěpána a resignoval na profesuru. Zemřel ve vysokém věku jako kněz-jubilár 2. prosince 1870.

Stolici církevní historie po Kleinovi obdržel Engelbert Eligius Richter. Narozen 1. prosince 1796 v Königsbergae ve Slezsku. Gymnasium studoval v Příboře a v Opavě, filosofii v Olomouci, theologii ve Vídni. Ordinován roku 1819, kaplanoval 5 a půl roku v Opavě, načež roku 1825 jmenoval jej císař profesorem církevních dějin na lyceu olomouckém. Byl to první profesor církevních dějin národně uvědomělý. Roku 1831 promován byl doktorem theologie. Na rok 1832 zvolen byl rektorem. (Podal žádost na císaře, aby bylo dovoleno ze studijního fondu pořídit rektorský řetěz s císařskou korunou a osmiúhlým křížem s podobiznou císařovou.) Roku 1834

13 Dr. Aug. Neumann uveřejnil v Acta et epistolae eruditorum (na u. m. str. 9, 10) dopis Sondermannův Cyr. Nappovi, prof. Nového zákona v Brně (pozdějšímu opatu starobrněnskému), z Olomouce 9. května 1819. Sondermann se přimlouvá za bohoslovce Kollera, který nařkl Nappa z racionalismu a naturalismu.

ustanoven prov. direktorem theol. studia při universitě olomoucké. Roku 1835 presentován byl arcibiskupem Chotkem na faru v Modřicích v brněnské diecési. (Téhož roku 10. listopadu resignoval na profesuru.) Zemřel jako farář v Šatavě 3. prosince 1866.

Vydal: Die christ. kathol. Religion der mächtigste Schutzgeist der Staaten und Throne. Olmütz 1833. 2. Aufgabe Grätz 1835. Disertace o jáhnech (Časopis pro katol. duchovenstvo; sedmý roční běh, svaz. II.). Die Geschichte eine Schule der Weisheit und Tugend. Wien 1839. Zweite Sammlung. Wien 1839. Goldgrube, gezogen aus allen Kirchenvätern u. berühmten älteren Kirchenschreibern. Wien 1852. Byl přispívatelem do „Časopisu pro katol. duchovenstvo" a do „Neue theol. Zeitschrift".

Biblická stolice starozákonní obsazena roku 1825 národně uvědomělým, ušlechtilým knězem moravským Janem Machou. Narodil se 16. prosince 1798 v Mor. Ostravě z měšťanské rodiny. Otec slul Vincenc a matka Veronika. Nadaného a zbožného hocha oblíbil si příkladně horlivý a pro nevšední vzdělání obecně vážený kaplan ostravský Leopold Radda a soukromně jej vzdělával.[14] Na jeho přání poslán byl rodiči na gymnasium opavské, které s výborným prospěchem roku 1815 absolvoval. Na filosofických a theologických studiích v Olomouci patřil k nejlepším žákům. Na kněze vysvěcen byl 27. prosince 1821. Primice slavil v Mor. Ostravě 12. ledna 1822. Pro vynikající vlohy vyhlédnut byl už jako bohoslovec za profesora Starého zákona. Hned po vysvěcení bylo mu přikázáno, aby se připravoval pro profesuru studiem východních jazyků. Za tím účelem poslán též za kooperatora k věhlasnému biblistovi a direktoru theol. studia dru Janu Baborovi, faráři v Olšanech. Rok nato poslal jej kardinál arcikníže Rudolf na Frintaneum do Vídně. Nepobyl tam však dlouho. Jedva složil rigorosa z biblika a dogmatiky, vyzván byl k veřejné zkoušce pro uprázdněnou profesuru biblických studií St. zákona na lyceu olomouckém a stolici tuto též dvor. dekretem ze dne 25. listopadu 1825 obdržel. Mladý, sedmadvacetiletý profesor věnoval se učitelskému úřadu s velkou obětavostí. Podrobiv se zbývajícím dvěma rigorosům, promován byl 7. dubna 1831 na doktora theologie. Od r. 1830 zastával funkci představeného theologů vratislavských, kteří studovali v Olomouci. Roku 1834—35 byl děkanem theol. fakulty, roku 1835—36 rektorem university (byv první ozdoben rektorským řetězem, který věnoval universitě císař František I.). Roku 1836 stal se seniorem profesorů theol. fakulty. Od roku 1838 byl dvakráte zatímním direktorem. V ohledu národním zasloužil se tím, že od roku 1838 mimo své veřejné přednášky vyučoval theology češtině „obětowawsewnaší arcidiecésiupastýřském působenjnaneywýš zapotřebnau řeč moravskau theologům wšech čtyr roků docelanezištně třikrát w týhodni přednášeti, kteraužto řeč co swau mateřskau nad giné miloval, ačkoliw i gazyku polskému, wlaskému, anglickému a francauzskému výborně rozuměl".

Obětavá činnost jeho byla uznávána církevními nadřízenými. Již roku 1827 jmenoval jej arcikníže kard. Rudolf kons. radou, roku 1830 stal se assessorem bis. vikariátu ve Slezsku, roku 1842 jmenoval jej arcibiskup Sommerau Beeckh duchovním radou a assessorem arcib. konsistoře.

Jeho žák na theol. fakultě (i na obecné škole olšanské) Tomáš Bečák svědčí,[15] že prof. Macha byl posluchači obdivován nejen pro svou učenost a lásku

14 Stal se později farářem v Hulíně a tam zemřel na choleru jako oběť pastýřské horlivosti roku 1836.

15 V nekrologu v Čas. kat. duchovenstva roku 1846 I. str. 189—195.

k českému jazyku, ale i pro vzácnou ušlechtilost, dobrotu srdce, hlavně však pro svou hlubokou zbožnost a „všeznámou pokoru".

Zemřel předčasně v 47. roce svého věku, zachvácen byv zánětem mozku, 5. listopadu 1845.

Jak byl v semináři milován patrno z toho, že rakev jeho vystavena byla v seminární kapli a odtud po vykonané pobožnosti 7. listopadu k 5. hodině večerní od alumnů k hrobu nesena v slavném průvodu, který vedl direktor theol. studia, světicí biskup Rudolf, svob. pán z Thysebaertu. Pohřbu súčastnila se celá universita. Za podzimního večera „při hořících fakuljch" s pláčem loučili se bohoslovci se svým milovaným učitelem.

Napsal pouze k praktickým účelům svých posluchačů Commentarios in libros V. T. et Chrestomathias linguarum orientalium.

Bohatou odbornou knihovnu, kterou si s velikým nákladem pořídil, odkázal knihovně universitní, ostatní své knihy daroval bohoslovcům IV. ročníku.[16]

Stolici biblického studia novozákonního dostal roku 1827 augustinián Frant. Kristián Wieser. Nar. 30. prosince 1800 v Brně,[17] kde též konal studia filosofická a absolvoval první ročník theologie. Roku 1821 vstoupil do augustiniánského řádu na Starém Brně. Dokončiv theol. studia a složiv slavné sliby, byl roku 1825 vysvěcen na kněze. Roku 1826 poslán na Frintaneum do Vídně a rok nato 27. října 1827 jmenován cís. dekretem profesorem bibl. studia novozákonního na universitě olomoucké. Od roku 1830 až do roku 1832 byl akademickým kazatelem. Dne 6. srpna roku 1832 promován byl doktorem theologie. Na rok 1840 zvolen rektorem. Působil na theol. fakultě 39 let jako profesor Nového zákona. Roku 1852 přednášel též pedagogiku. Roku 1856 se sekularisoval. Zastával četné funkce církevní a vyznamenán byl mimo jiné čestným kanonikátem brněnským. Dne 7. června 1866 resignoval na stolici a odešel do pense. Téhož roku však 14. listopadu zemřel, byv raněn mrtvicí. Celkem měl přes 1600 posluchačů. Uveřejnil: Vertheidigung des gebührenden Ansehens und des wahren Sinnes einer Stelle im Tridentiner Dekrete: De editione et usu sacrorum librorum gegen irrthümliche Meinungen. Pletz Zeitschrift, Jahrg. X, Heft 5., 6. „Über die Zeit der Einsetzung des k. Abendmahles." Ibid. Jahrg. 1838, H. 4. u. 5. Beiträge zur bibl. Auslegungswissenschaft, Ibid. Jahrg. 1840, H. 1.

V OLOMOUCKÉM SEMINÁŘI ZA SUPERIORÁTU FRANT. BENISCHE 1813—1837

Po smrti prvního představeného Kašpara Sommera jmenován byl superiorem semináře 20. prosince 1813 dosavadní vicesuperior *František Benisch.* Stejně jako předchůdce ustanoven byl farářem u svatého Michala (24. ledna 1814), byv současně jmenován konsistorním assessorem. Správy semináře se ujal u věku 47 let (působiv předtím v semináři 11 let jako druhý představený). Superiorem byl 25 let. Věnoval tedy 36 let výchově kněžského dorostu, až na počátku školního roku 1837

16 I v „Moravii" č. 137 (15. listopadu 1845) věnoval mu nekrolog dr. Wieser. (Vřelá vzpomínka též v Kath. Blätter aus Tirol č. 50 z 15. prosince 1845.)

17 Z německé rodiny, z níž pocházeli pověstní němečtí starostové brněnští.

až 1838 jako zestárlý a úplně osleplý kmet vzdal se funkce superiorské i farářského úřadu (roku 1838) a uchýlil se v Olomouci do ústraní, v němž žil ještě v trudech a útrapách své choroby 16 let, stále duchem spojen se svým milovaným seminářem — jak praví kronika seminární — ustavičně se modle za drahý dorost kněžský.[1] Podle svědectví kroniky seminární byl to vzácný kněz a otcovský pedagog, který právem zván byl po celé arcidiecési „otcem kleru".

Údobí superiorátu Benischova tvoří důležitou éru, do níž zasáhl regenerační proud zdravého církevního smýšlení po éře josefinské i probouzejícího se národního uvědomení. Za superiorátu Benischova likvidováno bylo asi úplně u nás ve výchově seminární neblahé duchovní dědictví éry josefinské. V období Benischově objevují se též v semináři první *böhmische Sprachübungen* a ožívá raný vlastenecký ruch mezi alumny. Do téhož období spadají počátky soukromé „Slovanské" knihovny bohoslovecké.

Seminář byl arci tehdy ještě úplně německý. Superior Benisch byl též rodem Němec,[2] ale jak se dovídáme z nekrologu jeho v brněnském „Hlasu jednoty katolické",[3] ač byl rodilý Němec, přece byv vychován v generálním semináři pod Dobrovským, patřil *mezi první podporovatele a přátele českého písemnictví na Moravě.* Když byla zavedena v semináři cvičení v češtině, byl seminárním *učitelem jazyka českého.*

Spojení funkce superiorské s úřadem faráře u svatého Michala jistě nebylo příliš na prospěch výchovy bohoslovecké, ale bylo to možné za malého počtu alumnů.

Z tabel zasílaných guberniu „über Fortgang in Studien und sittliches Betragen deren in dem Ollmützer Fürsterzbischöfl. Seminario befindlichen Zöglingen"[4] od roku 1801 do roku 1830, dovídáme se o tomto stavu alumnů:

Roku 1801 — 64 (18 brněnských); roku 1802 — 64 (18 brněnských); roku 1803 — 64 (17 brněnských); roku 1804 — 63 (13 brněnských); roku 1805 — 60 (18 brněnských); roku 1806 — 60 (18 brněnských); roku 1807 — 59 (18 brněnských); roku 1808 — 40 (brněnští odešli do Brna);[5] roku 1809 — 40; roku 1810 — 28; roku 1811 — 29; roku 1812

1 „... Noch jetzt, obwohl ganz blind, gleich einem Moyses seine Hände fortwährend erhoben hält, für Seminar und Diecese, von deren Clerus er mit dem Apostel sagen konnte: ... „nam in Christo Jesu — ego vos genui". (1. Cor. 4, 15.)

2 Zajímavo však, že v matrice konsistorní je u jeho jména značka: mor., german., kdežto u jeho předchůdce Sommera: germ., mor.

3 Roč. VI., 1854, č. 6.

4 Z archivu arcib. semináře olomouckého.

5 V nově zřízeném theol. ústavu a bis. alumnátě brněnském zahájeno vyučování počátkem škol. roku 1807—1808. Měřítko na rozdělování fondu seminárního, stanovené vládou při zřízení biskupství brněnského, určovalo, aby

— 26; roku 1813 — 44; roku 1814 — 44; roku 1815 — 44; roku 1816 — 44; roku 1817 — 44; roku 1818 — 44; roku 1819 — 44; roku 1820 — 44; roku 1821 — 44; roku 1822 — 44; roku 1823 — 44; roku 1824 — 44; roku 1825 — 44; roku 1826 — 44 (od tohoto roku vydány pro tabely nové tiskopisy; o národnosti opět ani zmínka); roku 1827 — 44; roku 1828 — 44; roku 1829 — 44; roku 1830 — 44.

Patrno, že i válečná leta zapůsobila na počet alumnů. Též seminární budova byla za válečných poměrů postižena. Tak byla v letech 1805 a 1806 použita za vojenskou nemocnici a roku 1809 a 1810 dokonce i za kasárnu. Rovněž lyceální budova proměněna byla roku 1808 ve vojenské skladiště (lavice vyklizeny a naskládány na ulici). Profesoři dostali předem pětiměsíční plat a mohli Olomouc opustiti. Teprve dne 2. prosince toho roku počaly přednášky a měly trvati až do 9. října. Prázdniny byly toho roku omezeny pouze na 14 dní.

Jistě za kalamity peněžní trpce postižen byl též seminář.

Jinak seminární kronika (založená ostatně a psaná teprve superiorem Jeronymem Haplem 1843—1854) skýtá velmi málo zpráv o historii semináře v prvních desítiletích 19. století. Omezuje se jen na stručné zmínky o představených.

Též archiválie jsou z té doby (kromě podřadných a více formálních a ekonomických dokladů) velmi hubené. Z četných výnosů a úředních relací nanejvýš patrno, že seminář byl té doby za vládnoucího režimu byrokratického pod poručnictvím státních úřadů.

Ježto seminář neměl té doby ještě spirituála, spočíval na bedrech superiora a vicesuperiora těžký a zodpovědný úkol.

Duchovní cvičení alumnů řídili zpravidla vicesuperioři, kteří zároveň s bohoslovci opakovali nastudovanou látku v korepetičních hodinách.

Existovaly též duchovní rekolekční hodiny a domácí konference, jež míval asi superior.

Ranní služby Boží sloužíval vicesuperior, který bděl též nad večerní modlitbou.

V neděle a zasvěcené svátky míval též při slavné bohoslužbě kázání. Jinak se súčastňovali bohoslovci v neděle a zasvěcené svátky dopoledních i odpoledních bohoslužeb na dómě.

Třídenní exercicie konány první dni svatého týdne.

O duchovní výchovu a vedení alumnů dělili se tudíž superior s vicesuperiorem. Hlavní část spirituálních funkcí zastával asi vicesuperior.

při 60 chovancích náleželo brněnským 17 míst, při 80 pak 23 míst. Pozdější brněnský biskup Vinc. Jos. hr. Schrattenbach (1800—1816) velmi se proti tomu ohražoval. Vedle stipendií z fondu náboženského zřízeno roku 1793 z fondu sarkanderského 13 stipendií (8 pro olom. arcidiecési a 5 pro brněnské alumny).

Ježto měl též dozor nad disciplinou, nebylo to bez obtíží.[6]

Je s podivem, že úřad spirituálský nebyl zřízen roku 1814, kdy přece císařským listem z 29. dubna nařízeno bylo zřídit při všech bohoslovných ústavech úřad zvláštního spirituála (s ročním platem 500 zl., naturálním bytem, stravou, otopem a světlem), jehož úkolem mělo býti asketické vzdělávání a duchovní vedení alumnů.

Brněnský alumnát po té stránce předstihl seminář olomoucký. Tam po zmíněném nařízení zastával funkci spirituálskou z ochoty (bezplatně) profesor pastorálky dr. Ant. Woscha. Po jeho odchodu na faru kuřímskou ustanovil biskup Václav U. rytíř Stuffler (1817—1831) prvním spirituálem Václava Tálského, dosavadního vicerektora.[7]

*

Posluchačům theologie z cizích diecésí (externistům) bylo se podle císařského nařízení ze dne 28. ledna 1809 při zápisu vykázati průkazem a zajišťovacím atestem biskupa, pro jehož diecési studují.

Dalším císařským nařízením ze dne 11. března 1814 uloženo biskupům, v jejichž diecésích cizí bohoslovci konali theologická studia, aby nad nimi měli náležitý dozor.

Cizí theologové-externisté měli povinnost účastniti se měsíčních zkoušek v semináři, jakož i duchovních cvičení a pobožností, od čehož mohli býti jen ve zcela výjimečných případech direktorem semináře dispensováni. Direktorům seminářů uloženo podávati na konci školního roku o bohoslovcích externistech zevrubnou relaci jejich ordinariátům.[8]

Bohoslovci vratislavští měli zvláštního představeného, jímž býval některý profesor theologie.

Ve funkci vicesuperiorské vystřídali se za superiora Benische tito kněží: *Josef Katzer* (1814—1818), *dr. Josef Hoechsmann* (1818—1829), *František Lavička* (1829—1833) a *Josef Peicker*.

Prvním vicesuperiorem za superiora Benische byl *Josef Katzer*, dómský vikář. Byl rodem Olomučan. Narozen 5. srpna 1770. V záznamech konsistorních veden jako utrakvista (byl tedy asi Čechem). Vysvěcen roku 1804. Nejprve byl kooperátorem v Kralicích, pak kaplanem ve Štípě, načež jmenován druhým kooperátorem a pak vikářem na dómě. Vicesuperiorem byl jmenován 7. ledna 1814. V semináři působil do roku 1818, kdy stal se nejprve farářem ve Vlkoši, pak v Hulíně.

Ve funkci vicesuperiorské vystřídal jej *Josef Hoechsmann*, doktor

6 Hospodářské věci však neměl (aspoň úplně) na starosti. Ekonomické záležitosti, jako už za generálního semináře, vedli laičtí hospodářové. Teprv roku 1872 zaveden úřad ekonoma-kněze.

7 Samsour, Dějiny alumnátu brněnského, str. 819.

8 Guberniální výnosy v archivu olomouckého semináře.

theologie, rodem Němec. Pocházel z Frankštátu na Moravě (narozen 30. června 1792), vysvěcen 1815. Kaplanoval v Mor. Třebové, v Dubu a v Breitenau. Vicesuperiorem jmenován 30. června 1818. Současně byl profesorem vědy náboženské na filosofické fakultě olomoucké. Viceruperiorem byl do roku 1829, kdy pro své nevšední vlohy stal se duchovním referentem při guberniu a katedrálním kanovníkem v Brně. Povýšen byl též do rytířského stavu.

*

O vicesuperioru Hoechsmannovi dochoval se v archivu seminárním zajímavý dokument, který skýtá vhled do duchovní situace semináře i fakulty roku 1820.

Je to obšírná relace superiora Benische ze dne 31. října 1820, zaslaná generálnímu vikáři olomouckému hr. Migazzimu stran žaloby, kterou podal zmíněný už kverulant profesor morálky Josef Gold na vicesuperiora Hoechsmanna, respektive na celý seminář.

Profesor Gold udal vicesuperiora Hoechsmanna, že při seminárních korepeticích šíří mezi bohoslovci nekatolické názory naturalistické, jimiž je celý seminář infiltrován.

Superior Benisch konstatuje, že není ani oprávněn, ani povinen býti přítomen při korepeticích, jež řídí vicesuperior, že tudíž nemůže se z autopsie vyjádřiti o tom, jak se korepetice provádí. Ježto však je vicesuperior Hoechsmann graduovaným doktorem theologie a pro úřad vicesuperiora byl direktorátem vyššího institutu theologického ve Vídni (Frintaneu) doporučen, lze oprávněně míti za to, že má náležitou kvalifikaci, aby plnil svou funkci řádně. Nikdy však ani v jiných veřejných přednáškách, jež vicesuperior bohoslovcům koná, ani v soukromých rozhovorech s ním, ani v rozhovorech s bohoslovci nekonstatoval nejmenšího důvodu k oprávněnosti výtek prof. Golda, že naturalistické a antikatolické názory jsou v semináři šířeny nebo představenými trpěny. Pokládá tudíž inkriminace profesora Golda za bezpodstatné.

Závěrem připojuje pak superior Benisch bolestně vážná slova, jež osvětlují duši tohoto vzácného a ušlechtilého vychovatele kleru.

Pokud se jeho vlastní osoby týče — píše — má za to, že svou dvacetiletou těžkou a málo záviděníhodnou prací v semináři, kterou převzal z čiré poslušnosti k svému arcipastýři a jíž se všecek věnuje s trpělivou oddaností, dostatečně prokázal před kněžstvem a veřejností svou čistou katolickou víru a že tudíž nyní jako zestaralý kněz „an der Schwelle der Vergeltung, welcher ermüdet von der getragenen Tageslast und Hitze mit Sehnsucht entgegenharrt" nepotřebuje psáti žádné apologie své orthodoxnosti. Mluvil vždy otevřeně a veřejně, nechť se ptají těch, kdož jej slýchali.

Theologický direktorát se táže, zda se nešíří v semináři „ein Insurrectionsgeist".

Bylo by třeba — praví superior Benisch — napřed se tázati, co tím direktorát, respektive profesor Gold konkretně míní.

„Versteht man unter Insurrectionsgeit die *habituelle* bösartige Gesinnung und das *planmäßige* Bestreben, sich gegen göttliche, kirchliche, Landesfürstliche Instituzionem trotzig aufzulehnen..." pak musí děkovati nebi, že za 20 let, co je v semináři, nikdy symptonů takového ducha v semináři nepozoroval.

„Meint H. Gold, daß es in diesem Institute *einzelne* Zöglinge gegeben habe und noch gebe, die *manchmal* aus Temperamentshitze, jugendlicher Unerfahrenheit, Unüberlegtheit, aus Mangel von Haltung, Festigkeit des Charakters — ja selbst aus Mangel eines noch nicht zureichend ausgebildeten moralischen Gefühls und religiösen Sinnes — sich Fehler zu Schulden kommen lassen, welche sich mit den Institutionsgesetzen und der... schuldigen Subordination nicht vertragen" — jak si přeje, aby mu profesor Gold jmenoval ústav, který byl úplně prost těchto nedostatků. Kdyby byli všichni chovanci už předem dokonale vychováni, nebylo by třeba výchovného institutu, „und wäre bei den heranreifenden Kandidaten des Priesterstandes alles in gesetzlicher Ordnung", nebylo by potřebí vychovatelů, nýbrž nanejvýš učitelů.

Stejně jako nepopírá, že došlo a dochází v ústavě k ojedinělým případům insubordinace, zrovna tak protestuje, aby výtka o insubordinaci byla generalisována a křivě byl seminář obviňován, že v něm vládne neb se v něm šíří duch insubordinace.

Ke konci hořce, bolestně prosí generálního vikáře, aby ráčil chrániti cti kněžského semináře proti takovým neoprávněným obviňováním a zajistil tak superiorovi pro jeho těžkou práci potřebný klid; není-li to možné, prosí podepsaný, aby byl svého superiorského úřadu zbaven.

*

Po dru Hoechsmannovi byl 4 leta vicesuperiorem *František Lavička*, rodák z Fulneku (narozen 30. března 1793), vysvěcen 1816 (veden jako utrakvista). Kaplanoval v Kojetíně (od roku 1819 propuštěn do Lvova). Roku 1828 stal se metropolitním vikářem. Vicesuperiorem jmenován 21. prosince 1829.

Roku 1833 dostal faru v Podhradní Lhotě, odkud se dostal za faráře do Těšnovic u Kroměříže.

Nástupcem jeho ve funkci vicesuperiorské stal se *Jos. Peicker*, rodák z Razové ve Slezsku (Německ). Narozen 31. července 1794. Ordinován roku 1820. Působil jako kooperátor a kaplan v Krnově. Vicesuperiorem jmenován 18. března 1833.

Z roku 1819 dochovaly se v archivu seminárním předpisy pro bohoslovce-externisty, či posluchače theologie na lyceu, bydlící mimo seminář.[9]

Tyto předpisy jsou cenným dokumentem pro tehdejší duchovní výchovu.

Externistům se především ukládá, aby jednou měsíčně přistoupili k sv. zpovědi „mit jener Vorbereitung, bei welcher sich allein wahre Besserung, Zunahme und Befestigung im Guten hoffen läßt".

Zpovědníku jest předložiti zvláštní zpovědní lístek k potvrzení a lístek ten jest každý měsíc odevzdati superioru semináře. V neděle a zasvěcené svátky jest jim súčastniti se mše sv. a kázání v seminárním kostele s modlitebními knihami.

Všichni externisté jsou povinni súčastnit se bohosloveckých exercicií, které se konají první tři dni svatého týdne, jakož i rekolekčních hodin.

Nad bohoslovci externisty ustanovují se zvláštní dohližitelé, jimž svěřen dozor nad chováním posluchačů theologie mimo seminář. Nad bohoslovci IV. ročníku ustanoven jeden dohližitel, pro ostatní ročníky po dvou (jeden pro obvod farnosti svatomořické a předhradí, druhý pro farnost svatomichalskou a předměstí).

Dohližitelé mají s otcovskou péčí dozírati, zda externisté náležitě se chovají, provinilce napomínati, vzeprou-li se však, ihned na ně učiniti udání u superiorátu. Koncem měsíce jest jim vůbec podávati správě semináře celkovou relaci.

Každý externista jest povinen oznámiti superiorátu adresu svého bytu jakož i eventuelní změnu.

Přísně zakázáno je externistům: kouření, návštěva tanečních sálů, jakož i hry jakéhokoliv druhu ve veřejných místnostech.

Stejně zakázáno navštěvovat hostince (výjimka se připouští jen v tom případě, že nuceni jsou chodit na stravu do hostince; než i tak jakékoliv nepatřičné chování bude trestáno bezvýhradným zákazem návštěvy hostinců).

Přísně zakázán externistům nepatřičný a důvěrný styk s osobami druhého pohlaví. Na přestupky tohoto druhu stanoveny nejpřísnější tresty.

Posluchači III. a IV. ročníku jsou povinni účastnit se korepeticí v semináři.

Proti provinilcům jest takto postupovati: nejprve buďtež napomenuti, nepomůže-li to, budiž použito korekčních prostředků; zůstane-li i to bez účinku, budiž jim odňat atest o přijetí do diecése a tím jim znemožněno dosažení svěcení.

9 Vorschriften für die außer dem fürsterzb. Seminarium am Olmützer Lycäum studierenden Theologen. Běží o nařízení, vydané arcibiskupem arcivévodou Rudolfem dne 17. prosince 1819.

Závěrem vyslovuje ordinarius důrazné přání, aby normami těmito se řídili i externisté jiných diecésí.

Kdyby některý externista bez vědomí superiorátu přerušil studium nebo učinil v něm přestávku, přestává tím ipso facto platnost atestu o přijetí jeho do diecése. Započne-li znovu studium, jest mu znova žádati o přijetí do diecése.

*

Nejstarší dochovaný nedělní (kusý) denní řád pro alumny III. ročníku v semináři, který pravděpodobně sahá do posledního období superiorátu Benischova (nebo je z roku 1838), zní:

III. ročník. Neděle: Dopoledne: 5 hod. vstávání, půl 6 až 6 ranní modlitba a rozjímání, 6 až čtvrt na 8 studium, čtvrt na 8 až tři čtvrtě na 8 volný čas, tři čtvrtě na 8 až 10 kázání a mše na dómě, půl 11 až 12 studium, čtvrt na 1 až půl 2 oběd a volný čas.

Odpoledne: půl 2 až půl 3 cvičení breviáře, chorálu a ministerky, tři čtvrtě na 3 až 4 nešpory a požehnání na dómě, 4 až půl 6 studium, půl 6 až 6 volný čas, 6 až 7 studium, 7 až tři čtvrtě na 9 večeře a volný čas, tři čtvrtě na 9 až 9 večerní modlitba, 9 nebo tři čtvrtě na 10 spánek.

BÖHMISCHE SPRACHÜBUNGEN V OLOMOUCKÉM SEMINÁŘI

Josefinská soustava v rakouských kancelářích i v zákonodárství podpírána byla za éry Metternichovy t. zv. soustavou stability, která spočívala: 1. v přísném absolutismu a 2. v chránění a zachovávání všech pravoplatných zřízení státních ve všech oborech.

Všechna důležitá místa státní i církevní obsazovala se přívrženci stability, kteří pevně věřili, že bedlivým plněním všech státních zákonů blaho občanů nejlépe a nejjistěji se zabezpečí.

I když, hlavně v druhém období vlády Františka I., zavládal příznivější směr vůči apoštolské stolici a Katolické Církvi vůbec, dlouho zůstávaly marny všechny pokusy o nějakou změnu necírkevního josefinského zákonodárství. Ještě roku 1813 zmařeno úsilí o změnu učebné knihy církevního práva od Rechberga přičiněním zpravodaje zákonodárné komise dra Dollinera, profesora církevního práva při vídeňské universitě (orientovaného jansenisticky).

Většina kabinetu přidržovala se nadále soustavy stability i vzhledem k náboženství, nechtějíc žádné změny v náboženském zákonodárství přijmouti, ač jiní právě v obživení náboženských ideí spatřovali nejvydatnější prostředek proti šíření revoluce.

Z toho, že členové kabinetů ve věcech náboženských nebyli jednotni,

vznikala v praksi kolísavost a polovičatost. Směrem proticírkevním braly se všecky kanceláře, které zákonodárství josefinskému stabilně přivykly. Žádal-li dvůr nějakého dobrozdání, vyznělo vždy v duchu zákonodárství josefinského. Kdykoli gubernie a krajské úřady byly slyšány, nedařilo se Církvi rovněž zpravidla příliš dobře. Tu a tam, kde převládl směr církevní, učiněna opatření Církvi příznivější.

I v ohledu národním ve výchově kleru se to projevilo. Po odstranění české pastorálky v Olomouci i v Praze, pociťováno i u dvora, že poněmčovací opatření se neosvědčují. Dostavovaly se místy značné obtíže s českými kázáními ve venkovských krajích výlučně českých a vůbec duchovní správa tím trpěla. Nebylo divu, že alumni, kteří vesměs studovali na ústavech německých, nebyli náležitě v řeči české vycvičeni. Bohoslovci pak němečtí, ať už byli rodem Němci, nebo pocházeli z rodin poloponěmčených, na německých školách se úplně poněmčili, ovládali jen němčinu.

Při nevalném počtu kleru vznikaly tím značné nesnáze vzhledem k pastoraci krajů výlučně českých neb smíšených.

Metternich, který považoval duchovní za státní úředníky, pociťoval obtíže s duchovní správou jako vady škodící klidné prosperitě státu. I usilováno tomuto nedostatku kvalifikace „duchovních státních úředníků" odpomoci. Zase však se při tom objevuje polovičatost a kolísavost, charakteristická pro soustavu stability, či pro vžitý už nešťastný poněmčovací systém. *K obnově stolic české pastorálky nedochází.* Na jedné straně se uznává potřebnost a prospěšnost češtiny, ale na druhé straně nechce se popustit od systému *německých* fakult, theologických ústavů a kněžských seminářů.

Hledají se formy, jak by bylo lze doplňovat znalost češtiny u alumnů, aniž by tím německý ráz theologických ústavů a seminářů utrpěl. Aby se aspoň jeden praktický obor theologický přednášel česky či zřídily se na theologii některé stolice české, k tomu není chuti ani dobré vůle.

Už počátkem roku 1809 dotazuje se moravské gubernium ordinariátů na pokyn císaře, jenž zvěděl, „daß es in Mähren am Nachwuchse solcher geistlichen Zöglinge mangle, welche nebst der deutschen auch die Landessprache vollkommen besitzen, folglich in der Seelsorge nicht überall gehörig verwendet werden können",[1] zda by nebylo záhodno *v seminářích* zříditi nějaké vyučování „moravské řeči" a zda by toto vyučování nemohl za přiměřenou remuneraci převzít profesor pastorálky nebo někdo jiný.

Rok na to nařizuje se dvorním dekretem: Es ist den Ordinariaten aufzutragen bei Aufnahme der Kandidaten zum geistlichen Stande in den Seminarien auf den Besitz der böhmischen Sprache die Rücksicht

1 Ze dne 10. března 1809.

zu tragen. Die Stipendisten sind zu verhalten sich die böhmische Sprache beyzulegen und jene, die in Prag sind, dem Unterricht des Professor Negedlý beyzuwohnen.

Auch ist den Ordinariaten zur Pflicht zu machen, soviel möglich dafür zu sorgen, daß die Vorsteher der Alumnate die böhmische Sprache besitzen, worauf auch bey den Vorschlägen zu den Professorenstellen der Pastoraltheologie Rücksicht zu nehmen ist, damit die geistliche Jugend auch von dieser, *ohne daß es eigener Professoren der böhmischen Sprache bedürfe,* in Ausübung ihrer Seelsorgspflichten in den erforderlichen Sprachen gehörig unterrichtet werde.[2]

Významným bylo, že ordinariáty měly přihlížet k tomu, aby představení kněží seminářů uměli též česky a aby též při obsazování stolic pastorálky dbalo se u kandidátů profesur znalosti českého jazyka, by se tak mohlo odpomoci nedostatkům, plynoucím z neznalosti českého jazyka u alumnů. Dekret však upřímně přiznává, že vláda nechce zřídit českých stolic aniž učiniti oficiálních koncesí jazyku českému. Má se to zařídíti tak, aby bylo jazykovým nedostatkům odpomoženo, *aniž by bylo potřebi profesorů české řeči.*

Když pak stavové moravští 3. listopadu 1815 rozhodli se s nejvyšším schválením zřídit při stavovské akademii v Olomouci zvláštní stolici řeči a literatury české,[3] nařídil císař, že vyučování české řeči pro theology smí býti učiněno nuceným studiem, pakli to biskupské ordinariáty pro praktické potřeby duchovní správy za nutné uznají.[4]

Opětně pak dvorním dekretem z 20. prosince 1816 přikazováno do Olomouce, aby vyučování bohoslovců v české řeči se podporovalo.

*

V českých seminářích vyučovalo se češtině soukromě hned počátkem 19. století.

2 Dvorní dekret z 5. června 1810.

3 Stolice však obsazena až roku 1831. Z té doby dochoval se zajímavý dokument o češtině v semináři, uveřejněný drem A. Neumannem v Acta et epistolae eruditorum (na u. m. str. 24—25): Ludv. baron Rauber žádá prelára Nappa o některé rady o vyučování češtiny v Olomouci. 28. 9. 1831, Olomouc. Od té doby, co poslal moravským stavům seznam posluchačů češtiny, přihlásilo se mnoho nových „meistentheils von distinquirten Aeltern" ... „Auch habe ich aus dem Munde des hierortigen Priesterhaus-Vorstehers vernommen, dass bedeutend die Anzahl der Theologen herzu wird — — — die man zur Besuchung der böhm. Schule wird anhalten müssen, so dass ich den Vorschlag gemacht habe, die Vorlesungen in einem Lehrsaal auf der hierortigen Universität, davon viele von 11 bis 12 Uhr leer sind, zu halten, allein da dies nicht dem Wunsch der Hochlöblichen Stände zu sagen scheint — — so habe ich das Lehrzimmer für die Baukunst als das grösste an dem Akademie-Gebäude dazu bestimmt, nur werden Bänke fehlen" ...

4 Dvorní dekret z 3. listopadu 1815.

V Hradci Králové vyučováni byli bohoslovci v češtině od roku 1802. Z ochoty převzal tam vyučování češtině ve školním roce 1802—1803 vlastenecký kněz, horlivý pedagog a básník Josef Miloslav Rautenkranc (Routovský 1776—1817). Měl pilné následovníky. Při semináři královéhradeckém zřídil rektor J. Teichel fundaci 100 zl. pro učitele české řeči a literatury. Též pro posluchače češtiny určil dvě odměny po 10 zl. Odměny tyto posílány obyčejně jako vklady do Dědictví svatojanského pro nejhorlivější posluchače, kteří prémiemi byli poctěni.

V semináři českobudějovickém přednášel o českém jazyku prof. Juhn, ač ne dlouho.

V litoměřickém semináři vyučoval češtině slavný J. Jungmann. Jako učitel na tamějším gymnasiu nabídl se roku 1806 litoměřickému biskupu Václavu Chlumčanskému z Přestavlk k bezplatnému vyučování češtiny mezi alumny, což biskup s radostnou ochotou přijal.

*

V Olomouci zavedeno bylo vyučování české řeči v kněžském semináři (nikoliv na lyceálním theologickém studiu) a řídil je superior Benisch. Mýlil se Bartocha,[5] když se domníval, že cvičení v češtině zavedl teprv arcib. Sommerau-Beeckh r. 1837 (tedy až po odchodu superiora Benische). Cvičení v češtině byla už v olomouckém semináři dávno před rokem 1820[6] a vztahovala se i na alumny německé. V denním seminárním řádu vyhrazeny jsou hodiny českým cvičením (Böhmische Sprachübung, Übung im Böhmischen), nejprve 2 hodiny týdně, později i více. Objevují se i poznámky, že „die für die böhmische Sprache bezeichneten Stunden sind als Studienstunden zu halten".

*

Českým hodinám věnoval superior Benisch velkou péči. V archivu seminárním našel jsem z roku 1829 soupis pořízený superiorem Benischem, v němž uvedena jména německých bohoslovců, kteří nejpilněji súčastnili se českých hodin („die am fleißigsten in die böhmische Stunde kommen"). Celkem je jich 13. Vidět, že to bylo vedeno ve zvláštní evidenci.

Na druhém archu pořízen k počátku školního roku 1829—1830 soupis německých bohoslovců olomouckého semináře, kteří umějí pouze německy („welche bloß *deutsch* sprechen"). Podle kaligrafické formy soupisu patrno, že běželo asi o soupis pro ordinariát. Ze čtvrtého ročníku uvedeno 11, z třetího 20, z druhého 16, z prvního 10.

5 Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci, str. 19.

6 Ve zmíněné relaci gen. vikáři hr. Migazzimu 31. října 1820, zmiňuje se superior Benisch o těchto literárních konferencích (litteralische Konferenzen), které má s bohoslovci „zu ihrer praktischen Vorbereitung für die Seelsorge", jako o zřízení v semináři už ustáleném a běžném.

DŮLEŽITÉ ROZHODNUTÍ KARD. ARCIVÉVODY RUDOLFA STRAN NĚMECKÝCH BOHOSLOVCŮ, KTEŘÍ NEUMĚJÍ ČESKY, ROKU 1828

V archivu semináře olomouckého dochoval se velmi cenný dokument, osvětlující situaci češtiny v olomouckém semináři i názor tehdejšího ordinaria na nutnost znalosti češtiny i u německých bohoslovců.

Je to reskript kardinála Rudolfa, intimovaný správě semináře arcibiskupskou konsistoří přípisem ze dne 7. července 1828.

Superior Benisch dotázal se 16. června 1828 arcibiskupského ordinariátu, jak naložiti s větším počtem německých bohoslovců (15), kteří mají býti letos vysvěceni a *neumějí česky*. Ježto neovládají češtiny, nemají žádné způsobilosti pro duchovní správu. *Jest jim odepřiti svěcení?*

Konsistoř v uvedeném přípise oznamuje superiorátu semináře rozhodnutí kardinála Rudolfa z 30. června t. r.:

1. Když bylo přijato oněch 15 Němců neznalých češtiny za alumny kněžského semináře i za posluchače theologické fakulty a v semináři i na fakultě po 4 leta nejen co se týče mravů, ale i prospěchu ve studiu řádně vyhovovali předpisům, bylo by teď nespravedlivo nepřipustiti jich ke svěcení pro neznalost češtiny, ježto znalost jazyka českého nebyla jim stanovena při přijetí jako výslovný požadavek (so wäre jetzt ungerecht sie wegen Abgang der böhmischen Sprachkenntniß, die ihnen doch nicht zum ausdrücklichen Bedürfniß bey der Aufnahme gesetzt worden, von der Ordination auszuschließen).

2. Podle přiloženého výkazu lze sice obsaditi letos pouze 7 míst kooperátorských ve farnostech úplně německých. Nechť však se přesně vyšetří, nejsou-li v některých německých farnostech pomocní kněží, kteří umějí česky, a pro tento případ nechť jsou neprodleně přesazeni na české kuracie, kde se beztak stále na nedostatek kooperátorů naříká. Na jejich místa v německých farnostech nechť je posláno letos oněch 8 přebytečných Němců. Za provedení tohoto příkazu činí se odpovědna konsistoř.

3. Aby se v budoucnu předešlo takovému případu, jaký se stal letos, *nesmí býti přijato do semináře více německých diecésních kleriků*, než jak to odpovídá poměrnému počtu úplně německých farností, nebo *němečtí klerikové museji se zavázati*, že za čtyřletého theologického studia *dokonale se naučí české řeči, jinak by v arcidiecési nemohli býti připuštěni k svěcení* (sie müssen sich verbinden, während der 4 theologischen Studienjahre die böhmische Sprache vollkommen zu erlernen, indem sie sonst in der Erdiözese nicht zu den heiligen Weihen zugelassen werden könnten).

Vůbec jest konsistoři i direktorátu semináře přesně dbáti toho, aby přijímáni byli do semináře jen takoví kandidáti, kteří vedle žádoucí mravní kvalifikace a velmi dobrého prospěchu ve studiích mají *všechny vlastnosti* (alle Eigenschaften), aby hned po ordinaci mohli býti náležitě v duchovní správě upotřebeni, a aby se tak zamezilo, by pro nedostatečnou způsobilost pro duchovní správu nebyli na obtíž státu (daß sie dem Staat zu Last fallen könnten).

Olmütz am 7. July 1828.

Podepsáni za konsistoř:

B. Zinnenburg. *Franz Dittrich.*

An Tit. Herrn Seminars Superior Benisch.

*

Ušlechtilý superior Benisch, třebas rodem Němec, vykonal ve funkci učitele češtiny v semináři jistě kus záslužné práce. Řadil-li jej brněnský „Hlas jednoty katolické" jako žáka Dobrovského mezi první podporovatele a přátele českého písemnictví na Moravě, pak tím napověděl dosti o nepochybném, velmi blahodárném vlivu jeho na národní obrozenský proces v olomouckém semináři.

*

Jak bylo už řečeno, stařičký, úplně osleplý superior Benisch po svém odchodu ze semináře žil ještě v Olomouci 16 let. Ze zmínek v kronice seminární patrno, že dožíval konec svého života v úplné osamělosti a bolestných trudech svého neduhu.[7] Zemřel 19. ledna 1854 v 88. roce požehnaného věku (v 64. roce svého kněžství) o 6. hodině ráno, byv den předtím zaopatřen spirituálem Peřinou. Několik dní předtím řekl superioru Hamplovi: „Alles um mich herweichet, alles verläßt mich und ich stehe bald allein und fremd allda. Wann wird der Herr kommen, mich abzurufen...?" Pisatel kroniky seminární (superior Hampel) dodává, že zbožný, pokorný trpitel zemřel s touhou po příchodu Pána a s modlitbou na rtech. Lze prý o něm říci, co praví breviář o svatém Martinu: Invictum ab oratione spiritum non relaxabat...

Pohřeb seniora kleru arcidiecése olomoucké a „otce duchovenstva" dne 21. ledna 1854 o 1. hod. odpoledne byl velmi tklivý. Súčastnilo se ho velmi mnoho kněžstva. Rakev bývalého velezasloužilého superiora nesli až na hřbitov bohoslovci. Obřady pohřební vykonal a pochovával sám arcibiskup Fürstenberg.

7 Zásluhy jeho o seminář došly uznání těmito vyznamenáními: byl čestným kanovníkem kroměřížským, skut. radou arcibiskupa olomouckého a lvovského, jakož i přísedícím olomoucké i lvovské konsistoře. Finanční poměry jeho na pensi byly však podle všeho asi nevalné.

Kronikář seminární pamětní knihy (superior Hampel) končí vzpomínku na zesnulého tímto vroucím povzdechem:

Sacerdos Dei, Francisce, pastor egregie, ora pro nobis Christum! Desiderasse te Christum et salva sunt tibi tua praemia, ast nostri potius miserere, quos deseruisti; ora pro nobis Deum!

POZVOLNÝ REGENERAČNÍ PROCES

V druhém desítiletí 19. století nastává pro Církev jakýsi obrat k lepšímu. Zákony josefinské nebyly už s takovou přísností prováděny jako dříve, ač jádro jejich zůstávalo. Šířením katolických theologických časopisů, hlavně zahraničních,[1] zavládl mezi mladším duchovenstvem více směr církevní. Založením theologických časopisů domácích, hlavně „Theologische Zeitschrift" roku 1808 dvor. farářem Frintem šířil se úspěšněji církevní duch. Mladý klerus vymaňoval se z ideologie osvícensko-josefinské a počínal chápati církevní poměry tehdejší doby. Idea svobody a nezávislosti Církve nebyla mu více cizí.

I v dorost kněžský vracelo se silnější katolické vědomí a rozhodnější církevní smýšlení.

Značně působili v tom směru četní katoličtí konvertité. Rozhodnost, s jakou hájili i laici Církve a jejích práv, nemohla zůstávat bez ohlasu. Mezi vzdělance pronikala četba spisovatelů, kteří psali v katolickém směru (hr. Maistre, La Mennais, Bonald, Haller a j.).

Obrat jevil se i větší náboženskou horlivostí kleru, zakládáním četných církevních bratrstev, hojnějším konáním misií, častějším přijímáním svatých svátostí, větší příchylností k Stolici papežské a obětavostí pro církevní účely.

Za tohoto regeneračního procesu projevují se na Moravě i v olomouckém semináři intensivnější národně obrozenecké snahy.

V olomoucké arcidiecési pozorovat obrat k lepšímu. Už částečně za nástupce kard. *Colloreda* kardinála *Trauttmannsdorfa*[2] (1811—1819)

1 Censura neosmělila se už zakazovati dobré katol. spisy jako Církevní dějepis od Stolberga, časopis „Der Katholik," v Mohuči vycházející, i jiné, které svobody Církve hájily. Vláda mlčela, když v církevním právu na theol. ústavech hájeno nauky církevní. (Roku 1834 odstraněna pověstná učebná kniha církevního práva od Rechbergera.)

2 Pocházel ze štyrské hraběcí větve starého rodu Trauttmannsdorfů. Tadeáš hr. Trauttmannsdorf nar. 28. května 1761 ve Štyrském Hradci. Kanovníkem olomouckým stal se roku 1783. Roku 1784 vysvěcen na kněze. Rok po vysvěcení stal se děkanem a arcipryštem v Holešově, kdež se naučil česky. V Holešově zůstavil po sobě památku vzorného kněze. Roku 1793 jmenován byl biskupem terstským. Než však tam nastoupil, jmenován 30. srpna 1794 biskupem v Hradci Králové. Dne 26. listopadu 1811 zvolen za arcibiskupa olo-

a více ještě za jeho nástupce kard. arcivévody *Rudolfa* (1819—1831), bratra císaře Františka I.

Státní aparát vrací se k přátelštějším sklonům vůči katolické Církvi.

Soubežně pozorovat ve správě arcidiecése olomoucké živější církevně i duchovně regenerační úsilí a snahy o vymanění administrativy i pastorace z kleští necírkevních norem josefinských.

Tak v konsistorní kurendě (ze dne 31. prosince 1821) informováno je duchovenstvo nařízením kardinála Rudolfa o publikacích gratis zasílaných firmou L. Abbe de la Roche Aijmom, v nichž propaguje se necírkevní duch pod rouškou katolicismu.

V kurendě (ze dne 21. ledna 1822) vystříhá kardinál před kupováním biblí v Berlíně tištěných.

V kurendě (ze dne 11. února 1822) zdůrazňuje ordinarius přísné zachování kázně klášterní podle pravidel řádových, což obšírně rozvádí poukazy na normy stanovené sněmem Tridentským.

Kurenda ze dne 22. února 1822 přináší rozkaz o povinnosti každoročních kanovnických visitací, „weil ausdrücklich Gastereien verboten sind und eine frugale Mahlzeit für den Dechant, Concommisarius und Patr. repraes. zu geben keinem Seelsorger Nachteil bringen kann".

V kurendě ze dne 26. března 1822 nařizuje kardinál, aby každý farář i kooperátor založil deník, do něhož jest poznačovati, na které škole působí a jakou látku probírá. Knížka ta budiž při kanovnické visitaci děkanům předložena. S důrazem prohlašuje ordinarius, že pilný katecheta vždy může spoléhati na jeho otcovskou blahovůli.

V kurendě ze dne 6. května 1822 se oznamuje, že kardinál Rudolf přijal dedikaci šestého vydání *Fryčajova*[3] *katolického kancionálu.*

mouckého. Roku 1816 jmenován kardinálem. Za svých studií v Pavii (1783) vydal spis „De tolerantia ecclesiastica et civili", který připsal císaři Josefu II. Zemřel ve Vídni 20. ledna 1819.

3 Tomáš Fryčaj nar. v Kelči 1759. Studoval v Lipníku u piaristů a filosofii v Olomouci. Na kněze vysvěcen roku 1783. Kaplanoval v Bystřici pod Host. Odtud dostal se do Mistlbachu v Dol. Rakousích, odkudž musel se odebrat na odpočinek do Brna. Tam prožil 24 let, zastávaje mimo duch. správu v trestnici též úřad překladatele při guberniu. Konečně dosazen za faráře do Olšan, kdež po horlivé činnosti zemřel 28. června 1839. Byl věrným druhem Jos. Heřmana Galaše, jehož „Muzu moravskou" vydal. S Galašem stojí na počátku obrozenského písemnictví na Moravě. Spisy Fryčajem vydané jsou tyto: „Vzbuzení k společnému ozbrojení obyvatelů moravských proti Francouzům", 1796. — „Úplná kniha duchovních písní katolických", u Trasslera v Brně 1801. — Téže knihy vydání druhé, věnované J. M. biskupu královéhradeckému, bývalému gener. vikáři olom. Al. hraběti z Kolovrat. 1803. — „Naučení o sázení karlátkového stromoví v širém poli" (překlad) 1804. — „Krátké poučení o zabránění sněti ve pšenici", 1804. — „Katolický kancionál ke vzdělání a roznícení veřejné i domácí pobožnosti", věnován biskupu brněnskému hr. ze Schrattenbachu, 1805. — „Zpěvník pro mládež: katolický kancionál", 1807. — „Zrcadlo výborného sedlského obcování, představující: „Život a příběhy rozšafného muže a polního hospodáře Frant. Vaváka" atd. I. díl z němčiny. 1807. — „Pravidla výborného sedlského života, obsahující povinnosti sedlského občana atd." 1808. Práce Fryčajova. — „Katolický kancionál", 4. vydání. — „Školní pobožnosti". (Překlad.) 1812. — „Historická zpráva o bitvě u Lipska". 1814. „Páté vydání katol. kancionálu". 1815. — „Orthografie". V Brně u Jiřího Gastla roku 1820. (Tyto spisy byly Fryčajovi známy: 1. „Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psáti neb tisknouti". V Praze roku 1668 v impressi Colegii S. J. — 2. „Venc. Rosae gramatica linguae bohemicae". V Praze 1672. — 3. Jana Nejedlého gramatica. V Praze 1804. — 4. Aloisa Pořízka: „Pravidla české dobropísemnosti". V Praze 1812. — 5. Frant. Novotného: „Pravidla české řeči". V Praze 1818. — „Šesté vydání katol. kancionálu", věnováno Jeho Výsosti a Em. Rudolfovi arcikníže kardinálu olomúckému. 1822. — „Sedmé vydání katol. kancionálu", věnováno Mil. Václavu rytíři ze Štufflerů, biskupu brněnskému. 1830. — „Osmé vydání katol. kancionálu", věnováno biskupu Gindlovi. 1834. — Známější písně Fryčajovy jsou: „Pospěšme Boha vzývat"; „Začíná se konat"; „Pane na Tvé požehnání"; „Připravme se k slyšení"; „Bože před Tvou velebností"; „Církev nás volá k oběti"; „Na své tváře padáme"; „Bůh sám přikázal"; „Hluboce se klanějme"; „S nebe se teď spouštějte"; „Jak Jakub"; „Klekejme na kolena"; „Ó Sione, pohlédni"; „S nebe posel vychází"; „Kristus Syn Boží"; „S pastýři pospíchejte"; „Již jsem dost pracoval"; „Stála matka litující"; „Pojďte k velké večeři"; „Pán Ježíš Kristus vstal z mrtvých"; „Alleluja! Živ buď nad smrtí Zvítězitel" atd. — Dojemně zakončil Fryčaj činnost literární, dopsav předmluvu posledního vydání kancionálu takto: „Já již teď nic jiného nežádám, když jsem při té větším dílem literární práci a sedacím životní zdraví těla svého, zvláště pak žaludku, tak ochabil, že mne můj sice bystrý lékař všeduševních nemocí namáhání ostře zapovídá, teď v mém 76. roce věku ke všem těžším službám Božím stáda svého jsa neschopným, a se sv. Pavlem za neužitečného se pokládaje, v traplivé churavosti pořád postižen — leč rozvázánu býti a přebývati s Kristem. — Zpívejte v Pánu, nejmilejší vlastenci, a toť bude jediný zisk a mzda práce mé!"

4 Viz Jan Halouzka, Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě, str. 198.

Kancionál Fryčajův v kurendě doporučen tak vřelými slovy, že to zasluhuje zvláštního povšimnutí. „Výhody díla toho jsou — praví se v oné kurendě — že v něm čistý katolicismus a pravý smysl církevní obsažen jest a že téměř každý řádek mravní tendencí prokmitá. Spisovatel přimyká se přesně k ideám, kteréž v Písmě svatém, ve výkladu jeho ve smyslu Církve katolické, v tradicích a knihách liturgických nalezl; hymny sváteční *převedl do češtiny s takovou precisností, že znalec obou jazyků zemských jest mile překvapen.* Jeví se tu spisovatel jako ryzí dogmatik, moralista a důkladný znalec genia lidu moravského, jeho způsobů a nezpůsobů; a zdařile přizpůsobuje zaměstnání a práce lidu ideám náboženským." — A proto žádá velepastýř, aby při bohoslužbách jen této knihy užíváno bylo. Aby však, kde to příkazem jest, latinského jazyka užívati, nikdo jiného nezaváděl — k vůli jednotě.[4]

V kurendě ze dne 18. června 1822 nařizuje ordinarius, aby kněžstvo svým šatem a zevnějškem nedávalo pohoršení.

Stejně vydán důležitý příkaz, aby zřízeny byly *pastorální konference* a otázky k vypracování mladšímu kleru byly podávány.

Neméně významným je nařízení kardinála Rudolfa ze dne 1. června roku 1821, jímž se ukládá superioru Benischovi, aby kandidátům svěcení kněžského podal ještě před svěcením stručné, ale dokonalé poučení o manželství, hlavně o překážkách manželských atd. (Přípis v archivu seminárním.) Zajímavo, že se pociťoval nedostatek církevních vědomostí z přednášek laického profesora církevního práva.

Zvláštním je při rozkazech a ustanoveních kardinála Rudolfa, že se nejčastěji odvolává na svého bratra císaře Františka I. Poukaz, že to neb ono je vůle císaře a krále samého, vyskytuje se v příkazech arcivévody na stolci arcibiskupském velmi zhusta. Spoléhal tedy, že má v císaři oporu v provádění svých ustanovení. Vidět z toho však, že závislost církevní vrchnosti u nás i v církevních záležitostech na vůli panovníkově byla velmi značná a že jen přátelštější poměr císařův k zájmům Církve katolické umožňoval tu neb onu prospěšnější reformu proti necírkevním normám josefinským. Za jiné situace, nepříznivější Církvi, bylo by bývalo tomuto ordinariovi těžko zavádět regenerační církevní reformy v diecési. Poukazy kardinála Rudolfa, že by v případě renitence k danému příkazu *dovolal* se i pomoci panovníkovy, upomínají ještě silně na josefinskou fazonu. Též uveřejňování nařízení císařských, týkajících se náboženských a církevních věcí, jsou josefinskou módou, třeba usiluje se jimi prospět Církvi. Tak oznamuje se v kurendě, že císaře došly žaloby, že nařízení ze dne 9. července 1808, aby totiž krajští hejtmané se svými úředníky, magistráty a vrchnostenští úředníci v neděli a ve svátky službám Božím obcovali, se nezachovávají, nebo beze vší pobožnosti na pohoršení lidu se plní. Kabinetní list císařský poroučí, aby nařízení to nejpřísněji na paměť uvedeno bylo, kdežto vláda zemská a ordinariáty toho dbáti mají „unter eigener Verantwortung", aby příkazy ty zachovávány byly. Za kanonické visitace má se děkan přesvědčiti, zda i obecní starostové bohoslužby navštěvují. Císař sám 15. února 1827 nařizuje, aby odpolední křesťanská cvičení byla konána.

„ČASOPIS PRO KATOLICKÉ DUCHOVENSTVO"[1] V OLOMOUCKÉM SEMINÁŘI OD ROKU 1828

Mocnou oporou proti neblahým následkům germanisace a vlivům necírkevního josefinství, jakož i vydatným prostředkem, aby v duchovenstvu láska k jazyku mateřskému se probudila a nedostatky školního vyučování doplnila, bylo založení *„Časopisu pro katolické duchovenstvo"* roku 1828.

Za účinné pomoci tehdejšího arcibiskupa pražského Václava Leopolda rytíře Chlumčanského a ve spojení s četnými vlastimily kněžskými založil tento významný časopis světicí biskup pražský, kanovník u svatého Víta a generální vikář František *Pištěk*.

Roku 1827 předložil pražské konsistoři návrh na vydávání českého bohovědného listu za tím účelem, *aby v něm mužové pravověrným katolickým smýšlením, mnohostrannou vzdělanosti a dokonalou známosti jazyka českého vynikající, své literární práce z veškerých odvětví bohoslovi skládati mohli* a tak duchovenstvu příležitost k širšímu a hlubšímu vzdělání v duchu církevním poskytnuta byla.

Arcibiskup Chlumčanský s vřelou radostí myšlenku uvítal a rychle napomohl i jejímu uskutečnění.

Prvními redaktory jmenováni: dr. Mik. Tomek, farář Vojt. Procházka a spirituál Ig. Mráz.

Vydávání převzala pražská konsistoř.

V úvodním prohlášení vytýčil časopis svůj program církevně vlastenecký. Úsilí o regeneraci církevního ducha a nedostatků ve znalosti mateřského jazyka, jakož i touha po rozdmýchání lásky k řeči české, budou vůdčími snahami českého bohovědného listu.

Zajímavo, jak vřele zdůrazněna potřeba důkladné znalosti jazyka českého pro „wznešené a swaté powolánj duchownjho pastýře":

„K wykonáwánj této weliké a swaté powinnosti, že mimo mnohostranné wzdělanj také hluboká známost gazyka, v kterém s lidem mluwj a gedná, gemu nevyhnutelně potřebna gest, tomu každý poważlivý snadno rozumj... Neboť nenj dosti, aby duchownj zpráwce toliko lidu rozuměl a sebe gakž takž srozumitedlným gemu učinil, anobrž musj on w té mjře gazyka národnjho mocen býti, aby rozum lidský oswěcowati, mysl ku poznánj prawdy i odporné přjwoditi, city powzbuzowati, srdce šlechtiti, lásku k dobrému, nenáwist k zlému rozněcowati, wůli k milowání Boha, ctnosti a wšeho, což prawé, pěkné a spasitelné gest, nakloniti a roztaužiti uměl; slowem potřeba gemu gesti, stkwjti se uměnjm ozdobné přečistěné wýmluwnosti (Přísl. 30, 5), kterážto netoliko bez wlastnjho hlubokého citu, wzdělaného a oswjceného rozumu a šlechetné wůle, ale neméně bez lehko pohybugjcj se a samoděk gako praudem w ústa a z úst plynoucj mluwy, důstognosti wěci, a posluchačům přiměřených, z wnitřnj powahy a přirozenosti samého gazyka wyňatých,

1 Wydáwán přispjwánjm mnoha duchownjch a učených mužů od Knjžecj Arcibiskupské Pražské Konsistoře.

rozwážně wolených, srdce i rozum zanjmagjcjch slow a řeči způsobů, krátce bez hluboké a důkladné známosti gazyka pogata býti a mjsta mjti nemůže ..."

V dalším se poukazuje, v jaké nevýhodě a tísni je klerus český na dnešních školách za vládnoucího režimu.

„Gak rozdjlný staw gest našince k témuž auřadu powolaného! Ledwa počaw sobě gazyka přirozeného swědom býti, giž zase geho takořka odřjci se, a německému wšecku swau pilnost obětovati musj, právě w tom věku, který ku přigetj wšeliké formy gest neyschopněgšj, věku, kteréhož city, ponětj gsau základem celého budoucjho duchownjho žiwota. Gaký tu diw, gestliže slabé hlaholy mateřštiny postupem času w duši ginochowě docela ztemněly, gestliže zásoba dochowané až do mužstwj řeči mateřské w přeauzkých mezech samého téměř dětinstwj zawřená nikam stačiti nechce, ani k porozuměnj sprostičkých spisů, ani k gakémukoli o wěcech domácjch neb obecných porozmluwenj, ať nedjm k řečnické a kazatelské wýmluwnosti. Gaký diw, gestliže německy mysliti nawykna do českého žitj a bytj nikterak se nehodj? Diw tu raděgi, gestliže ginoch takový docela se neodčešil, a gakžto, bohu žel, často bývá, předsudkem a nechutj k přirozenému gazyku swému nenawřel; gestliže tu nenabytau a pozdě uznanou ztrátu co muž aspoň poněkud nahraditi usiluge; ztrátu, gakéž v běžné gedno grammatiky progjtj, ale toliko mnoholetá úsilnost a pilnost we čtenj a psánj nahraditi a dosaditi může ..."

Situace nynější nutká klerus, aby pracoval na poli české literatury duchovní. Jsme v tom ohledu na úrovni cizí literatury?

„A tu nic na ugmu wýbornému úsilj našjch starých i nowých spisowatelůw řečeno nebuď, wyznati powinni gsme, že gak w giných wěcech, tak w této za druhými národy — může-li ginak býti? — gsme zůstali."

„Wážjme sobě našjch Miličůw, Baworowských, Šturmůw, Barnerůw, Scipionůw, a giných na slowo braných mužůw o wjru Kristowu zasloužilých; známe wysokau cenu našjch s námi aspoň poněkud česky, nic netážjce se skrze koho, mluwjcjch Eusebiůw, zwláště pak Augustinůw, Zlatoustých, Jeronymůw, a giných swaté cjrkwe otcůw; ctjme zásluhy těch, kteřj gak druhdy, tak za našeho wěku u wydáwánj mnohých mrawoučných a wzdělawatelných spisů, wykladů, postil, kázanj a giných spasitelných kněh úsilně a chwalitebně pracowali; honosjme se konečně našjmi pjsmy swatými, zwláště z ruky Faust. Procházky, dobré paměti, wyšlými, gak čistotou gazyka, tak smyslem prawowěrným wýtečnými, gegichžto pilné čtenj duchownjmu i samo sebau nevyhnutedlně potřebné, i ku wzdělánj řeči na neyvýš prospěšné gest; dáwáme posléze i tomu mjsto, že gakož pokud gest, bez pilného čjtánj starých českých kněh nelze znamenitého prospěchu w českém gazyku učiniti ...

Mnoho zagisté w tomto poslednjm času působeno gest pilnostj některých gednotliwých podnikatelů, gichžto zásluhy budaucj wěk nepochybně sprawedlivěgi, něž stranná přjtomnost uwážj; a wšak weliké gest pole, které wzdělawáme, dělnjků posud málo, kteřj pracugj; celé částky božského umělj ladem ležj. Čas, swrchowaný čas gest, abychom giž ku wzdělánj gich ruce přiložili, magjli kdy i w našem gazyku, ke wšelikému umělj a wědomostem tak schopném a ohebném, utěšenau úrodu wydáwati ..."

*

První číslo *„Časopisu pro katolické duchovenstvo"* vyšlo s dedikací arcibiskupu Chlumčanskému dne 26. února 1828. Už prvním ročníkem stál časopis na vzácné úrovni vědecké i církevně vlastenecké.

Z čistého výnosu utvořen fond na vydávání spisů bohovědných, zvláště svatých Otců v rouše českém. (Příznačné pro uvědomělé tendence církevně regenerační!) Hned s druhým svazkem roku 1828 poděleni byli zdarma všichni odběratelé přídavkem „Soliloquia" a „Manuale sv. Augustina" v českém překladu Veleslavínově. Ke 4. svazku téhož roku obdrželi zdarma přídavek „Knihy svatého Jana Zlatoústého". Roku 1829 a 1830 poděleni abonenti překladem spisku sv. Augustina „O městě Božím".

Roku 1831—1832 redigoval časopis kanovník V. V. Václavíček, od roku 1833 do roku 1847 kanovník V. M. Pešina.[2]

*

V olomouckém semináři odbírán byl „Časopis pro katolické duchovenstvo" ihned roku 1828.

Dr. P. Vychodil poukazuje v životopise Sušilově,[3] že v brněnském alumnátu měl „Časopis pro katolické duchovenstvo" roku 1837 přes 30 odběratelů, v olomouckém, pokud shledal, prý žádného. Označuje to za příznačné pro národnostní poměry v olomouckém semináři.

Zatím však se odebíral „Časopis pro katolické duchovenstvo" v olomouckém semináři už od počátku, co počal vycházet.

Již kardinál Rudolf objednal pro seminární knihovnu hned první ročník „Časopisu pro katolické duchovenstvo" roku 1828 v 6 exemplářích. Sám odebíral 2 exemplář. Kromě toho odebírali vedle superiora Benische „Časopis pro katolické duchovenstvo" hned roku 1828 čtyři bohoslovci: Fr. Borovička, J. Hořín, Ign. Jahn a Libor Zahálka.

Seznam předplatitelů z olomoucké arcidiecése roku 1828, uveřejněný na konci 4. svazku (prvního ročního „běhu"), vykazuje tato jména:

Arcibiskupstwj Olomucké:

Geho cjs. král. Wýsost a Eminencj, Neyoswjceněgšj, Neydůstogněgšj Arciwéwoda, Kardinal a Knjže-Arcibiskup Olomucký (Titl. pl.) 2 Exemplář.

2 Když roku 1848 konsistoř pražská vydávání Časopisu pro kat. duchovenstvo složila, převzal redakci J. V. Jirsík, jenž řídil jej s velikým zdarem až do roku 1851, kdy povolán byl na biskupský stolec do Budějovic. Roku 1852 vydávali Časopis pro kat. duchovenstvo Fr. Havránek a prof. dr. Ed. Tersch v měsíčních lhůtách. Bohužel vyšlo jen 10 sešitů, načež jediný vědecký orgán duchovenstva pro protičeský vládní směr zanikl. Když roku 1860 valná část duchovenstva po obnovení zašlého listu upřímně toužila a poměry po jeho znovuvzkříšení přímo volaly, odhodlal se energický K. Vinařický k dalšímu vydávání. Pod vedením Vinařického obnovený Časopis kat. duchovenstva (tak se od té doby nazýval) velmi vzkvetl jak po stránce vědecké, tak i církevní a národní. Roku 1867 přidružil se k Vinařickému prof. dr. Borový a po smrti nezapomenutelného horlitele Vinařického převzal redakci sám. Viz J. Ježek, Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou, str. 40, 41.

3 František Sušil, Životopisný nástin od dra Pavla Vychodila, Brno 1898, str. 59.

Geho cjs. k. Wýsost a Eminencj za swé arcibiskupské Olomucké Seminárium 6 Exempl.

Wysoce Důst. Pan Fr. Beniš, čestný kanownjk w Kroměřjži, arcib. rada, konsistornj přjsedjcj, prwnj předstawený semináře, a far. u sw. Michala v Olomúci.

Důstogný Pan Ant. Beinhauer, arcib. rada, konsistornj přjsedjcj, arcikněz, dozorce škol, děkan a farář w Odrawě.

Důst. Pan Jan Dědek, tit. Konsistornj rada, dozorce škol, Děkan a far. w Kigowě.

— — Jan Ottenberger, kněz z wel. řádu německého, tit. konsistornj rada, dozorce škol, Děkan a farář w Opawě.

— — Fr. Kawka, tit. konsistornj rada, dozorce škol Děkan Strážnicky, farář na Weselí.

— — Jan Tutta, tit. kons.(istornj) rada, dozorce škol, děkan a farář w Opatowjcjch.

— — Jan Philipp, tit. kons. rada, dozorce škol, děkan a farář na Morawské Třebowé.

— — Ign. Feigerle, tit. kons. rada, c. k. professor pastorálky na wysokých školách Olomuckých, t. č. Rektor.

— — Karel Netardu, tit. konst. rada, dozorce škol, děkan a farář na Wsetjně.

— — Fr. Palka, tit. kons. rada, dozorce škol, a děkan Zdounecký, far. w Litenšicjch.

— — Jos. Můk, tit. kons. rada, dozorce škol, a děkan Lipnický, farář na Drahotouši.

Pan Jan Orel, farář w starém Gičjně.
— Eustach Lasecký, sjdelnj kaplan w Mokrolasci.
— Jan Böhm, kooperátor w (Wüst pohlom).
— Jos. Tichý, farář na welké-Pěnčici.
— Jos. Infanger, koop. na Krželowě.

Důst. Pan Jos. Fürst, tit. kons. rada, dozorce škol, a Wiceděkan Hradišský, farář w Bilowici.

Pan Ant. Špičák, sjdelnj kap(lan) na Dešně.
— Jan Hannsmann, farář w Bušowě.
— Matauš Dwořák, sjdelnj kap. w (Laubias).
— Alex. Mácha, farář w Pržně.
— Melchior Škrobánek, adm. far. w Hrozenkowě.
— Jan Friedrich, koop. na Wsetjně.
— Martin Duda, far. w Dubičku.
— Fr. Lážňovský, koop. w Moštěnici.
— Jan Smolka, far. we Francowě-Lhotě.
— Fr. Wlk, koop. w Lidečku.
— Fr. Till, far. w Životicjch.
— Winc. Fiker, sjdelnj kap. w (Reimlich).

Důst. Pan Fr. Köller, tit. děkan a far. we Ratagi.

Pan Fl. Frank, far. w Kwasicjch.
— Ondř. Pecker, far. we Zborowicjch.
— Martin Wyskočil, far. na Zdaunku.
— Wasileg Borek, sjdelnj kapl. v Hošticjch.
— Jan Urbanický, sidelnj kapl. w Roštjně.
— Jos. Olbrich, prwnj kaplan we Wolešowě.
— Bern. Reger, far. na Bystřici.
— Tom. Mnich, far. w Dřewokosticjch.

— Fr. Borowička, alumn. arcib. semináře.
— Jos. Hořjn, alumn. arcib. semináře.
— Jan Waněk, koop. we Znorowě.

Pan Martin Hrbáček, Holešovský Vice-Děkan, far. w Domaželicjch.
— Giřj Köllner, konsistornj Auditor a wikář u hlawního kostela w Olomuci.
— Jan Můck, konsistornj kancelista w Olomuci.
— Walentin Karas, sjdelnj kapl. na Zděchowě.
— Ant. Střjž, koop. w Otaslawicjch.
— Jan Wodica, koop. w Pawlowicjch.
— Jan Till, sjdelnj kaplan w Plumlowě.
— Ant. Harrer, far. w Milonici.
— Jos. Böhm, sjdelnj kapl.(an) w (Lomigsdorfu).
— Ondř. Růžička, koop. w Těšeticjch.
— Paw. Halusický, koop. na Welké.
— Ign. Jahn, arcib. alumnus. — Libor. Zahálka, arcib. alumnus.

Bohoslovci olomoučtí měli tedy „Časopis pro katolické duchovenstvo" už roku 1828 v 10 exemplářích. V seminární knihovně byl pak trvale odebírán. Ve školním roce 1850—1851 přenechává seminární knihovna nově zřízené knihovně české po exemplář prvních 16 ročníků (1828—1843).[4]

Mezi prvními předplatiteli „Časopisu pro katolické duchovenstvo" je u nás 10 mladých kooperátorů. Je to dokladem, že národní uvědomění v semináři olomouckém už se předtím v dorostu kněžském projevovalo.

Smutně příznačným je však pro tehdejší theologickou fakultu, že mezi odběrateli jediného českého bohovědného časopisu vidíme jen jednoho člena profesorského sboru, a to prof. pastorálky J. Feigerle.

*

K založení „Časopisu katolického duchovenstva" dochází za regeneračního procesu katolictví v našem kleru. Časopis tento emancipační vývoj zdravě podporuje a šíří. Regenerace katolického uvědomění rodí se z oposice proti necírkevnímu josefinství a náboženský mělkému a neplodnému osvícenství. Mladá generace našeho kleru v době pojosefinské zdůrazňuje vzdělání a osvětu, ale pravou a důkladnou, vedoucí k plnosti náboženského života v uvědomělé, vroucí oddanosti k Církvi.[5]

4 Viz M. Pavlík, Z dob pojosefinských, Hlídka 1904, str. 327.

5 Viz M. Pavlík, Z dob pojosefinských, Hlídka 1904, str. 236 a n. Autor (dnes pravoslavný biskup Gorazd) přes mnohé dobré postřehy přeceňuje vliv osvícenství na probouzející se vědomí církevní. Osvícenství přispělo k tomu spíše záporně. Neprávem označuje generaci emancipační za generaci nových osvícenských josefinistů, která hluboce tkvěla v tehdejším duch. josefinském ovzduší. Nepravdivá je jeho these, že není ani jednoho kněze v dobách pojosefinských o uvědomění církevní úspěšně pracujícího, jenž by byl býval prost osvícenských tendencí a že všichni byli více nebo méně zásadními osvícenci. Příliš po svém chápe rozdíly vnitřního vývoje katolické

Ač jednotlivci různě překonávají v sobě vlivy racionalismu éry josefinské, v celku právě vůdčí šiky odvracejí se příkře od povrchního osvícenství, toužíce po pravé osvětě, vykřesávajíce se v uvědomělé katolické kněze, kteří nehledí bázlivě do budoucnosti, nebojí se žádné filosofie a jsou pevně přesvědčeni, že Církvi netřeba privilegií, aby se udržela. Jsou pro pravou osvícenost, důvodnou známost božských i světských věd, filosofie svého věku, aby mohli „roztrhat sofistickou osnovu liché osvěty". Ani tolerance se nelekají. Vkládají v ni pojem křesťanské mravní povinnosti a lásky. Nic neuškodí Církvi, budou-li katolíci opravdovými katolíky s církevním duchem i činy. Jsou si vědomi, že Církev ve službě státní, jako státní institut, Církev zemské vládě podrobená, žádné moci v 19. století na lidské srdce nemá, ale že svobodná a neodvislá jsouc, svou vlastní přirozeností brzy si vážnosti zjedná. Kněz nabude pravé vážnosti, potřebné k pronikavému působení, když nebude se snižovat za nástroj policejní, nýbrž bude duchem i životem oddaným synem Církve a obětavostí svou horlivým učedníkem Kristovým.

Tento regenerační proud je sílen vlivem tehdejšího západního romantismu, jenž je reakcí na osvícenství. Čte se u nás Maistre, La Mennais, Bonald, Haller, Stolberg a časopis „Katholik". Romantismus pěstí u nás jemný smysl pro církevní dějiny, zvláště pro studium svatých Otců. Od dob Hallerových, který prohlásil, že na jeho konversi měla právě liturgie veliký vliv, pěstí se i u nás hlubší a vroucnější chápání liturgie, která v éře josefinské byla frivolně a rouhavě zesměšňována. S horečnou pílí překládány spisy svatých Otců.

Četné konverse protestantů nebo filokatolické projevy protestantské zesilují stále vroucněji katolické vědomí kněžstva. I zprávy o pokrocích katolicismu a neúspěších počinů na založení národní církve ve Francii i v Německu sílí církevní vědomí. Tak po josefinských protiřímských snahách ozývá se stále určitěji touha po nejužším přimknutí k Římu, posilovaná zprávami římskými jak radostnými, tak truchlivými. V srdci kleru ožívá nelíčená, radostná oddanost k Církvi (byť v některých jednotlivcích namáhavě se vyvíjející), ale za to uvědomělá a v nových poměrech svobodně se pohybující. Poměry církevní ve stávajícím režimu rakouském vybízejí ke kritice. Ozývá se také kritika, ale jiná než za éry josefinské. Staří josefinisté kritisovali poměry církevní s pohrdáním, s posměchem, nová generace, odvrácená od josefinství, kritisuje vážně, z lásky, v upřímné touze, aby projevy katolického ducha byly všude a vždy dokonalými.

myšlenky a „vnější státně-katolické reakce". To, co tryská jako vitální regenerující síla z ústrojí Církve, jeví se mu jako pokrok a demokratický duch, zrozený osvícenstvím. Je v tom kus neujasněnosti, příznačné pro pozdější odchod autorův z Církve.

A právě nejlepší a nejagilnější kněží v této generaci jsou vlastenecky nejuvědomělejší a pracují v prvních řadách na poli regenerující se theologické literatury. Nikdo nepozvedá tak neohroženě hlasu na obranu jazyka českého ve školách a při náboženském vyučování jako horlivci, zrození tímto proudem.

*

Generace kněžská z éry josefinské je v prvních řadách buditelů a obětavě podporuje národní podniky literární. Roku 1827 počal vycházeti *„Časopis českého musea"*. Největší opory našel u kněžstva. Jen mezi předplatiteli z Čech je 169 kněží. Roku 1832 povstala *Matice česká*, jež ke konci roku 1846 čítala 625 zakládajících členů. Mezi nimi je 246 kněží. Kněžstvo získávalo členy ve všech vrstvách společenských. Jediný J. Šmidinger získal na 400 nových členů. Horlivý obránce jazyka českého, vlastenecký kněz František Sláma, složil po dvakráte vklad do Matice, jednou pod vlastním jménem, po druhé s heslem „chudý kněz na oltář milené vlasti". A. Marek zřídil při Matici české fond 1000 zl. pro učitele na památku Jungmannovu.

Vlasteneckému museu odkázalo duchovenstvo největší legáty. Tak arcibiskup pražský Chlumčanský věnoval k založení musea 8000 zl., kromě drahocenných rukopisů, prvotisků a jiných vzácných příspěvků. Biskup Krejčí 4000 zl., profesor theologie J. Fesl učinil museum svým universálním dědicem, čímž se museu dostalo knihovny o asi 12.000 svazcích a 3256 zl. Královéhradecký biskup hr. Kolovrat věnoval 500 zl., opat želivský V. Fähnrich 400 zl., opat tepelský 200 zl., chudý kněz Šmidinger 1200 zl. (kterážto částka po projednání pozůstalostním vzrostla na 2000 zl.), farář A. Durdík 1050 zl. Snad ještě větší cenu měly odkazy knihovně musejní (vedle J. Dobrovského) kněží V. Juhna, dra Milauera, A. Buchtla, J. L. Zieglera, V. Sedláčka, Vindiše, V. Krolmusa, J. Hausra, A. Pařízka, J. Devotýho, F. Novotného, J. Patery, O. Poláka, A. Seidla, J. Schöna, Fr. Al. Vacka a jiných.

Zakládajícími a přispívajícími členy jediného vědeckého listu moravského *„Matice moravské"* byli opět velikou většinou sami kněží. Co jinde státem bohatě nadané akademie za největší chloubu měly, k tomu dala u nás podnět a proklestila cestu vlastenecká obětavost kněží.

Totéž platí o spolku *Svatoboru*, jenž si vytkl za účel podporovati české spisovatele. (Jediný kněz Filip Čermák, děkan v Liběchově, věnoval mu 10.000 zlatých, kteroužto sumu později rozmnožil legáty na 18.000 zlatých.)[6]

Který jiný stav obětoval tolik pro národní a kulturní obrodu našeho národa?

*

6 Viz J. Ježek, Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou, str. 13.

Regenerační duch katolický, šířený „Časopisem pro katolické duchovenstvo", působil jistě blahodárně na bohoslovce olomoucké.

V ohledu národního uvědomění přinášel do zdí seminárních ducha probuzené generace českého kleru, z jejichž řad ozývaly se tehdy mohutné hlasy za práva potlačovaného jazyka českého.

Shora uvedená apologie kněžské buditelské práce poukazuje právě na tuto éru ve třicátých letech:

„... Kněžstvo naše neostýchalo se vždy znovu pozdvihnouti hlasu na obranu věci české. Na důkaz připomínáme tu *Slámu, Smetanu, Vránu,* jiných nejmenujíce; připomínáme výtečných těchto kněží dopisy k úřadům proti směrům poněmčovacím, návrhy o uvedení jazyka českého do škol a rozpravy o žalostných následcích německého vyučování české mládeže. Rozpravy právě dotčené jsou a zůstanou významnými doklady, z jakých příčin a s jakou rozvahou i rázností zasazovali se svědomití kněží, chtějíce české mládeži dobýti českých škol, a tudíž českému národu zachovati přirozenou řeč, usnadniti mu pokrok na dráze pravé vzdělanosti a zabezpečiti dědičnou jeho národnost. I bylo pak za oněch časů nemalé statečnosti potřebí k sepsání a uveřejnění rozprav, jež neohrožený a šlechetný Sláma uložil do listů o škodách, plynoucích z německého vychování české mládeže. Jeť známo, kterak se za oněch časů (1820—1835) vždy více utužoval neblahý systém vynuceného obecného mlčení, systém všemocné censury a podhlídavé politiky, ježto se lekala i nepatrných pravopisných oprav a literárních sporů o *i* a *y* v české mluvnici. Tím snáze bylo se obávati, že strážcové řečené soustavy za hřích a zločin politický pokládati budou rozpravy podobné listům Slámovým. Listové tito byli zřejmou žalobou na vládnoucí systém poněmčovací, žalobou na systém, podporovaný uvyklou na němčinu byrokracií a vychvalovaný ve jménu vzdělanosti, vídané Čechům náhradou za ztrátu národnosti. Ano, listy Slámovy byly hlasitým nářekem na křivdu, činěnou netoliko národu, jemuž odcizovali se zárodky jeho další bytnosti, nýbrž i Církvi, kteréž odumíraly nesmrtelné duše synův a dcer, odchovávaných na učilištích, kdež i náboženství mělo a musilo sloužiti za pomůcku německé mluvnici. Již ale takových nářekův a žalob na řečený neblahý systém poněmčovací před obličejem úzkostlivých strážců téhož systému nesměli pronésti leč horlitelé, s neustrašenou, neohroženou duší. Nepochybujeme, že dotčeným šlechetným kněžím i láska k otčině a mateřštině dodávala ducha; že směli v příčině českého jazyka při vychovávání české mládeže pozdvihnouti hlasu: avšak rovněž tak jisto jest, že k odvážným oněm krokům podněcovala je svatá láska ke každé nesmrtelné duši, z níž bude knězi účet vydávati v den soudný.

Tato láska činí svědomitého kněze výmluvným a neohroženým: onať

osvítila i nadchnula tolikéž naše kněžstvo, že bez lidských ohledů ve jménu víry a vzdělanosti křesťanské ujímalo se řeči české proti mohutným poněmčovatelům českého národa. Pravímeť: *Naše kněžstvo.* Neboť jakým způsobem a kde uveřejněny jsou významné ony rozpravy Slámova i Smetanova? Stalo se to v „Časopise pro katolické duchovenstvo", založeném přičiněním nezapomenutelného arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského a vydávaným péčí nejdůst. konsistoře Pražské. Takovou měrou nabyli hlasové Slámův i Smetanův tím větší váhy a dobývali spravedlivým tužbám věrných milovníků řeči a národnosti české. Pravdať sice, že ani po roce 1835 nevyhovělo se všelikým žádostem a prosbám těmto: tolik ale jisto jest, že naproti soustavě germanisační a usilováním poněmčovatelů povstaly tudy hráze, zabraňující, aby se osudná povodeň dále nemohla rozlévati. Ano, dosaženo tudy mimo jiné i toho, že roku 1835 obnoveny a doplněny jsou dřevní příznivé jazyku českému dekrety komise studijní, jakož i opatření, že na školách hlavních aspoň náboženství mateřským jazykem smělo se vykládati a chovanci v seminářích měli se v české řeči cvičiti ..."

*

Neohrožená rozprava Slámova „O škodách z německého vychování české mládeže", uveřejněná v „Časopise pro katolické duchovenstvo" r. 1831—1832, měla by býti čtena všemi, kdož chtějí poznat, jak hájeno bylo české výuky náboženské v dobách státního útisku.

„Byl-li by Kristus, sw. Pawel anebo miláček geho Jan, žádagjce naše české maličké u sebe mjti, anebo ge osobně nawštjwiti, také německou řečj na ně mluvili? — — Gest to pokrm dětem dle apoštolské rady, zážiwný? Gest to ono mléko, gaké dal sw. Pawel Korintským?.." — A stejně jako neohroženě kněžsky mluví nahoru, obrací se i do vlastních řad: „A nemáme my se kněžj před každým gednáním na to ohlédnauti: Co a gak by w takové přjpadnosti Kristus a geho sw. Apoštolové byli gednali?..."[7]

Rozprava Slámova přeložena byla i do polštiny. Překlad polský vzbudil pozornost gubernia haličského, jež o tom ihned podalo zprávu do Vídně k ministerstvu. I nastalo vyšetřování redakce „Časopisu pro katolické duchovenstvo". Bylo třeba dlouhé a ostré apologie Vinařického proti podezřívání z revolučních ideí, než záležitost byla vyřízena.

Ještě dvakrát pozvedl Sláma neohroženého hlasu ve prospěch národních škol českých. Roku 1835 totiž pokoušel se krajský úřad prácheňský o zavádění němčiny také do škol vesnických, proti čemuž Sláma s přítelem svým, mírovickým farářem Vránou, stejně rozhodným horlitelem proti systematickému odnárodňování mládeže české, ozval

7 L. c. str. 580.

se rázným protestem u vlády zemské. V tomto protestu nazval takové poněmčování české mládeže politickým vražděním českého národa. Když pak roku 1838 z rozkazu císařského vyslechnuty měly býti hlasy znalců stran reformy triviálních a hlavních škol, napsal Sláma novou ohnivou obranu českého vyučování.

Před Slámou ohnivě bránil českou výuku mládeže na hlavních školách, jež byly hlavními štěpnicemi germanisace, vynikající pedagog a pracovník pro rozkvět českého školství *J. F. Rautenkranc*, katecheta a později ředitel hlavní školy nádvorské na Čáslavsku. Když po ukončení válek francouzských tehdejší okolnosti zdály se býti české národnosti příznivějšími, sepsal Rautenkranc obšírné pojednání „Proč by se mělo v hlavních školách království Českého učiti také česky a češtině?", ve kterémž s neslýchanou posud rázností a neohrožeností bránil české vyučování a horlil proti poněmčování mládeže. Navrhoval zároveň podrobně prakticky, jak by poněmčené školy měly býti reorganisovány a vyzýval posléze stavy české, aby sami, jako druhdy předkové jejich roku 1615, věci se ujali a vládě ji předložili. Pojednání toto, jež je nejplamennější obranou české národnosti ve škole počátkem 19. století, dal Rautenkranc cirkulovati mezi kněžími. Roku 1818 uveřejněno bylo — už po smrti Rautenkrancově — v ožilém tehdáž zase „Hlasateli".

OBNOVENÍ UNIVERSITY OLOMOUCKÉ ROKU 1827

Omezené lyceální poměry nebyly s to, aby nahradily dřívější universitu přes všechnu zdatnost a horlivost některých profesorů jak na právech a filosofii, tak i na studiu theologickém.

Za vlády Františka I. bylo lyceum značně prospěšně rozšířeno, hlavně na filosofii, právech i v oboru medicinském,[1] takže bylo větší, než universita v Inšpruku, kde nebylo theologické fakulty. I frekvence poslu-

1 Již roku 1788 založena na ranhojičském učení stolice anatomie, roku 1801 stolice vědy náboženské pro učení filosofické, roku 1806 obnovena tamtéž stolice všeobecného dějepisu a založena stolice jazyka řeckého. Roku 1810 uloženo profesoru anatomie, aby přednášel ranhojičům o soudním lékařství, roku 1811 založena stolice zvěrolékařství. Roku 1810 rozvržena právnická studia na celé čtyřletí. Hlavně se vzmohlo studium medicinsko-chirurgické. (Od roku 1811 byli tu 4 profesoři: ranhojičství a kliniky chirurgické, porodnictví, zvěrolékařství a lékařství theoretického, v němž hlavně anatomie pečlivěji pěstěna; zřízena pro ni též pitevna; pro účely školní zřízeny u nemocnice klinické školy po 6 postelích pro různé druhy nemocí.) Roku 1816 prodlouženo filosofické studium o třetí rok. Rovněž obohaceno lyceum vzrůstem lyceální knihovny, museem anatomicko-pathologickým, fysikálním a ekonomickým, sbírkami přírodnin, sbírkou matematickou i sbírkou mincí, čehož všeho bývalá universita vůbec neměla.

chačů vzrůstala. Oživený vědecký ruch, který po pádu Napoleonovu přes tuhý byrokratismus státní za éry Metternichovy pronikal i do Rakouska, nezůstal bez účinků. I vládní směr odkloňoval se od typu lyceí. Roku 1817 přeměněno lvovské lyceum v universitu, roku 1824 inšprucké a ze Št. Hradce docházely zprávy, že i tam se pomýšlí na přeměnu lycea v universitu. Tyto okolnosti zvyšovaly dávnou touhu vzdělaných kruhů moravských po obnovení dřevní university. Lyceu dávno neprospívaly obtíže posluchačů s nutným dokončováním studií v Olomouci počatých na vzdálených universitách. Zvlášť profesoři práv těžce nesli, že učení jejich nemělo práva promočního, pro kteroužto příčinu nejlepší posluchači z vyšších ročníků odcházeli na university do Prahy a do Vídně.

Po dvacátých letech zdály se všechny poměry býti příznivy. Měloť lyceum, vlastně úplné dvě fakulty s právem promočním (theologickou a filosofickou), studium právnické bylo doplněno, jakož se na fakulty slušelo. Nadto lyceum stále užívalo insignií a pečeti dřívější university, počet pak posluchačů ustavičně vzrůstal.

Po poradách profesorů všech oborů lyceálních odebrala se 11. června r. 1826 deputace lycea v čele s rektorem drem Klementem Schwarzerem do Kroměříže k tehdejšímu arcibiskupu olomouckému kard. arcivévodovi Rudolfovi (1819—1831), bratru císaře Františka I., a prosila jej, aby přijal jménem všeho lycea a císaři s přímluvou předložil žádost za povýšení lycea olomouckého na universitu. Kardinál ochotně vyhověl. Po delších úvahách tužba lycea splněna nejvyšším rozhodnutím ze dne 11. března 1827[2] s tím podstatným rozšířením práv, že universita může udíleti také hodnost právnického doktorátu. Studium chirurgické nebylo však povýšeno na fakultu lékařskou; výslovně pak bylo též podotknuto, že profesoři nedostanou vyšších platů a vůbec že universita nesmí vyžadovati vyšších nákladů než dosud (26.000 zl.).

Takto vznikla skutečná universita o třech fakultách: theologické, filosofické a právnické. S ní spojeno universitní učiliště lékařsko-ranhojičské s právem udíleti diplom ranhojičský. Přeměna lycea v universitu vykonána ještě průběhem školního roku, zejména zkonstituovaly se fakulty volbou rektora magnifika. Oživená universita nazvala se po svém obnoviteli *K. k. Franzens-Universität*.

Radost u profesorů, studentů i občanstva byla veliká. Sbor profesorů vzdal vřelé díky šlechetnému kard. Rudolfovi za jeho účinnou intervenci 18. března 1827 a 24. června uspořádalo měšťanstvo a studentstvo vznešenému příznivci university skvělou serenádu.[3] Oficielní slavnost

2 První zpráva došla od císaře samého kardinála Rudolfa, kterýž 14. března 1827 povolal k sobě rektora lycea dra Josefa Höchsmanna a jemu obsah císařského rozhodnutí oznámil. — 3 Viz J. V. Prášek, Vysoké školy moravské,

na počest obnovy university uspořádána 11. února 1828. Pro školní rok zvolen rektorem magnifikem profesor theologie František Feigerle.

NA FAKULTĚ THEOLOGICKÉ DO ZRUŠENÍ UNIVERSITY

I pro fakultu theologickou byla obnova university příznivou. Systemisováno na ní místo direktorské a šestero stolic: pro církevní dějiny, pro biblické studium Starého zákona a pro dialekty orientální, pro biblické studium Nového zákona, pro dogmatiku, pro morálku a pro pastorálku.

Direktorem studia theologického a praesesem fakulty byl *dr. Jan Babor*, farář olšanský (funkci tuto zastával od roku 1818).[1]

Stav profesorského sboru po obnovení university byl tento:

Profesorem církv. dějin byl Engelbert Richter (od roku 1825), profesorem biblického studia starozákonního Jan Macha (od roku 1826), profesorem biblistiky novozákonní František Wieser (od roku 1827), profesorem dogmatiky Tomáš Christ (od roku 1821), morálku suploval místo prof. Josefa Golda, suspendovaného roku 1821, Jiří Palassek (Palásek), kooperátor u sv. Michala v Olomouci, profesorem pastorálky byl Ignác Feigerle (od roku 1823), církevní právo přednášel podle nezměněného režimu laický profesor práv JUDr. Antonín šlechtic Gapp, katechetiku a methodiku přednášel prof. Matěj Wiesner jako adjunkt fakulty.

S obnovou university znamenal značný rozkvět theologické fakulty. I počet posluchačů vzrůstá a množí se počet rigoros.

Proti nepřesným a okrouhlým údajům, dosud uveřejněným u topografa Řehoře Volného a dra Tittla,[2] lze podle archiválních akt a hlavně podle pečlivé kroniky fakulty (od roku 1830) uvésti přesný počet bohoslovců.

Roku 1830 bylo celkem na theologické fakultě 220 posluchačů (v prvním ročníku 79, v druhém 49, v třetím 46, ve čtvrtém 46. Roku 1829 a 1830 bylo rigoros 5 (mezi rigorosanty byli dva profesoři fakulty: Ignác Feigerle a Engelbert Richter).

Profesor pastorálky Ig. Feigerle jmenován byl profesorem na vídeňské universitě a 12. ledna 1830 opustil olomouckou fakultu. Pastorálku suploval po jeho odchodu Jan Kuranda, lokalista na Hradišti.

Osvěta 1899, str. 300, 301. H. Doležil, Polit. a kult. dějiny král. hl. města Olomouce, str. 182 a n., Mährisch-Ständische Brünner Zeitung z 6. VII. 1827, č. 183.

1 Pod předsednictvím direktora jako praesesa fakulty (jehož zastupoval někdy senior kolegia doktorů) konala se rigorosa a promoce. Ročně volený děkan, který zároveň byl promotorem, volen byl z kolegia doktorů fakulty. Teprv roku 1850 zrušeno kolegium doktorů se svým děkanem a úřad studijního direktora. Od té doby řídí fakultu děkan volený z profesorského sboru.

2 Geschichte der theol. Fakultät in Olmütz (Die theologischen Studien u. Anstalten der kath. Kirche in Österreich von dr. Hermann Zschokke, Wien u. Leipzig 1894).

Rok 1831. Direktor a praeses: Jan Babor. Děkan: Tomáš Christ. Počet posluchačů: 224. Rigoros: 5 (metr. kan. olom. Jan ryt. Wiedersperg (2), farář Václav Pešina z brněnské diecése, metr. kan. olom. bar. Ehrenburg a prof. theol. Frant. Wieser). Promoce: 3 (promování vesměs profesoři fakulty Tomáš Christ, Engelbert Richter a Jan Macha).[3] Stav profesorského sboru celkem nezměněn. Pouze adjunkt prof. Matěj Wiesner stal se farářem v Charvátech 7. března 1831. Přibývají dva adjunkti: Theodor Hampel (od 4. února 1831) a Jan Sarkander Hundsfeld, kooperátor u sv. Michala (předn. katechetiku a methodiku). Dne 24. června 1831 zmírá v Badenu arcib. kardinál Rudolf.

Rok 1832. Direktor: Jan Babor. Děkan a promotor: Tomáš Christ. Počet posluchačů: 235 (v prvním ročníku 72, v druhém 60, v třetím 62, ve čtvrtém 41). Rigoros: 8 (kanovníci olomoučtí: ryt. Wiedersperg (2), bar. Ehrenburg (2), hr. Schaaffgotsche, bar. Schrenk, prof. F. Wieser, farář V. Pešina). Promoce: 2. První promoci s veřejnou disputací měl kanovník olomoucký Jan rytíř Wiedersperg s děkanem fakulty dr. Tomášem Christem z oboru dogmatického, s JUDrem Ant. šl. Gappem z oboru práva („Civilis et ecclesiastica potestas sunt potestates a se invicem independentes") a s drem J. Machou z oboru pastorálního. Byla to po dlouhé době první veř. slavná disputace na fakultě. (Poslední měl v roce 1820 prof. Ant. Klein před svojí promocí.) Druhou promoci měl profesor novozákonní biblistiky Frant. Wieser. Od disputace byl však dispensován. Změny v profesorském sboru: Novým profesorem pastorálky jmenován 29. března 1832 Antonín Stolzenthaler. Nar. roku 1797 v Krumlově v Čechách. Studia humanitní i filosofická absolvoval v Budějovicích, theologická ve Vídni. Vysvěcen roku 1820. Kaplanoval ve Vídni. Jako kooperátor suploval pastorálku a krátký čas i církv. historii na theol. fakultě vídeňské. Dne 29. března 1832 jmenoval jej císař profesorem pastorálky na universitě olomoucké. Přednášky zahájil 2. května téhož roku. Roku 1833 promován doktorem theologie. Sotva byl promován, jmenován byl katedrálním kanovníkem v Linci a ředitelem bisk. semináře lineckého. Dne 26. listopadu 1833 resignoval na stolici pastorálky v Olomouci a odešel do Lince. Zemřel v Linci 6. dubna 1840. Literárně nebyl činný. Kromě studie o legendě o domnělých ostatcích Kristových v Neu theol. Zeitschrift (Wien, B. 1) uveřejnil smuteční řeč při exekviích za císaře Františka I. (V Linci 1835.) Adjunkt Theodor Hampel odešel 4. května 1832 za metrop. vikáře na dóm. Místo adjunkta Jana Sark. Hundsfelda, kooperátora u sv. Michala, přejal od 14. června 1832 přednášky z katechetiky a methodiky adjunkt prof. Jan Zohner. Pro choleru prodlouženy prázdniny až do konce měsíce října. V listopadu a v prosinci nejvíc cholera v Olomouci řádila. Z profesorů neonemocněl nikdo, z alumnů jen někteří, žádný však z nich nezemřel. Dne 19. října 1831 oslavovala fakulta volbu nového arcibiskupa Ferdinanda Marie hr. Chotka. Dne 3. listopadu 1831 zvolen prof. dr. Engelb. Richter rektorem university.

Rok 1833. Direktor fakulty Jan Babor zproštěn 6. září 1833 své funkce, zastává ji však dále provisorně. Děkan a promotor: Tom. Christ. Počet posluchačů: 226 (v prvním ročníku 48, v druhém 64, v třetím 58, ve čtvrtém 56). Rigoros: 6 (kanovníci olom.: bar. Schrenk, hr. Schaaffgotsche, bar. Schneeburg, prof. theol. Stolzenthaler a Ant. Horský, kaplan u sv. Tomáše v Brně). Promoce: 2 (kanovníci olomoučtí: Vincenc baron Ehrenburg a Antonín hr.

3 Od vlády totiž naléháno, aby všichni profesoři theologie měli doktorát. Dne 9. prosince 1833 nařízeno, že každý profesor theologie má si do 3 let zjednat doktorský gradus, od veř. disputace může však býti dispensován.

Schaaffgotsche, oba s veřejnými disputacemi). Stav profesorského sboru úplně beze změny. Za onemocnělého dra Frant. Wiesera suploval biblikum novozákonní dr. J. Macha (od 1. října do 18. listopadu 1832). Dne 18. prosince 1832 žádala fakulta císaře, aby směla udělit čestný doktorát opatu starobrněnskému Cyrilu Nappovi. Dvor. studijní komise však žádost zamítla. Dne 15. července 1833 zbaven posléz profesury morálky prof. Jos. Gold, který už od 26. října 1821 byl ve své prof. funkci suspendován. Obdržel však roční pensi 600 zl.

Rok 1834. Provisorním direktorem studia theologického po dru Baborovi jmenován dr. Tom. Christ. Děkan a promotor: Engelbert Richter. Počet posluchačů: 194. V prvním ročníku 45, v druhém 40, v třetím 58, ve čtvrtém 51. Rigoros: 6 (kan. olom. bar. Schrenk, Mat. Klácel, augustinián ze St. Brna (2), Ant. Horský, kaplan z Brna, Jos. Malý, kaplan u sv. Mořice v Olomouci, Bedřich Kemmel, minorita z Brna). Promoce: 2 (profesor Ant. Stolzenthaler a kanovník olom. metrop. kapituly Alois baron Schrenk). Změny v profesorském sboru: Dr. Ant. Stolzenthaler jmenován 26. listopadu 1833 kanovníkem v Linci, načež resignoval na stolici pastorálky. Suplenti: Jiří Palassek (Palásek), kooper. u sv. Michala, suploval dále morálku. Florian Schön, kooperátor u sv. Michala, suploval pastorálku. Adjunkt: prof. Jan Zohner přednášel katechetiku a methodiku. Profesor práva šl. Gapp o prázdninách opustil Olomouc, byv jmenován profesorem kan. práva na universitě vídeňské. Prof. Tomáš Christ odchází 20. srpna 1834 na universitu vídeňskou jako profesor dogmatiky.

Rok 1835. Direktor (provisorní): Dr. Engelbert Richter. Děkan a promotor: Dr. Jan Macha. Počet posluchačů: 171. V prvním ročníku 42, v druhém 38, v třetím 35, ve čtvrtém 56. Rigoros: 9 (kanovníci olomoučtí: bar. Mattincloit (3), Vinc. bar. Konopka (2), Fr. Wiesur, koop. v Eckersdorfu v olom. diec., Jos. Malý, kaplan u sv. Mořice (2), Ant. Horský, koop. z Brna). Promoce: 1 (Jan Vrba, profesor historie a církv. práva na theol. ústavě v Brně). Změny v profesorském sboru:

Profesorem morálky jmenován dr. Jan Kutschker. Přednášel od 27. února 1835. Před tím suploval morálku Jiří Palassek, kooperátor u sv. Michala. Jan Kutschker. Nar. 11. dubna 1810 v Loučkách (Wiese) u Krnova ve Slezsku. Gymnasium studoval v Opavě, filosofii v Olomouci, theologii ve Vídni. Jako jáhen pokračoval v theologických studiích na Frintaneu. Vysvěcen na kněze roku 1833 a doktorem theologie promován 1834. Dne 24. ledna 1835 jmenoval jej císař profesorem morálky na universitě olomoucké. Od října 1837 konal též na příkaz ordinariátu liturgické přednášky v semináři. Od roku 1841 byl zároveň sekretářem arcibiskupským a od roku 1843 kancléřem. V roce 1844 byl rektorem university olomoucké. Roku 1852 jmenován dvorním farářem a ředitelem Frintanea ve Vídni. Dne 8. srpna 1852 opustil olomouckou universitu, kde přes 17 let přednášel morálku. Ve Vídni zastával četné významné církevní funkce. Posléz jako probošt metropolitní kapituly vídeňské stal se roku 1862 generálním vikářem a světicím biskupem. Po smrti kardinála Otmara Rauschera jmenován 12. dubna 1876 arcibiskupem vídeňským a 22. června 1877 kardinálem. Zemřel 27. ledna 1881. Byl značně literárně činný. Přispíval pilně hlavně do Neue theologische Zeitschrift. Kromě toho vydal: Die hl. Gebräuche der kathol. Kirche, welche vom Sonntage Septuagesima bis Ostern beobachtet werden. Wien 1843. Sammlung der Vorschriften, nach welchen sich die Kuratgeistlichkeit bezüglich der Verkündung des Wortes Gottes, der Spendung der hl. Sakramente... zu richten hat. Olmütz, 4 Bände, 1847, 1848, 1849, 1850. Die Lehre vom Schadenersatze

oder von der Restitution, Olmütz 1851. Das Eherecht der kathol. Kirche nach seiner Theorie und Praxis, 5 Bände, Wien 1856—1857.

Profesorem pastorálky jmenován dr. Josef Malý. Přednášky zahájil 1. května 1835. Do té doby suploval pastorálku Florián Schön, kooperátor u sv. Michala. Dr. Josef Malý narodil se 3. prosince 1802 v Dětřichově u Uničova na Moravě. První třídy gymnasijní studoval soukromě pod vedením Petra Poledníka, faráře renotského. Další třídy dostudoval v Olomouci, kde též konal studia filosofická a theologická. Na kněze vysvěcen byl 22. září 1827. Nejprve byl kooperátorem v Klenovicích a v Tištíně, pak od 2. března 1829 u sv. Mořice v Olomouci. Jako druhý kaplan u sv. Mořice jmenován byl dvorním dekretem ze dne 28. března 1835 profesorem pastorálky na theologické fakultě a v prosinci téhož roku konsistorním radou. Dne 3. listopadu 1836 promován byl v Olomouci doktorem theologie. Ve školním roce 1837-38 zvolen děkanem fakulty. Roku 1842 ustanoven byl rektorem kostela sv. Voršily a spirituálem i zpovědníkem sester voršilek. Roku 1847 suploval nějakou dobu též katechetiku a metodiku. V roce 1848 byl rektorem university olomoucké. Roku 1851 přednášel též církevní právo. Roku 1852 zvolen po druhé děkanem theologické fakulty. Téhož roku 27. srpna zvolen za faráře v Prostějově. Dne 17. září byl kanonicky investován, 18. září vzdal se svých funkcí v Olomouci a 3. října byl slavně v Prostějově instalován a zároveň jmenován děkanem a inspektorem triviálních škol. Dne 5. června 1856 jmenován arcibiskupským radou a assessorem konsistorním. Počátkem roku 1861 stižen byl nezhojitelným neduhem mozkovým (exsudatione cerebri). Dne 17. října 1862 zemřel v 60. roce svého věku a pochován v Prostějově. Ve farní pamětní knize prostějovské je hojně jeho německých záznamů (str. 11—17), z nichž patrno, že se pečlivě staral o obnovu a výzdobu farního kostela i prostějovských kaplí. Usiloval mimo jiné o zavedení ženského řádu do bývalého kostela kapucínského v Žešovské ulici. Nedosáhl však toho. Než budova klášterní dána později přece městu. Z kláštera byl zřízen městský chudobinec (1887) a kostel opraven (nynější kostel sv. Cyrila a Metoděje).

Výchovou i smýšlením byl asi Němec. Městská rada (německá) ochotně mu při četných opravách chrámových vyhovovala, kdežto jeho nástupci faráři Jos. Novákovi, jenž byl smýšlením a vystupováním Čech, činila mnohé trpké potíže.

Ve farním archivu je svazek rukopisů děkana Malého. Jsou to náčrtky kázání, kdy byl kaplanem v Klenovicích a v Olomouci u sv. Mořice. Je tam i dosti kázání českých. Čeština správná a jadrná. Myšlenkový rozvrh skvělý. Škoda, že nic českého nevydal tiskem.[4]

Byl značně literárně činný. Psal však jen německy. Hlavní jeho studie: Über die Sakramentalien in der kathol. Kirche (Pletz's Zeitschrift 1838). Die Fortschritte des bekehrten Sünders zur Vollkommenheit und des unbußfertigen Sünders zum Verderben in 6 Passionspredigten. Wien 1839. Die Kunst auf der Kanzel die Menschen zu rühren und zu bewegen. Ein Beitrag zur Homiletik. Olmütz 1846. Homiletische Studien oder das Wichtigste aus der Homiletik (nové vydání předchozího spisu s novým titulem). Olmütz 1850.

Suplenturou dogmatiky pověřen od počátku škol. roku Jan Schwetz. Narozen 19. června 1803 v Busově na Moravě. Studia humanitní a filosofická konal v Olomouci, theologická ve Vídni, kde roku 1829 vysvěcen na kněze. Roku 1831 vrátil se do olomoucké arcidiecése a byl téměř 3 leta kooperátorem v Újezdě (Augezdae). Roku 1834 promován byl na vídeňské universitě

4 Podle informací, jež mi ochotně a svědomitě poskytl P. Frant. Starý, hřbitovní kněz a spisovatel v Prostějově.

doktorem theologie. Na počátku školního roku 1835 pověřen byl suplentem dogmatiky na universitě olomoucké. Dne 17. září téhož roku jmenoval jej císař profesorem téhož oboru. Od října 1837 konal též na přání arcibiskupa populárně dogmatické přednášky v kněžském semináři olomouckém. Roku 1840 jmenován byl rektorem a spirituálem u voršilek. Dne 2. února 1842 jmenován byl profesorem dogmatiky na universitě vídeňské. Olomouc opustil 19. března 1842. Dogmatiku přednášel na universitě vídeňské do roku 1862, kdy jmenován dvorním farářem a ředitelem Frintanea. Súčastnil se jako odborník dogmatický všeobecného koncilu vatikánského. Zemřel jako probošt metropolitní kapituly vídeňské 20. března 1890. Vydal: Theologia generalis, cui praemittitur brevis introductio in Theologiam universam. Viennae 1849 (ve 4 vydáních). Theologia dogmatica catholica. Viennae 1851. (Vydání druhé 1854, třetí 1858.) Compendium theologiae dogmaticae. Viennae 1863.

Adjunkti. Eduard Fischer jako jáhen. Po vysvěcení na kněze v září 1835 poslán do duchovní správy. JUDr. Theodor Pachmann suploval církevní právo. Prof. Jan Zohner přednášel katechetiku a metodiku.

Roku 1836. Direktor: dr. Engelb. Richter (po jeho odchodu na faru modřickou od 10. prosince 1835 dr. Alois bar. Schrenk[5]). Děkan a promotor: dr. Frant. Wieser. Počet posluchačů 145. V prvním ročníku 39, v druhém 39, v třetím 33, ve čtvrtém 34. Rigorosa 4 (kanovník olomoucký Bedřich lantkrabě Fürstenberg (2), Ed. ryt. Unkrechtsberg, kooperátor v Kalhan z linecké diecése, Fr. Wiesner, kooperátor z Eckersdorfu). Promoce 1 (Fr. Richter, bibliotekář university olomoucké). Změny v profesorském sboru: Dosavadní suplent dogmatiky dr. Jan Schwetz jmenován 29. října 1835 profesorem téže stolice.

Církevní historii po odchodu prof. dra E. Richtra suploval od 11. prosince 1835 Jan Lillich. Narozen 4. prosince 1810 v Odrách (Odraviae) ve Slezsku. Gymnasijní studia absolvoval v Opavě, filosofická v Olomouci, theologická ve Vídni. Roku 1834 vysvěcen na kněze od arcibiskupa hr. Chotka. Nato pokračoval v theologických studiích ve Vídni a několik měsíců byl kooperátorem v Osoblaze, načež roku 1835 povolán na universitu olomouckou za suplenta církevní historie. Roku 1836 promován doktorem theologie na universitě vídeňské. Roku 1837 jmenován řádným profesorem církevní historie na theologické fakultě v Olomouci. Od 16. března 1842 do 29. dubna 1843 suploval též dogmatiku. Od 25. září 1842 konal na příkaz arcibiskupa Sommeraua Beeckha v kněžském semináři též přednášky patristické, když přestaly tam přednášky z populární dogmatiky. Od počátku školního roku 1844 suploval vyučování náboženství na filosofii a byl akademickým kazatelem do 31. března 1845. Od 7. listopadu 1845 až do konce školního roku suploval dogmatiku a zároveň profesuru orientálních dialektů (až do 30. dubna 1847). Od 4. května 1848 až do své smrti suploval také pedagogiku.

5 Alois bar. Schrenk de Notzing (1802—1849) studoval theologii v Hradci Králové. Roku 1823 jmenován olomouckým kanovníkem domicellárem. Na kněze vysvěcen roku 1825 ve Slavoníně, pak poslán na Frintaneum. Od roku 1826 působil jako farář ve Gmündenu (v diecési svatohypolitské), od roku 1832 v Modřicích (v diecési brněnské). Dokončiv rigorosa na theologické fakultě olomoucké, promován doktorem bohovědy 1834. Roku 1835 nastoupil do kapituly olomoucké. Dne 14. listopadu 1835 jmenován direktorem theologického studia, zároveň stal se proboštem u sv. Mořice. Roku 1837 jmenován tit. biskupem ptolemaidským a světicím biskupem olomouckým (konsekrován 25. března 1838 v Olomouci). Dne 20. června 1838 jmenoval jej císař arcibiskupem pražským. Zemřel 5. března 1849 v 47. roce svého věku.

Ve školním roce 1849 vyučoval též náboženství na lyceu a filosofii. Zemřel na choleru ve věku 39 let 13. září 1849. Přispíval do Pletz Zeitschrift.

Adjunkti: Josef Bitta (od 4. ledna 1836). JUDr. Theodor Pachmann. Suploval církevní právo. Od 2. května 1836 přednášel týž obor jako řádný profesor. Prof. Jan Zohner přednášel katechetiku a metodiku.

Konkursní zkoušce na uprázdněnou stolici pro biblické studium Nového zákona v Brně podrobil se František Sušil, kooperátor ve Wolframicích (s ním současně Ant. Horský, dosavadní suplent oné stolice, a Karel Nöttig, kaplan katedrálního chrámu brněnského). Dne 1. října 1835 zvolen rektorem magnifikem dr. Jan Macha. Dne 5. září 1836 zemřel olomoucký arcibiskup hr. Chotek na choleru v Praze.

Rok 1837. Direktor: dr. Alois bar. Schrenk. Děkan a promotor: dr. Jan Kutschker. Počet posluchačů: 141. V prvním ročníku 36, v druhém 38, v třetím 34, ve čtvrtém 33. Rigorosa: 3 (prof. Josef Malý, metrop. kanovníci: Vincenc bar. Konopka a Bedř. lantkrabě Fürstenberg). Promoce: 2 (prof. Jos. Malý a nový arcibiskup olomoucký Maximilián Josef bar. Sommerau-Beeckh (zvolený 21. listopadu 1836). Promován byl na čestného doktora theologie 16. března 1837. Změny v profesorském sboru: Dosavadní suplent církevní historie Jan Lillich jmenován řádným profesorem téhož oboru 24. června 1837. Adjunkti: Josef Bitta. Prof. JUDr. Theodor Pachmann přednášel kan. právo. Prof. Jan Zohner přednášel katechetiku a metodiku.

Rok 1838. Direktor: dr. Alois bar. Schrenk. Děkan a promotor: dr. Josef Malý. Počet posluchačů: 137. V prvním ročníku 39, v druhém 32, v třetím 31, ve čtvrtém 35. Rigoros: 7 (kanovníci olomoučtí: Bedřich lantkrabě Fürstenberg, Petr. bar. Mattincloit, Valentin Židek, kooperátor z Frankštátu (2), Bedř. Kemmel, minorita z Jihlavy, Frant. Bužga, absolvent theologie z vratislavské diecése). Promoce: 2 (metropolitní kanovníci olomoučtí: Bedřich lantkrabě Fürstenberg a Petr bar. Mattincloit, oba s disputacemi). Stav profesorského sboru nezměněn. Na přání arcibiskupa zahajují v kněžském semináři v měsíci říjnu 1837 mimořádné přednášky: prof. dr. Jan Macha o českém jazyku, prof. dr. Jan Kutschker z liturgiky a prof. dr. Jan Schwetz z praktické a populární dogmatiky. V zatímním filiálním semináři u sv. Ducha (po dobu přestavby budovy seminární u sv. Michala) ustanoven prefektem adjuntk Josef Bitta. Direktorem semináře jmenován metrop. kanovník Eduard rytíř Unkrechtsberg a spirituálem Josef Peiker. Od 20. června 1838, kdy dosavadní direktor studia theologického baron Schrenk jmenován arcibiskupem pražským, přejímá funkci direktora a praesesa sám arcibiskup Sommerau-Beeckh.

Rok 1839. Direktor: do 18. října 1838 Al. bar. Schrenk, od 18. října 1838 do 14. března 1839 provisorně dr. Jan Macha, od 14. března 1839 Ant. hr. Schaaffgotsche.[6] Děkan: dr. Jan Schwetz. Počet posluchačů: 127. V prvním

6 Antonín hrabě Schaaffgotsche, Liber Baro de Kynast et Greifenstein, narozen 16. února 1804 v Brně. Studoval na Tereziánské akademii ve Vídni, pak od roku 1824 do roku 1827 byl alumnem brněnského kněžského semináře a studoval theologii. Roku 1825 jmenován olomouckým kanovníkem-domicellářem. Na kněze vysvěcen 8. září 1827. Nejprve byl kooperátorem ve Šternberku, pak od roku 1829 administrátorem ve Vel. Dyjákovicích u Znojma, kdež roku 1831 se stal i farářem. Složiv theologická rigorosa na universitě olomoucké, promován byl roku 1833 doktorem bohovědy. Roku 1837 nastoupil do kapituly olomoucké. Roku 1838 ustanoven proboštem u sv. Mořice (spolu arcikněžem, děkanem a inspektorem triviálních škol olo-

ročníku 36, v druhém 34, v třetím 28, ve čtvrtém 29. Rigorosa: 3 (Fr. Bužga, Valentin Židek (2)). Promoce: 1 (Valentin Židek, kaplan ve Frankštátě). Stav sboru beze změny.

Rok 1840. Direktor: Ant. hr. Schaaffgotsche. Děkan a promotor: dr. Jan Lillich. Počet posluchačů: 118. V prvním ročníku 31, v druhém 31, v třetím 28, ve čtvrtém 28. Rigorosa: 2 (Frant. Bužga, kaplan v Jablunkově, a adjunkt Jan Schiller). Promoce žádná. Stav profesorského sboru nezměněn. Pouze novým adjunktem jmenován Jan Schiller (dosavadní adjunkt Josef Bitta odchází do Vídně za vychovatele do rodiny hraběte Stadiona). Dne 1. října 1839 zvolen dr. Frant. Wieser rektorem magnifikem pro rok 1840.

Rok 1841. Direktor: Ant. hr. Schaaffgotsche. Děkan a promotor: Maria Waichardus hr. Trautmannsdorf. Počet posluchačů: 122. V prvním ročníku 43, v druhém 30, v třetím 24, ve čtvrtém 25. Rigorosa: 2 (Fr. Bužga, Jan Schiller). Promoce: 1 (František Bužga, kooperátor v Jablunkově). Stav profesorského sboru nezměněn. Direktor Ant. hr. Schaaffgotsche 15. července designován biskupem brněnským.

Rok 1842. Direktor: Ant. hr. Schaaffgotsche, od 8. března provisorně dr. Jan Macha, od 25. srpna Rudolf bar. Thysebaert.[7] Děkan a promotor: Karel hr. Weitersheim. Počet posluchačů: 126. V prvním ročníku 37, v druhém 40, v třetím 25, ve čtvrtém 24. (V jazyku českém 39.) Rigoros: 6 (Artur bar. Königsbrunn, kan. domic. a kooperator u sv. Michala (3), kanovník bar. Konop-

mouckých). Dne 14. března 1839 pověřen funkcí direktora theologických studií. Téhož roku jmenován tit. biskupem aurelipolitánským a světicím biskupem olomouckým (vysvěcen na biskupa 20. října 1839 v Kroměříži). Dne 15. července 1841 jmenoval jej císař biskupem brněnským. Zemřel 31. března 1870.

7 Rudolf baron Thysebärt narodil se 29. dubna 1798 v Solnohradu. Studia filosofická konal nejprve soukromě a pak je dokončil v Praze. Tamtéž studoval právo a theologii. Roku 1819 jmenován kanovníkem domicellářem v Olomouci. Na kněze byl vysvěcen 15. srpna 1822. Nato působil v duchovní správě v arcidiecési pražské (qua cooperator in parochia Luck), odkudž 19. října 1826 přeložen za kooperátora do diecése litoměřické (Brandavium). Po složení rigoros promován byl doktorem theologie na universitě pražské 28. srpna 1828. Téhož roku 19. října jmenován proboštem koleg. kapituly u sv. Mořice v Kroměříži a zároveň arciknězem, děkanem, inspektorem triviálních škol, jakož i radou, assessorem arcib. konsistoře a komisařem piaristského gymnasia. Dne 31. března 1833 nastoupil do kapituly olomoucké. Dne 15. dubna 1834 stal se scholastikem a vrchním inspektorem škol. Do kolegia doktorů fakulty olomoucké přijat aklamací 6. července 1841. Dne 16. července 1842 jmenován direktorem studia theologického. Téhož roku jmenován tit. biskupem tiberiadským a světicím biskupem olomouckým. Na biskupa konsekrován 24. července 1842. Dne 25. srpna 1842 předána mu akta direktorátu. Dne 27. prosince 1842 zvolen děkanem metropol. kapituly. Funkci direktora studia theologického zastával až do jejího zrušení roku 1849. Arcibiskup Fürstenberg jmenoval jej v den své intronisace 8. září 1853 generálním vikářem. Byl též superiorem uršulinek a sester sv. Františka Seraf. Byl též literárně činný. Kromě četných kázání vydal: Die hl. Grüfte zu Rom, Olmütz 1848, Ludw. Koschuth geweißsagt in der Offenbarung Johannis, Olmütz 1849, Andachtsbüchlein für d. h. Weihnachtszeit, Olmütz 1852, „Wachet und betet", Olmütz 1862, Die Klöster und das Klostertum, Olmütz 1863. Zemřel 12. května 1868 a v Olomouci pochován. (Podle kroniky kollegia doktorů na theol. fakultě olomoucké.)

ka, Aug. Socha, vikář dómský v Olomouci, Jan Schiller, vicesuperior semináře). Promoce: 1 (metr. kanovník Vincenc bar. Konopka). Změny v prof. sboru: Adjunkt: (od 8. ledna 1842) František Dvořák. Vedle Jana Zohnera, který přednášel též katechetiku a metodiku, přednášel dr. Tomáš Eichler o vychovatelství. Jan Schiller, vicesuperior, suploval od 16. března 1842 dogmatiku. Dne 2. února prof. Schwetz přeložen za profesora dogmatiky do Vídně (Olomouc opouští 19. března). Dne 24. června direktor theol. studia bar. Thysebaert vysvěcen v Kroměříži na biskupa (tit. bis. tiberiadský).

Rok 1843. Direktor: Ant. bar. Thysebaert. Děkan a promotor: Ant. bar. Rollsberg, Doctor jubilatus. Počet posluchačů: 125. V prvním ročníku 36, v druhém 30, v třetím 34, ve čtvrtém 25. (V jazyku českém 43.) Rigorosa: 3 (kan. domic. bar. Koenigsbrunn, Frant. Dvořák, adjunkt fakulty, Karel Sicha, kooperátor z Prostějova). Promoce: 2 (Jan Schiller, vicesuperior arcib. kněž. semináře, a Artur bar. Koenigsbrunn, kan. domic. olom. a kooperátor u sv. Michala).

Změny v profesorském sboru: Profesorem dogmatiky jmenován 7. března 1843 Josef Mazáč (přednášky zahájil 1. května 1843). Nar. 10. listopadu 1811 v Lipové na Moravě. Studia humanitní a filosofická konal v Olomouci, theologická z části v Olomouci, z části ve Vídni. Roku 1837 vysvěcen od arcib. Sommeraua Beeckha na kněze. Složiv rigorosa ve Frintaneu, promován byl r. 1840 doktorem theologie. Jako kooperátor dolanský jmenován byl po konkursní zkoušce cís. dekretem 7. března 1843 profesorem dogmatiky na universitě v Olomouci. Přednášky zahájil 1. května 1843, ale už 31. ledna 1844 investován byl na faru v Boskovicích. Dne 28. dubna 1844 resignoval na profesuru dogmatiky a 25. května téhož roku odešel na faru boskovickou. Zemřel jako děkan boskovský 19. listopadu 1874.

Adjunkti: František Dvořák (do 25. dubna 1843), Jan Štěpán (Stiepan) od 11. srpna 1843. Nar. 13. prosince 1816 ve Frankštatě (v okresu přerovském). Studia gymnasijní konal v Kroměříži, filosofická ve Vídni, theologická 2 leta v Olomouci, 2 leta ve Vídni. Vysvěcen v Olomouci 4. srpna 1842, načež ustanoven kooperátorem v Neudörflu ve Slezsku. Po desíti měsících 11. srpna 1843 jmenován adjunktem theol. studia v Olomouci. Dne 2. prosince téhož roku poslán na Frintaneum. Dne 9. ledna 1847 jmenován profesorem Starého zákona a orient. dialektů na fakultě olomoucké. Podrobiv se poslednímu rigorosu, promován byl roku 1849 doktorem theologie. Zemřel však předčasně 28. června 1850.

Dne 25. září 1842 projevil arcibiskup Sommerau-Beeckh přání, aby prof. Lillich konal v kněž. semináři přednášky z patristiky místo přednášek prof. Schwetze z populární dogmatiky, kteréžto přednášky odchodem profesora Schwetze do Vídně přestaly. Prof. Lillich zahájil přednášky patristické v semináři od počátku šk. roku 1843.

Rok 1844. Direktor: Rud. bar. Thysebaert. Děkan a promotor: Jan Peteani rytíř ze Steinbergu. Počet posluchačů: 140. V prvním ročníku 40, v druhém 35, v třetím 32, ve čtvrtém 33. (V jazyku českém 40.) Rigorosum: 1 (Gustav hr. Belrupt, kanovník domic.). Promoce: 0. Změny v profesorském sboru: Dogmatika suplována od 31. května 1844 Karlem Weinerem, kaplanem u sv. Michala. Adjunkt: Jan Štěpán do 22. listopadu 1843, od 7. ledna 1844 Gustav hr. Belrupt. Vychovatelství suploval Fil. dr. Jan Fux. Dne 2. října 1843 zvolen prof. Kutschker rektorem magnifikem na šk. rok 1844. 31. ledna 1844 jmenován prof. Mazáč farářem v Boskovicích. Z Olomouce odešel 25. května 1844.

Rok 1845. Direktor: týž. Děkan a promotor: Vincenc bar. Ehrenburg. Počet posluchačů: 154. V prvním ročníku 54, v druhém 38, v třetím 34, ve

čtvrtém 28. (V jazyku českém 48.) Rigorosum: 1 (Frant. Podrásek, kooperátor v Modřicích, brněnská diecése). Promoce: 0.

Změny v profesorském sboru: 10. června 1845 jmenován profesorem dogmatiky Josef Kisser. Nar. 8. září 1812 v Jahndorfu v Dol. Rakousích. Filosofii a theologii studoval ve Vídni, kde též roku 1836 vysvěcen na kněze. Roku 1841 promován doktorem theologie. Dne 10. června 1845 jmenován profesorem dogmatiky na univ. olomoucké. Pro nemoc však nemohl přednášet v šk. roce 1846. Od roku 1853 přednášel též církevní právo a od roku 1859 i fundamentálku. Dne 3. září 1863 jmenován profesorem fundamentálky a dogmatiky na universitě vídeňské. Zemřel jako metropol. kanovník u sv. Štěpána 8. ledna 1893.

Adjunkt Gustav hr. Belrupt jmenován farářem v Pavlovicích. O vychovatelství přednáší Hartman Zeibig (z filos. fakulty). O metodách výchovy hluchoněmých přednáší Josef Pfeiler, kooperátor u sv. Michala. 11. července 1845 zvolen děkanem fakulty spirituál kněžského semináře dr. Jan Schiller.

Rok 1846. Direktor: Rud. bar. Thysebaert. Děkan a promotor: dr. Jan Schiller, spirituál. Počet posluchačů: 170. V prvním ročníku 55, v druhém 47, v třetím 33, ve čtvrtém 35. (V hodinách češtiny zapsáno 31.) Rigorosum: 1. Promoce: 0. Stav profesorského sboru podstatně nezměněn. Suplent: dr. Jan Schiller, suploval bibl. studium Star. zákona (od 7. listopadu 1845). Adjunkt: 0. Dne 5. listopadu 1845 umírá prof. dr. Macha. Od 14. listopadu 1845 přejímá přednášky z češtiny po † prof. Machovi vicesuperior semináře František Dvořák. Dne 24. června prof. katechetiky a metodiky Jan Zohner jmenován farářem v Bodenštatu.

Rok 1847. Direktor: Rud. bar. Thysebaert. Děkan a promotor: dr. Petr bar. Mattencloit. Počet posluchačů: 198. V prvním ročníku 57, v druhém 50, v třetím 41, ve čtvrtém 50. (V hodinách češtiny 30.) Rigorosa: 3. Promoce: 0. Změny v prof. sboru: Dne 9. ledna jmenován profesorem bibl. studia starozákonního Jan Štěpán. Adjunktem jmenován: Josef Hanel. Dr. Jan Schiller supluje biblické studium St. zákona do 30. dubna 1847. Dne 12. dubna 1847 jmenován profesorem katechetiky a metodiky Josef Parsch.

Rok 1848. Direktor: Rud. bar. Thysebaert. Děkan a promotor: dr. Josef Kisser. Počet posluchačů: 179. V prvním roč. 51, v druhém 45, v třetím 45, ve čtvrtém 38. (V hodinách češtiny 27.) Rigorosa: 3. Promoce: 0. Stav prof. sboru nezměněn. Dne 1. října 1847 zvolen rektorem magnifikem na rok 1848 dr. Josef Malý. Koncem listopadu 1847 opouští spirituál dr. Jan Schiller seminář. Nástupcem jeho jmenován Jan Peřina. Veřejné přednášky ukončeny koncem května. Kromě posluchačů theologie velmi málo akademiků podrobilo se zkouškám.

Rok 1849. Direktor: Rud. bar. Thysebaert. Děkan a promotor: Jan rytíř Wiedersperg. Počet posluchačů: 168. V prvním ročníku 43, v druhém 44, v třetím 39, ve čtvrtém 42. (V přednáškách češtiny 25.) Rigorosa: 2. Promoce: 0. Stav prof. sboru nezměněn. Prázdniny trvaly 6 měsíců. Přednášky na universitě zahájeny teprv 1. prosince 1848. Dne 2. prosince 1848 resignuje v arcibiskupské residenci císař Ferdinand I. a nastupuje císař Frant. Josef I. Dne 13. září 1849 umírá na choleru profesor církv. historie dr. Jan Lillich. Dne 14. října prohlášen zatímní zákon ze 27. září 1849 stran změny akademických úřadů. Proto volba děkana na rok 1850 zrušena a universita přímo podřízena ministerstvu vyučování a kultu. Zrušena funkce direktorů. Zavedena volba děkana a proděkana z veř. profesorů. Dřívější kolegium doktorů zrušeno. Místo něho nastupuje kolegium veř. profesorů. Do alba fakulty zanášeni jsou jen ti, kdož veřejně na katedře přednášejí.

Rok 1850. Děkan a praeses: Prof. dr. Frant. Wieser. Proděkan: Prof. dr. Jan Kutschker. Počet posluchačů: 166. V prvním ročníku 49, v druhém 35, v třetím 42, ve čtvrtém 40. (V přednáškách z češtiny 28.) Stav profesorského sboru podstatně nezměněn. Adjunkt Josef Hanel suploval v obou semestrech církevní historii a v 2. semestru bibl. studium starozákonní. Církevní právo vyučovali: v I. semestru JUDr. Theodor Pachmann, v druhém semestru suplent JUDr. Josef Beck. Vychovatelství suploval PhDr. Karel Libor Kopecký.

Školní rok 1849 zahájen 15. října. Fakulta, sestávající nyní jen z profesorů a docentů, jakož i imatrikulovaných posluchačů, se konstituuje. Dne 29. listopadu je první schůze akademického senátu, jíž se účastní mocí svého úřadu i děkan a proděkan theol. fakulty. Dne 28. června 1850 umírá prof. Jan Štěpán. Dne 17. července 1850 zvolen prof. theol. dr. Josef Kisser rektorem university na rok 1851.

Dne 15. srpna 1850 jmenován ř. profesorem církv. historie dr. Antonín Horný. Nar. 29. dubna 1824 ve Strážnici na Moravě. Studia gymnasijní konal v rodišti, filosofická (1841 a 1842) v Olomouci, theologická (1843—1846) ve Vídni; jako posluchač 4. ročníku složil rigorosum biblické 24. dubna 1846. Po ukončení kursu theologického zdržoval se jako jáhen 8 měsíců ve Strážnici, načež 12. dubna 1847 poslán do Frintanea. Na kněze vysvěcen 1. srpna téhož roku v Olomouci. Dokončiv rigorosa roku 1850 a podrobiv se zkoušce konkursní pro uprázdněnou stolici církv. historie v Olomouci, jmenován byl profesorem téhož oboru. Přednášky z církv. dějin a patrologie zahájil 16. října 1850. Ve šk. roce 1852-53 suploval exegesi Star. zákona a orient. dialekty. Na rok 1853 zvolen rektorem magnifikem. Též v tomto roce suploval biblické studium novozákonní. Na rok 1855 zvolen děkanem theol. fakulty. Když ministerstvo zvolení děkana na příští rok zakázalo, potvrzen jako praeses kolegia, kteroužto funkci zastával v šk. roce 1856 a 1857. Od počátku října 1858 přednášel i 5krát týdně bohovědu základní a opětovně suploval orient. dialekty. Dne 8. listopadu 1859 jmenován profesorem církv. historie na universitě vídeňské. Roku 1867 stal se metr. kanovníkem u sv. Štěpána. Proslul jako apoštol vídeňských Čechů. Zemřel raněn byv mrtvicí u oltáře 12. října 1908 jako děkan kapituly svatoštěpánské a 15. října pochován ve Strážnici.

Dne 30. září 1850 jmenován arcibiskup Sommerau-Beeckh kardinálem. Dne 5. října nařizuje arcibiskup podle výnosu ministerstva vyučování a kultu z 30. června 1850, by alumni poslouchali přednášky v tomto pořádku: V I. ročníku: Encyklopedie a metodologie theologických věd a theologie generální. Historie církevní. Řeč hebrejská. Hermeneutika a archeologie biblická. Introdukce do knih St. zákona. V II. ročníku: Exegese knih Nového zákona. Dialekty orientální. Patrologie. Církevní právo. Pedagogika. Introdukce do knih Nov. zákona. V III. ročníku: Novozákonní exegesi populární i vyšší. Dogmatika. Morálka. V e IV. ročníku: Pastorálka. Katechetika. Metodika. Metoda jak vychovávat hluchoněmé.

Rok 1851. Děkan a praeses: dr. Jan Kutschker. Proděkan: dr. Fr. Wieser. Počet imatrikulovaných posluchačů: 143. V prvním ročníku 34, v druhém 37, v třetím 32, ve čtvrtém 40. (V přednáškách z češtiny 20.) Rigorosa: 2 (Hanel a Heeger). Promoce: 1 (Josef Hanel). Studium bib. Star. zákona a orientální dialekty suploval dr. Josef Hanel. O vychovatelství přednášel prof. PhDr. K. L. Kopecký. Katechetice a metodice učili: v 1. semestru prof. Jos. Parsch, v 2. semestru suploval prof. Kutschker. O metodě výuky hluchoněmých přednášel Josef Pfeiler, prof náboženství na gymnasiu. Adjunktem jmenován: Matěj Heeger, kooperátor vsetínský. Dne 20. prosince 1850 nařizuje císař (výn. min. vyuč. a kultu ze 16. ledna 1851), aby přednášky z církv. práva ko-

nány byly některým profesorem theologie neb vhodným knězem (5 hodin týdně) za roční remuneraci 400 zl. Přednášky tyto zahájil v březnu prof. dr. Jos. Malý. Počátkem září odchází dr. Josef Hanel za prof. náboženství do Opavy.

Rok 1852. Děkan a praeses: dr. Jos. Malý. Proděkan: dr. Jan Kutschker. Počet posluchačů: 125. V prvním ročníku 33, v druhém 33, v třetím 29, ve čtvrtém 30. Z těch řádných: 113, mimořádných (v I. roč.) 12. Z arcidiecése olomoucké 101, z diecése vratislavské 22, z řádu kapucínského 2. (Záznam o přednáškách z češtiny mizí.) Adjunkt M. Heeger supluje v 2. semestru archeologii a introdukci starozákonní.

Dne 9. října 1851 smutně památný den (dies infaustus — dí kronika fakulty), v němž universita olomoucká ztrácí fakultu filosofickou.

Dne 13. července 1852 zvolen dr. Jan Kutschker rektorem university na rok 1853, protože však téhož dne jmenován byl dvor. farářem a ředitelem Frintanea, zvolen místo něho rektorem prof. dr. Ant. Horný (asi nejmladší dosud rektor, měl teprv 28 let). Dne 27. srpna 1852 zvolen dr. Jos. Malý farářem v Prostějově. Investován byl 17. září a den nato vzdal se funkce proděkanské na rok 1853 a resignoval na profesuru. Přednášky z církevního práva po něm převzal prof. Kisser.

Rok 1853. Děkan a praeses: dr. Jos. Kisser. Proděkan: (po odchodu dra Malého) dr. F. Wieser. Počet posluchačů: řádných 111 (v prvním ročníku 28, v druhém 23, v třetím 31, ve čtvrtém 29), mimořádných 20 (v prvním ročníku 11, v druhém 9). Z olomoucké arcidiecése 105, z vratislavské 24, z řádu kapucínského 1, bez přijetí (sine susceptione) 1. Novým profesorem biblic. studia starozákonního a orient. dialektů jmenován 7. března 1853 dr. Frant. Sal. Ant. Mayer, cisterciák z opatství oseckého v Čechách. Adjunkt M. Heeger bibl. studium starozákonní do příchodu prof. Mayera a dogmatiku za ochuravělého prof. Kissera. Církevní právo suploval za prof. Kissera superior semináře Jeronym Hampel. Morálku suploval vicesuperior František Dvořák. Pastorálku suploval Frant. Vodička, 2. kaplan u sv. Mořice. Rigorosa: 2 (oboje adjunkt Heeger). Promoce: 1 (adjunkt Heeger, nar. 25. února 1825 ve Slavkově, gymnasijní studia konal v Kroměříži, filosofická a theologická v Olomouci. Dne 31. března 1853 umírá kard. Somerau-Beeckh v 84. roce svého věku. Dne 6. června 1853 zvolen kan. Bedřich lantkrabě Fürstenberg arcibiskupem olomouckým. Dne 8. září intronisován.

Rok 1854. Děkan a praeses: dr. Fr. Wieser. Proděkan: dr. Jos. Kisser. Počet posluchačů: řádných 79 (v prvním ročníku 5, v druhém 24, v třetím 20, ve čtvrtém 30), mimořádných 46 (v prvním ročníku 29, v druhém 8, v třetím 9). Z olomoucké arcidiecése 103, z vratislavské 20, z řádu kapuc. 2. Rigorosa a promoce: 0.

Novým profesorem pastorálky (od 15. října 1853) jmenován dr. Josef Mikula. Nar. v Prusích (farnost Domaželice) na Moravě 25. září 1816. Studia gymnasijní a filosofická konal v Olomouci, theologii studoval ve Vídni. Ordinován roku 1839 v Kroměříži. Na studiích pokračoval ve Frintaneu. Doktorem theologie promován 16. května 1843. Nejprve byl kooperátorem v Opavě, současně zastupoval 4 leta funkci voj. kaplana ve škole a v nemocnici vojenské. Dvě leta pak suploval náboženství na vyšším gymnasiu opavském a od roku 1850 vyučoval na témž gymnasiu jazyku i literatuře české. Složiv zkoušky z náboženství a z literatury české, stal se profesorem tamtéž. Po konkursní zkoušce jmenován byl profesorem pastorálky na universitě olomoucké 15. října 1853.

Novým profesorem morálky jmenován dr. Josef Hanel. Nar. 18. března 1823 v Raase u Opavy. Studoval v Opavě a v Olomouci. Ordinován roku 1846. Od roku 1847—50 byl adjunktem theol. fakulty olomoucké. Roku 1851 promován doktorem theologie. Nato byl katechetou gymnasia v Opavě. Po konkursní zkoušce jmenován 11. prosince 1853 profesorem morálky.

Rektorem magnifikem na rok 1855 zvolen prof. dr. Josef Mikula (nejprve zvolen prof. dr. Mayer, který volbu nepřijal).

Rok 1855. Děkan a praeses: dr. Ant. Horný. Proděkan: dr. Fr. Christ. Počet posluchačů: 134, řádných 60, mimořádných 74. Z arcidiecése olomoucké 112, z diecése vratislavské 16, z německého řádu 5, z kapuc. řádu 1. Stav prof. sboru nezměněn. Pouze prof. Mayer má dovolenou, byv jmenován 7. října 1853 sekretářem kardinála pražského in negotiis monasticis. Povinen je však platiti si suplenta. Místo něho suploval bibl. stud. St. zák. a dialekty orient. vicesuperior dr. Frant. Poslušný. Adjunktem fakulty jmenován 21. listopadu 1854 lektor Josef David, dosud kooperátor v Odrách.

Dne 10. srpna 1855 zrušena nejvyšším rozhodnutím právnická fakulta. Tím byla zrušena vůbec olomoucká universita, neboť zbývající součásti, theologická fakulta, knihovna a učeliště lékařsko-ranhojičské, pozbyly vší souvislosti. Jen theologická fakulta podržela práva akademická. Universitní knihovna přeměněna v knihovnu studijní. Učeliště lékařsko-ranhojičské zrušeno pak roku 1872.

Dne 12. září 1855 rozhodnuto výnosem ministerstva školství, že rigorosům a promocím má předsedati děkan fakulty theologické. Funkcí tou pověřen prof. Horný do té doby, dokud fakulta theol. za nových poměrů nebude úplně stabilisována. Dne 20. září 1855 konána poslední schůze akademického senátu za řízení rektora magnifika prof. dra Jos. Mikuly.

POČÁTKY SLOVANSKÉ KNIHOVNY BOHOSLOVECKÉ

V třicátých letech projevuje se v olomuckém semináři intensivnější tempo obrozeného procesu. Mezi českými bohoslovci vzniká plán založiti v semináři českou knihovnu, jež by byla ohniskem a napajedlem vyššího národního uvědomení.

Je to akce skoro paralelní se založením české knihovny bohoslovecké v brněnském alumnátu.

Tam byly arci poměry mnohem příznivější.

Působil tam na theologickém ústavě hned od počátku (1807) jako profesor Nového zákona národně uvědomělý augustinián dr. Filip Nediele, jenž z části i přednášky česky konal a ordinariátu se nabízel, že bude bohoslovce vyučovati češtině (než činěny mu překážky). Přesto se tam setkáváme mezi bohoslovci v letech dvacátých s několika probuzenými vlastenci. Byl to především P. Vincenc Žák (Ziak), později katecheta a ředitel normální školy v Brně a profesor katechetiky na ústavě bohosloveckém, věrný přítel a spolupracovník Dominika Kinského a buditel brněnský, jenž i velikého Sušila získal národu. Vedle něho

jmenovati dlužno zvláště Matouše Klácela, jenž jako probudilý Čech roku 1829 vstoupil do bohosloví, jsa klerikem v klášteře augustiniánském na Starém Brně. Také Sušil, když studoval v letech 1823—1827 v Brně bohosloví, shromáždil, jsa již uvědomělým vlastencem, kolem sebe několik stejně smýšlejících druhů. Trvalé kořeny zapustilo národní uvědomení národního horlivce Františka Cyrila Kampelíka, který roku 1831 přihlásil se jako externista do alumnátu. Svým horlením zapůsobil na své spolužáky velmi pronikavě, zvláště když v druhém ročníku bydlel už v semináři. Dobrovolně učil kolegy češtině, opatřil jim mluvnici Hankovu, učil je pravopisu i mluvnici, ukazuje jim spolu při tom krásu, sílu a výraznost jazyka českého. Zavedl deklamace básní a přednášky, jakož i cvičení slohová jednou neb dvakrát týdně. Objednával knihy a časopisy, které kolovaly z ruky do ruky. V brzku nastal takový obrat, že všichni bohoslovci české národnosti hlásili se uvědoměle k mateřskému jazyku. Aby vědomí národní trvale bylo v alumnátě řízeno, pojal úmysl založiti bohosloveckou slovanskou knihovnu. Plán uskutečnil roku 1832, zřídiv knihovnu ze sbírek mezi bohoslovci a z příspěvků četných vlastenců a odebíral pro ni jeden český a jeden polský časopis.

Knihy vypůjčovali si netoliko alumni, nýbrž i mnozí čtenáři z města. Tato knihovna stala se duchovní vlasteneckou zásobovatelkou nejen českého Brna, nýbrž i okolí a alumnát ohniskem slovanských zájmů. Na schůze bohoslovců přicházeli do alumnátu četní vlastenci, kteří mladé národovce na dráze nastoupené povzbuzovali.

Snahy takové mohly se ovšem té doby jen dařiti na výsluní vyšší přízně. A ta na štěstí tu také byla. Neboť ideálnímu národnímu úsilí nestavěli se na odpor ani představení semináře, ani profesoři, ani tehdejší brněnský biskup Fr. Ant. Gindel (1832—1841), biskup-apoštol podle Srdce Kristova. Byl sice rodem Němec ze Štyrska, stav se však biskupem brněnským, považoval to za samozřejmý požadavek spravedlnosti i zákona církevního, aby jako duchovní pastýř ovládl i mluvil řečí svěřeného stádce. Nejen sám se naučil dokonale česky, nýbrž důrazně žádal od svých kněží, aby znali řeč lidu. Za stálé pravidlo sobě ustanovil, nikoho nesvětiti na úřad kněžský, „kterýž by úplnou známost slovanského jazyka sobě nebyl přiosobil". A nespokojil se povrchní znalostí jazyka českého (roku 1840 nevysvětil 10 Němců, kteří při zkoušce z češtiny neobstáli). Národním snahám mezi bohoslovci upřímně přál. (Když mu bylo žalováno, že bohoslovci zakládají si českou knihovnu, poslal jim po samém žalobníku 20 zlatých, aby více knih si koupiti mohli).

Rozvoj národního ducha byl sice brzo nato mezi bohoslovci ohrožen, když za profesora dogmatiky přišel roku 1833 na ústav Dalmatinec dr.

Jedernilich, jenž obšírně přednášel, přednášky napřed opsati dával a doslovně pak od bohoslovců požadoval. Kampelík zaměstnán bezpochyby mnohým dopisováním, nemohl mu vyhověti; proto byly mu činěny různé výtky. Stálými svízeli zemdlen, pozbyl chuti k theologii a vystoupil v třetím ročníku z alumnátu, ač biskup Gindel jej laskavě zdržoval. Kampelík zůstal nějakou dobu v Brně a chodil téměř denně do alumnátu a s vyšším povolením cvičil své přátele dále v mluvnici a slohu. V jeho šlépěje vstoupili jiní, hlavně Tomáš Zrzavý, za něhož slovanská knihovna utěšeně vzkvétala, takže za nedlouho již ve 3 skříních byla umístěna.

Roku 1837 přichází na theologický ústav brněnský Frant. Sušil jako profesor biblického studia Nového zákona, jehož působením nabývá život národní a ruch vlastenecký v alumnátě brněnském nových vzpruh. Alumnát brněnský od příchodu Sušilova stává se semeništěm činného vlasteneckého kněžstva, třebas že bohosloveckou knihovnu po roce 1840 čekal hrubý útisk.[4]

*

V olomouckém semináři — ač tam daleko nebylo takových příznivých podmínek — objevuje se počátkem let třicátých stejné úsilí: založit domácí slovanskou knihovnu. Snad působil příklad z brněnského alumnátu, snad to byl z části vliv příznivější situace v Olomouci (od 29. srpna 1831 započal své přednášky na olomoucké stavovské akademii první profesor řeči a literatury české). Ať tomu bylo jakkoli, zamýšlený plán mezi uvědomělými bohoslovci dozrává v několika letech v čin. Roku 1835 mají už bohoslovci olomoučtí *soukromou českou (Slovanskou) knihovnu*, kterou si udržují z vlastních příspěvků i z darů vlasteneckých přispívatelů.

Při naprostém nedostatku pramenů zaručuje to jediný bezpečný dokument — list J. Gallaše.[5]

4 Viz Samsour, Dějiny alumnátu brněnského, str. 728 a n., Vychodil, Frant. Sušil, str. 184, Halouzka, B. M. Kulda, str. 18, 57.

5 Jos. Agapit Gallaš nar. dne 14. listopadu 1756 v Hranicích. Z mládí vychován byl u strýce faráře Blanského. Jevil velké schopnosti k malířství a na studiích v Lipníku vydělával si malířstvím na výživu. Odbyv studia latinská, odebral se do Olomouce; necítil však chuti pro povolání kněžské a proto uchýlil se do Vídně. Na rozhraní moravském padl na kolena a líbal půdu moravskou, Bohu děkuje za dobrodiní tuto obdržená. Doporučen byv jakýmsi knězem, dostával zadarmo stravu u „švábské Marianky", jejíž dceru vyučoval, kteráž do kláštera vstoupiti hodlala. Po smrti živitelky zaopatřoval si Gallaš chléb malířstvím a překládáním z latiny do němčiny. Načež vstoupil do učení ranhojičského u plukovního ranhojiče Val. Göpferta v Korneuburku. Poslán byl pak do Unčova za ranhojiče k pluku Khevenhüllerovu, až časem jmenován byl vrchním ranhojičem u gen. štábu. Roku 1789 ustanoven byl vrchním lékařem u Jaroslavské ekonomie. Vstav jednou z lože zapocen — volán k nemocnému — zachladil se a následkem toho oslepl. Největší útě-

V Hranicích den St. Urssule 1835.

Vysoce učený a dvojctihodný pane!

Těší mne velice, že můj dáreček Jejich Pánům Spolualumnům k nějaké radosti posloužil... já skutečně kýžím, abych do jejich *české knihovny* nějaký spisek poslati mohl, jenžto by v srdci mojich milých krajanů takovou lásku, jakouž Římané v zlatém věku jazyka svého hořely, k našemu mateřskému zanítiti mohl. Oni ctili jazyk helenský, vážili se ho velice, ne však na útržku jazyka latinského, jak se to u nás s německým naopak děje. Oni jazyk helenský nejinak ctili a k němu počestně se chovali jak moudří a mravní lidé obyčej mívají k cizím krasotkám se chovati, kterým všechněm slušnou uctivost bez újmy rodičné lásky k své vlastní máti prokazují. Oni v prvních spisech zavdy propovědi řeckých mudrců uváděli, jak to v Aula... (nečitelno) ...vidíme a slyšíme, však nikde, mým povědomím, že by rozený Říman nějakou řeckou knihu byl vydal. O jak pravdivě Herder ve svých mudrckých zástojích (?) jednaje o národu slovanském zaznamenal, že se na něm velmi nevděčně prohřešili... (nečitelno) a zdaž propověď... (Fišera[?]) učeného Němce na nás nevpadá, kterouž na své nevděčné krajany vynesl, říkoucí, že ten, jenž svou národní řeč shrdá a ji slehčuje, téhož samého hříchu proti své mateřské řeči se dopouští, kteréhož se Cham proti otci svému dopustil? My můžeme sice jazyk německý ctíti a chváliti, ano i jím psáti, svého ale vlasteneckého nemáme tupiti, nýbrž jej vděčně jako mateřský milovati a o jeho větší vzdělanost pečovati. Přítomně odesýlám Jim opět pro jejich Moravskou knihovnu několik spisů. Vystonu-li, pokud živ budu, něco víc s radostí jim odešlu. Bůh Jim rač stálého a dobrého zdraví popřáti. Jak ze srdce kýží jejich starý přítel

Josef Gallaš.

Knihy, v nichž se čistá Moravčina nalézá, jsou Bible Kralická v sedmi dílech, Bible berlínská moravských bratří a Amosa Komenského, což jich v našem vydal jazyku.

Dopis tento je jediným dokumentem pro dobu vzniku slovanské knihovny v olomuckém semináři. Byl několikrát už uveřejněn, ale bez postskripta a s chybným čtením data (místo *den St. Uršule* četlo se nesprávně *den Aprile)*. Obyčejně se z dopisu Gallašova usuzuje, že slov. knihovna založena byla roku 1835.

chou mu bylo ve slepotě předčítání rozjímání Tom. Kempenského, při němž vyznal, že tělesně oslepl, ale duševně prohlédl. Časem nabyl zraku a vrátil se do Hranic. Roku 1793 se oženil. Nejvíce podporoval v bídě Gallaše farář Klátil. Zemřel 15. února 1840.

Přesně však vzato, dokazuje, že knihovna roku 1835 už existovala. Vznikla-li téhož roku, nelze z dopisu prokázat.

Gallaš psal svůj dopis zřejmě po poděkování, jež mu bohoslovci zaslali za jeho zásilku. Kdy zásilku knih poslal, nevíme. Gallaš tehdy churavěl a těžko soudit, jak rychle vyřizoval tehdy korespondenci. Dopis je psán velmi nečitelně. (Poloslepý Gallaš používal jistě při psaní lupy.)

V dopise není nejmenší narážky, z níž by vysvítalo, že by česká knihovna byla právě roku 1835 založena. Gallaš mluví o knihovně existující a posílá současně opětovnou zásilku knih.

Je naopak pravděpodobno, že knihovna mohla vzniknout už dříve a že rok 1834 lze spíše označit za rok vzniku české knihovny než r. 1835, jak ostatně ještě vysvitne z poznámek knihovníků.

Knihovna byla spočátku soukromá, ale nečiněno jí v semináři překážek.

Hnutí národnímu nestavěl se na odpor ani tehdejší nový ušlechtilý arcibiskup *Ferdinand Maria hr. Chotek,* 19. října 1831 zvolený za nástupce kard. Rudolfa.[6] U soudobých vlastenců bylo tehdy velmi ceněno, že správcem arcibiskupského archivu v Kroměříži jmenoval Julia rytíře ze Švábenova, jenž byl zaníceným pěstitelem historie moravské a vroucím vlastimilem.

*

Zajímavo, jak i v olomouckém semináři proud národního uvědomění silněji se zvedá s vlnou oživeného církevního smýšlení v kleru rakouském vůbec a českém zvlášť.

Byl to památný incident arcibiskupa kolínského roku 1837, který mocně otřásl ochromeností církevního života v Rakousku.

Arcibiskup kolínský Droste-Vischering prohlásil proti vůli pruské vlády breve papeže Pia VIII. o smíšených manželstvích, jimiž nejvíce v Německu byli katolíci k protestantismu převáděni. Přes všecek odpor vlády pruské neohroženě oznámil týž arcibiskup veřejně v přípisu Řehoři XVI. 23. září 1837, že o důsledné provedení breve stran smíšených manželství stůj co stůj se postará. Za to byl na rozkaz Bedřicha Viléma III. dne 20. listopadu 1837 zatčen a v pevnosti Mindenu uvězněn.

6 Nar. 7. září 1781 ve Vídni. Roku 1806 investován byl za faráře v Holešově. Roku 1808 promován doktorem theologie na pražské universitě. Roku 1817 jmenován sídelním kanovníkem olomouckým a spolu světicím biskupem. Od roku 1823 byl trvalým direktorem studií na lyceu a stavovské akademii. Arcibiskupem zvolen jako kap. probošt 19. října 1831. Po pěti letech zemřel na choleru v Praze 5. září 1836, kamž se byl ke korunovaci Ferdinanda I. odebral. Byl milovníkem hudby. V pokladu svatováclavském chová se jeho flétna, kterouž pokladu daroval jeho bratr Karel hr. Chotek roku 1854.

Den zajetí arcibiskupa kolínského je významným mezníkem v církevních dějinách střední Evropy. Je to den východu slunce svobody Církve po dlouhých dobách státního jařma.

Papež Řehoř XVI. 10. prosince 1837 v památné allokuci „Dum inter acerbissimos dolores" neohroženě pozvedl svého hlasu, uvězněného arcibiskupa za nevinného prohlásil, násilnické jednání pruské vlády celému světu odhalil a všechno, co proti breve Pia VIII. se podniklo, za neplatné deklaroval. Tento protest papeže, jenž před forem celého světa prohlásil, že v osobě uvězněného arcibiskupa zneuctěna byla důstojnost biskupská, apoštolská Stolice potupena a svoboda Církve pošlapána, zapůsobil mocně i v Rakousku.

Když pak ostatní pruští biskupové jednání arcibiskupa kolínského schválili a podobný spor s arcibiskupem poznaňsko-hnězdenským nastal a pruská vláda vyjádření stran svého postupu 31. prosince 1838 uveřejnila, odpověděl znova ještě důrazněji papež prohlášením 19. dubna 1839.

Po 200 let nevydala apoštolská Stolice takového enunciátu. Po éře těžkých útlaků, kdy odůvodněné obavy, aby státní útisk nestrhl větve Církve k formálnímu rozkolu, vystupuje apoštolská Stolice s neohroženou rozhodností na obranu svobody Církve: Církev je na státu nezávislou; biskupové nejsou povinni pro zákony světské rušiti zákonů církevních; katolíci mají úplné právo s apoštolskou Stolicí v náboženských věcech svobodně obcovati; ústava, která zákonu církevnímu jen tenkrát platnost připisuje, když týž obdržel schválení státní, činí hlavu státu zároveň hlavou Církve a taková ústava nemůže se zváti katolickou.

Hle, co papež tak slavně zavrhl, tvořilo v podstatě podklad církevního zákonodárství v Rakousku.[7]

Rázným vystoupením apoštolské Stolice zaťalo se do živého. Od té doby patrný značný obrat.

Následkem incidentu arcibiskupa kolínského činí státníci vídeňští koncese v otázce smíšených manželství.

V Prusku po smrti Bedřicha Viléma III. dochází k vyrovnání s Římem, placetum odvoláno a svobodný styk s hlavou Církve dovolen. Podobně i v Bavorsku.

I v Rakousku pozorovat postupnou změnu, třebas že nemohou se odhodlat k podobnému kroku. Od té doby vzmáhá se stále více a pronikavěji v duchovenstvu smýšlení církevní.

Darmo stěžují si úřady na vzrůst „ultramontanismu". Touha po svobodě církevní, znova mocně probuzená, nedá se více utlumiti.

7 Viz Kryštůfek, Dějiny církve katol. ve státech rakousko-uherských, str. 443 a n.

Duje to zdravěji v rakouském ovzduší církevním. I u nás. Jak ve správě diecése, tak v duchovenstvu.

A příznačno! — Souběžně mohutní národní uvědomění kleru — i ve zdech seminárních.

V KNĚŽSKÉM SEMINÁŘI ZA SUPERIORA A DIREKTORA EDUARDA RYTÍŘE UNCKHRECHTSBERGA (1837—1843)

Nový, velmi agilní a obětavý arcibiskup *Maximilián Josef bar. Somerau-Beeckh* (zvolený 21. listopadu 1836 a intronisovaný 29. června r. 1837)[1] věnoval od počátku velikou péči svému kněžskému semináři.[2]

1 Pocházel ze šlechtické rodiny Bohumíra Viléma svob. pána Somerau-Beeckha a jeho manželky Kláry ze Summeru. Narodil se 21. prosince 1769 ve Vídni a byl posledním potomkem svého rodu. Prvního vzdělání nabyl na Tereziánské akademii, na níž tehda exjesuité vyučovali. Z vůle rodičů věnoval se vojenskému povolání a súčastnil se turecké války u hulánského pluku. Po válce vystoupil jako nadporučík z vojska roku 1791 a vstoupil do kněžského semináře vídeňského, kde od roku 1792 až 1796 studoval bohosloví. Na kněze vysvěcen byl roku 1797. Kaplanoval v Pillichsdorfu, v Hernalse u Vídně, Macleinsdorfu a od roku 1803 v předměstí vídeňském při farním kostele u Andělů strážných. Působil též jako kazatel v universitním kostele. Když nastal válečný rok 1809, vybídl jej arcibiskup vídeňský Hohenwart, aby provázel jako vojenský kaplan první tři praporce zemské obrany. Jak v bitvách, tak v nemocnici proslul svou statečností a kněžskou horlivostí. Podle zprávy dvorní vojenské rady roku 1809 zasáhla jeho klobouk střepina dělové koule (klobouk se dosud uchovává v zámku kroměřížském) a omráčila jej. Sotva se probral z mdloby, v dešti kulí zachránil s nasazením života zraněného důstojníka. Při zřizování nemocnice v Uhrách onemocněl hlavničkou a byl v bezvědomí dovezen do Trnavy, kde se jej ujala chudá vdova po profesoru Stöhrovi a svědomitou péčí život jeho zachránila. (Šlechetné paní později jako arcibiskup se skvěle odvděčil.) Po válce stal se roku 1810 farářem v předměstí Leopoldově. Na přímluvu arcibiskupa vídeňského Hohenwarta jmenoval jej císař roku 1813 kanovníkem domicelárem v Olomouci. Roku 1815 nastoupil do olomoucké kapituly. Roku 1827 byl zvolen za probošta u sv. Mořice, roku 1831 za probošta kapituly. Po nenadálé smrti arcibiskupa hr. Chotka zvolen kapitulou za jeho nástupce 21. listopadu 1836 a Řehořem XVI. 19. března 1837 potvrzen. Dne 18. června 1837 byl konsekrován v Brně od biskupa Gindla a 22. června t. r. od císaře Ferdinanda ve Vídni v lenní knížectví olomoucké uveden a 29. června 1837 v Olomouci slavně intronisován. Od počátku slynul munificencí. Přestavěl kněžský seminář nákladem 70.000 zl., ozdobil mnohé chudé kostely, skvěle renovoval kolegiátní chrám sv. Mořice v Kroměříži (nákladem 100.000 zl.). Rozmnožil nadaci kanovníků při tomto chrámu o 24.000 zl. a vikářů o 6000 zl. Velkolepě okrášlil zámek kroměřížský a zavedl mnoho oprav na arcibiskupských statcích. Od roku 1836 do roku 1848 vydal jen na stavby přes 2 miliony zlatých.

Ač nastoupil na stolec arcibiskupský ve vysokém věku 67 let, rozvinul rychle neobyčejně rušnou činnost.

Sotva se ujal správy arcidiecése roku 1837, jal se prováděti v kněžském semináři řadu reforem, jimiž výchovu kleru pronikavě reorganisoval. Bez odkladu též přikročil k dlouho želanému rozšíření a adaptování nedostatečné budovy seminární.

Především provedl změnu ve správě semináře. Na místo osleplého stařičkého superiora Benische postavil v čelo semináře mladého a energického kanovníka *Eduarda rytíře Unckhrechsberga,*[3] jenž se mu jevil k chystaným akcím nad jiné schopným. Dne 19. září 1837 pověřil jej úřadem superiorským[4] a spolu též funkcí direktora. Aby správa domu při přestavbě semináře a při zamýšlených reformách byla v jedněch pevných rukou, svěřil mu od 1. října 1837 i funkci ekonomskou. (Laický správce domu ekonom Jan Antony zbaven od 1. října 1837 své funkce.)

Byl to dosud nezvyklý případ, aby úřad superiorský a funkce direktorská a dokonce i ekonomská byla spojena v jedné osobě. Novému arcibiskupovi jevilo se to však nutným k provedení chystané reorganisace.

Osleplému bývalému superioru a dosavadnímu zatím ještě faráři u sv. Michala Benischovi dovolen pobyt i strava v semináři až do vyřízení jeho pense.

Další důležitou reformou bylo zřízení úřadu *spirituálského.* Prvním spirituálem jmenován r. 1837[5] dosavadní vicesuperior *Josef Peicker.*

Výnosem ze dne 28. září 1837[6] provedl arcibiskup Maximilián Josef řadu reforem, jimiž odpomoženo četným dosavadním nedostatkům. Upravena praktičtěji péče o duchovní vzdělání alumnů a normován účelnější seminární řád. Nejmenší nedostatky neušly bystrému a otcovsky starostlivému zraku horlivého arcipastýře. Z fondu seminárního, o jehož zvětšení neprodleně zakročil, zlepšil vše, čeho bylo ve prospěch alumnů potřeba. Tak zavedl pro všechny alumny duchovní talár (kle-

Když vypukl hlad v moravskoslezských horách, vykázal k podpoře Hukvaldských celoroční výnos železářských hutí frýdlantských, konal nouzové stavby a rozdával obilí. Roku 1847 slavil své 50leté kněžské jubileum. Roku 1850 jmenován byl kardinálem.

2 Už v prvním pastýřském listě, vydaném 29. června 1837, apeloval otcovsky na dorost kněžský a naznačil, že chce se o něj pečlivě postarat.

3 Narodil se roku 1797 v Buchbergu v Rakousích. Na kněze vysvěcen roku 1822. Kanovníkem olomouckým stal se roku 1837.

4 Pamětní kniha seminární nesprávně datuje dobu superiorátu Benischova až do roku 1838; stejně i relace o semináři v Zschokkeho „Die theologischen Studien und Anstalten der katolischen Kirche in Österreich", str. 964.

5 Spirituálský úřad nebyl tedy zřízen teprve roku 1841, jak se mylně tvrdí u Zschokkeho na uv. m., str. 964.

6 Kopie uchována v archivu seminárním.

riku) s fialovým cingulem (mit der violetten Binde) a přiměřeným kloboukem, jakož i římským pláštěm (Abee Mantel). Též přiměřenou obuv měli alumni dostávati. (Cíditi obuv alumnů přikázáno služebnictvu.) Zvlášť pronikavě zlepšil stravu alumnů, vyhověv stížnosti, kterou mu bohoslovci podali. Zvýšil plat pro ženský personál kuchyňský i pro služebnictvo, jakož i pro pradleny. (Čistotě prádla věnoval zvláštní péči.) Zavedl nové, dokonalejší osvětlení budovy (chodeb, spáren a hlavně studoven, kde se svítívalo svíčkami v naprosto nedostatečném množství). Pro všechny místnosti předepsal patřičnou výzdobu obrazy. Vůbec energicky zdůraznil hned od počátku, že nesmí vládnout v semináři systém přehnané spořivosti na úkor potřeb alumnů.

I v ohledu národním projevil nový arcibiskup ušlechtilé porozumění pro znalost jazyka českého u alumnů.

V instrukci na direktorát semináře ze dne 28. září 1837 čteme:

„Um die in Unserer Erzdiezöse so nötige Kenntnis *der böhmischen Sprache* bey den Priesterstands-Candidaten zu befördern, bestimmen Wir, daß eine hinlängliche Anzahl von böhmischen Sprachlehrern für das Seminar eingeschafft werde, damit alle, welche die böhmische Sprache nur unvollkommen oder gar nicht inne haben, den außerordentlichen Vorlesungen über dieselbe mit Nutzen beiwohnen können."[7]

Příkaz, aby zjednáno bylo v semináři dostatečně učitelů češtiny, měl radikálně odpomoci nedostatkům.

Běželo nejen o české, nýbrž i o německé alumny, od nichž žádána dokonalá znalost jazyka českého.

Z dalších výnosů ordinariátu se dovídáme, že už od měsíce října roku 1837 zavedeny byly v semináři *přednášky z češtiny,* jimiž byl pověřen profesor fakulty dr. Jan Macha. Současně zavedeny v semináři mimořádné přednášky z praktické populární dogmatiky a liturgiky. Přednášky z dogmatiky převzal profesor Schwetz a z liturgiky profesor Kutschker.

Současně přikročil arcibiskup k přestavbě a adaptaci seminární budovy.

Plánem přestavby semináře zanášel se už kardinál Rudolf. Podnikl už některé předběžné kroky, ale předčasná smrt vše zhatila. Za jeho nástupce pokročila akce k svému uskutečnění. Arcibiskup hr. Chotek dal svému stavebnímu řediteli Archemu zhotoviti plán přestavby a rozšíření budovy seminární, předložil jej vládě a vyjednal vládní souhlas i úchvalu. Nežli však mohl přikročiti ke stavbě, zemřel náhle a neočekávaně roku 1836.

Díla se energicky a obětavě chopil jeho horlivý nástupce. Výchova kněžského dorostu už dlouho trpěla tím, že seminář nemohl pojati než

7 V archivu seminárním.

části bohoslovců, kdežto ostatní (hlavně z nižších ročníků) byli nuceni bydleti ve městě v soukromých bytech.

Horlivý arcibiskup Maximilián Josef rychle se rozhodl, ještě než bude přestavba semináře skončena, radikálně tomuto nedostatku odpomoci.

Ještě roku 1837 (před počátkem školního roku 1837—1838) najal budovu bývalého špitálu u svatého Ducha a pozdější věznice (naproti kostelu Panny Marie Sněžné) a rychle ji upravil za *provisorní filiální alumnát* pro alumny-externisty I. a II. ročníku. Adaptace vyžádala si značný náklad. Též se stravou byly obtíže; než obětavý arcibiskup rozhodl, že nejchudší budou choditi na stravu do arcibiskupské residence. (Celkem se tam stravovalo asi 18 alumnů.)

V čelo filiálního alumnátu u svatého Ducha postavil adjunkta *Josefa Bittu*,[8] jako představeného, podřízeného správě semináře u sv. Michala.

Zajímavý vhled do tehdejších seminárních poměrů a do duchovní výchovy skýtají nám dochované předpisy arcibiskupa Maximiliána Josefa pro představeného filiálního semináře u svatého Ducha:[9]

Bezprostředním představeným filiálního alumnátního institutu u sv. Ducha je ordinariem ustanovený kněz, jehož úřední titul je *adjunkt*, poněvadž je připojen jako pomocník direktoru, představenému a částečně i spirituálu arcibiskupského semináře („da er dem Direktor und Vorsteher Meines Alumnates und zum Teile auch dem Spirituale daselbst, in dieser Filialanstalt als Gehülfe beigegeben ist"). Tento adjunkt je třetím v pořadí představených arcibiskupského semináře. Instrukce, které mu ordinarius dává, znějí:

1. Vrchní dozor i správa filiálního institutu přísluší direktoru a představenému arcibiskupského semináře (tehdy v jedné osobě), který je povinen, není-li zaneprázdněn, denně filiální institut navštíviti. Adjunkt má povinnost direktora o všem informovati a bez jeho souhlasu nic důležitého nepodnikati.
2. Bezprostřední dozor nad alumny ve filiálním institutu přísluší adjunktovi; nesmí tudíž opustiti ústavu, jen jsou-li všichni alumni mimo dům. V naléhavě nutných případech krátké nepřítomnosti budiž zastoupen v dozoru naprosto spolehlivými prefekty z řad alumnů.
3. V poledne obědvá s některými alumny v arcibiskupské residenci.
4. Na pomoc adjunktovi buďtež ustanoveni 4 prefekti ze 4. a 3. ročníku a tolikéž viceprefektů pro studovny i spárny. Prefekty ustanovuje direktor.
5. Adjunkt nechť se věnuje alumnům se vší láskou a obětavostí a snaží se

8 Narodil se 31. října 1806 v Dolním Benešově ve Slezsku. Theologii studoval v Olomouci. Ordinován byl 26. července 1835. Po vysvěcení ustanoven kooperátorem v Mor. Ostravě. Dne 9. listopadu 1835 jmenován adjunktem fakulty, načež se stal studijním prefektem semináře. Podrobil se několika konkursním zkouškám o uprázdněné stolice. Dne 19. února 1840 odešel do Vídně za vychovatele v rodině hr. Stadiona. Roku 1841 stal se profesorem náboženství na gymnasiu v Těšíně.

9 Uloženy v archivu seminárním.

získat jejich důvěry. Nechť je povzbuzuje, a je-li toho potřeba, i napomíná a varuje. Trestati alumnů však mu nepřísluší.

6. Adjunkt denně se modlí s alumny předepsanou ranní a večerní modlitbu. Denně též, kromě neděle a zasvěceného svátku, slouží po ranní modlitbě pro alumny mši sv. v kostele Panny Marie Sněžné. Ve dny, kdy mají alumni zpověď, přijde k zpovídání do seminární kaple. V neděle a zasvěcené svátky jest povinen střídavě se spirituálem býti přítomen na dopoledních i odpoledních bohoslužbách na dómě a dozírati na alumny. Poněvadž náboženskomravní výchova alumnů přísluší popředně spirituálovi, jest adjunktu působnost spirituálovu všemožně podporovati.
7. Adjunkt má nejen slovem, nýbrž i příkladem na alumny dobře působiti, proto jest se mu vystříhati všeho, co by jeho blahodárný vliv i autoritu mohlo ohroziti.
8. Poněvadž je nutno, aby theologové naučili se dobře znáti Písmo sv., hlavně knihy Nového zákona a v theol. kolegiích nemůže jim to býti umožněno, jest povinností adjunkta dvě hodiny týdně předčítati alumnům prvního a druhého ročníku Nový zákon podle Vulgaty. K příslušným místům jest mu připojovati potřebné historické a archeologické vysvětlivky (nikoli však filologické a kritické poznámky); přičiňovati jest též stručné praktické závěry. Při tomto stručném, ale dostatečně jasném výkladu nechť se přečte celý Nový zákon.
9. Přísně se ukládá adjunktovi bdíti nad vycházkami a návštěvami alumnů, jakož i nad večerním uzavřením domu. Po večerním uzavření domu jest mu odebrati klíč od vrátného a až do rána jej míti u sebe.
10. Kdyby přišel některý alumnus do ústavu po tři čtvrti na 9. hod. večer, jest jej napomenouti a varovati; kdyby se to opakovalo, jest to ohlásiti direktorovi. Totéž jest učiniti, kdyby některý alumnus bez dovolení byl přes noc mimo dům.
11. Adjunkt nechť často provádí inspekci studoven a spáren a dohlíží na pořádek a čistotu. Nechť dozírá též svědomitě na služebný personál, hlavně na vrátného; nad spolehlivostí a věrností vrátného nechť zvlášť bdí.
12. Vyskytnou-li se nějaké nové potřeby filiálního institutu, budiž o tom zpraven direktor, aby vše potřebné mohlo býti včasně a přiměřeně zařízeno.

*

Z ordinariátních předpisů pro chovance filiálního semináře u svatého Ducha (datovaných z roku 1837), blíže se dovídáme:

Chovanci platí si prádlo, šaty, stravu a světlo ze svých prostředků. Na to obdrží roční manuální stipendium 80 zl. z náboženského fondu. Pokud nedostanou stravu v arcibiskupské residenci, smějí dávati denně 2 hodiny soukromého vyučování, za čež si mohou opatřiti stravu v soukromých domech nebo v hostincích. Jsou však povinni ohlásiti direktoru semináře dům, kde vyučují a kde jsou na stravu. Doba kondic i stravování přesně stanovena. O půl 9. hod. večer zavírá se dům, do té doby jsou všichni povinni býti v institutu.

Vrchními představenými diecésních alumnů ve filiálním institutu jsou direktor a představený, jakož i spirituál; bezprostředním představeným jest *adjunkt*, vedoucí správu institutu.

Představeným jsou chovanci povinni projevovati poslušnost, úctu,

lásku a důvěru. Odbojnost bude trestána odnětím přijetí do diecése.

Pomocníky bezprostředního představeného jsou 4 prefekti a jejich zástupci.

Kdo mimo předepsaný řád chce vyjíti z domu, potřebuje k tomu dovolení od představeného. Před odchodem jest mu zapsati své jméno na archu u vrátného. Návštěva veřejných místností mimo nutné stravování polední a večerní je bezvýhradně zakázána.

Cizí osoby nesmějí do studoven a spáren. Návštěvy ženské zakázány (výjimku tvoří návštěvy matek a blízkých pokrevních příbuzných, ale i tyto návštěvy dovoleny jen v hovorně a za přítomnosti představeného neb prefektů).

Denně jsou povinni alumni konati společně ranní i večerní modlitby, jakož i obcovati mši svaté u Panny Marie Sněžné. Rovněž jsou povinni súčastniti se instrukcí a konferencí, které se konají částečně ve filiálním ústavě, částečně v semináři.

V době studia jest zachovávati mlčení.

Potřebné knihy ze seminární knihovny zapůjčuje spirituál.

V neděle a zasvěcené svátky súčastní se chovanci dopoledních i odpoledních bohoslužeb na dómě (ráno od 8. do 10. hod. kázání a slavné mše svaté, odpoledne od půl 4. do 4. hod. požehnání).

Každé čtyři týdny přistoupí chovanci k svaté zpovědi a k svatému přijímání. V sobotu odpoledne o 5. hod. před stanovenými nedělemi přijdou do seminární kaple, kde zpovídají: spirituál, představený filiálního ústavu a jiní kněží. V neděli přistupují k svatému přijímání při mši svaté P. spirituála.

Privátní knihovny jednotlivých chovanců podléhají dozoru představených. Chovancům jest dbáti pořádku a čistoty.

Kouření tabáku přísně zakázáno. Provinilci budou z ústavu i z diecése propuštěni.

Při zvonění Andělského pozdravu, jakož i potkají-li chovanci pohřební průvod neb církevní procesí, jsou povinni smeknouti a projeviti zevně svoji zbožnost. Rovněž mají smekati před kříži a sochami svatých. Zvláštní úctu mají vzdáti nejsvětější Svátosti. Potkají-li kněze, který jde s nejsvětější Svátostí k nemocnému, mají kleknouti a pak kněze s obnaženou hlavou provázeti, pokud jdou touže cestou jako kněz k nemocnému.

I duchovenstvo mají uctivě zdraviti.

Dluhy dělati zakázáno.

Ve spárnách dbáti jest přísně slušnosti a cudnosti.

Závěrem poukazuje se na tresty proti provinilcům (jak už to učiněno v instrukcích pro představeného).

*

Po odchodu představeného filiálního institutu Bitty do Vídně dne 19. února 1840, převzal jeho funkci jak na fakultě, tak v semináři *Jan Schiller.*[10]

Brzy nato stihla seminář bolestná rána. Na Velký pátek 17. dubna r. 1840 zemřel spirituál *Josef Peicker.* Kronika seminární chválí tohoto prvního spirituála jako muže Božího, plného ducha svatého Františka Saleského. Na náhrobek jeho vryta slova: „Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam vivemus cum Christo." (Rom. 6, 8.)

Nástupcem jeho v úřadě spirituálském jmenován kooperátor svitavský *Jeronym Hampel.*[11] Do semináře nastoupil 7. května 1840.

Adjunktem stal se 11. srpna 1843 *Jan Štěpán.*[12] Když však 2. prosince téhož roku poslán byl do Frintanea, stal se jeho nástupcem *Gustav hr. Belrupt,*[13] kooperátor z Opavy. Zakrátko však jmenován farářem v Pavlovicích u Přerova a adjunktem stal se roku 1847 novokněz *Josef Hanel.*[14]

Zatím dokončena roku 1841 přestavba budovy seminární. Ze starého dominikánského kláštera zůstala pouze dolní klenutá chodba, scho-

10 Nar. 29. května 1812 v Brance u Hradce ve Slezsku. Gymnasijní studia konal v Opavě, filosofická a theologická v Olomouci. Ordinován na kněze 30. července 1836. Nejprve působil v Mokrých Lazcích. Počátkem roku 1837 poslán do Frintanea, kde složil rigorosum z pastorálky a morálky. Pro stálou churavost byl z Frintanea odvolán a ustanoven kooperátorem v Prostějově, kde působil od září 1838 až do 4. března 1840, kdy povolán byl za adjunkta olomoucké bohoslovecké fakulty a prefekta filiálního semináře u sv. Ducha. Dne 5. listopadu 1841 jmenován druhým prefektem (vicesuperiorem) kněž. semináře. Dne 1. prosince 1842 promován doktorem theologie. Dne 25. dubna 1843 ustanoven spirituálem. 11. července 1845 zvolen děkanem fakulty na šk. rok 1846. Po smrti prof. Machy suploval pastorálku (od 7. listopadu 1845 do 30. dubna 1847). Koncem měsíce listopadu 1847 odešel pro nemoc z Olomouce. Na několika místech administroval. Posléz v květnu 1849 ustanoven kaplanem lokalistou na Plumlově. Tam předčasně zemřel 16. února roku 1855.

11 Nar. 28. února 1810 v Heřmínové (Ebersdorf) ve Slezsku. Kaplanoval v Hennersdorfu, v Rosswaldě a ve Svitavách. Dne 29. dubna 1840 jmenován spirituálem v kněž. semináři olomouckém. Od 9. června 1841 zastával současně funkci spirituála u voršilek. Dne 26. dubna 1843 jmenován superiorem semináře. Roku 1850 vyznamenán hodností čestného kanovníka kroměřížského. Dne 31. května 1854 stal se farářem ve Šternberku. Zemřel 29. ledna roku 1867. — 12 Bližší o něm v kapitole o fakultě.

13 Bližší viz v dějinách Slov. knihovny.

14 Nar. 18. března 1823 v Rázové ve Slezsku. Gymnasijní studia konal v Opavě, filosofická a theologická v Olomouci. Vysvěcen 26. července 1846. Od šk. roku 1847—1850 byl adjunktem theol. fakulty v Olomouci. Roku 1851 promován v Olomouci doktorem theologie. Téhož roku stal se katechetou na niž. gymnasiu v Opavě. Po konkursní zkoušce jmenován 11. prosince 1853 profesorem morálky na theol. fakultě v Olomouci. Roku 1881 jmenován metr. kanovníkem olomouckým. Zemřel jako kap. děkan 16. dubna 1903.

diště a zevní zdivo. První a druhé poschodí nově nadstaveno. Přestavená budova nabyla ladného vzhledu hlavně toskánským prostylem s 12 sloupy.[15] Celou přestavbu a adaptaci prováděl arcibiskupský stavební ředitel Arche. Arcibiskup Somerau-Beeckh věnoval na stavbu 70.000 zl. ze svých prostředků k větší slávě Boží a prospěchu Církve i vlasti, jak hlásají tři pamětní desky v průčelí: *Aedes clero pie instituendo sacratas proprio aere ampliari et exornari fecit Maximilianus Josephus Princ. Archiep. anno MDCCCXL. — Ad majorem Dei gloriam et Ecclesiae catholicae incrementum. — Religioni et patriae aedes solemni ritu dedicavit Maximilianus Josephus E. LL. B. B. de Somerau-Beeckh, Archiepisc. Olomucensis, princeps, dux — Priedie Kalendas Decembres anni Salutis MDCCCXLI,* — Na třetí desce uvedena jména: papeže Řehoře XVI., císaře Ferdinanda I. a předních representantů úřadu; na posledním místě jméno direktora a superiora: *Eduardo equite ab Unckhrechtsberg, clericorum antistite.*

*

Přestavba byla velmi svízelným dílem architektonickým. Zásluhou architekta a ředitele staveb Archeho (který byl v uznání jmenován arcibiskupským stavebním radou) se plně zdařila. Na tehdejší poměry úplně vyhovovala. Rozšířený seminář vykazoval vedle kaple tyto místnosti: pro bibliotéku (seminární), pro konference, jídelnu, rekreační sál, 7 studoven, 7 velkých a 4 malé spárny, 1 hudbárnu, 1 seminární kancelář, 8 obytných světnic pro seminární představené, 2 světnice pro seminárního inspektora, 4 světnice pro dříve vysvěcené kněze, 6 jednotlivých obytných světnic, 5 nemocničních světnic, 1 hovornu, 1 vrátnici, 4 světnice pro služebnictvo, 2 světnice pro služebný ženský personál v úplně odděleném přízemí, 1 velikou kuchyň s mnohými skladišti a sklepy, 1 koupelnu s prádelnou.[16]

*

Vzácnou památkou na šlechetného dobrodince ústavu je v semináři veliký skvělý portret arcibiskupa Maximiliána Josefa v refektáři. Autorem portretu je vídeňský profesor výtvarného umění Leopold Kupelwieser, který maloval též oltářní obrazy v kolegiátním chrámu kroměřížském. Portret byl objednán 9. června 1838 a dokončen 30. července roku 1842. Arcibiskup Maximilián Josef věnoval jej semináři.

15 Vyobrazení nové budovy seminární prodáváno jako novoroční pohlednice roku 1841. Čistý výtěžek věnován chudobinci.

16 Tyto údaje o počtu světnic přejímám z článku prof. dra M. E. Sturma „Das F. E. Clerical-Seminarium zu Olmütz" v lednovém čísle časopisu Moravia z roku 1841 (vyšlo též v separátu). Doslovně to přepsal též superior Hampel do seminární kroniky.

Další upomínkou na arcibiskupa Maximiliána Josefa je veliká dřevěná socha svatého biskupa a mučedníka Maximiliána, kterou věnoval prelát Maximilián Mayer kardinálu Bauerovi a ten semináři. Socha umístěna nyní v oratoři (v kapli prvního ročníku).

ZA SUPERIORA JERONYMA HAMPLA 1843—1854

Dne 26. dubna 1843 ustanoven superior a direktor kan. Unckhrechtsberg infulovaným proboštem u sv. Mořice. Resignoval tedy na úřad superiorský (direktorství však podržel) a jeho nástupcem jmenován dosavadní spirituál *Jeronym Hampel.*

Spirituálem ustanoven dosavadní vicesuperior dr. *Jan Schiller.* Novým vicesuperiorem jmenován adjunkt fakulty *František Dvořák.*[1]

Tento personální stav představených pod direktorátem probošta Unckhrechtsberga (který funkci direktora podržel) trvá v semináři za éry mocně probouzejícího se národního uvědomění bohoslovců před rokem 1848.

Superiorem je Němec, který ovládá dobře češtinu, spirituál a vicesuperior jsou Češi.

Radostně oslavovali bohoslovci roku 1845 volbu svého oblíbeného spirituála dra Schillera za děkana fakulty. Brzo však postiženi byli těžkou ranou, když nenadále v poledne 5. listopadu 1845 zemřel všemi milovaný prof. pastorálky dr. Macha, horlivý učitel češtiny a vlastenecký buditel.[2]

Pastorálku suploval dvě leta spirituál dr. Schiller. Pro stupňovanou chorobu byl však nucen k žalosti alumnů vzdáti se své funkce spirituálské a opustiti Olomouc.

Spirituálem jmenován 17. listopadu 1847 Čech *Jan Peřina.*[3]

1 Nar. 29. září 1816 ve Věrovanech. Theologická studia konal v letech 1838—1841 v Olomouci. Ordinován 8. srpna 1841, načež ustanoven kooperátorem v Uničově. V lednu 1842 jmenován adjunktem fakulty a 26. dubna téhož roku vicesuperiorem. V roce 1852 suploval morálku. Dne 10. května roku 1854 jmenován ředitelem nového chlapeckého semináře v Kroměříži. Zemřel jako kanovník kroměřížský roku 1861.

2 Téhož roku spadla klenba v kapli sv. Alexia. Nikdo z bohoslovců však nepřišel k úrazu.

3 Nar. 23. prosince 1812 v Hlínsku na Moravě. Vysvěcen roku 1838. Kaplanoval v Kojetíně, ve Frankštátu (mezi tím administroval též v Trnávce a v Lichnově). Dne 17. listopadu 1847 jmenován spirituálem kněž. semináře. Roku 1853 jmenován kons. radou. Dne 4. října 1854 stal se spirituálem milosrdných sester v Kroměříži. Dne 12. listopadu 1854 odešel do deficience. Pak byl nějakou dobu zám. kaplanem v Plumlově a v Nových Zámcích u Litovle.

Z doby superiorátu Unckhrechtsbergova a Hamplova dochovalo se v archivu hojně protokolů o konferencích, jež konávali představení semináře (na rozkaz arcibiskupa Somerau-Beeckha).

Z protokolů patrno, že představení se často scházeli k společným poradám, na nichž probírali všechny seminární záležitosti.

O každé poradě napsán protokol, který byl všemi podepsán. Nejčastěji psával protokol dr. Schiller.

Celkem projednávány domácí záležitosti, týkající se disciplíny, výchovy a svěcení alumnů.

Protokoly neskýtají zvláštních významných dokumentů pro události z těch let (až na jeden o českých hodinách, na nějž bude poukázáno později.) Patrno však, že představení bedlivě a svědomitě hleděli si svých úkolů.

Ryt. Unckhrechtsberg jeví se v nich jako velmi agilní představený. Poradám představených předsedal i později jako direktor za superiorátu Hamplova.

*

Za superiorátu Unckhrechtsbergova a hlavně Hamplova přelévá se do semináře vlna národního probuzení i z prostředí olomouckého.

Po Bočkovi na podzim roku 1839 obsazena stolice českého jazyka na stavovské akademii vynikajícím učencem a vlastimilem *Aloisem Vojtěchem Šemberou,* jenž v ohledu národního uvědomění mocně zapůsobil na studentstvo, ale i na širší kruhy olomoucké, a prospěl tak české věci jak v Olomouci a v Brně, tak i po celé Moravě.

Za své vynikající činnosti v Olomouci (1839—1847), kterou zevrubně vylíčil Bartocha,[4] prokázal národnímu probuzení služby neocenitelné.

Ovládaje znamenitě jazyk český a znaje na svůj čas i nevšedně dějiny české literatury, rozmanitými účelnými prostředky přivábil si třikrát tolik posluchačů co Boček.

Vlastenecké ideje dovedl s neobyčejnou obratností a úspěchem šířiti mezi mládeží neb úřednictvem německy vychovaným, ale dosud úplně neodrodilým.

České posluchače vábil svým nadšením vlasteneckým, jímž je uchvacoval, nabádal k milování jazyka mateřského, vybízel k poznávání vlasti a ke zkoumání památek historických, k básnickým a vůbec spisovatelským pokusům (jako Vincence Furcha,[5] jehož básně potom vydal tiskem). Praktickým způsobem uváděl je v přesný sloh a konečně zásoboval vhodným českým čtením. Jeho přičiněním vznikla *česká*

4 Čeština... str. 57—78. Je to nejcennější partie ze studie Bartochovy.

5 Nar. 1817 v Krasonicích z otce Němce a matky Češky. V Olomouci studoval práva v letech 1837—1841. Proslul vlasteneckými písněmi (Písně Hostýnské). Později žil ve Vídni jako úředník ve státní účtárně. Zemřel 1864.

knihovna při stavovské akademii (brzo po založení Slovanské knihovny bohoslovecké v semináři), jež roku 1840 měla 122 svazků. Svým vlivem vymohl, že na městském divadle dovoleno bylo občas hráti po česku (od roku 1843). Vydal řadu spisů nejen svých (v nichž publikoval výsledky svého badání historického, literárního a jazykového), nýbrž i cizích a zahájil horlivou činnost vydavatelskou, která byla na nemalý prospěch Čechům jak v Olomouci, tak i po celé Moravě.

S vlasteneckým kněžstvem byl ve velmi srdečném styku.[6]

Že i bohoslovci olomoučtí toužili po jeho přednáškách (avšak marně), patrno z „Květů" roku 1841.

Později však směli ve školním roce 1848—1849 navštěvovat přednášky o jazyku českém, jež na filosofické fakultě konal suplent zřízené stolice řeči a literatury české dr. Jan Helcelet.

Hnutí roku 1848 způsobilo na olomoucké universitě rozmach českého živlu. Pojednou tu bylo několik kolegií českých, z nichž některé byly přístupny i širšímu občanstvu. Tak na fakultě filosofické přednášel dr. Hanuš vždy v neděli odpoledne jako t. zv. publicum (přednáška osvobozená od kolejného) „o postupu vzdělanosti" a míval velkou návštěvu. Prof. Helcelet, Mošner a Mone (soukromé právo) přednášeli česky a německy. Též Libor Kopecký vykládal Hesioda po česku.

*

Zajímavo, že už v době přestavby seminární budovy vyskytují se v dochovaných konceptech (bohužel kusých) o schválených stanovách ve filiálním domě u sv. Ducha četné zmínky o českých hodinách v semináři, ba i o českých divadelních hrách (Böhmische Theaterstücke). Škoda, že nelze z archivu nic bližšího o tom zjistit.

Z dochovaných denních pořádků (starší však nemají data) patrno, že počet českých hodin v semináři byl zvyšován.

Tak rozvrh (jistě před rokem 1848) vykazuje 4 hodiny češtiny ve všední dny (v pondělí, ve středu, v pátek a v sobotu).

Druhý rozvrh (1848—1849) má rovněž 4 hodiny.

Třetí rozvrh vykazuje dokonce *6 hodin týdně.*

6 Jedinou závadou bylo tehdy, že byl odpůrcem pravosti rukopisů. Snad proto také nesměli do jeho přednášek bohoslovci. Jeho bratr P. Václav Šembera byl převorem aug. kláštera na St. Brně a sekretářem vlasteneckého opata Cyrila Nappa. Prof. Šembera býval často v klášteře hostem a ještě na smrtelné posteli vzpomínal na milou klášterní společnost. V Brně se intimně spřátelil s P. Anselmem Rambouskem (nástupce opata Mendla), vedle jehož farní kanceláře měl svůj pohostinský pokoj. Z jednoho dopisu Šemberova Rambouskovi vysvítá, že se nemohli spolu dohodnouti jen v jedné věci — v otázce rukopisů, jichž Rambousek hájil.

NEJSTARŠÍ DĚJINY SLOVANSKÉ KNIHOVNY BOHOSLOVECKÉ V DOCHOVANÝCH PÍSEMNÝCH ZÁZNAMECH 1839—1867

Prvním rukopisným pramenem nejstarších dějin Slovanské knihovny jsou písemné záznamy knihovníků, zachované v sešitě, nadepsaném „Zápisky knihovny". Obsahují deset archových listů, popsaných po obou stranách.

V čelo patří samostatný list (připojený na konci) s nadpisem *Powzbuzení.* Předslov tento zní:

Twůrce všehomíra wložil dle swé moudrosti bezkonečné do srdcí lidských snahu a touhu, kteráž rozněcuje a tuží lásku k umění krásnému, ku většímu wzdělání a k uspořádání swých wnitřních sil. By ale wznešený tento cit snad již w zárodku swém nebyl w niwec obrácen, nébrž tím bedliwěji se pěstowal a zwelebowal: jest na bíledni potřeba užíwání prostředků souměrných a dobré wůle. Tak kdož chce poznati swětodějné osudy swých milých praotců, horoucí nadšen jsa láskou k drahé swé otčině a mluwě mateřské, ať se ptá wlastenských pomníků ducha lidského, jichž utwořil i twoří w starém i nowém věku. — Kdož lépe poznati míní moudrost božskou a dokonalost naší sw. wíry, ať nahlédne do knih a spisů, w nichž zaznamenany jsou zjewné toho důkazy. — A kdož nechce newděčným synem a odrodilcem slouti, ať miluje swou matku, kteráž jej starostliwě wychowala; a tuto lásku ať i skutkem dokáže. Zwelebení své národnosti, řeči a literatury chowejž on wždy w utrobách swých. Poklady ale, z nichž takowé známosti a pokrmy dušewní wážiti můžeme, jsou zwláště *knihowny:* I zde máš milý bratře! knihownu, knihownu *národní, československou,* jejížto částky jsou krůpěje krwe, jíž národ náš úsilně jsa pronásledowan, wycedil přes dlouhé wěky, a přece newycedil. Ejhle nowé wzešlo slunce, a swítí světlem mladictwým na niwy slowanské! Tobě jest uloženo bedliwě starati se o rozkwět a zdar těchto památek matky *Sláwy,* heslo twé budiž: *„Pořádek a opět pořádek."* Neb zkušenost, žel Bohu! nás učí, že mnohá drahocenná wěc, kteráž mnoho žádala obětí, nedbanliwostí a neblahým zacházením wzala swou zkázu, kdežto pořádek a svědomitost welmi prospívá ku blahu a wzniku jejímu. — Protož by každý bibliotekář budoucí své powinnosti jak sluší zadost učinil wywolil jsem i ten *nejlehčí* způsob *číslování kněh,* jenž bez ohledu na jejich obsah posloupně za sebou běží. — Bůh wšemocný požehnej toto dílo, a rozniť lásku k sw. wíře, wlasti a mateřskému jazyku w prsou mých spolubratří. Tobě ale, jenž přijímáš tento úřad, žádám na Pánu Bohu mnoho štěstí, bys blaze mohl oučinkowati příkladným pořádkem a ráznou oddaností k wěci své.

S Bohem.

Pod tuto výzvu podepisovali se postupně odstupující knihovníci. Podepsáni jsou: Antonín Dudík 1849-50. František Malota 1850-51. Josef Bilčík 1851-52. Vincenc Sedlák z Ludikova 1852-53. Jan Pytlíček 1853-54. Šimon Liškutín 1854-55. Frant. Aujezdský 1855-56. František Gába 1856-57. Jul. J. Chodníček 1857-58. Josef Ferdinand Benda 1858-59. Ignác Ed. Vrba 1859-60. Vinc. Tesař 1860-61. František Chudoba 1861-62. František Bauer 1862-63. František Hynek 1863-64.[1]

*

Záznamy prvních knihovníků Slov. knihovny, zachované na dalších 10 listech, dal svázati v sešit horlivý knihovník z r. 1883 Josef Vyvlečka,[2] který má nepochybně hlavní zásluhu, že tento vzácný dokument se dochoval.

V čelo připojil úvod, z něhož se dovídáme, kdo začal první zápisky psáti a kde je psal.

1 Bližší údaje o těchto knihovnících později.

2 Monsignore Josef Vyvlečka nar. 15. srpna 1861 ve Štípě. Gymnasium studoval ve Val. Meziříčí a v Olomouci, theologii v Olomouci; na kněze vysvěcen 23. prosince 1883. Téhož dne jmenován expeditorem arcib. konsistoře. Od 9. září 1884 byl též supl. katechetou na slovan. gymnasiu v Olomouci. Dne 18. prosince 1889 jmenován dómským vikářem, 26. května 1920 druhým čestným vikářem. Arcib. Stojan ustanovil jej direktorem a kancléřem konsistoře. Roku 1924 jmenován praesesem konsistoře, roku 1926 papežským prelátem. Roku 1933 stal se sídelním metropolitním kanovníkem. Od prvních let kněžských účastnil se národní i kulturní práce v Olomouci. Od založení Vlasteneckého musejního spolku stál v předních řadách jeho pracovníků (byl několik let i v předsednictvu). Uplatnil se jako znalec dějin města Olomouce, hlavně chrámových památek olomouckých. Vydal Příspěvky k dějinám kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci, 1917. Menšími statěmi přispíval do časopisu musejního spolku a do „Našince". Známost uměleckých chrámových památek šířil i přednáškami a proslul jako odborně vzdělaný průvodce návštěvníků olomouckých chrámových památek. Po dlouhá leta byl kustodem numismatických sbírek a platí v tomto oboru za vynikajícího znalce. Uveřejnil z tohoto oboru řadu statí v časopisu Vlasteneckého spolku musejního (pod značkou J. V.): Nález mincí v Olomouci XXVI. 97. Nález mincí ve Vel. Košátce u Příbora XXVI. 33. Nálezy starých mincí na Moravě XXVII. 122. Nález velké spony bronzové v Dolanech XXIX. 186. Předhistorické nálezy v Samotiškách pod Sv. Kopečkem XXX. 43. † PhDr. Eduard Fiala XXXVII. 95. Nález starých mincí XL. 145. — Byl též hojně činný v Podporovacím spolku sv. Theodora. Jako horlivě vlastenecky uvědomělý učitel náboženství na slovanském gymnasiu žije dosud ve vděčné paměti svých žáků.

Úvod knihovníka J. Vyvlečky zní:

Co jest památka? Krásné, skryté kvítí,
po rumech života se tiše pnoucí,
v temnostech žalu hvězda milé skvoucí,
co v strasti bouřech k utěšení svítí.

Aby se zachovala nějaká upomínka na dřevní osudy knihovny československé a zároveň zrcadlo národní probudilosti v semináři olomouckém, začal psáti přičinlivý knihovník p. Josef Bilčík r. 1851 zápisky tyto na zadních stránkách knihovního katalogu, r. 1849 p. Ant. Fučíkem založeného.

Údaje své s pílí velikou sebral jednak z památek písemních v knihovně zachovaných, jednak z podání ústního a podal nám takto obraz věrný ruchu národního mezi bohoslovci olomouckými, v řadě téměř nepřetržité od roku 1840, jež pp. nástupci jeho až do roku 1867 byli doplňovali, kdy nové zápisky p. Tom. Kouřilem byly zřízeny. Podotknouti dlužno, že pouze zmínky o založení knihovny jsou poněkud temny, ano na díle nepravdivy, jakož na svém místě poznamenáno najdeš, pak že z let 1854-57 žádné nestává zprávy.

Poněvadž památky podobné, zvláště jsou-li rukopisem původním, povždy též v literatuře ceny nemalé jsou, a že tyto snadno se seznamem, jenž službu svou dlouho již dokonav až do nedávna mezi listinami bezcennými pohozen byl, v niveč aneb aspoň v zapomenutí přijíti mohly, dovolil jsem si je v původní způsobě vyňati a v sešit tento uložiti. Doufám, že pp. nástupcům takto přístupnější budou, jakož i že nyní toho více dbáno bude, aby staré památky všeho druhu knihovně pro budoucnost uchovány byly, než před lety se dálo. Vždyť nemohl jsem se ani listu Sušilova, ani Procházkova, ani zápisků „V Hlasu" ani listů v záležitostech dramatu vypsaného a pod. dopátrati.

Na konci (str. 25) připojení „Povzbuzení" knih. p. Ant. Dudíka, jež úvodem bylo seznamu jím založeného, památné zvláště autografy nejstarších takořka pp. knihovníkův. Úplná řada jest v Zápiscích nových v zadu.

V Olomouci dne 12. května 1883.

Razítko: Slov. bohoslov. knihovna v Olomouci.

Josef Vyvlečka, t. č. knihovník.

*

První část záznamů pochází od bohoslovce *Josefa Bilčíka*,[3] jenž vedl správu Slovanské knihovny ve školním roce 1851-52. Jeho relace je

3 Josef Bilčík nar. 23. srpna 1826 v Morkovicích, vysvěcen 1. srpna 1852; od 15. září 1852 byl kooperátorem ve Strážnici, od 24. srpna 1853

náběhem k historickému nárysu nejstarších dějin Slov. knihovny. Ostatní knihovníci zaznamenávali ponejvíce jen stručně hlavní události.

Tekst záznamů uveřejníme doslovně v přiměřených oddílech. Čeština zápisků, hlavně s počátku, je nevalná, což je jen důkazem, s jakými obtížemi horlivci vlastenečtí v semináři probíjeli se k dokonalejší znalosti mateřského jazyka, v němž se na německých školách zdokonaliti nemohli.

Tekst doprovodíme poznámkami pod čarou, jež budou obsahovati personální údaje všech činitelů, kdož jsou v zápiscích zmíněni, pokud bylo možno se toho dopátrati v konsistorních matrikách, respektive v aktech a nekrologiích.

Mezi jednotlivé oddíly vsuneme přiměřené doplňky a vysvětlivky, pokud jich buď méně kritické neb kusé relace vyžadují.

První záznamy včetně do šk. roku 1851-52 velmi úhledně psané knihovníkem Josefem Bilčíkem, znějí:

ZÁPISKY SLOVANSKÉ KNIHOVNY

„Kdo svůj národ k světlu, k slávě hledí vést,
Pomníkem mu věčným celý národ jest."

Cestovatel, valnou část své cesty dokonav, rád se s místa vyvýšeného ještě jedenkráte na svou uraženou cestu a na překážky, nad kterými u svém pochodu zvítězil, poohlédne, by tímto pohledem zotaven a ve svých záměrech utužen, s tím blaženější nadějí dále se ubíral. I knihovna naše již mnohé leta od založení svého za sebou má. Který byl vznik její, jaký zrůst? jaké osudy? Zakladatelé její nám o tom nic písemného nezanechali; protož také, započna nástin dějů knihovny kresliti,

druhým a pak prvním kooperátorem v Přerově. Roku 1869 stal se farářem v Zábřehu nad Odrou, roku 1884 farářem v Brumově. Tamtéž zemřel 18. února 1891. Vystupoval vždy jako horlivý kněžský vlastenec. V závěti odkázal své jmění 10.000 zl. na zřízení řeholního domu s českou dívčí školou v Brumově, kterou by spravovaly školské sestry. Stanovil však podmínku, aby obcovací řečí sester v tomto ústavě byla čeština a aby též své pobožnosti konaly výlučně česky. Generální představená školských sester sv. Františka přípisem ze dne 27. února 1891 projevila ochotu převzít nadaci a zřídit v Brumově filiální řeholní dům s českou školou za daných podmínek, jen s jednou výhradou, že společné modlitby sester, duch. čtení a rozjímání zůstane německé, aby prý zachována byla uniformita prakse řádové, platné pro kl. „slovanské" domy. Žádala též, aby s realisováním plánů se počkalo, až nadace se zúročí na 12.000 zl. Nadace způsobila svou podmínkou značně obtíží. Kard. Fürstenberg rozhodl 18. dubna 1891, aby svým časem byla nadace realisována. Roku 1918 bylo věnování faráře Bilčíka změněno tak, aby se věnovaného obnosu použilo na stavbu kostela ve Vlárském průsmyku.

zřejmo jest, že velmi málo o stavu knihovny za uplynulých let říci mohu. Čehož ale jsem se dopátral, to věrně zase dáti chci. Následující mne pp. knihovníky snažně pak žádám, by každoročně zrůst, stav a osudy knihovny naší za čas ouřadování svého, třeba jen několika slovy, zaznamenati sobě netížili.

Chce-li duchovní pastýř povinnostem ouřadu svého zadost učiniti a duševním potřebám lidu svého vyhověti — musí jazyk lidu svého v moci své míti! On musí tedy jazyk lidu svého nejen povrchně znát, nýbrž se i všemožně přičinit, aby se v něm čistě, vzdělaně a pravopisemně, oustně i pérem vyjádřiti mohl. Mnohý, v haleně oblečený poslouchač poslouchá řeč tvou dobře a ví kolikerá u tebe udeřila, ví v čem chybuješ a jeho zdravý, přirozený, jadrný a němčinou nepokažený jazyk mu dobře praví, čeho se tvé pšenici nedostává, zvlášť, když už mnohou klasickou knihu v ruce měl. Nemýlte se, lid náš není veskrz tak nevědomý a sprostý. Rád poslouchá lid, když otce svého duchovního čistě mluviti slyší, ano vypravuje se, že lid náš uslyšev hlaholy své mateřské řeči z úst jistého vznešeného biskupa, přečasto k slzám pohnut byl, a ve svých nejhlubších hlubinách srdečnými slovy jeho obměkčen byl.[1] — Avšak, kde jsme měli tuto vědomost nabýti? Ve studiách? Tam se nám neposkytla příležitost! Skoro více nežli dvanáct let jsme byli přinuceni, si jiných řeči přiosobýti, které buď nic buď málo v povolání našem upotřebiti můžeme, — v naší mateřské řeči ničeho jsme neslyšeli. Líto bývá kněži, že to, co se těžce naučil, co v prsích cítí, čím se až k nebi pozdvihuje, že to, pravím, není v stavu svým milým posluchačům tak jasně, tak vzdělávatelně přednesti, jak to sobě v jiné řeči myslel, a jak by to byl říci chtěl. Aby to ale dovedl, třeba, by si ve čtyřech rokách připravujících ho k stavu kněžskému i toto přiosobnil aspoň častečně. A hle! náš stařičký arcipastýř[2] a nejlaskavější Otec, pečujíc všemožně nejen o tělesný ale i o duševní blahobyt náš, i o to se dílem postaral. Uznávaje totiž sám nevyhnutelnou pro každého kněze vlasti naší potřebu dokonalé známosti jazyka národního, ustanovil, aby v alumnátě Holomouckým — tak nákladně a nádherně od něho vystaveným — jazyk československý bohoslovcům německého jazyka, veřejně se přednášel. — Přednášky tyto vůlí páně arcibiskupovou v ten způsob byly uspořádané, že posluchačům bohosloví prvních třech roků mluvnici českou přednášel druhý pán představený (Fr. Dvořák). Zkouškám ke sklonku druhého běhu předsevzatým v. p. první představený (Jar. Hampl) přítomen býval. Ostatní pp. alumnové nezůstali

1 Nepochybně brněnský biskup Gindel, který se plynně česky naučil a o visitacích svými českými kázáními k slzám dojímal.

2 Kardinál Somerau-Beeckh byl roku 1852 už kmetem třiaosmdesátiletým. Rok nato zemřel 31. března 1853.

při tom lhostejní a nečinní. Držíce vespolek rozličné časopise a jiné povzbuzující a vzdělavající listy, jako u př. Květy, Včelu, Pražské Noviny atd. ve vzájemném vzdělávání se podporovali. By ale i bohoslovci po nich přichozí po tétéž cestě kráčeli, věnovali mnozí horlivcí nejedno nákladné dílo k tomu oučelu, mnozí určitými měsíčními příspěvky a dary na penězích toto počínání podporovali. Tak vzala knihovna naše vznik svůj. Nejštědřejší podporovatel, jemuž vždy díkami zavázaní zůstaneme, byl p. hrabě Tarouca,[3] který nejen znamenitě penězmi přispíval, ale i mnohými knihy, jejíchž počet půl sta přesahuje a mezi kterými: Slovník Jungmannův, Časopis Českého Museum (6 ročníků), Slovanské starožitnosti, Slávy dcera s výkladem, Sláva Bohyně, Přemyslovci, Básně od J. Holého, Česká Thalie a mnoho, mnoho jiných znamenitých se nachází — knihovnu obohatil. Mimo něho darovali, při založení knihovny knihy rozličné: pp. Vyhnánek, Vlk, Omasta, Láska, Holeček, Stolička a jiní.[4] Peněžními příspěvky vyznačili se:

3 Byl to ušlechtilý vlastenecký kněz a mecenáš Bedřich hrabě Sylva-Tarouca. Nar. 11. prosince 1816 v Čechách u Prostějova. Filosofii studoval v Olomouci (1834—1836) a první dva ročníky theologie v Praze (1838 a 1839), kde se vroucně spřátelil s vlasteneckým konseminaristou Václavem Štulcem a řadou českých literátů. Po druhém ročníku těžce onemocněl tyfem. Do třetího ročníku nastoupil v Olomouci roku 1841. Čtvrtý ročník absolvoval v Brně, kde patřil mezi nejhorlivější vlastenecky uvědomělé bohoslovce vedle Pojmona, Škorpíka, Bílého, Šmídka, Kuldy, Fáborského, hr. Pöttinga, Kulína, Sloty, Soukupa a Dědka. Na kněze vysvěcen byl 7. srpna 1843. Po vysvěcení prodlel nějakou dobu v ústraní v klášteře minoritském v Brně (od srpna 1843 do 1. srpna 1844), zabýval se studiem theologie a literatury české. Nato byl dvě leta kooperátorem v Klobouckých. Pro chatrné zdraví vystoupil roku 1846 z aktivní duchovní správy a usídlil se v Brně, kde umístil svou velikou knihovnu. Odtud rozvíjel svou mecenášskou vlasteneckou činnost. Vše, co v ohledu národním a katolickém bylo té doby na Moravě podnikáno, na všem měl vynikající účast. Příbytek jeho byl shromaždištěm katolického a vlasteneckého živlu té doby. Scházeli se u něho hlavní buditelé v čele se Sušilem. Za války s Italií roku 1859 působil jako polní kněz. Pobyt svůj v Italii prodloužil do roku 1866, věnovav se studiu. V letech 1866—1868 dlel na zámku v Čechách a v Olomouci, kdež přednášel theologům o umění církevním (1866—1867). Od roku 1868 až do roku 1881 bydlel opět v Brně, jsa horlivě činný v ohledu vlasteneckém. Dne 11. listopadu 1872 zvolila jej jednomyslně vyšehradská kapitula v čele s proboštem Václ. Štulcem nesídelním infulovaným kanovníkem. Dne 28. října 1873 byl císařem potvrzen a 2. prosince t. r. slavnostně instalován. Dne 23. června roku 1881 podlehl dlouhé, vleklé chorobě a 25. června t. r. věrným svým přítelem kan. Matějem Procházkou na hřbitově brněnském pochován. Byl to vzorný kněz katolický, učený, skromný, nadšený, vlastenec a krajně obětavý mecenáš. Vládl též štětcem malířským, vyučen byv slavnými Mánesy, kteří na zámku v Čechách často prodlévali. Pietní vzpomínku o hraběti Taroucovi napsal Jan Halouzka roku 1896 „Kněz mecenáš Bedřich hr. de Sylva-Tarouca", v Rešově na Moravě, nákladem spisovatelovým 1896 (stran 62).

4 Šebestián Vyhnánek zemřel jako farář v Citově 16. března ro-

pp. b. Koenigsbrunn, Bečák, Ottava, Sobek, hr. Stadnický, hr. Coudenhove, hr. Belrupt,[5] Navrátil,[6] v. p. P. Spiritual Schiller a velký počet jiných, které všechny jmenovati pro skromnost zápisek těchto nemíním. Vše až dosud psané, nevyjmouc i zkoušky v českém jazyku s Němci v tomto čase předsevzaté a ustanovené, sáhá od roku 1839/40 až 1842/43. Chci též od toho času knihovníky, ustanovené svobodnou volbou od svých spolubratrů k spravování knihovny, jmenovitě uvésti. Jen toto chci ještě zmíniti, že všickni oudové, přispívající k rozmnožení a vzdělání knihovny, společnost tvořili, tuto společnost Literatur-Verein, nazývali a že jen spoluoudům tohoto spolku dovoleno bylo, knihovnu používati k svému vzdělání.

L. P. 1839—40 založena byla knihovna naše na zvláštní rozkaz nejdůstojnějšího arcibiskupa a Pána Maximiliána Josefa a přednášky z řeči a literatury československé se započaly. Prvním knihovníkem pro tento rok byl nešťastný Ondřej Br.[7] Příjmů peněžitých se počítalo 51 zl. 38 kr.

ku 1877. (Bližší údaje chybí v konsistorní matrice.) Asi Frant. Vlk, nar. 10. ledna 1817 v Kostelci, ord. 4. srpna 1842; kaplanoval ve Veselí, na Velehradě, v Osvětimanech, administroval v Blatnici, kde též se stal farářem. Zemřel jako farář v Kostelci 27. července 1882 (druhý Fr. Vlk zemřel jako farář ve Vlachovicích 7. srpna 1859). Omasta Karel (viz v dalším), Láska Tomáš, nar. 15. února 1817 v Uh. Brodě, ord. 4. srpna 1842. Kaplanoval ve Velké, v Senici, v Dubě, v Hrušce. Roku 1863 stal se farářem ve Zborovicích. Tam zemřel 12. ledna 1875. Holeček František nar. 1815 v Kojetíně, ord. 1840; známý farář a děkan v Příboře, u něhož byl kaplanem A. C. Stojan (1876—1887). Zemřel v Příboře 16. listopadu 1887. Stolička Alois nar. 21. února 1818 v Kroměříži. Ord. 8. srpna 1841. Kaplanoval v Bilovicích, v Jalubí, v Polešovicích, od roku 1848 ve Veveří Bytišce u Brna.

5 O bar. Königsbrunnovi v dalším; též o superioru J. Bečákovi. Ottava Jan nar. 10. září 1812 v Hrabyni, vysv. 22. září 1838; kaplanoval v Hranicích, Klímkovicích, v Mohelnici, roku 1860 stal se farářem v Kostelci u Kyjova, roku 1866 děkanem kyjovským. Sobek František nar. 25. července 1810 v Záhlenicích, vysv. 26. července 1835; koop. v Charvátech, v Koryčanech, adm. v Miloticích, capellanus localis v Rouštce (Rausch), roku 1860 far. v Želechovicích, roku 1864 prodecan. vyškovský, roku 1866 děkan vyškovský. Hr. Stadnický, hr. Coudenhove (asi laičtí příznivci). Hrabě Gustav Belrupt-Tissac nar. 11. září 1818 v Opavě; vysv. 4. srpna 1842, kanovníkem domicelářem jmenován jako bohoslovec 2. ročníku roku 1839; po vysvěcení prodléval jako iurisdictionatus v Opavě. Roku 1844 jmenován adjunktem theol. fakulty, 16. dubna 1845 farářem v Pavlovicích, 31. března 1847 assessor arcib. konsistoře, 13. září 1848 far. ve Vel. Heralticích, 14. března 1849 děkan a šk. inspektor, 17. září 1853 canonicus a latere, roku 1859 dom. papež. prelát a kons. referent in fund., později světicí biskup a kapit. děkan. Zemřel 9. června 1895.

6 Viz poznámku v dalším.

7 Míněn tu Ondřej Brázdil, který později jako kaplan v Nákle odpadl od Církve. Po 8 letech však kajícně se vrátil. Zemřel jako administrátor v Hradčovicích 30. května 1872

Roku 1840—41 volen byl za knihovníka p. Josef Otáhal.[8] Sešlo se na penězích 57 zl. 56 kr. V třetím roku knihovny 1841—42 vedl dozorství nad knihovnou p. Navrátil Štěpán.[9] Sebralo se peněz 20 zl. 14 kr. stř.

1842—43 ouřadoval p. Navrátil Martin.[10] Příjmů se čítalo t. r. 38 zl. 1 kr. stř.

1843—44 bděl nad zrůstem knihovny p. Omasta Karel,[11] horlivý národomil. Jeho přičiněním sebralo se na penězích 61 zl. stř.

Po něm volen byl pro rok 1844—45 Otáhal Leopold.[12]

P. Poslušný František[13] (zemřel roku 1862 v Terstu na zpáteční cestě z Říma. Zůstal horlivým národovcem až do smrti. — Dr. Fr. Poslušný přednášel na zdejší fakultě církevní dějepis), knihovník na rok 1845—46 předplatil knihovnu z 20 zl. stř. dne 6. března 1846 do Matice České. Dne 5. listopadu 1845 zemřel p. Dr. a prof. J. Macha, senior fakulty theologické, cvičitel bohoslovců v jazyku českém. Po p. Kaštílu Karlu[14] knihovníku pro rok 1846—47, následoval p. Černošek,[15] který třetí vklad do Matice České poslal a jako pořádný a svědomitý muž za svými předchůdci v zvelebení knihovny pozadu nezůstal.

8 Josef Otáhal, nar. 6. února 1817 v Tovačově. Vysvěcen 8. srpna 1841. Kaplanoval v Busově, v Jelení a Groß Mohrau. Farářem byl v Kateřinkách. Zemřel 6. července 1873.

9 Štěpán Navrátil, nar. 23. prosince 1818 ve Švábenicích. Vysvěcen r. 1842. Kaplanoval v Kyjově, Střílkách, Vel. Bystřici, Ivanovicích, Karlovicích, nato byl farářem v Libhošti u Nov. Jičína. Zemřel 5. září 1884.

10 Martin Navrátil, nar. 1. listopadu 1819 v Tvorovicích. Vysvěcen roku 1843. Kaplanoval v Morkovicích, kde též se stal farářem. Zemřel jako kons. rada a em. farář v Morkovicích 11. prosince 1899.

11 Karel Omasta, nar. 6. listopadu 1819 v Hulíně. Vysvěcen roku 1844. Byl kooperátorem ve Spálově, v Hulíně, načež se stal vikářem v Kroměříži. Pak byl farářem a děkanem ve Velkém Újezdě. Byl též čestným kanovníkem kroměřížským. Zemřel ve Velkém Újezdě 30. ledna 1897.

12 Leopold Otáhal, nar. 30. září 1818 v Tovačově. Ordinován 1845. Byl kooperátorem v Halenkovicích, na Vsetíně, v Napajedlích a farářem v Pržné, v Nezamyslicích a Dobromilicích. Zemřel jako assessor, děkan a farář v Dobromilicích 14. srpna 1900.

13 ThDr. Frant. Poslušný, nar. 11. června 1823 v Dřevohosticích. Ordinován 1846. Kaplanoval v Dubě, Hulíně, v Hradišti, v Kroměříži. Dne 25. září 1850 poslán do Frintanea. Po návratu byl kaplanem u Panny Marie v Kroměříži a roku 1854 jmenován vicesuperiorem. Podrobnější v následující kapitole o semináři.

14 Monsignore Karel Kaštyl, nar. 4. října 1820 v Kostelci. Vysvěcen 1847. Působil v Brumově, ve V. Kloboucích, v Újezdě, v Trnávce, v Polkovicích a ve Veselí. Zemřel jako papežský komoří, viceděkan a farář ve Veselí 6. února 1894.

15 Jan Černošek, nar. 16. května 1823 v Žalkovicích. Vysvěcen 1848. Působil jako kooperátor v Holešově. Od 28. prosince 1854 odešel do deficience. Zemřel 26. února 1855.

V osudném roku 1848 a 1849 dostal se ke kormidlu české knihovny p. L. Vacula.[16] Z části měsíčních příspěvků, přináležejících knihovně, drželi si tehdejší pp. pastoralisté noviny, což všecky tak pobouřilo, že ihned mnozí další příspěvky zarazili. Do Matice České nejen že se nic neposlalo, nýbrž se i snad nepozorností knihy potratily, jak to aspoň z musejního časopisu vysvítá, jelikož z obšírného ročníku 1848 jen asi 5 svazků zůstalo, kteréž se později doplnily. Chci ještě uvésti článek v časopisu „Cyrill a Method" na rok 1849 umístěný a týkající se počínání vlasteneckých pp. bohoslovců. Bohužel, že na počaté dráze nepokračovali! Zní pak článek tento: „Slunce, jež se také na modré nebes oponě národu slovanského bylo objevilo, proniklo proudem světla svého tkaninu smutné temnoty duševní, a probudilo ze spánku dlouhého ducha vlasteneckého i v semináři Holomouckém ku zjevnému soběuvědomění. Dávno už sice doutnala svatá nadšenost a horoucí láska k jazyku mateřskému v srdci vlastimilovných alumnů, dávno už to tito budoucí pracovníci na vinici Páně hluboce cítili, kterak nutná potřeba toho žádá, aby se pravdy nebeské v důstojné a velebné řeči lidu zvěstovaly; avšak láska tato jen tajně v srdcích spočívala, nevycházela veřejně na světlo boží. Teď však vlastimilovní alumnové odhodlaně vystoupili, zarazivše v semináři jednotu vlasteneckou, jenž sobě za účel položila: soustředění sil duševních, vzájemné povzbuzení pravé lásky k vlasti a vzdělání se v jazyku národním. Věru zaradovali jsme se srdečně, slyševše, že založení naší jednoty, nejen žádného odporu nenalézá, anobrž že to upřímná vůle našeho velemilovaného arcipastýře jest, aby jazyk národní důstojné zaujal místo v ústavu našem. — Jednota naše počítá až dosavad 86 oudů, ačkoliv to bohužel na 156 alumnů dosti skromný počet jest, z nichžto předce většina k vzdělání lidu slovanského určena jest. Zvláštní bolest srdce naše dojímá, že Polácí větším dílem z Vratislavské diecese na naší jednotě žádného účastenství neberou, kojíme se však sladkou nadějí, že je brzo co bratry v svém spolku srdečně uvítáme. — Schůzky započaly se po novém roce a konají se dvakrát v týhodni, v outerý a v pátek; čítají se pak časopisy rozmanitého, k našemu vzdělání směřujícího obsahu a přednáší se také něco zajímavého, abychom se i v řečnictví cvičiti mohli. Za předsedu zvolili jsme vysoce důstojného pana představeného Dvořáka a dva místopresidenty ze svého středu, jichžto volba se každý měsíc obnoví. Ostatně nadějeme se od naší jednoty požehnaného prospěchu, nebo bohdá, že členové tohoto spolku i budoucně onu lásku, ráznost a

16 Libor Vacula, nar. 8. prosince 1822 v Týně na Moravě. Vysvěcen roku 1849. Byl kooperátorem v Prusinovicích, Veselí, Hutisku a Melči. Nato byl farářem na Stražisku a v Krásensku. Tam též zemřel jako pensista 12. března 1896.

horlivost v svém srdci zachovají, která nás v tuto bratrskou jednotu uvedla."

Tak onen dopis. V těchto schůzkách nad jiné se vyznamenali pp.: Polák,[17] Konečný,[18] Dudík,[19] Dias,[20] Fr. Horák,[21] Slyžanský[22] a j. Avšak toto radostné a nadějné počínání brzo vzalo za své. Lhostejnost z jedné, řevnivost a osočování z druhé strany jsou příčinou, že schůzky takové trvajíce nějaký čas, zhola zanikly.

Roku 1849—50 spravoval knihovnu p. Antonín Dudík.[23] On poslal 40 zl. stř. jakožto poslední vklad do Matice České, čímž ona jako morální osoba pod číslem XLII zakladatelem Matice České se stala a knihy vydávané knihkupectvím p. Ed. Hölzla dostává. Založil nový katalog a nové číslování knih, dle kteréhož počet knih při složení ouřadu svého až do č. 583 dosahoval, nečítaje mnohá díla více svazková, jež též pod jedinými čísly zahrnuta jsou. Příjmu téhož roku bylo 89 zl. 30 kr. stř. Roku 1850—51 dohlídal na knihovnu knihovník p. Frant. Malota,[24] jemuž předešlý velmi zasloužilý knihovník knihovnu odevzdal dne 19. července 1850. Rozmnožil knihovnu až do čísla 658. Dne 24. března 1851 obdržela knihovna nejmilostivější příspěvek 47 zl. stř. od J. Eminenci Nejdůstojnějšího Pana Kardinála Arcibiskupa. Tento dar byl vynaložen na zapsání knihovny co spoluouda do Dědictví Sv. Ja-

17 JUDr. Josef Polách, nar. 8. dubna 1826 ve Švábenicích. Vysvěcen roku 1850. Koop. v Jevíčku. Od 10. října 1855 studoval na Animě v Římě. Od 26. května 1859 byl spirituálem na Mírově. Od 18. června 1860 ustanoven referentem in fundationibus v arc. konsistoři a docentem církv. práva na olomoucké fakultě. Roku 1864 stal se farářem v Budišově. Zemřel jako assessor, děkan a farář ve Zvoli 27. listopadu 1887.

18 Jan Konečný, nar. 11. listopadu 1827 ve Skaštících. Ordinován 1851. Byl kooperátorem v Přemyslovicích. Od roku 1852—1854 byl vychovatelem v rodině hr. Collalto. Nato byl kooperátorem u sv. Michala v Olomouci a od roku 1863 vikářem na dómě. Zemřel jako dómský vikář 15. srpna 1898.

19 Antonín Dudík, nar. 2. června 1824 v Kojetíně. Vysvěcen 1850. Kaplanoval v Holešově, v Kostelci, v Týnci. Pak se stal farářem v Hrušce a ve Vyškově. Zemřel jako viceděkan a farář vyškovský 12. března 1892. Proslavil se vlasteneckým působením. Dal první podnět k založení spolku „Koruny Soluňské" výzvou v „Hlasu" ze dne 14. března 1861.

20 Fabián Diaz, nar. 20. ledna 1826 ve Věžkách, ordinován 1. srpna r. 1851. Byl kooperátorem v Újezdě u Vizovic do 5. října 1853. Zemřel 30. prosince 1853 v Popůvkách.

21 Frant. Horák, nar. 17. listopadu 1826 v Třebové, ordinován 1. srpna 1851. Byl kooperátorem v Janově ve Slezsku a v Karlově. Zemřel 5. dubna 1853.

22 Nacionale nebylo lze v konsistorní matrice zjistit. Knězem v naší diecési nebyl. — 23 Viz poznámku 19.

24 Frant. Malota, nar. 15. října 1826 ve Zlíně, ordinován 1. srpna 1851. Kaplanoval v Hradisku, Měrotíně, ve Znorovách, ve Vlkoši, kde byl též od 16. listopadu 1864 administrátorem.

na Nepomuckého pod číslem 2861/115, a do Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně číslo 142, od kteréhož času též knihy z obou ústavů dostává. — Semper honos, nomenque Tuum, laudes quae manebunt! Cujus memoria in benedictione est. — Téhož roku mnoho bohoslovců k Dědictví sv. Jana se přihlásilo, takže stařičký redaktor jeho následovně o nás psal: „Seminář Holomoucký jest u mě zvláště ctihodný an množství svých spoluoudů u Dědictví Sv. Jana II diecesí převyšuje; tak jak arcidiecese Holomoucká v matrice Sv. Jana ta nejčestnější stojí!" — Kromě zmíněného daru obdržela knihovna z dolní německé knihovny několik ročníků pro katol. duchovenstvo a sice: roč. I—XVI, XVIIho sv. 1 pak knihy sv. Augustina o „Městě Božím". Příjmů bylo ouhrném 125 zl. stř.

Roku 1851—52 převzal oučty knihovní dne 30. července Jos. Bilčík. Poněvadž mimo děje knihovny i vlastenecké počínání pp. bohoslovců v těchto listech zapisovat jsem nezapomenul, tak chci i toto zaznamenati, že letošího roku pp. alumnové mnoho rozličných časopisů slovanských buď jednotlivci, buď společně sobě drželi. Blahověsta se odbíralo přes 20 výtisků, Hlasu Jednoty katolické 5 výtisků. Společně se držely: Pražské Noviny, Moravský Národní List, Cyrill a Method, v slováčině vycházející, pak Vídeňský Denník, Vesna a Moravské Noviny až do zaniknouti svého. Tohoto roku již více přednášky a zkoušky z českého jazyka drženy nebyly, an dle vys. nařízení Jeho Eminencí p. kardinála jedenkaždý vstoupující do bohosloví českého jazyka mocen býti musí. Předce ale na vzdor tomu našlo se mezi 100 bohoslovci Holom. diecese 18 Němců v české řeči nezběhlých, 16 utraquistů. Kněh se počítalo ku konci roku až do čísla 803. Příjmů bylo 63 zl. 28 kr. Vydání 61 zl. 29 kr. Knihovnu jsem odevzdal dne 19. a oučty složil dne 22. června.

*

Tato první část zápisků je první kapitolou dějin Slov. knihovny *„zrcadla národní probudilosti"* v olomouckém semináři.

Vsunutá v této studii v rámec dějin fakulty i semináře, nepotřebuje obšírných komentářů.

Ze záznamu Bilčíkova nelze bezpečně zjistiti, komu původně česká knihovna patřila. Byla majetkem přispívatelů neb všech českých bohoslovců? Zdá se, že první je pravděpodobnější. Roku 1839 činí se zmínka o jakémsi sdružení bohoslovců „Literaturverein", který se staral o knihovnu. Kdy tento Literární spolek vznikl a zanikl, nelze zjistit. Avšak již v letech padesátých byla knihovna zároveň *spolkem*. Členy jeho byli bohoslovci čeští, kteří něčím na knihovnu přispívali. Spolek ten od té doby trval a byl jediným oprávněným majetníkem knihovny.

Udivuje, že první česká literární jednota byla německy pojmenována. Měla skutečně oficiálně název německý, dala knihovna prvním svým členům společné pojmenování, neb Bilčík podržel ve své zprávě běžné tehdejší označení v německém dosud semináři? Halouska[25] vidí v tom doklad pro neutěšené tehdejší ještě poměry vlastenecké. Faktem jest, že až do roku 1844 veden byl i seznam knih německy (Catalog der böhmischen Alumnen-Bibliothek im F. E. Seminarium in Olmütz).

Konstatovati též dlužno, že v těchto prvních seznamech pohřešuje se obezřetnost při řízení knihoven potřebná. Nejedna kniha napsaná je opět vymazána. Vůbec vidět malý pořádek až do roku 1849. Knihovna tím utrpěla asi nejednu škodu. Příčinu toho asi třeba hledat v každoroční změně knihovníka, jenž až do roku 1849 kolikráte bez potřebných schopností se toho úřadu ujímal. Teprv od padesátých let ustanovoval se knihovník většinou hlasů oprávněných bohoslovců ze všech 4 ročníků a ke konci roku byl povinen svědomitě skládati účty. Tím se napomohlo lepšímu rozvoji knihovny. Počítalo se tehdy 960 svazků. Seznamy pořizovány v jazyku českém.

*

Z úvodní poznámky knihovníka Vyvlečky patrno, že olomoučtí bohoslovci-buditelé byli v písemném styku se *Sušilem* a *Procházkou*. Škoda, že za nepořádku v knihovně před padesátými lety dopisy jejich se ztratily.

NEKRITIČNOST A FALSUM V NEJSTARŠÍCH DĚJINÁCH SLOVANSKÉ KNIHOVNY

V uvedeném prvním úryvku historie Slov. knihovny jsou některé nesprávnosti, ba i pozdější falsum.

V relaci Bilčíkově, psané ve školním roce 1851/52, dlužno rozlišovat dvě části.

V první partii do roku 1848 líčí Bilčík historii vzniku knihovny i národního ruchu v semináři podle doslechu, tedy zřejmě podle kusého a málo kritického ústního seminárního podání.

Druhou část píše už z autopsie.

První partie je značně nekritická, jak ostatně při nedostatku písemných pramenů a stručných vzpomínek podle doslechu ani jinak býti nemohlo.

Bezpečně správným bude údaj, že Slovanská knihovna oficiálně zří-

25 Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě, Vlast 1907, str. 1103.

zena byla ve školním roce 1839/40 na rozkaz arcibiskupa Somerauа-Beeckha. Souvisí to s četnými reformami, jež tento energický, horlivý a národnosti české přející arcipastýř ihned v počátcích svého episkopátu roku 1837 v semináři provádí. V dějinách fakulty bylo poukázáno, že téhož roku v říjnu zavádí v semináři zvláštní přednášky z liturgiky, praktické dogmatiky a z *češtiny*. Patrno, že mu na tom záleželo, aby si alumnové osvojili řádnou znalost jazyka českého. Zkušenosti o stavu znalosti češtiny, jež učiněny při vyučování češtině prof. Machou od roku 1837, přiměly horlivého arcibiskupa, že ve školním roce 1839/40 nařídil oficiální zřízení české knihovny v semináři na podporu pěstění češtiny. Profesor Macha měl nepochybně o to značné zásluhy, ježto asi upozornil, jak to bude na prospěch výuky v češtině. Školní rok 1839/40 nutno považovat za dobu *oficiálního* založení Slovanské knihovny, neboť knihovna — jak bylo poukázáno v dřívějších kapitolách — existovala *soukromě* už od roku 1835 neb 1834.

Jistě je však nesprávné, že prvním učitelem češtiny v semináři byl podle disposice arcibiskupa Someraua-Beeckha druhý představený *Fr. Dvořák*.

Jak patrno z dokumentů fakulty, byl učitelem češtiny v semináři ustanoven prof. Macha od října roku 1837.

Frant. Dvořák přišel do semináře za vicesuperiora teprve 26. dubna 1842. (Jeronym Hampel stal se pak superiorem 26. dubna 1843.)

Bilčík píše: „Přednášky (z češtiny) vůlí páně arcibiskupovou v ten způsob byly uspořádány, že posluchačům bohosloví prvních tří roků mluvnici českou přednášel druhý pán představený (vicesuperior) Fr. Dvořák. Zkouškám ke sklonku druhého běhu předsevzatým v. p. první představený (superior) přítomen býval . . ." Jistě se to však netýká doby 1839/40—1842/43.

Té doby přednášel v semináři češtinu prof. Macha a do roku 1842/43 byl superiorem ryt. Unckhrechtsberg a vicesuperiorem v tehdejším filiálním semináři u sv. Ducha byl Josef Bitta a po něm od 19. února 1840 Jan Schiller, jehož teprv 26. dubna 1842 vystřídal Frant. Dvořák.

Přednášky vicesuperiora Dvořáka a zkoušky z češtiny před superiorem Hamplem mohly existovati teprv po roku 1843.

Že však zavedeny byly skutečně *teprv roku 1845*, zjistil jsem dokumentárně.

V řadě protokolů o poradách seminárních představených za superiorátu Hamplova vykazuje protokol po smrti prof. Machy ze dne 4. prosince 1845 (über die Conferenz des Seminar-Direktors und der Seminärvorsteher am 4. Dezember 1845):

Bei dem Zusammentreten des h. Seminardirektors und der Seminar-

vorsteher am oben genannten Tage wurde bestimmt, daß die böhmische Sprache, in welcher der selige Prof. Macha den Alumnen den Unterricht erteilt hat, künftighin vom zweiten Vorsteher des F.-e. Klerikal-Seminärs Franz Dworzak vorgetragen werde, welche Bestimmung der hohen Kenntnis und Bestätigung Sr. Fürst-Erzb. Gnaden gnädigst unterbreitet wird.

Podepsáni:

v. Unckhrechtsberg,	Dr. Johann Schiller,
Seminars-Direktor.	Spiritual.
Hieronymus Hampel,	Franz Dvořák,
Vorsteher.	2. Vorsteher u. Aktuar.[26]

Nejpodivnější je tato věta Bilčíkova:

„Vše až dotud psané, nevyjmouc i zkoušky v českém jazyku s Němci v tomto času předsevzaté a ustanovené, sahá od roku 1839/40 až 1842/43 . . ."

Od počátku mne udivovala tato věta svou nesprávností. Při bližším prohlížení rukopisu jsem však zjistil, že tento pasus je na jednom místě *později porušen*. V tekstu „nevyjmouc i zkoušky v jazyku českém s Němci" je první slovo „nevyjmouc" pozdějším dodatkem ve svém smyslu porušeno. První slabika *„ne-"* je připsána temnějším inkoustem jakož i následující *„i"* (které je zřejmě vtěsnáno). Zde byla činna ruka nějakého falsatora, který asi chtěl historii národního probuzení v semináři přikrášlit. Slovo „vyjmouc" změnil v *„ne*vyjmouc *i"*, čímž obratně pozměnil smysl, jakoby i zkoušky v jazyku českém s Němci sahaly od roku 1839/40.

*

Ze zápisků patrno, že velmi blahodárný vliv na národní uvědomení bohoslovců měl katolický vlastenecký časopis olomoucký „Cyrill a Method", o jehož založení měl hlavní zásluhy uvědomělý kněžský vlastenec *P. Jarolím Lysek*, vikář dómský a později probošt v Dubě. Tento vlastenecký horlivec učil dobrovolně od roku 1848 učně řemeslnické v nedělních školách české mluvnici. Vynikaje vlasteneckým nadšením a ohnivou výmluvností, byl zvolen 14. prosince 1849 za předsedu „Slovanské Lípy" v Olomouci. Velkou pochvalu sklidil za řeč, kterou přivítal 9. prosince 1848 srbského generála Stratimiroviče a srbského poslance Bogdanoviče, když navštívili místnosti „Slovanské Lípy" v Litovelské ulici. P. Lysek horoval v oné památné řeči, aby se Slované horlivě vzdělávali. Rovněž vedl deputaci „Slovanské Lípy" k náměstku místodržitelovu hraběti Lažanskému se žádostí, aby zemská školní rada co nejdříve vešla v život a byla sestavena z mužů znalých věcí

26 V archivu arcibiskupského kněžského semináře.

školních. Sloužil též 25. listopadu 1849 rekviem za padlého srbského vojvodu Šuplikce a měl po bohoslužbě *českou* smuteční řeč, ač i vojsko smuteční slavnosti oficiálně se súčastnilo. Roku 1849 přihlásil se za zakládajícího člena „Národní jednoty sv. Cyrilla a Methoda", která místo „Moravské Jednoty", vzniklé roku 1848, byla založena 17. dubna 1849 v Brně za tím účelem, aby vydávala české knihy a zakládala české knihovny. S ním přistoupili za členy Emanuel hr. Pötting-Persing (za zakládajícího), kanovník Hynek Artur bar. Königsbrunn, Fr. Vodička, první kaplan u sv. Mořice v Olomouci, a Jos. Hrbáček, kaplan v Olomouci.

Od roku 1849 vyučoval P. Lysek po několik let češtině v nižších i vyšších třídách na německém gymnasiu a mocně působil na probuzení vlasteneckého citu u studující mládeže.[27]

Hlavním jeho záslužným činem bylo založení zmíněného časopisu „Cyrill a Method" roku 1849.

Tento vlastenecký cyrilometodějský časopis založil a redigoval s horlivým vlastenecky uvědomělým kanovníkem Arturem baronem z Königsbrunnu[28] a Tomášem Bečákem. Časopis vycházel měsíčně v komisi knihkupectví Jana Neugebauera a Ed. Hölzla ve formátu kvartovém s velkým zřetelným švabachovým tiskem. (Od 2. čísla obálka ozdobena rytinou sv. apoštolů slovanských.) Časopis určen duchovenstvu, ale též i lidu, většina článků hodila se však duchovenstvu. Psán byl celkem slohem populárním. Měl ráz nábožensko-vzdělavatelský v duchu církevním.

Nemalý význam pro bohoslovce mělo, že v redakci byl i vicesuperior Frant. Dvořák, jemuž — stejně jako kaplanu Fr. Vodičkovi — mohly se zasílati články. Časopis nabádal ke stálosti u víře, poučoval o moci a působnosti slova Božího, o výbornosti Písma sv., vyzýval k lásce k Církvi, podával výklady liturgické, ale též látku k praktickému použití ve škole a v kostele. Měl i články rázu apologetického, též i církevně-politického a hlavně literárně-dějepisného (cyrilometodějského). Tomáš Bečák věnoval pozornost národním školám a stavu učitelskému.

Zajímavo, že časopis referoval též o vzniku bohoslovecké Jednoty vlastenecké, jejíž předsedou byl vicesuperior Dvořák.

27 Jos. Bartocha, Čeština na býv. universitě a stavovské akademii v Olomouci, str. 21 a 22.

28 H. Artur bar. Königsbrunn, doktor theologie, nar. 20. září 1817 v Brně, vysvěcen roku 1841. Už roku 1839 stal se olomouckým kanovníkem — domicelářem. Po vysvěcení byl kooperátorem u sv. Michala. Od roku 1845 byl administrátorem v Dubě (roku 1847 jmenován assessorem konsistoře) a 28. února 1849 farářem v Dubě. Téhož roku stal se děkanem a školním inspektorem. Dne 14. září 1853 jmenován kancléřem arcib. konsistoře a 4. července 1856 stal se sídelním kanovníkem.

Všecko v časopisu „Cyrill a Method" provanuto bylo vřelým vlasteneckým duchem. Vřele zdůrazňována u kněžstva potřeba bedlivě všímati si národní řeči a literatury. Už v druhém čísle v článku „Rozmlouvání mezi farářem a kaplanem o tom, má-li duchovní na Moravě všímati sobě národní řeči a literatury", čteme ohnivá slova: „Bratří, kněžstvo se vždy stavělo v čelo pravé osvěty a vedlo národy, z nichž pošlo, k všestranné vzdělanosti a k blahu, procitněme a uznejme důležitost věku svého, navraťme se k národu svému, jenž má slavnou historii a řeč krásnou i literaturu, milujme a pěstujme ji, vedouce národ svůj k osvětě a blahu, a postavíme sobě věčný pomník v národu a zasloužíme jeho vděk a lásku."

Zajímavo, že důvody k pěstění rodného jazyku, aby se dostálo dokonale úkolům pastýřského úřadu, jsou téměř doslovně tytéž, jak uvedeny jsou v úvodu k Zápiskům Slovanské knihovny bohoslovecké.

Arciť vlastenecké stanovisko naráželo na úskalí starší generace, neboť redakce nucena je se hájiti proti výtce ultračechismu.

I další snahy, směřující k regeneraci za změněných poměrů, jako hlasy o potřebnosti diecésních synod o úpravě jazykových nesrovnalostí v církv. poměrech moravských i vota, aby výchova duchovního dorostu vyhovovala potřebám doby, nebyly všude stejně správně chápány a zvyšovaly po velikém zlomu situace r. 1848 nervositu.

V celku však zračí se tu úsilí využít k prospěchu dlouho spoutané Církve *žádouci svobody*, kterou ostatně důrazně reklamovali oba biskupové moravští.[29]

Ve výzvách a snahách, ozývajících se v prvním olomouckém cyrilometodějském moravském listu kněžském, zní ohlas důrazných memorand, podávaných říšskému sněmu od českého episkopátu i kleru, požadavků to, jež nejvýrazněji vyjádřil Václav Štulc: „Církev měla v absolutním státě zdánlivě přednost, ale ve skutečnosti byla rozmanitým

29 Když totiž po udělení ústavy četní agitátoři venkovský lid ústně i brožurami a časopisy sváděli a popuzovali, vyzvalo ministerstvo biskupy, by se duchovenstvo oněm agitátorům postavilo na odpor a mezi lidem důvěru k vládě vzbuzovalo. Té příležitosti použil arcibiskup Somerau-Beeckh a s biskupem brněnským neohroženě žádal ministerstvo, aby zjednalo Církvi úplné svobody, zejména v oboru zákonodárném, soudním a ve výkonné moci církevní. Obzvláště reklamoval svobodnou korespondenci biskupů s papežem a odstranění placeta, dále plnou svobodu pro biskupy, by své diecése podle kanonických předpisů mohli spravovati a měli rozhodný vliv ve vzdělání dorostu kněžského i při obsazování theologických profesur. — Podobné požadavky zdůraznila moravská provincie memorandem svých ordinariů, zaslaným říšskému sněmu. Toto memorandum, které sestavil dr. Kutschker, profesor theol. fakulty olomoucké, hájilo velmi rázně svobody Církve a naplnilo duchovenstvo moravské radostí; zato pobouřilo vídeňské liberály a radikály.

způsobem zotročena. I ona má v novém státě dosíci postavení, jež je důstojno vznešené úlohy, které se jí božským Zakladatelem dostalo. Okovy, které národové zlomili, nesmějí více ji jedinou tížiti; naopak ona musí každý pokus těch, kdož nové okovy rádi by na ni vložili, byť to byly okovy ze zlata, diamanty ozdobené, rozhodně a důstojně od sebe odmítnouti. Církev, jsouc toho vzdálena, aby nárok na přednost neb výsadu činila, žádá pro sebe jen to jediné, co všichni sobě žádají, totiž dokonalé udělení a pojištění svobody . . ."[30]

*

Dlužno ještě připomenout, že zatím co olomoucká bohoslovecká česká knihovna po čtyřicátých letech utěšeně zkvétala, starší její posestryně v alumnátu brněnském prožívala od r. 1841 a hlavně po r. 1844 dobu těžkého útisku. Už r. 1841 po odchodu bis. Gindla uvolněna byla hráz nepřízni německých představených alumnátu. Vydány různé zákazy, kterými ovoce buditelské práce českých bohoslovců částečně bylo zničeno a národnostní snahy na čas podvázány. Zrušena česká probatická kázání a slovanské akademie. Přísně zostřen dozor na snahy čes. bohoslovců, na knihy, časopisy a noviny, jež odbírali a čítali. R. 1844 postižena byla krutě i slovanská knihovna. Na bezdůvodné udání z venku, jako by v slovan. knihovně zařaděny byly knihy panslavistické, byla knihovna podrobena policejní prohlídce a četné knihy zabaveny k úřednímu prozkoumání. Když pak vlastenecký kaplan J. Slota z Moutnic chtěl na voze odvézti a zachrániti 600 knih, byly knihy na rozkaz vrchního představeného ryt. Zelinky odneseny do ústavní knihovny. Tam zůstaly v neladu naházeny až do r. 1848, kdy je theologové Soukop a Orel na světlo vynesli.[31]

*

Stanovy Slov. knihovny, dochované v archivu z r. 1851, zněly:

Pravidla.

1. Knihovna slovanská arcib. semeniště Holomouckého složena jest z kněh, map, rytín atd. jenž dílem p. alumnové z peněžitých příspěvků sobě zaopatřili, dílem od jiných p. dobrodinců tomuto ústavu darované byly.
2. Kdokoliv k rozmnožení knihovny dobrovolně penězmi přispěje, získá sobě zásluhy o zvelebení knihovny, o duševní dobro a vzdělání potomních alumnů.
3. Dozorství a zpravování knihovny vede knihovník, který ku konci druhého roč. běhu z nastávajících p. pastoralistů od bohoslovců všech 3. roku volen bývá.
4. Vůbec má každý právo voliti, kdo měsíčně nejméně s 4 kr. stř. přispívá.
5. Volen za knihovníka může býti jen ten, který a) přispívá ke knihovně, b) mocen jest řečí česko-slovanské a c) v literatuře slovanské dosti zběhlý jest.
6. Nejvíce po knihovníku hlasů mající, přidán jemu budiž za pomocníka a rádce.
7. Knihy, čelící proti náboženství a mravům, nebudiž dovoleno přikupovati.
8. Kněh nemá se více, nežli dvě vypůjčiti, nad větším počtem rozhodne knihovník.
9. Nejdél tři neděle může každý u sebe knihu vypůjčenou nechati, by i druzí ku čtení té knihy dostati se mohli; jen když dvojnásobná aneb obšírnějšího obsahu jest, může se přes svrchuzmíněný čas podržeti.
10. Váže se jednomu každému na svědomí, s knihami co možná nejšetrnější zacházeti.
11. Za každou vypůjčenou knihu jest jednotlivec odpovědný; pokazí-li ji, aneb ztratí-li se jemu, musí ji nahradit.
12. Knihovna bývá v týdni třikráte otevřena, totiž: v pondělí, ve středu a v pátek.
13. Nastávajícímu knihovníkovi složí předešlý knihovník účty u přítomnosti místoknihovníka.
14. K důležitým poradám zavolá se jeden z každého roku. Totéž platí o změnění týchto pravidel.

V Holomouci dne 30ho července 1851.

František Malota, knihovník r. 1851. Josef Bilčík, knihovník r. 1852. Vinc. Sedlák, knihovník r. 1853. Jan Pytlíček, knihovník r. 1854. — Jan Kadlaček, diakon, svědek. Květon Krajíček, svědek. Vinc. Sedlák, svědek. Wawřín Roubal.

Platila tedy 14 let, až do roku 1865.

30 Viz Kryštůfek na u. m. str. 526. Časopis „Cyrill a Method" vycházel ještě půl roku 1850, ale pak pro nepřízeň politickou zanikl.

31 Viz Samsour, Dějiny alumnátu brněnského, str. 800.

V ARCIBISKUPSKÉM KNĚŽSKÉM SEMINÁŘI
1854—1870

Dne 31. března 1853 zemřel stařičký kardinál Somerau-Beeckh a dne 8. dubna pochován byl v křestní kapli koleg. chrámu sv. Mořice v Kroměříži. Dne 6. června 1853 zvolen za jeho nástupce kanovník *Bedřich lantkrabě Fürstenberg* (Fridericus Egon Landgravius de Fürstenberg in Baar & zu Stühlingen auf Heiligenberg et Werdenberg).

Narodil se 8. října 1813 ve Vídni. Gymnasijní studia konal soukromě a zkouškám podrobil se v Čes. Budějovicích; filosofii studoval rovněž privátně; zkoušky složil ve Vídni. Tamtéž studoval theologii, byv alumnem vídeňského kněžského semináře. R. 1832 jmenován byl kanovníkem olomouckým a 28. října téhož roku instalován. R. 1835 vysvěcen byl arcib. hr. Chotkem na jáhna a 14. října 1836 arcibiskupem solnohradským kníž. Schwarzergem ordinován na kněze. Po vysvěcení byl kooperátorem u sv. Michala v Olomouci. Theologická rigorosa složil v letech 1836—1838 na theol. fakultě v Olomouci. Po veřejné disputaci 10. května 1838 promován doktorem bohovědy. R. 1839 stal se farářem

v Harbachu v Dolních Rakousích (v diecési svatohypolitské). R. 1842 jmenován radou a assessorem arcib. konsistoře olomoucké. R. 1843 ustanoven proboštem koleg. kapituly v Kroměříži, arcikněžem, děkanem a inspektorem triviálních škol. R. 1849 nastoupil do kapituly olomoucké. Dne 14. července téhož roku zvolen děkanem fakulty theologické na r. 1850. (Volba tato však zrušena v důsledku nových ustanovení o magistrátech akademických 27. září 1849.) R. 1850 jmenován examinátorem prosynodálním z věrouky. Po smrti kard. Somerau-Beeckha zvolen kapitulou 6. června 1853 arcibiskupem olomouckým, načež 27. června téhož roku prekonisován papežem Piem IX. Dne 4. září 1853 vysvěcen v metrop. chrámě olomouckém na biskupa od pražského kardinála Bedřicha knížete Schwarzenberga (spolukonsekrátory byli: brněnský biskup hr. Schaaffgotsche a světicí biskup bar. Thysebärt). Dne 8. září 1853 slavně intronisován.

I tohoto arcibiskupa vyznačuje od počátku jeho velepastýřské činnosti horlivá péče o dorost kněžský. Prvním jeho dílem bylo zřízení chlapeckého semináře v Kroměříži r. 1854.[1]

Též v kněžském semináři provedl řadu reforem.

Dne 24. září 1854 vydal nové vzorné stanovy pro kněžský seminář. Seminář kněžský postavil popředně pod ochranu sv. Cyrila a Metoděje a sv. Václava.[2] Stanovy příkladně zpracovány podle tehdejších příkazů církevních. Tak nařízeno alumnům započíti škol. rok třídenními exercíciemi (par. 1). Blíže vymezeny denní společné modlitby ranní s rozjímáním, jakož i modlitby večerní a ostatní (par. 3, 4).

1 Z další jeho bohaté činnosti, dosud plně nezhodnocené i v ohledu národním, připomenouti dlužno stručně (poněvadž to jinak nepatří do rámce této studie): Otcovsky pečoval o náležitou kázeň duchovenstva, zasadil se o blahořečení mučedníka Jana Sarkandra (k níž došlo 6. května 1860), postaral se o mileniové oslavy sv. apoštolů slovanských roku 1863 a hlavně roku 1885, vyprosil od svaté Stolice přeložení svátku sv. Cyrila a Metoda na 5. červenec. Nejskvělejší pomník si vybudoval velkolepou restaurací olomouckého dómu. Sv. Hostýn a Velehrad svěřil řádu Tovaryšstva Ježíšova, zbudoval několik kostelů, založil diecésní fond pro podporu kněží a štědře podporoval chudinu. Řím osmkrát navštívil a súčastnil se též vatikánského sněmu. Podporoval zřizování českých škol, odmítl energicky neoprávněné zasahování vlády do záležitostí církevních (začež nebyl ve Vídni oblíben). Roku 1861 stal se doživotním členem panské sněmovny, kdež přidal se k pravici a podporoval zájmy české. Teprv roku 1879 připustil vídeňský dvůr jeho jmenování kardinálem. Zemřel 20. srpna 1892 na Hukvaldech.

2 Seminarium Nostrum, utopte Deo optimo maximo consecratum, patrocinio SS. MoraviaeApostolorum Cyrilli et Methodii commendamus, dein vero SS. Venceslaum, Alexium, Joannem Nep., Augustinum, Carolum Bor., Franciscum Sal. et Vincentium a Paulo sanctos tutelares seligimus, praecipue vero sanctissimam Dei Genitricem Mariam Patronam et perdilectam Dominam constituismus, cuius obsequio omnes alumni se devovebunt. (Úvodní část stanov z roku 1854.)

Alumnům 4. ročníku jest přistupovati týdně k sv. zpovědi a sv. přijímání, ostatním měsíčně.

Nově formulován předpis o účasti všech alumnů na bohoslužbách dopoledních i odpoledních na dómě (par. 5).

Nařízeno, aby dvakrát týdně předčítáno bylo všem alumnům Písmo svaté s přiměřeným výkladem (par. 14).

Podle koncilu tridentského normována výuka a cvičení v ritu (paragraf 16).

Zdůrazněn požadavek, aby všichni alumni osvojili si důkladnou znalost latiny.

Zajímavo, že vedle latiny zdůrazněna *znalost češtiny* pro *všechny* alumny (par. 18).

Cum porro idioma bohemicum cuilibet sacerdoti dioecesano est necessarium, eapropter in hac lingua qualibet septimana bis instruentur.

Nařízeny tedy týdně 2 hodiny z češtiny.

Alumni 2. a 3. ročníku jsou povinni každý týden v pondělí, ve středu a v pátek přednésti v jídelni na počátku oběda malé čtvrthodinové kázání (buď latinsky nebo česky neb německy), par. 19.

Alumnům 4. ročníku nařízeno delší cvičné kázání (ne však delší, než půl hodiny), par. 20.

I v ostatních předpisech přísně dbáno disposic sněmu tridentského.

*

V kněžském semináři došlo r. 1854 k velkým personálním změnám ve sboru představených.

Dne 31. května 1854 investován byl superior *Jeronym Hampel* za faráře ve Šternberku.

Téhož měsíce jmenován vicesuperior *František Dvořák* ředitelem nového chlapeckého semináře v Kroměříži, který otvírán počátkem škol. roku 1854-55.

Oba však zůstali ve svých dosavadních funkcích do 2. srpna 1854.

Dne 29. července 1854 jmenoval arcib. Fürstenberg novým superiorem horlivého vlasteneckého pracovníka a spisovatele *Tomáše Bečáka*. Bylo to dalekosáhle významným počinem, že v čelo výchovy kněžského dorostu postaven uvědomělý vlastenecký kněz buditelské ráže a širokého vzdělání duchovního.

Narodil se r. 1813 v Olšanech u Olomouce. Na kněze vysvěcen byl r. 1837. Nejprve byl kooperátorem v Morkovicích, pak ve Vlkoši. Od r. 1844 působil jako exposita v Kyselovicích a vedle duchovní správy horlivě se věnoval spisovatelství. Přispíval do Časopisu pro katol. duchovenstvo. Knižně vydal r. 1847 „Katolický kancionál" vzdělaný po-

dle kancionálu Fryčajova. Kancionál Bečákův došel neobyčejné obliby a byl do r. 1883 22kráte vydán. Mimo to vydal: „Odpustky v katolické církvi" (Olomouc 1852), „Kázání na všechny svátky bl. Panny Marie" (Olomouc 1853), „Úcta Panny Marie, založená a vysvětlená v nejznamenitějších pobožnostech mariánských" (Olomouc 1854). Dále vydal anonymně překlad „Života Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a přeblahoslavené Panny a Matky jeho Marie". Podle sepsání sv. Bonaventury. — Věnováno Bedřichovi landkraběti z Fürstenberků, arcibiskupu olomouckému, od duchovenstva děkanství přerovského (Olomouc 1853, 2. vydání 1859). Jak už poukázáno, r. 1849 založil Bečák s Königsbrunnem a Lýskem olomoucký vlastenecký časopis „Cyrill a Method".

Novým vicesuperiorem jmenován byl kooperátor kroměřížský dr. *František Poslušný*.

Narodil se 11. července 1823 v Dřevohosticích. Theologii studoval v Olomouci. Vysvěcen 26. července 1846. Kooperátorem byl v Dubě, v Hulíně, v Uh. Hradišti, v Kroměříži. Dne 25. září 1850 poslán na vyšší theol. studia do Frintanea. Na vídeňské universitě promován za doktora theologie. Po návratu z Vídně ustanoven 1. února 1854 kooperátorem v Kroměříži, než 4. října téhož roku jmenován vicesuperiorem kněž. semináře.

I ostatní představení se r. 1854 vystřídali.

Spirituál Peřina jmenován byl spirituálem u Milosrdných sester v Kroměříži. Jeho nástupcem se stal *Ignác Haas*. Narodil se 6. července 1817 v Uničově. Theologii studoval v letech 1837—1838 v Olomouci, od r. 1838 do r. 1840 ve Vídni. Ordinován 2. srpna 1840. Po vysvěcení poslán za kooperátora do Bartošovic. Dne 3. července 1850 stal se spirituálem Milosrdných sester v Kroměříži. Dne 4. října 1854 jmenován spirituálem kněžského semináře.

Rovněž lektor adjunkt *dr. M. Heeger* odešel 1. září za katechetu gymnasia v Opavě.

Koncem září 1854 uvedena byla v úřady vesměs nová správa semináře: superior *Tomáš Bečák*, spirituál *Ignác Haas*, vicesuperior *dr. František Poslušný*.

Lektorem jmenován 21. listopadu 1854 *Josef David*.

Po prvé stojí v čele semináře uvědomělý Čech. Tato éra byla pro vývoj národního probuzení dorostu kněžského velmi příznivá, třebas se nový lektor jevil bohoslovcům nacionálně zaujatým.

Bohužel superiorát vlasteneckého a kněžsky vzácně ušlechtilého P. Bečáka netrval dlouho.

Superior Bečák umírá předčasně 9. května 1855.

Úřad jeho provisorně přejímá spirituál Haas.

Dne 4. září 1855 jmenován novým superiorem *Josef Penka* (1855 až

1861).[3] Jmenováním superiora Penky mají opět Němci většinu ve správě semináře. Za sup. Penky pořízeno bylo pro alumny nové piano v hudbárně a provedeny některé stavební úpravy (hlavně renovováno zdivo nad refektářem). R. 1860 zřízena v zahradě kuželna, pak altán a lávky. V září téhož roku konány třídenní (německo-české) oslavy bl. Jana Sarkandra. Na útraty arcibiskupa Fürstenberga bylo každý den o slavnostech pohoštěno v semináři 100 kněží. R. 1861 bylo též alumnům zapůjčeno od arcibiskupa Fürstenberga hojně hudebních nástrojů, patřících arcib. kapli. Ježto seminář měl už před tím 4 housle, 1 violoncello a flétnu (vedle klavíru), vybaven byl seminář jako malá hudební škola. Superior Penka, který byl milovníkem hudby, opatřil bohoslovcům i hojně hudebních skladeb (hlavně díla Mozartova). I o zvelebení zahrady seminární pečováno. Superior Penka ustanovil zvláštního prefekta zahrady a zřídil zahradní knihu. I o nemocnici seminární pečoval. Vyzdobil ji svým nákladem obrazy a věnoval jí životopisy svatých.

Správu semináře vedl superior Penka do r. 1861, kdy 9. května jmenován kanovníkem kroměřížským. Dne 28. května 1861 byl slavnostně v residenčním trůnním sále investován arcibiskupem Fürstenbergem za přítomnosti kap. děkana kroměřížského Jana Fialy a kanovníků Frant. Seka a Františka Dvořáka. Dne 7. července byl pak v Kroměříži instalován.

Dne 9. července 1861 jmenován novým superiorem profesor pastorálky *dr. Josef Mikula*.

Dne 24. září 1861 předal kan. Penka za přítomnosti seminárního komisaře preláta Eduarda rytíře Unckhrechtsberga správu domu novému superioru a odstěhoval se do Kroměříže, kde — jak praví P. V. Blažek v kronice seminární — žil v ústraní na modlitbách a studiu až do 8. ledna 1868, kdy raněn mrtvicí zemřel. Byl to podle svědectví kroniky seminární vzácný kněz hluboké zbožnosti a přísně církevního smýšlení. Svědectví o tom vydává spisek „Die kirchliche Ehegesetzgebung", který nemálo přispěl, že jmenován byl superiorem. Význačným rysem jeho duchovního založení byla jeho neobyčejná láska k spisům sv. Tomáše Akvinského. Summa sv. Tomáše byla stále na jeho stole otevřena. Výborně ji ovládal a při každé příležitosti uváděl z ní citáty. Pro svou otcovskou lásku k bohoslovcům a zlatou dobrotu srdce byl — podle seminární kroniky — velmi oblíben a svěřenci jeho dlouho na něj nemohli zapomenout.

3 Nar. 29. června 1804 ve Starém Městě (Altstadt) u Mor. Třebové. Němec. Theologii studoval ve Vídni, ve Lvově a v Olomouci. Vysvěcen 14. srpna roku 1831 v Olomouci. Čtyři roky byl kooperátorem v Odrách, pak ve Veselí u Oder a opět v Odrách. Od 1. prosince byl administrátorem a od 15. března 1848 capellanus localis ve Veselí u Oder. Dne 4. září 1855 jmenován superiorem a assessorem konsistoře.

SUPERIOR DR. JOSEF MIKULA (1861—1866)

Jako současný profesor pastorálky měl nový superior velkou autoritu u bohoslovců. Byl uvědomělý Čech. Nacionální německé listy vytýkaly mu čechisování semináře. Svou dobrosrdečností a hlavně pohostinstvím stal se však v Olomouci velmi populárním. Za jeho superiorátu byl udržován v semináři velmi srdečný styk s olomouckým duchovenstvem. Kněžstvo chodilo do semináře jako do otcovského domu.

U horlivého vicesuperiora dra F. Poslušného dostavily se z přepracovanosti příznaky duševní choroby. Proto ustanoven byl dosavadní adjunkt Jos. David 1859 studijním prefektem, aby nemocnému vicesuperiorovi při dozoru a ekonomických záležitostech vypomáhal. Churavý vicesuperior, který po odchodu prof. Horného do Vídně suploval církevní dějiny, vydal se o prázdninách 1862 do Říma. Na zpáteční cestě onemocněl v Terstu a tam též zemřel o svátku Panny Marie De Mercede v bytě polního kaplana Palky, rodáka kroměřížského. P. V. Blažek píše o něm v semin. kronice: Poslušný war ein begabter frommer Priester, welcher unersättliche Wissensdurst mit großer ascetischer Strenge verband, eine edel angelegte Natur, die allerdings in ihrem begeisterten Ringen nach Idealen zuweilen mit der glatten Wirklichkeit in Conflikt gerieth. Von seiner streng kirchlichen Gesinnung gibt Zeugnis die rückhaltslose Entschiedenheit, mit welcher er sich dem Ausspruch der Kirche, der Günthers System verurtheilte unterwarf, so daß er, bis dahin ein begeisterter Anhänger Günthers, fortan mit dem größten Eifer dessen System bekämpfte. Seine irdische Hülle erwartet in fremder Erde den Ruf des Engels, seine Seele weilt hoffentlich schon in der himmlischen Heimat und erfreut sich der Vereinigung mit ihrem Gott, nach der sie hienieden mit so glühender Sehnsucht und so rastlos gerungen...

Po smrti dra Poslušného jmenován vicesuperiorem dosavadní studijní prefekt David.

Novým lektorem ustanoven 4. února 1865 F. S. Bauer.

R. 1866 zažádal superior dr. Mikula o faru v Mohelnici a dostal ji. Dne 30. května 1866 byl instalován a 6. června téhož roku jmenován děkanem a arciknězem.

*

Novým superiorem jmenován dosavadní spirituál *Ignác Haas* (1867 až 1889).

Spirituálem pak ustanoven *Vilém Blažek*.[4]

4 Nar. 29. dubna 1837 v Olomouci; rodem Němec. Vysvěcen 11. září 1859. Působil nejprve jako studijní prefekt v chlapeckém semináři kroměřížském. Dne 5. září 1866 jmenován spirituálem kněžského semináře v Olomouci.

Lektora F. Sal. Bauera vystřídal 1. prosince 1867 nový lektor *Jan Schneider* (pozdější cyrilometodějský horlitel a spolupracovník Stojanův).

Éra superiora Haasa nebyla národnímu duchu v semináři příznivá, hlavně v prvním údobí. Superior Haas byl vzorně zbožný kněz přísného církevního smýšlení. Byl právem vážen pro vzácné své pedagogické schopnosti. Byl však nejen rodem, nýbrž i smýšlením Němec, který se těžko přizpůsoboval národním poměrům v mor. kleru. Nebyl nějaký vypjatý nacionál, ale spíše konservativec, který dřívější úplně německý režim pokládal za nejlepší a nacionální novoty těžko nesl. S žádným alumnem nepromluvil česky. Bylo o něm šířeno mínění, že vůbec neumí česky (aspoň mluvit). K počinům vlastenecky uvědomělých bohoslovců neměl nikdy vřelejšího vztahu, ač mu jinak nelze upřít snahy o objektivnost. Jak bude patrno z dalších zápisků knihovníků, čeští bohoslovci očekávali jmenování spirituála Haasa superiorem s obavami. Obavy se potvrdily.

Po národně uvědomělém superioru dru Mikulovi, který české snahy jak v semináři, tak na fakultě podporoval, znamenala éra Haasova hlavně v prvních letech značnou reakci, jak blíže dosvědčí zápisky Slovanské knihovny.

O údobí superiorátu Haasova není v seminární kronice žádného záznamu. Superior Haas nenapsal do kroniky ani slova. Též jeho nástupce dr. Karel Wisnar.

NA BOHOSLOVECKÉ FAKULTĚ 1856—1870

Zrušením fakulty právnické r. 1855 zrušena vůbec olomoucká universita a Morava zbavena vysokého učení.[1] Marně se tomu bránili četní činitelé. Marná byla námaha hlavně prof. Koppela, který s velikou energií sbíral příspěvky na fond pro právnická stipendia, aby tak chudým posluchačům umožnil studia v Olomouci. Marně přispělo na fond obětavé obyvatelstvo, marně daroval kanovník bar. Weitersheim fondu 1000 zl.

Roku 1876 stal se ředitelem chlapeckého semináře kroměřížského. Roku 1900 jmenován metropol. kanovníkem, roku 1904 prelátem kustodem, roku 1905 tit. biskupem modrenským a světicím biskupem olomouckým, roku 1907 kapitulním děkanem. Zemřel 6. března 1912.

1 Skrovnou náhradou byl technický ústav v Brně. Byl neúplný a trpěl nedostatkem posluchačstva, ježto čeští Moravané dávali přednost Praze, němečtí pak Vídni. I když v letech sedmdesátých stal se vysokou školou polytechnickou, ohrožován byl nedostatkem studentstva. (J. V. Prášek, Vysoké školy moravské, str. 309.)

I v ohledu národním utrpěl Olomouc zrušením university značnou škodu. Třebas universita zůstávala německou, přece působením některých vlivných profesorů pronikala čeština poslední leta i do úředních výkonů universitních. Při zkouškách užívalo se vedle němčiny také jazyka českého a zachovala se dokonce česká vysvědčení z r. 1852 a 1855, jež jsou nejlepším svědectvím, že na universitě nebyl výlučně německý duch a že by se bylo možná dosáhlo utraquismu jazykového ve veškerých oborech. Ale neochota vlády za známého tehdejšího režimu byla veliká a pád university ochromil slibný rozvoj v zárodcích.

Z university zůstal „c. k. medicinsko-chirurgický ústav studijní". Než i toto lékařsko-ranhojičské učiliště, které ostatně nemohlo se vyrovnati lékařským fakultám a vládou nebylo náležitě podporováno, spělo rychle k automatickému zániku.

R. 1870 nařídila vláda, aby do prvního ročníku přijímalo se naposled ve škol. roce 1871-72. R. 1872-73 byl již jen 2. a 3. ročník, pak jen třetí a poslední zkoušky diplomované konaly se r. 1875. Známý vlastenecký pracovník prof. dr. Mošner vydržel až do konce a vyučoval umění porodnickému v kursu porodních asistentek po česku i německu až do posledního roku.[2]

Tak přetrvala zánik morav. university jediná *fakulta theologická*, která podržela celkem beze změny svůj akademický statut. Právo udělovat hodnost doktorskou bylo jí výslovně přiznáno nejvyšším rozhodnutím ze dne 14. června 1857. Formality s rozpuštěním university ukončeny byly r. 1860.[3] Theol. fakulta olomoucká postavena zásadně na roveň solnohradské. Obsazování stolic dálo se zpravidla cestou konkursu. Od r. 1867 ponechán posudek o konkursních pracích výhradně profesorskému sboru.

Po uzavření konkordátu přiznán ordinariátu větší vliv, což po mnohé stránce bylo jen fakultě na prospěch.

Osamostatněná fakulta zůstala však úplně německá.

Vláda nepřipustila nic, čím by německý ráz fakulty utrpěl.

I jednacím vnitřním jazykem musela býti němčina.

V „Personalstandu" nedovolila vláda vídeňská ani jediné věty české.

I praktické předměty, jako pastorálka a katechetika, přednášeny podle nezměněných předpisů oficiálně německy.

Jen někteří národnostně uvědomělí profesoři odpomáhali těmto těžkým nedostatkům a své újmě, ale pouze více méně soukromě a částečně.

Ze zdatných sil pozbyla fakulta v tomto období r. 1859 prof. Hor-

2 Doležil na u. m., str. 185.

3 Bližší o tom v studii dra Tittla u Zschokkeho na u. m., str. 336 a n.; stručně v Ročence fakulty 1929 v stati dra Nevěřila.

ného a r. 1864 dra Polácha, jichž odchod český dorost kněžský trpce pociťoval.

Mezi novými profesory získala fakulta i v ohledu národním hlavně profesorem Symerským, Mlčochem a pak mladšími silami: drem Bauerem a Schneiderem.

DOKUMENTY Z LET 1856—1870

Rok 1856. Děkan a praeses: Dr. Ant. Horný. Počet posluchačů: 144, řádných 57, mimořádných 87, z arcidiecése olomoucké: 128, z diecése vratislavské: 13, z řádu kapucínského: 3. Rigorosum: 1 (adjunkt Josef David). Vicesuperior dr. Poslušný vzdává se suplentury St. zákona za prof. Mayera. Suplenturu přejímá adjunkt Jos. David. Dne 27. prosince 1855 jmenován prof. Star. zákona Mayer, který od počátku školního roku 1854 měl dovolenou, profesorem morálky na universitě pražské.

Novým profesorem Starého zákona jmenován 24. února 1856 dr. Valentin Debiasi (De-Biasi), dosavadní profesor starozákonního biblika a orientálních dialektů na diecésním institutu v Tridentě. Nar. 13. února 1813 v Ale Tridentské v sev. Tyrolích. Filosofii a theologii studoval v Tridentě. Ordinován 17. července 1836. Jako novokněz jmenován suplentem Nového zákona na diecésním theol. ústavě v Tridentu. Složiv 3 rigorosa v Pavii Patavina, jmenován 1839 profesorem St. zákona. Po dokončení škol. roku 1840 žádal dovolenou, aby se mohl připravit na poslední rigorosa a osvojit si znalost německého jazyka. I povolán do Frintanea vídeňského, kde po posledním rigorosu 17. června 1841 promován na universitě vídeňské doktorem theologie. V srpnu 1841 vrátil se do Tridentu, kde dále přednášel Starý zákon. Podrobiv se konkursním zkouškám z dogmatiky a morálky, marně se ucházel o tyto stolice na universitě pavijské. Bezvýsledně též ucházel se o přeložení na vídeňskou universitu. I jmenován 24. února 1856 profesorem St. zákona na theol. fakultě v Olomouci. Po složení přísahy rakouské vládě (24. dubna 1856) zahájil své přednášky 2. května. Byl literárně činný. Tiskem vydal: Grammatica hebraica ad usum Theologorum, Viennae 1854, Familia humana iuxta ius Mosaicum ad doctrinam, ius et praxim cath. incidenter relatum, Vienna 1863, Introductio in s. Scripturam, Pars I. Archeologia biblica. Ratisbonae 1865.[4]

Rok 1857. Děkan a praeses: dr. Ant. Horný. Počet posluchačů: 138, řádných 38, mimořádných 100, z arcidiecése olomoucké: 123, z diecése vratislavské: 12, z řádu kapucínského: 3. Rigorosa: 3 (adjunkt Josef David, Melchior Mlčoch, kooperátor v Štablovicích, Frant. bar. Badenfeld, kooperátor v Libavé). Promoce: 0. Dne 14. června 1857 rozhodnuto císařským výnosem, aby theol. fakulta nadále v Olomouci zůstala s těmitéž právy, jaké má fakulta solnohradská. (Profesoři v dalších letech jmenovaní nesmějí míti více, než 800 zl. ročního platu.) Dne 18. července 1857 prof. kolegium nově potvrzené fakulty, jíž stál v čele po 3 leta (1855—1857) prof. Horný jako děkan a praeses, volí si děkanem na rok 1858 profesora Jos. Mikulu.

Rok 1858. Děkan a praeses: dr. Josef Mikula. Proděkan: dr. Ant. Horný. Počet posluchačů: 124, řádných 41, mimořádných 83, olomouckých: 112, vratislavských: 9, z řádu kapucínského: 3. Rigorosa: 4 (Josef Symerský, koop.

4 Zdraví byl velmi chatrného a na moravské klima nemohl uvyknout. Zemřel 6. února 1867.

u sv. Michala, Melchior Mlčoch, koop. v Charvátech, Matěj Hochstrasser, novokněz vratislavský, Ant. Jandaurek, dvor. kaplan, diecesán pražský, akad. kazatel a notář arcibiskupský). Promoce: 0. Stav profesorského sboru nezměněn. Katechetiku přednáší jako dřívější leta katecheta hl. školy a profesor Josef Kuntscher.

Rok 1859. Děkan a praeses: dr. Josef Hanel. Proděkan: dr. Jos. Mikula. Počet posluchačů: 114, řádných 40, mimořádných 74, olomouckých: 101, vratislavských: 11, z řádu kapucínů: 2. Rigorosa: 5 (Ant. Jandaurek, Jos. Symerský, koop. u sv. Mořice v Olomouci, adjunkt Jos. David, Melchior Mlčoch, Antonín Hanika, spirituál arcib. semináře v Praze). Promoce 0. Stav prof. sboru beze změny.

Podle učebného plánu, stanoveného episkopátem rakouským roku 1856 a výnosem ministerstva školství z 9. března 1858, určen arcib. Fürstenbergem 4. června 1858 tento pořádek přednášek: V 1. ročníku: Fundamentální theologie. Introdukce do Starého zákona (hermeneutika, archeologie biblická, exegese). Interpretace St. zákona podle Vulgaty, řeč hebrejská, interpretace St. zákona podle textu původního. Pedagogika (extraordinárně). V 2. ročníku: Dogmatika. Exegese Nov. zákona podle Vulgaty a řec. textu. Orientální dialekty (mimořádně). V 3. ročníku: Morálka, církevní historie a vyšší exegese (mimoř.). Ve 4. ročníku: Pastorálka. Církevní právo. Katechetika a metodika.

Fundamentálku přednášel roku 1859 profesor církevních dějin dr. Horný. Metodika přeložena roku 1860 ze čtvrtého ročníku do třetího.

Rok 1860. Děkan a praeses: dr. Fr. Chr. Wieser. Proděkan: dr. Jos. Hanel. Počet posluchačů: 82, řádných 25, mimořádných 57, olomouckých: 76, vratislavských: 4, z řádu kapucínského: 2. Rigorosa: 7 (J. Symerský (2), Fr. bar. Badenfeld, koop. v Rosswaldu, Melchior Mlčoch, Matěj Hochstrasser, kapl. z Cukmantlu, Ant. Hanika, spirituál arcib. semináře v Praze, Karel Kellner, katecheta reálky v Praze). Promoce: 1 (J. Symerský, koop. u sv. Mořice). Stav prof. sboru celkem nezměněn. Fundamentálku přednášel prof. Kisser. Dne 8. listopadu 1859 jmenován dr. A. Horný profesorem církv. historie na universitě vídeňské. (Z Olomouce odešel 10. prosince 1859.) Dne 1. srpna roku 1860 definitivně císař. výnosem zrušena universita a poslední rektor magnifikus dr. Mikula, který od roku 1855 vedl záležitosti akademické, zproštěn své funkce.

Rok 1861. Děkan a praeses: dr. Jos. Kisser. Proděkan: dr. Fr. Chr. Wieser. Počet posluchačů: 85, řádných 33, mimořádných 52, olomouckých: 79, vratislavských: 6. Rigorosa: 1 (Ant. Klug, kooperátor u sv. Michala a adjunkt fakulty). Promoce: 1 (Melchior Mlčoch). Novým adjunktem jmenován Antonín Klug, kooperátor u sv. Michala. Církevní právo přednášel dr. juris can. Josef Polách (v říjnu 1860 jmenován referentem konsistorním in fundationibus). Církevní historii po odchodu prof. Horného suploval vicesuperior dr. Fr. Poslušný. Adjunkt Ant. Klug povýšen v Římě na doktora ss. canonum (21. května 1861).

Rok 1862. Děkan a praeses: dr. Jos. Mikula. Proděkan: dr. Jos. Kisser. Počet posluchačů: 100, řádných: 38, mimořádných: 62, olomouckých: 88, vratislavských: 12. Rigorosa: 4 (Josef David, stud. prefekt v kněžském semináři v Olomouci, Jan Husička, studij. prefekt v chlap. semináři v Kroměříži, adjunkt Ant. Klug, Mat. Hochstrasser, koop. z Cukmantlu). Promoce: 1 (Josef David).

Rok 1863. Děkan a praeses: dr. Jos. Hanel. Proděkan: dr. Jos. Mikula. Počet posluchačů: 127, řádných: 60, mimořádných: 67, olomouckých: 113, vratislavských: 14. Rigorosa: 4 (Jan Pospíšil, koop. z Bzence, Jan Husička, stud. pref. semin. v Kroměříži, Ant. Klug, adjunkt fak., Mat. Hochstrasser, koop. z Lindewiese, vrat. diecése). Promoce: 1 (Mat. Hochstrasser). Adjunkt Ant. Klug suploval církv. historii.

Novým profesorem církevní historie jmenován 25. července 1863 druhý kaplan u sv. Mořice v Olomouci dr. Josef Symerský. Nar. 9. ledna 1831 v Hor. Újezdě na Moravě. Studia gymnasijní konal v Kroměříži a v Olomouci, theologická v Olomouci. Vysvěcen na kněze 22. července 1855. Po vysvěcení poslán za kooperátora do Želechovic. Roku 1857 jmenován kooperátorem u sv. Michala v Olomouci, roku 1851 kooperátorem a později kaplanem u sv. Mořice. Dne 28. června 1860 promován na olomoucké fakultě doktorem theologie. Podrobiv se konkursní zkoušce o uprázdněnou stolici církevní historie, jmenován byl 25. července 1863 profesorem téhož oboru. Od 1. ledna 1865 přednášel též kan. právo (za remuneraci 420 zl.).[5]

Dne 3. září 1863 prof. dogmatiky dr. Jos. Kisser po osmnáctiletém působení v Olomouci jmenován profesorem téhož oboru na universitě vídeňské.

Rok 1864. Děkan a praeses: dr. Fr. Chr. Wieser. Proděkan: dr. Jos. Hanel. Počet posluchačů: 166, řádných: 84, mimořádných: 82, olomouckých: 144, vratislavských: 21, z řádu kapucínského: 1. Rigorosa: 5 (Antonín Klug, Jan Husička, Ant. Hanika, Jan Pospíšil, Vavř. Hafenrichter, katecheta v Praze). Promoce: 1 (Antonín Klug). Od 1. října 1863 suploval fundamentálku adjunkt Ant. Klug. Dne 31. července 1864 jmenován dosavadní učitel katechetiky a metodiky Josef Kuntscher farářem v Bílovci.

Rok 1865. Děkan a praeses: dr. Jos. Mikula. Proděkan: dr. Fr. Chr. Wieser. Počet posluchačů: 190, řádných: 104, mimořádných: 86, olomouckých: 158, vratislavských: 25, z řádu kapucínského: 3, z řádu dominikánského: 4. Rigorosa: 3 (Jan Pospíšil (2), Jan Husička). Promoce: 2 (Jan Pospíšil, kooperátor v Bzenci, Jan Husička, stud. prefekt sem. v Kroměříži). Katechetiku a metodiku vyučoval katecheta na hl. škole a prof. Fabián Ovesný. Fundamentálku a dogmatiku suploval dr. Ant. Klug. Novým adjunktem fakulty ustanoven 4. února 1865 Frant. Sal. Bauer (v 2. semestru suploval Starý zákon za prof. Debiasiho, který měl dovolenou).

Novým profesorem dogmatiky a fundamentálky jmenován 1. prosince 1864 dr. Antonín Klug. Nar. 24. dubna 1835 v Trnávce (Tyrnavice) na Moravě. Gymnasium studoval v Mor. Třebové a v Olomouci, theologii v Olomouci. Ordinován 11. července 1858. Jako kooperátor u sv. Michala jmenován roku 1860 adjunktem fakulty. Roku 1861 složil v Římě předepsané zkoušky z církv. práva, prohlášen doktorem ss. canonum. Roku 1862 podrobil se konkursní zkoušce na uprázdněnou stolici církevní historie a roku 1863 tuto stolici suploval. Roku 1864 suploval dogmatiku a fundamentálku. Dne 19. listopadu 1863 promován doktorem theologie. Roku 1864 složil konkursní zkoušku z dogmatiky a fundamentálky a 14. listopadu 1864 jmenován profesorem téhož oboru. Třikrát byl zvolen děkanem.[6] Dne 31. prosince 1864 skon-

5 Dne 31. května 1881 jmenován nesídelním metropol. kanovníkem v Olomouci. Dne 4. července 1881 resignoval na profesuru. Zemřel jako prelát kustos 15. září 1897 v Týnci a pochován v Olomouci. Tiskem vydal Dr. Wiesers Nekrolog. Olmütz 1866. Vorgang des kathol. Seelsorgers der Olmützer Erzdiözese bei Religionsveränderungen und Mischehen mit besonderer Rücksicht auf die konfessionelle Erziehung der aus letzteren stammenden Kinder. Olmütz 1867. Kněz, věrný sluha Církve, největší dobrodinec člověčenstva, nejspolehlivější obhájce státu. Primiční kázání. Olomouc 1868.

6 Dne 31. května 1881 jmenován nesídelním metropol. kanovníkem v Olo-

čil své přednášky z církevního práva JUDr. Josef Polách, byv jmenován farářem v Budišově.

Rok 1866. Děkan a praeses: dr. Jos. Hanel. Proděkan: dr. Jos. Mikula. Počet posluchačů: 208, řádných: 120, mimořádných: 88, olomouckých: 169, vratislavských: 31, královéhradeckých: 1, z řádu kapucínského: 4, z řádu dominikánského: 2, z řádu minoritského: 1. Rigorosa: 4 (Fr. S. Bauer, adjunkt (2), Fr. Micha, farář z pražské arcidiecése (2). Promoce: 0. Dne 5. prosince roku 1865 císař. výnosem zvýšen plat profesorů (zákl. plat 900 zl. ročně, příplatky 100 zl, remunerace za předměty z fundamentálky a církevního práva 450 zl.). Pro válku s Pruskem zakončeny přednášky na fakultě 18. května 1866. Po svátcích svatodušních pokračováno v nich v semináři. Dne 30. května 1866 investován prof. a superior dr. Mikula na faru v Mohelnici.

Rok 1867. Děkan a praeses: dr. Josef Symerský. Proděkan: dr. Josef Hanel. Počet posluchačů: 227, řádných: 131, mimořádných: 96, olomouckých: 185, vratislavských: 30, královéhradeckých: 1, z německého řádu: 3, z řádu dominikánského: 6, z řádu benediktinského: 1, z řádu minoritů: 1. Rigorosa: 2 (Fr. Aug. Jaksche, doktor filosofie, kněz řádu křižovnického, zám. kaplan z Budapešti, Jan Zmijka, kaplan z vratislavské diecése). Promoce: 0. Dne 15. října 1866 pensionován prof. dr. Fr. Chr. Wieser. Pro choleru zahájeny přednášky až 19. října 1866. Dne 1. dubna 1867 ustanoven suplentem Starého zákona Frant. Srbecký, kooperátor v Příboře. Dne 18. července 1867 přeložena vyšší exegese z třetího ročníku do druhého. Dne 29. září 1867 jmenován dr. Josef David profesorem pastorálky. Nar. 2. srpna 1827 v Petrovicích ve Slezsku. Gymnasium studoval v Opavě. Filosofii ve Vídni a theologii v Olomouci. Vysvěcen 1. srpna 1851. Do roku 1854 byl kooperátorem v Odrách. Nato povolán za lektora do semináře olomouckého a 15. ledna 1855 jmenován adjunktem fakulty. Tuto funkci zastával do 14. ledna 1859. Ve šk. roce 1855-6 suploval 7 měsíců Starý zákon a hebrejštinu. Dne 1. února 1857 jmenován spirituálem kongregace sester 3. řádu sv. Františka ve filiálním domě v Olomouci a 27. července 1859 studijním prefektem v arcib. semináři. Dne 18. února 1862 promován doktorem theologie. Téhož roku jmenován vicesuperiorem semináře. Roku 1867 suploval pastorálku a po konkursní zkoušce 29. září roku 1867 jmenován profesorem téhož oboru. Od roku 1875 byl kuratorem sirotčince v Nových Sadech, kde téměř vlastním nákladem zbudoval školu. Nato jmenován čestným kanovníkem a papež. komořím. Pro nemoc vzdal se úřadu vicesuperiora roku 1887 a 3. dubna 1889 zemřel.

Rok 1868. Děkan a praeses: dr. Ant. Klug. Proděkan: dr. Jos. Symerský. Počet posluchačů: 234, řádných: 155, mimořádných: 79, olomouckých: 191, vratislavských: 37, královéhradeckých: 1, z řádu kapucínského: 1, z řádu dominikánského: 3, z řádu servitů: 1. Rigorosa: 5 (Jan Zmijka, Václav Koutný, koop. u sv. Mořice, Frant. Srbecký, suplent St. zákona, F. S. Bauer, Fr. A. Jaksche). Promoce: 0. Tohoto roku otevřeno v Olomouci slovanské gymnasium. Novým adjunktem jmenován 1. prosince 1867 Jan Schneider, kooperátor ve Vsetíně (suploval dogmatiku a fundamentálku). Dne 9. února roku 1868 umírá prof. Fabián Ovesný, který přednášel katechetiku a metodiku.

Dne 10. února 1868 jmenován profesorem Nov. zákona dr. Frant. Sal. Bauer. Nar. 26. ledna 1841 v Hrachovci u Val. Meziříčí. Studia gymnasijní konal v Kroměříži, theologická v Olomouci. Ordinován 19. července 1863. Po vysvěcení ustanoven kooperátorem ve Vyškově. Dne 22. prosince 1864 jmenován adjunktem fakulty a lektorem v semináři. Suploval Starý i Nový zákon a roku 1867 podrobil se konkursní zkoušce pro obě stolice. Dne 10. února 1868 jmenován profesorem Nov. zákona a 6. března t. r. zvolen historiografem fakulty. Dne 30. června 1869 promován na doktora theologie a v týž den zvolen děkanem.[7]

Dne 25. května 1868 vycházejí interkonfesionální zákony, nepříznivé Církvi.

Rok 1869. Děkan a praeses: dr. Josef David. Proděkan: dr. Ant. Klug. Počet posluchačů: 231, řádných: 158, mimořádných: 73, olomouckých: 193, vratislavských: 33, z řádu kapucínského: 2, z řádu dominikánského: 2, z řádu augustiniánského: 1. Rigorosa: 11 (Tomáš Havlas, koop. z Ostravy, Jan Schneider, adjunkt (2), Ant. Englisch, koop. ze Slavkova (2), Frant. Srbecký, Edmund Langer, far., Neukirchen v Čechách (2), Ant. Hora, kons. sekretář z Prahy (2), F. S. Bauer). Promoce: 1 (prof. F. S. Bauer).

Dne 20. března 1869 jmenován profesorem Star. zákona dr. Melchior Mlčoch. Nar. 6. ledna 1833 v Kladkách. Gymnasium studoval v Moravské Třebové a v Olomouci, theologii v Olomouci. Ordinován 6. července 1856. Kaplanoval v Štáblovicích, v Štiborovicích, v Leitensdorfu, v Charvátech. Dne 25. října 1860 promován na olomoucké fakultě doktorem theologie. Od 14. října 1861 do 7. listopadu 1862 prohluboval svá studia ve Frintaneu a byl zároveň vychovatelem v rodině hr. Bedřicha Thuna. Dne 9. října 1862 jmenován katechetou a prov. ředitelem školy hlavní a nižší reálky v Prostějově. Roku 1868 podrobil se konkursní zkoušce pro stolici Starého zákona a 20. března 1869 jmenován profesorem téhož oboru (a to ihned definitivně, byv dispensován od probačního trienia).

Katechetiku suploval katecheta na hl. škole Frant. Tauber. Dne 1. června roku 1869 pověřen přednáškami z katechetiky a metodiky profesor Antonín Komárek.

Rok 1870. Děkan a praeses: dr. Fr. S. Bauer. Proděkan: dr. Josef David. Počet posluchačů: 217, řádných: 161, mimořádných 56, olomouckých: 184, vratislavských: 27, z řádu kapucínského: 3, z řádu augustiniánského: 1, žádné diecési a žádnému řádu adscripti: 2. Stav prof. sboru nezměněn.

DALŠÍ DĚJINY SLOVANSKÉ KNIHOVNY PODLE ZÁPISŮ KNIHOVNÍKŮ 1852—1867

Rok 1852—53.

By budoucnost nahlédnouti mohla, byl-li rok tento knihovně příznivý aneb naopak, uvádím výtah z součtů jak příjmu, tak vydání. Příjem obnášel 75 zl. 25 kr., vydání ale 64 zl. 45 kr. stř. Ne na škodu zdálo se mi býti, všechny ty čitérky a maličkosti zpeněžiti, které více pro lid venkovský, nežli pro ústav bohoslovecký se hodily. Odtud také budoucnost sobě snadno bude moci vysvětliti, jak to přišlo, že mnohá čísla ze seznamu tohoto vymazána byla. Není to ale na újmu pro knihovnu tuto, jeli-

7 Roku 1873 jmenován prof. Nového zákona na pražské universitě. Roku 1880 ustanoven rektorem arcib. semináře a dne 30. dubna 1882 jmenován biskupem brněnským. Po resignaci arcib. dra Kohna jmenován roku 1904 arcibiskupem olomouckým a roku 1911 kardinálem. Zemřel 25. listopadu 1915.

kož nám protivná strana takové to maličkosti za předmět svých ouškleb užívala a tudíž vidíc takové titěrky, divný pojem o naší literatuře, která je beztoho ji sama o sobě trn v oku byla, dostala. Zvláštní ohled roku toho brán byl na to, aby knihy až posud nevázané uchráněné byly před zničením aneb alespoň nepotřebným jich roztrháním; odtud pošlo, že ne tak mnoho nového budováno, jako na úpravu vnitřní vynaloženo bylo. Podle pravidla, jež zní „by jen ten byl voličem knihovníka budoucího, kdo na nejméň 4 kr. stř. měsíčně platí", nebylo voleno, anž to ani oni pánové, jenž stanovy ty pracovali, ani roku m. podle něho se neřídili. By se mnohé nepříjemnosti vyhnulo, volil každý, kdo celoročně knihovnu podporoval jakýmkoliv příspěvkem. Bohoslovecká literatura utrpěla roku toho velkou ztrátu zaniknutím Časopisu pro Kat. Duchovenstvo. Pracím a plodům literárním nebyl rok ten velmi příznivý.[1] Jaký duch panoval mezi bohoslovci v ohledu národním, za měřidlo snad sloužiti může odebíráni časopisů. Odebíraly se až do jeho zaniknutí Hlas Jednoty k. 32 výtisků, a Živy 6. Knihovnu jsme odevzdal dne 5. a oučty složil dne 8. července.

Vincenc Sedlák.[2]

R. 1853-54 převzal správu knihovny Jan Pitlíček.[3] *K radosti a potě-*

1 Nám jest pochopitelno, jak chmurná situace tehdejší ztěžovala v roce 1852 národní práci bohoslovců. Dne 31. prosince 1851 zrušena byla říšská ústava ze dne 4. března 1848. (Před tím koncem měsíce září 1850 rozeslal Bach místodržitelům okružní list, jímž se prohlašovala němčina za jediný úřední jazyk v Rakousku.) Zaveden tuhý absolutismus. Veškerý veřejný život úplně podvázán. Praha trpěla pod stavem obležení a policejní ředitel Paümann, jenž životu národa českého předpovídal již jen krátkou dobu, stal se neobmezeným pánem. Jak neskonale trudné byly poměry, vysvítá z dopisu Palackého uvězněnému Havlíčkovi do Brixenu dne 24. ledna 1852: „I my jiní, ačkoli nejsme ve vyhnanství, neprožíváme proto mnohem lepších osudův. Již několikráte myslel jsem, že protivenství naše dostoupila vrcholu svého, a přece mýlil jsem se a den pozdější dokazoval mi, že předek jeho byl méně zuřivý, nežli on sám..." Dne 15. října psal Palacký: „Germanisace provádí se otevřeně, zvláště skrze nynějšího ministra spravedlnosti, kterýž mezi Čechem a zločincem neznává žádného rozdílu a jako náš komandující Clam dostává prý křeče, kdykoli jméno české před ním se vysloví. Nicméně věci veřejné jdou přece přirozeným během svým, a my, ježto s podobnými neřestmi potýkáme se již bezmála od tisíce let, nezhyneme proto ještě tak rychle, jak by sobě tito dobrodinečkové naši přáli." (Viz Ad. Srb, Polit. dějiny národa českého od počátku doby konstituční I. Praha 1926, str. 15.)

2 Vincenc Sedlák nar. 9. srpna 1828; vysvěcen 20. července 1853. Kaplanoval v St. Hrozenkově, V. Opatovicích, adm. v Pitíně, r. 1863 stal se farářem v Prusinovicích; zemřel jako farář v Nové Vsi 30. října 1891.

3 Jan Pitlíček (Pytlíček) nar. 8. července 1830 v Příkazech. Ordinován 30. července 1854. Kaplanoval v Kostelci, Kyjově, v Kralicích, Olšanech, administroval ve Výšovicích, Nezamyslicích. Zemřel jako farář ve Znorovách 16. března 1898.

šeni zde uvádím, že všichni ctp. bohoslovci, v seminarium se nacházející, jeden každý dle libosti a možnosti své, podporovali knihovnu až na dva pány, jejichžto obmezený rozum potřebnost ústavu tohoto nikterak chápati nechtěl. Peněžité příspěvky obdržel jsem též od V. P. Dudy,[4] *Dudíka,*[5] *Drlíka,*[6] *Krajíčka*[7] *a Maloty.*[8] *— Centupulum retribuat iis Dominus. — Ouhrném bylo přijmů 100 zl. 29. kr. stř., vydáni pak 89 zl. 12 kr. stř. Tohoto roku sl. V. P. Bečák přišel co představený do seminarium. Odevzdal jsem knihovnu a složil oučty dne 5. července.*

R. 1854-55 byl Šimon Liškutín[9] *knihovníkem.*

R. 1855-56 převzal správu Frant. Oujezdský,[10] *načež nastoupil roku 1856-57 Frant. Gába.*[11] *Všem těmto řečeným pánům svěřeno zároveň bylo vyučováni mluvě české.*

R. 1857-58 zastal místo knihovníkovo Jul. Chodníček[12] *a učitelovo Hynek Saur.*[13] *Pilně se užívalo kněh za této doby, příspěvků se sešlo až ku konci měsíce Máje 52 zl. 7 kr. stř. Jestliže se cenívali věrné snahy zvlášť vynikajících Slovanů v semináři uváděním jich jmen v těchto zápiscích, staniž se to i letos chvalným se zmíněním p. Pavlíka Františ-*

4 Florián Duda nar. 3. května 1825 v Suchonicích. Ordinován 28. července 1850. Kaplanoval v Litenčicích, kde se stal též roku 1856 farářem a roku 1868 děkanem a assessorem. Zemřel v Litenčicích 8. března 1882.

5 Uveden shora.

6 Jan Drlík nar. 14. září 1824 v Brníčku, ordinován 28. července 1850. Kaplanoval v Křelově, v Jevíčku, administroval na Klášteře Hradisku, kdež se stal roku 1866 kurátem. Roku 1869 stal se farářem v Jívové. Tam zemřel 5. června 1873.

7 Florián Krajíček nar. 11. září 1826 v Dětkovicích. Ordinován 1. dubna 1852. Kaplanoval v Nákle a Určicích. Zemřel jako farář v Kostelci u Prostějova 20. června 1893.

8 Viz shora.

9 Šimon Liškutín nar. 29. října 1829 v Ivanovicích. Ordinován 22. července 1855. Byl kooperátorem v Kralicích. Roku 1856 onemocněl a 13. července 1862 zemřel.

10 Frant. Oujezdský (Aujezdský) nar. 27. října 1830 ve Valchově u Ždárné, vysvěcen 6. července 1856, koop. v Hutisku, Polance a v Bánově, far. v Hor. Lhotě; zemřel jako farář v Hor. Lhotě 27. března 1870.

11 Frant. Gába nar. 20. prosince 1829 v Míškovicích. Ordinován 26. července 1857. Kaplanoval v Lešné, v Úsově, v Kateřinkách, v Dubicku, na Mírově, v Luké, v Cholině. Zemřel 7. listopadu 1896 jako farář ve Skrbeni.

12 Julius Chodníček nar. 6. února 1837 v Opavě. Ordinován dne 17. srpna 1859. Byl prefektem v chlap. semináři v Kroměříži, od 21. října 1868 vikářem u koleg. chrámu sv. Mořice. Zemřel jako kanovník v Kroměříži 17. července 1895.

13 Hynek (Ignác) Sauer nar. 6. února 1834 ve Zvoleni. Ordinován 11. července 1858. Kaplanoval v Jevíčku, v Napajedlích, v Otrokovicích. Roku 1882 stal se farářem v Otrokovicích, roku 1883 v Tlumačově, roku 1884 v Napajedlích. Roku 1913 odešel do pense. Zemřel 25. listopadu 1924 v Napajedlích.

ka,[14] *Wiesnera J.,*[15] *Kyseláka Frant.*[16] *a Zdráhala Čeňka*[17] *jakož i p. Šolce,*[18] *bohoslovců z 3tího roku, jimž milá naše řeč mateřská v pravdě zaujala srdce. Zdař Bůh pro budoucnost!*

R. 1858-59 dozorstvi nad knihovnou obdržel Jos. Benda.[19] *Ačkoliv počet bohoslovců od roku k roku se menši, předce příspěvky byly hojnější, než loňského roku. Do června sebralo se ouhrném 73 zl. 10 kr. rak. čísla. Bylo toho i na nejvíc třeba! Mnoho a zdařilých plodů na půdě literatury české tohoto roku vyniklo. Budiž zde jmenováno dílo: Starožitnosti a památky země české. Obrazy života a konečně Slovník naučný — s útěchy plným srdcem každý, jemuž řeč mateřská jen trochu milá — s radostí vítá tento nový květ snahy spisovatelské. Jestit to dílo znamenité, které dosáhne-li jen šťastné ouplnosti, větším na tom poli prácem cestu klesti a při tom kniha nad vše užitečná a knihovnu krášlící. Poněvadž ale vydávání slovníka delši čas trvati bude a na kněhkupce v tom ohledu se spolehnouti nelze, jest všestranné opatrnosti p. T. p. nást. bibliotekářů třeba; aby leckterý svazek se neztratil neb v jiném ohledu zmatek se nestal. Z této přičiny jsem zvláštni utvořil schema, kde se čas (den a měsic) obdržení, číslo a čas zaplacení jednotlivého svazku zaznamenati dá. Ze vlastni zkušenosti vim, že to jediný prostředek, zmatku předejiti. — Co se týká oučastenstvi a horlivosti ve čtení nic potěšitelného zde vepsati nemohu, oboje ochablo. Zdaliž zmatek a ruch vojenský toho vinu nese, nevim.*[20] *— Vše jen po časopisu letos sahá. Díla vědecká zůstala opuštěná, zaprášená. — S Bohem.*

Místo učitelovo v roce 1858-59 zastal p. Jos. Vizner.[21]

14 Frant. Pavlík nar. 18. prosince 1834 v Starém Jičíně. Ordinován 17. července 1859. Kaplanoval ve Val. Meziříčí a v Dědicích.

15 Josef Wiesner nar. 25. července 1834 v Malhoticích u Všechovic; vysvěcen 17. července 1859, koop. ve Vel. Bystřici a Vizovicích; roku 1862 jmenován expositou v Svébohově. Bližší o jeho krajně záslužné činnosti v životopise arcib. Stojana (str. 183 a n.). Roku 1887 dostal faru v Majetíně. Záhy však tam zemřel 18. května 1889.

16 František Kyselák nar. 11. ledna 1834, vysvěcen 17. července roku 1859; koop. v Karlovicích, Klenovicích, adm. v Čehovicích. Zemřel 24. ledna 1924 jako em. farář v Němčicích.

17 Čeněk Zdráhala nar. 19. října 1833 ve Smržicích, vysvěcen dne 17. července 1859, kaplanoval ve Slavičíně, v Drahanech, v Slatině, ve Ptení. Zemřel 29. března 1879 jako farář na Hradisku.

18 Libor Šolc (Scholz) nar. 22. července 1835 v Lošticích, vysvěcen 17. července 1859, koop. v Třebovicích, v Tatenicích, v Hranicích, defic. v Pohořelicích, v Přerově, koop. v Olešné. Proslul jako včelařský spisovatel. Zemřel 9. července 1881 jako deficient v Hranicích.

19 Josef Benda nar. 28. března 1836 v Loučanech, vysv. 17. července roku 1859, koop. v Bránkách, v Kyjově, v Hranicích, v Olomouci u sv. Michala, roku 1864 stal se katechetou v Opavě, roku 1881 farářem v Litultovicích, roku 1894 farářem v Cholině, roku 1905 odešel do pense. Zemřel dne 19. ledna 1907.

R. 1859-60 vedl dozorstvi nad knihovnou Ignác Ed. Vrba.[22] *Již od několika roků stalo se, že se základnich pravidel pranic nešetřilo, ani co do volby knihovníka, ani co do zásad půjčování kněh se týkajicich. Tim se stalo, že se mnoho čisel, ačkoliv menši ceny, potratilo, aniž by stávalo jaké naděje, že by se buď navrátily aneb zaplatily. Vida jedinou spásu podobnému nepořádku předejiti v svědomitém zachovávání základnich pravidel, uvedl jsem je letošního roku co do volby knihovníka a žádám snažně vše budouci P. T. knihovniky, by je v celém rozsahu svědomitě zachovávali. — Misto učitelovo, dříve knihovníku svěřené od roku 1857-58 jemu vzaté a zvláštnímu P. T. pastoralistu svěřené, převzal tímto rokem veleb. p. Josef David, 3tí představený alumnátu, o kterém se ale neví, zdali česky mluviti umí; alespoň jsem po celá 4 leta ani slovíčka českého z úst jeho neslyšel! Z mnohých stran a po mnohá leta činila se alumnům olomouckým výčitka, jako by byli národu svému zcela odzizeni. Výčitka tato byla pravdivá dotud, pokud se mělo za to, že vůbec bohoslovci nepočinali si tak, jak by jim co pravým Slávy synům, co buditelům národního uvědomení, co rozšiřovatelům pravé osvěty, co vychovávatelům našeho, mnohonásobným svizlem utrápeného lidu bylo přislušilo. Však ale nescházelo zde nikdy pravých vlastimilů, jejichžto srdce zaujal šlechetný plamen lásky pro národ svůj. Scházelo jim jen srdnatosti, by nedbajice na předvídané osočování, myšlenky své slavně a veřejně projevili, o obojetné neb zcela odrodilé spolubratry, ne-li probudili, alespoň k mlčení přiměli. Nemalou překážkou toho truchlivého úkazu bylo i to, že ročník od ročníku se oddaloval, a tak osamotnělým zůstal. Zásada „Spojenými silami" nepustila kořenů po celý ten čas do společnosti naší. Však Bohu díky, letoši rok způsobil v ohledu tomto znamenitý převrat, jenž děkovati máme zevnější události. Známo jest každému, že slavili Němci letošího roku stoletou slavnost narození Schillerova, a hodlali nám ji všemožně oktrojovat. To naší gymn. mládeži, z větší části probuzené nebylo po chuti, i chtěli toho samého dne slaviti requiem za zemř. Klicperu. Však ale zdejší gymn. ředitel Vybíral, odrodilý to Hanák z Drahanovic blíže Olomouce, nechtěl k tomu nikterak svoliti. Jakmile zpráva o tom do našeho ústavu došla, způsobila všeobecnou rozhořčenost, a od doby této vystupovali jsme si zjevně co praví Slované, nedbajice na osočování a podezřívání*

20 Rakousko stihla tenkrát zasloužená katastrofa. Na bojištích u Magenty a Solferina poražena rakouská armáda. Tím zpečetěn zároveň i pád Bachův, jehož absolutism uvedl stát na pokraj záhuby.

21 Týž co Josef Wiesner, pozn. shora.

22 Ignác Vrba nar. 12. října 1836 v Pivíně, vysv. 22. července 1860, koop. v Životicích, na Vsetíně, v Štramberku, v Kralicích, v Prostějově a Vrahovicích; roku 1869 stal se farářem ve Skrbeni. Tam zemřel 3. ledna 1890.

se strany Němců, kteří nemohouce ničeho proti nám počíti, nás u představených obžalovali. Rozumí se, že jsme se čestně ospravedlnili. Pokusili jsme se též o zavedení májové české pobožnosti ve zdejším alumnátu a dovedli jsme to tam, že se po jeden týden ob-den v moravském jazyku odbývala. Však ale obžalováni byvše, museli jsme od záměru svého upustiti. — I na obnovení basiliky Velehradské složili jsme 54 zl. v bankovkách. — Snaha naše byla upřímná. Že jsme nedosáhli, o co jsme usilovali, na tom neneseme žádné viny. To budiž pohnutkou našim nástupcům k usilovnějšímu jednání, by dovršilo, co jsme my započali. Zráda by to byla od nastoupené dráhy upustiti. Louče se tedy s vámi, drazí spolubratři, a objímaje vás v duchu, ještě jednou k vám volám: „Jen ráznosti a odhodlanosti vám třeba a Bůh požehná snahám vašim."

Přijmů se sešlo 45 zl. 50 kr. stř.

Podle pravidel základních volen byl za dozorce pro rok 1860/61 Vinc. Tesař.[23] *Vida seznam knih v neladném pořádku, an každá brzy strana do formy jinak vypadala, bylo první mou snahou zaopatřiti katalog správný, dílům v něm zaznamenaným důstojný, jemuž po boku by i ouhlednější kniha pro zápisky památní státi měla. Zapraviv z příjmů 59 zl. 31 a půl kr. obnášejících všeliké vydání tohoto ústavu, naprosto nemohl jsem knihu takovou zhotoviti, pročež tuto vypravuji nástupci přání, by, co jsem pro nedostatek potřebných prostředků si toliko žádati mohl, on v skutek uvedl. Alumnové tak veřejně v tomto jak v předešlém roce si nevystupovali, ana práce nesnadná jim nastala uvnitř, poučiti totiž své, bych řekl, krátkozraké bratry, kteří to zažít nemohli, že Národní Listy a Čas jim pravdu poněkud upřímně a protož podle jich domění nešetrně vykládaly urážejíce jich útlocitnou kulturu. Nemálo se radovali z toho, když „augšpurkyně" nevědomky jim v pomoc přispěla, vytýkajíc lživým způsobem představenstvu německému na holomouckém a brněnském ústavu úsilovné čechisování a nesprávné utiskování německých chovanců,*[24] *jež snad již po 30 let trvati má a zde o něm žáden nic neví. Pro třenice také stálá byla nedůvěra mezi stranami oběma, a podnes stejně bude snad pro záležitosti zevnější dlouho ještě trvati. Odhodlanou vytrvalost vám proto přeji opouštěje vás, drazí spolubratři!*

Ze zápisků předešlých poznal jsem, že záhodno by bylo budoucně

23 Monsignore Vincenc Tesař nar. 18. února 1838 ve Smržicích, vysvěcen 21. července 1861, koop. v Jevíčku, v Lichnově, farář ve Zvoli; roku 1901 stal se metropol. kanovníkem v Olomouci. Zemřel 23. listopadu 1921. Pochován ve Smržicích.

24 V čele semináře stanul 9. července 1861 dr. Mikula, který jako superior vydatně podporoval český živel v semináři.

v zápiskách na tři věci pamatovati, mají-li jinak zápisky ty dostatečným býti tlumočníkem dějin knihovny samé a slovanského úspěchu v semináři vůbec. Třeba tedy zaznamenati: a) kdo, kdy a kolika hlasy byl za místoknihovníka (resp. knihovníka) zvolen, pak přijmy a vydání a jiné věci knihovny zvláště se týkající; b) čím se zvláště osvědčilo vědomí slovanské ze strany P. t. pp. bohoslovců a c) jakého uznání došla rovnoprávnost v oboru života seminářského. Že ale můj předchůdce vp. Frant. Chudoba[25] *pro neočekávané zaměstnání děje za jeho úřadování sběhlé nezaznamenal, ohlédám se v mých zápiskách i na čas jeho úřadování.*

ad a) Dne 1. června 1862 byl většinou 23 proti 8 hlasům ctp. Frant. Hynek[26] *za místoknihovníka (resp. knihovníka) zvolen. Příjmů bylo v roce 1861/62 46 zl. 59 kr. r/č. a tolik také obnášelo vydání, ale z roku 1860/61 zbylo asi 20 zl. r./č. dluhů, které asi já ještě, maje příjmů 60 zl. 67 kr. a tolikéhož vydání, ač velice jsem spořil, zapraviti jsem nemohl. — Dne 22. června 1863 byl většinou 38 hlasů proti 3 za místoknihovníka (resp. knihovníka) zvolen ctip. Jan Petr.*[27] *— Již vp. Vinc. Tesař poznal potřebu řádného seznamu knih a jal se nový katalog spisovati, nemaje ale (neboť ho psal na prázdninách) knihy samy při ruce, nemohl dokonalého seznamu docíliti, pročež jsem zcela nový sestavil a radím mým nástupcům, aby k zapisování a číslování nových knih bedlivě prohlédali a pak i abecední i reální katalog sestaviti si neobtěžovali. — Volba knihovníka děje se již po více let způsobem se základními pravidly nesouhlasícím, ale zajisté prospěšnějším, než pravidla toho požaduji, protož by budoucně pravidla ta k volbě knihovníka se odnášející řádným způsobem změniti se měla.*

ad b) Po dlouhém dopisování se všemi československými semeništěmi (dotyčné listy uloženy jsou v knihovně) vypsali jsme na začátku června 1862 cenu 500 zl. r./č. na historické dráma z prvních dob křesťanství na Moravě a v Čechách. Vedení záležitosti té převzal nižepsaný knihovník. S radostí neličenou pozorovali jsme, jak ze všech dopisů patrně se vidí, jak velikého účastenství získala si myšlenka naše. 120 zl.

25 František Chudoba nar. 6. července 1835 ve Vacenovicích, vysvěcen 6. července 1862; koop. ve Střílkách, na Velehradě, kapl. ve Vyškově, roku 1876 far. ve Stud. Loučce, 1880 v Cetechovicích, roku 1899 odešel do pense do Zdounek. Zemřel roku 1911.

26 František Hynek nar. 3. července 1838 v Kostelci, vysvěcen 10. července 1864, koop. v Cotkytli, v Hranicích, kapl. v Drahotuších, roku 1877 adm. a farář v Týně, roku 1884 far. v Soběchlebích, roku 1893 farář v Drahotuších. Zemřel 23. února 1912.

27 Jan Petr nar. 6. května 1840 v Nedachlebicích, vysvěcen 11. června roku 1865, koop. v Kloboukách, Uh. Ostrohu. Další údaje chybí v konsist. matrice.

bylo na jeden den u nás podepsáno. Brněnští slibili 80 zl. a již se hlásili Králové Hradečtí se 100 zl., Budějovičtí dali 100 zl., Pražští podepsali 100 zl. a Litoměřičtí podle svých sil 20 zl. Vyzvání naše kolovalo po všech seminářích a stalo se příčinou užšího spojení s bratry, až pak hojnými podpisy jsouc obtíženo opět k nám se vrátilo. Skvělá to měla býti oslava tisící ročnice našeho pokřestění a vzdělanosti slovanské vůbec, avšak, bohužel, minuli jsme se s účinkem takřka zcela, jak se toho dočísti lze v dopisu dp. K. Šmidka, redaktora „Hlasu" Brněnského v knihovně zajisté uloženém. Jiné veřejné osvědčení národního vědomí bylo vyzvání k P. T. pp. bohoslovcům česko- i jihoslovanským k súčastnění se na slavnosti Velehradské na den 23. srpna ustanovené.

ad c) S dobrým svědomím může každý z nás vyznati, že i v domě čím dále tím více rovnoprávnost ve skutek se uvádí. Nechtěje obšírně jednati o zařízení a působení zpěváckého spolku „Ohlas" nazvaného, neboť má své vlastní zápisky, podotýkám jen to, že dne 1. července leta Páně 1863 v refektýři při obědě a večeři prvnikráte, a sice od velectih. pp. jáhnů česky se čtlo. (Dějiny sv. apoštolů slovanských.) P. pastoralistům ponecháno na vůli i v koleji české katechese držeti a z pastorálky česky zkoušku složiti. (Počítám si to, aniž se chci proti skromnosti prohřešiti, ke cti, že jsem byl první, který ji česky skládal.)

Konečně třeba ještě poznamenati, že vyučování českému jazyku roku 1862 a 1863 opět bylo svěřeno jednomu z p. pastoralistů. R. 1862 vyučoval vp. Jan Pospíšil,[28] *r. 1863 nižepsaný.*

S Bohem tedy, s Bohem bráti milá! *Frant. Bauer.*[29]

Dne 6. června 1864 vyvolen byl za místoknihovníka (resp. knihovníka) ctp. Vilém Čoka[30] *většinou 37 hlasů proti 27. Příjmy letošího roku byly dosti značné, úhrnem 124 zl. 77 kr., jak kniha účetní tohoto roku nově založená vykazuje; a protož bylo knihovníkovi možné nejen všechny dřívější dluhy zapraviti, nýbrž i mnohá krásná a velmi užitečná díla, na př. Sušilův výklad k evangeliu sv. Matouše, Klinkáče učení, Bílého Životy všech milých svatých, Kuldovu Posv. kazatelnu, Šemberovu mapu Moravy atd. přikoupiti a ještě značnou částku čistých peněz zanechati. —*

Jak známo, slavila se roku 1863 na Velehradě velkolepým způsobem

28 Monsignore ThDr. Jan Pospíšil, nar. 2. května 1837 v Ohnicích (Vojnicích), vysvěcen 6. července 1862, koop. v Březnici, od 19. září 1866 farář tamtéž, pak farář v Bzenci; dlouholetý předseda Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, roku 1901 metropol. kanovník, roku 1914 prelát scholasticus. Zemřel 24. května 1918. Pochován v Bzenci.

29 Pozdější biskup brněnský, arcibiskup olomoucký a kardinál. Bližší údaje v dějinách fakulty a semináře.

30 Vilém Čoka nar. 20. prosince 1840 v Černovíře, vysvěcen 5. července 1866, kooper. v Hranicích. Další údaje chybí v kons. matrice i v nekrologiu.

tisíciletá památka pokřestění Moravanů. Jaký div tedy, že tisíce a tisíce nábožných spěchalo tam ke kolébce křesťanství na Moravě, tam k posv. Velehradu, kde ponejprv po tisíci letech důstojně konala se slavnost velikých apoštolů slovanských, SS. Cyrila a Metoděje. Každý chtěl býti účasten velikých milostí duchovních, jež církev sv. po celý rok v hojnosti všem pravým ctitelům Cyrilo-Metodějským a zbožným poutníkům Velehradským rozdávala. Zatoužili tedy i v srdci svém páni bohoslovci československé národnosti zdejšího semeniště putovati na Velehrad, aby tuto na půdě posvátné, zasvěcené kroky SS. apoštolův slovanských, u vrouci modlitby díky vzdali těmto slavným věrověstům za přinešení víry katolické a osvěty slovanské do krajin milené vlasti naší. Pozvali za tou příčinou také všechny spolubratry své z Čech a ze Slovenska na tuto pouť, ale bohužel připutovalo jen asi 10 bodrých a statečných Slováků z Uher a jen jeden, pravím jediný jeden z celého království českého! — (Dalších zpráv o pouti této dočísti se lze v zápiskách „Ohlasu".)

Třetí rok již ubíhá, co dráma od p. t. předchůdce mého zmíněného bylo vypsáno; avšak až dosávad nedošly žádné bližší zprávy o věci té. Kde práce zaslané vězí, nemohli jsme se nikterak dopátrati. Psalo se dvakráte do Prahy, jednou do semeniště a po druhé na veledůst. p. kanovníka Štulce, aby vypátráno bylo, kde vlastně celá ta věc se zadržela, ale nadarmo; neboť nedošla žádná odpověď. — Pro případ, že by cena žádné práci přiřknuta nebyla, usnesli jsme se my, bohoslovci Olomoučtí, že peníze námi složené a nyní u důst. p. prof. Šmidka v Brně uložené, basilice velehradské připadnouti mají.

R. 1863/64 uběhl v semeništi zdejším v celku velmi pokojně; o hádkách národnosti se týkajících nebylo ani slechu; ba naopak, bylo pozorovati, že spolubratří naši národnosti německé si počínají všímati češtiny, k čemuž jich snad dohnala výpověď veled. p. představeného dra Jos. Mikuly, jenž na začátku roku předčítaje stanovy seminářské pravil, že v brzku snad nastanou časy, kde mnohý Němec neznaje jazyka českého, bude museti více let čekati, až se pro něho některé kooperátorské místo německé na horách uprázdní! — V refektáři při obědě a večeři se čtlo střídavě, totiž nějaký čas česky a potom zas německy. Zaznamenati také slušno, že letošího roku všichni pastoralisté československé národnosti v obou běžích skládali zkoušky z pastorálky česky; a šlo to výborně! Vyučování českému jazyku bylo opět jednomu z pastoralistů svěřeno. Konečně volám na rozloučenou se svatým Janem Ev.: „Bratříčkové, milujte se vespolek všichni." — Avšak hájte při tom také svého práva, kde toho potřebí a nedejte se! S Bohem!

Dne 9. července 1864. *Frant. Hynek.*[31]

31 Viz shora.

Vypsání literární soutěže na nejlepší dramatickou práci s motivem cyrilometodějským patřilo k nejvýznamnějším počinům bohoslovců olomouckých na oslavách cyrilometodějského milenia roku 1863.[32]

Myšlenka krystalisovala se v olomouckém semináři od r. 1860, kdy počínají ponenáhlé přípravy na oslavu jubilejního roku 1863.

Už 24. ledna 1860 vypisuje „několik ctih. pánů bohoslovců arcib. semináře olomouckého" v „Hvězdě" soutěž na *báseň* z dějin moravských do dne úmrtí sv. Methoda, t. j. 6. dubna t. r. Báseň musí vyplniti nejméně dva sloupce „Hvězdy", nesmí čeliti náboženství katolickému. Kompetent musí býti Moravan „a to jedině za příčinou tou, aby mladší síly moravské se povzbudily k větší činnosti". Vypsaná cena obnáší *jeden dukát ve zlatě*. Posouzení převzalo ochotně „pět na slovo vzatých mužů". Práce nechť zasílány jsou do redakce „Hvězdy olomoucké".

Vypisování soutěží na podnícení vlasteneckého literárního ruchu bylo té doby v oblibě.

I zemský výbor moravský vypsal tehdy cenu 500 zl. ve stříbře za nejlepší „prostonárodně sepsaný dějepis moravský" k oslavě tisícileté památky zavedení víry křesťanské na Moravě.

Zamýšlel též založiti nadaci, jejíž úroky by se každoročně dávaly jako odměna za nějaké výtečné dílo literární, malířské neb vůbec umělecké. Založení nadace však odkládáno a později z akce sešlo.

Snad právě kolísavost a nerozhodnost zem. výboru přiměla bohoslovce olomoucké, aby podnikli podobný počin sami. Rozhodli se, že na oslavu milenia vypíší sami cenu na historické drama náboženského obsahu z prvních dob křesťanství na Moravě a v Čechách.

V oktávě sv. Cyrila a Metoděje 14. března 1862 (tehdy se naposledy slavil svátek sv. Cyrila a Metoděje 9. března) obracejí se dopisem na Fr. Sušila o posouzení zamýšlené akce a o poradu.[33] Autorem a pisatelem dopisu (na němž je podepsáno 12 bohoslovců) je Fr. Bauer. Z dopisu patrno, že mají dosud zajištěno na ten účel 120 zl. Zanášejí se plánem vyzvat i brněnské bohoslovce k účasti.

Dopis, který uveřejnil dr. P. Vychodil (Z doby Sušilovy, str. 540), zněl:

32 O účasti bohoslovců olomouckých psal Ignác Zavřel, pozdější děkan přerovský, v stati „Slavnost jubilejní cyrilometodějská roku 1863 a bohoslovci českoslovanští" ve Sborníku velehradském IV., 1885, str. 293—323. Nejnověji o tom pojednává bohoslovec Boh. Zlámal v pečlivé studii „Podíl bohoslovců na mileniových oslavách 1863" v Museu, 1934, č. 3 a 4.

33 Prosí, by jim Sušil poradil, jak „nejlépe by tímto úmyslem ke slávě Boží, ke cti našich svatých apoštolů, k poznání našich prvních dějin církevních, k mravní zachovalosti zkvétajících divadel ochotnických, s pomocí Boží působiti mohli". Viz Zlámal na u. m. str. 93.

Veleučený a Důstojný Pane!

Všeobecná úcta, která Vaše jméno doprovádí a nelíčená důvěra, kterou se k Vám neseme, káže nám, abychom bez Vaší rady a Vašeho úsudku nepodnikali, co v úmyslu máme. Z ostatkových divadelních představení, které [!] jsme mezi sebou po tři dny zařídili, ujala se v nás myšlenka, abychom žijíce ve veliké vigilii tisícileté památky příchodu sv. našich věrověstů k důstojné oslavě tohoto příchodu vypsali cenu na historické drama náboženského obsahu z prvních dob křesťanství na Moravě a v Čechách. Myšlenka ta rozletěla se v málo okamženích po celé semináři a došla takového účastenství, že již posud 120 zl. r. č. mezi sebou pojištěných máme. Jelikož ale tato suma ještě nedostačuje, chceme s přivolením našeho dp. představeného i milé bratry naše v brněnské semináři k účastenství vyzvati. Tam však, jak z veřejných listů a soukromých dopisů se dovídáme, neblahé se vyskytly různice, i nevíme tedy, jakým způsobem bychom nejúčinněji na ně působiti mohli. I skládáme tedy na Vás, mnohovážený Pane a příznivče náš, poníženou prosbu, abyste náš úmysl milostivě posouditi, spisovateli obvod jeho činnosti vyměřiti a nám radou býti ráčil, jak bychom nejlépe tímto úmyslem ke slávě Boží, ke cti našich sv. apoštolů, k poznání prvních našich dějin církevních, k mravní zachovalosti zkvétajících divadel ochotnických s pomocí Boží působiti mohli.

Uznejte, drahocenný Pane, v tom, že na Vás se obracíme, naši dětinnou lásku k Vám a buďte naším rádcem.

Ve svatvečer sv. Cyrilla a Methoděje 1862.

Vašnosti nejoddanější slovanští bohoslovci v Olomouci.

Ve jménu 4. roku: František Chudoba, podjáhen, Jan Pospíšil, podjáhen. Frant. Klabazňa, podjáhen; ve jménu 3. roku: František Bauer (pisatel dopisu), Michael Skřivánek, Antonín Libosvárský; ve jménu 2. roku: Frant. Sal. Martilík, Jindřich Stürzenhofer, Karel Ambros; ve jménu 1. roku Štěpán Palásek, Josef Droběna, Matouš Lešenár.

Když Sušil akci schválil, posílají 14. března 1862 provolání, opatřené 50 podpisy bohoslovců, do alumnátu brněnského s výzvou, aby brněnští bohoslovci jim v tomto záměru finančně napomohli. Poukazují, že akci podnikají za souhlasu prof. Sušila.

Za censory navrhují redaktora „Hlasu" Karla Šmídka, dra Polácha z fakulty a kanovníka V. Štulce z Prahy.

Dopis[34] zněl:

Milí a drazí naši v Kristu a národu bratří!

Jako Mohamedán k Mecce obrací zraků svých a křesťan toužebným okem zalétá k posvěceným životem našeho Spasitele místům, obzvláště však k Betlému, jeslím to zjevné víry katolické, tak zajisté nás všech zraky pohlédají k Betlému moravskému, k posvátnému Velehradu. Vše naše počínání má býti posvěceno svatou, neúnavnou touhou, množiti, zvlášť v této celoroční příchodu naších svatých věrověstů vigilii, čest a slávu jejich, a takovýmto způsobem povznášeti národ náš ke slávě v Kristu. I nám, drazí bratří, dána tato svatá,

34 Korespondence stran dramatu, kterou bolestně postrádal už knihovník Jos. Vyvlečka roku 1883, uchovala se nám v pozdějším přetisku od Ignáce Zavřela v stati „Slavnost jubilejní cyrilometod. r. 1863 a bohoslovci českoslovanští" ve Sborníku velehradském r. 1885 (str. 293—323).

ušlechťující úloha, a pročež i nám slušno a potřebno jest běžeti za tímto cílem, a bohdá my dostojíme úloze své.

V dějepisu objevuje se jen mrtvé písmo, v divadle však živý děj. Uváživše tato slova a vedeni jsouce úmyslem, i z naší strany přispěti ke zvelebení tisícileté památky příchodu ss. apoštolů slovanských, bychom i my osvědčili svou lásku k Bohu a přítulnost k národu, aby poznali tajní i zřejmí osočovatelé, že i nám záleží na věcech vážných, na věcech svatých, že i my přejeme chloubě národu a vlasti, zarazili jsme na vypsání ceny na historické dráma náboženského obsahu z prvních dob křesťanství na Moravě a v Čechách mezi sebou sbírku, a hle! v málo okamženích měli jsme 120 zl. r. č. pojištěných, kteréž, nebude-li jinak nikdo proti tomu, do posledního října b. r. složiti hodláme; i činíme na Vás, bratří, prosbu, abyste co roveň k rovni přidružili se k našemu boku, abychom takto spojenými silami co nejvíce sebrali a pak nejméně 200 zl. na takové dráma co cenu vypsati mohli. Obvod činnosti spisovatelovy neobmezujmež více, než výše udáno, jak nám to i dp. prof. Sušil schválil, jehož jsme se nejprve o této věci poradili, zdali se nechá náš úmysl bez větších překážek provésti, a teprv na Vás, drazí bratří, vyzvání toto učinili. Lhůtu k zaslání prací bychom rádi určili do nového roku. Za censora se na vyzvání dp. prof. Sušila propůjčil p. prof. Šmídek; my však chceme požádati v Olomouci p. dra Polácha, a v Praze s Vaším dorozuměním důst. p. kanovníka Štulce. Za tou příčinou Vás, drazí bratří, také žádáme, abyste se uradili s p. prof. Šmídkem, máme-li ustanoviti 3 nebo 5 censorů (více, tušíme, nebude třeba), zdali také někoho ze stavu světského a vůbec koho? — pak se ho račte otázati, zdaliž by nebyl proti tomu, aby se práce k redakci „Hlasu" brněnského zasílaly.

Nuže tedy vzhůru, bratří! nechať svítí světlo naše před lidmi; nechať vidí skutky naše dobré a slaví Otce našeho, jenž jest v nebesích, jenž nám seslal světlo pravdy a nás zavolal pod praporec kříže; nechať se učí více a více ctíti sv. apoštoly slovanské, jenž za nás orodují u Boha. Přesvědčeni jsouce o Vaší náboženské a spolu vlastenecké ochotnosti, očekáváme od Vás, drazí bratří, horlivého účastenství v díle, ježto odevzdáváme a obětujeme Bohu a sv. apoštolům moravským. Sv. Cyrille a Methode, orodujte za nás!

V Olomouci, v oktávě sv. Cyrilla a Methoděje, dne 14. března 1862.[35]

V brněnském alumnátě bylo provolání nadšeně přijato. Ihned upsalo 41 bohoslovců 80 zl.

Jménem brněnských bohoslovců odepisuje do olomouckého semináře Vladimír Šťastný. List je tím zajímavější, že v něm opsán soukromý list do Brna z královéhradeckého semináře, vypisující radost a nadšení hradeckých bohoslovců ze zamýšleného plánu. (V Hradci Králové zvěděli soukromě o plánu olomouckých bohoslovců a myšlenka se setkala s velkým pochopením.) Dopis Vl. Šťastného zní:

Předrazí bratří v Kristu a národu!

Vyzván jsa onemocnělým, bohužel, kollegou Martinákem jakož i ostatními spolubratry svými, činím Vám, bratří zvláště ctění a milí, známost o výsledku, s jakýmž se provolání Vaše u nás potkalo. Že jsme s návrhem Vaším již předkem souhlasili, bude Vám známo; splnilo se tedy i co do výsledku očekávání

35 Podle Zavřela podepsáno 50 bohoslovců; mezi nimi i František Bauer, jenž asi provolání sepsal.

naše, an téhož dne 40 bohoslovců 70 zl. r. č. podepsalo, zavázavše se peníze do konce října složiti, do kteréž doby i ostatních na nás připadajících 10 zl. sehnati hodláme. Aby se již letos peníze sešli, nemohli jsme žádati, an jsme začátkem školního roku jinou sbírku na Velehrad podnikli, která bohdá až do prázdnin 40 zl. vynese. — Tak bychom tedy měli 200 zl. pohromadě; avšak zdá se nám suma tato za cenu zdařilého dramatu příliš malou, an by se tu ani žádného accessitu vytknouti nemohlo, aniž by se tak lehce jakéhos klassického dramatu nadíti lze bylo. Přemítajíce o tom na mysli radostně překvapení jsme byli listem jistého bohoslovce Králové-Hradeckého, jemuž jsme zcela soukromě ve Vašem podniku zprávu dali; ujišťuje nás, že by bohoslovci tamní milerádi se spoluúčastnili a nových 100 zl. r. č. účelu našemu věnovali. Nezazlíte snad, udám-li část jeho listu doslovně. Píšeť: „S jakou radostí a s jakou ochotou od nich (bohoslovců Králové-Hradeckých) přijat byl návrh Váš, nemohu Vám vypsati, ale posouditi můžete poněkud z toho, že aniž byla hodina ještě uplynula, jeden a týž slyšán byl hlas: ‚milerádi poslední položíme halíř, jako oběť milé církvi a vlasti naší!' — A budete-li se tázati, s jakým výsledkem shledala se slova Vaše, odpovídám, že se steronásobným, nebo s potěšením a radostí oznamuji Vám, že se nám proti očekávání poštěstilo přispěti Vám se 100 zl., kteréž arci pohromadě ještě nemáme, ale o jichž pravidelném odeslání žádného nemusíte míti strachování." — Tuším, že nad takovými slovy týmže pocitem naplněni budete, jaký nás uchvátil, pocitem to nelíčené radosti nad krásným zdarem ušlechtilé myšlenky Vaší, jakož i nad vzájemnou účinlivou láskou, jakouž církev sv. i vlast naše drahá sebe vzdálenější bratry k jednomu celku pojí.

Potěší Vás snad i další zpráva listu onoho, podle kteréž někteří alumni královéhradečtí svých známých bohoslovců v semináři Pražském, Budějovickém a Litoměřickém o našem podniku zpravili, tak že by se velmi lehce spojenými silami česko-slovanských alumnů značná suma pěti až šesti set sehnati dala, kteroužto by se něco 1000letého jubilea našeho důstojného provésti dalo. Mohlit by pak zajisté mimo zvýšenou hlavní cenu i dva accesity určeny býti; a pakli by snad konkurence prací zaslaných nepříliš skvěle vypadla, cena hlavní buď poznovu mohla by se vypsati buď na jiný důstojný způsob (ku př. zbudování některého oltáře na Velehradě, vypsání ceny na nějakou knihu bohověděckou nebo populární atd.) upotřebiti. — Než, jak se samo sebou rozumí, bez Vašeho svolení a souhlasu ničehož dále podnikati nemůžeme a nechceme. Račtež tedy, milovaní bratří v Kristu, myšlenky tuto podané za návrhy považovati, kterýmžto že souhlasu a svolení svého neodepřete, doufáme. Žádáme Vás tedy snažně, byste co nejdříve, možná-li hned, se rozhodli a nás o mínění Vašem zpravili, zvlášť ohledem spojení se Králové-hradeckých a dá-li Bůh i jiných českých alumnů s námi.

Co se týče soudců, navrhli bychom Vám ještě slavného našeho Klácela a Vinc. Brandla, archiváře zemského, laika, než výtečného aesthetika. Avšak nebylo by lépe, kdyby soudcové z jednoho jenom místa určeni byli, aby se nepříhodnému rozesílání prací do Prahy, Olomouce a Brna předešlo? Konečně zdá se nám též lhůta do nového roku příliš krátkou a musela by se nejméně do dubna neb května prodloužiti, aby spisovateli úplný rok k práci ponechán byl.

Opakujeme ve jménu všech spolubratří prosbu na Vás, byste co nejdříve nám mínění své sdělili a želaje myšlence Vaší nejkrásnějšího zdaru, pozdravuji Vás srdečně jménem všech zůstávaje

V Brně, dne 22. března 1862.

Váš věrný bratr v Kristu
Vlad. Šťastný.

P. S. Nemohli byste snad vyhotoviti do Králové Hradce podobné provolání, na něž bychom se i my podepsali, anebo nemohli bychom snad té samé adresy, již jste nám poslali, k tomu účelu použíti? Vl. Št.

Z Olomouce rozradostněně odpovídá Frant. Bauer:

Bratří naši v Kristu a národu zvláště milí!

Díky Bohu a přímluvě našich ss. apoštolů! Koruna svatováclavská ovine se věncem cyrilometodějským,

až co v hrudí hloubi plane,
žádoucím se skutkem stane,

až se připojí k nám i milení bratří naši v Čechách. Ejhle, učňové stolice metodějské, synové sv. Václava a sv. Vojtěcha skládají dárky své na oltář vzájemné lásky k církvi a vlasti!

I souhlasíme tedy s Vámi, přemilí bratří, z celého srdce. Připojte k našemu provolání i své podpisy a ať ono nastoupí svou pouť do Králové Hradce, Prahy, Budějovic i Litoměřic, ať pozdraví tam veselou tváří bratří našich a ať se opět vrátí k nám a hojnými obtíženo dary si odpočine v naší bibliotéce, kdež i Vaše i všeliké k té věci se potahující listy ukládáme. Prodloužíme také lhůtu na celý rok, počítajíce ode dne ohlášení novinami (nejlépe, tušim, „Pozorem" a „Moravanem" i „Hlasem" brněnským); co do soudců, ty ustanovíme později, až nás dojde zvěst o tom, jak se zdařilo naše podniknutí. Kdybychom však z různých míst je požádali, zavazujeme se k tomu, že výlohy sami zapravíme; povíme Vám jednoduchou příčinu; dp. představený náš vyzval již indirektně p. dra Polacha (spolupracovníka „Nauč. slovníku") a nevíme ještě, přijme-li to vyzvání nebo nic, a podle toho budeme pak jednati. Doufáme také, že nebudete proti tomu, učiníme-li zde střediště všech příspěvků.

Nuže, pokračujte tedy v díle začatém a žádejte mu s námi na Pánu Bohu a ss. Cyrillu a Methoději stkvělého zdaru.

V Olomouci, na den Zvěstování P. Marie.

Ve jménu účastníků:
Frant. Bauer, boh. III. roku — výbor.

Nadšení bohoslovců královéhradeckých nebylo lichým. Když k nim listina s provoláním došla, podepsalo ji (30. března 1862) 70 bohoslovců a upsalo celkem obnos 100 zl.

Bohoslovci v Českých Budějovicích, sotva ze soukromého dopisu zvěděli o zamýšleném plánu, projevují srdečný souhlas. Píší brněnským bohoslovcům 10. dubna 1862 nadšený dopis a uvolují se ke složení obnosu 100 zl. (I někteří němečtí bohoslovci se připojují.)

P. b. P. J. K. Milení v Kristu bratří vlastenci!

Došla nás tyto dny v soukromém dopisu z Hradce Králové zpráva, že zamýšlíte vypsati cenu na nejzdařilejší drama české z dob pokřestění západních Slovanův, psané v duchu katolickém. — Sdělil se nám v tomtéž soukromém listu (ač způsobem velmi podivným: psalť totiž Němec Němci německy) Váš vznešený úmysl, oslaviti totiž důstojným způsobem již blížící se slavnost naši národní velehradskou, avšak nezatajeno též, jak upřímným to bratrům přísluší, že věc ta vyžaduje větší oběti nad tu, již možno jednomu neb dvěma bohosloveckým ústavům na oltář katolického národa našeho položiti.

Těšilo nás velice, že u věci této ni na nás nebylo pozapomenuto, neboť nemalou by nám bylo bolestí, kdybychom nemohli se přidružiti k Vám, bratří milení, u skutku, jenž nejen vlastem slovanským, alebrž i zřejmě vyjeví národům cizím, že v srdcích svých nosíme tužbu vřelou, národ, jehožto věrní jsme synové, podle síly a povinnosti své šlechtiti a k časnému i věčnému blahu dováděti; u skutku, jenž svornou snahu a usilovnost naši u věci náboženskovlastenecké nejlépe osvědčí.

Zavazujeme se tedy k účelu tomuto vznešenému 100 zl. r. č. přispěti, volno Vám ponechávajíce, částku tuto podle nejlepšího Vašeho zdání k cíli výše podotknutému (k vypsání ceny na české drama) použíti, doufajíce, že nás o jakosti záměru svého úplně a co nejdříve laskavě zpravíte, poněvadž ze soukromého onoho dopisu nelze nám jasně do věci té nahlédnouti.

Podotýkáme tuto s radostí srdečnou, že též bratří naši jazyka německého ochotně k účelu tomu přispěti se zavázali.

Přijměte, milení bratří, srdečný náš pozdrav a neopomeňte ještě před prázdninami laskavě nám oznámiti, zdali v říjnu, aneb později nadzmíněnou částku zaslati Vám mají

Vaši upřímní bratří česko-budějovičtí.

V semináři budějovickém, na den sv. Ezechiela 1862.

Zprávu o tomto dopisu podává Vl. Šťastný Františku Bauerovi do Olomouce 17. dubna 1862.

Vybízí, aby z Olomouce se budějovickým odpovědělo:

Drahý příteli!

Místo odpovědi na ctěný a milý dopis Váš odesílám raději list z Budějovic Českých nás došlý, kterýžto, aby Vás rovněž tak radostně překvapil, jako nás, si žádám. Chtěli jsme Vám jej odeslati, až by i z ostatních alumnátů českých nějaké zprávy došly. O těch však dosud nic se neproslýchá a tušim, že se provolání Vaše, kteréžto jsme svými podpisy opatřené Králové-Hradeckým odeslali, návštěvu svou teprve v matičce Praze nebo v Litoměřicích odbývá, protože do Budějovic, jak z přiloženého listu vysvítá, jenom soukromá zpráva o podniku našem se dostala. Tím více nás to tedy musí potěšiti, když pouhá, neurčitá zpráva s to jest, náklonnost všech v tak hojné míře věci naší vyzískati. Protož buďte dobré mysli a blahé naděje! Mámeť zajisté 400 zl. pojištěných a těmi se již dá něco důstojného pořídíti, i v tom případě, kdyby Praha i Litoměřice nepřistoupily, což však téměř ani možná není. — Budějovickým jsme na krásný jich dopis ještě neodpověděli, a bylo by snad slušno, abychom Vám, jakožto středu celého podniku, ponechali, je místněji o záležitosti naší zpraviti. Učintež to tedy co nejdříve, a uložte dopis onen v bibliotéku Vaši k ostatním dotyčným listům, jakož i my opis jeho do budoucího čísla časopisu našeho vřadíme. Psaní do Budějovic adresujte na Jos. Štěpána, boh. IV. roku. Z Hradce Králové jmenuji Vám Ant. Kalinu, boh. II. roku. V pražském a litoměřickém semináři nemá nikdo z nás známých.

Odpusťte, drahý příteli, že na takové cedulce Vám píšu; nechtěl jsem listu přitížiti. — Nechtěl byste nám někdy něčím (snad básničkou, či nějakým článečkem nebo jakoukoli zprávou) do časopisu našeho „Concordia", kterýžto dosti hezky zkvétá, přispěti? Těšilo by nás to nad míru.

Doufám, že Vás list můj ještě v Olomouci zastane. My se odeberem teprve v pondělí na prázdniny velikonoční. Pište zase brzo

Svému důvěrnému příteli Vlad. Šťastnému.

V Brně, dne 17. dubna 1862.

Listina konala zatím úspěšnou pout po seminářích. V Praze podepsalo ji 64 bohoslovců s úpisem na 100 zl. Hlavní zásluhu o to měl bohoslovec Ferd. Lehner (pozdější autor „Dějin umění národa českého"). Poslal do Olomouce dva skvělé listy:

Ctihodný bratře!

Píšu Vám co neznámý neznámému a přece Vás nazývám bratrem. Vším právem! Víže nás jako bohoslovce s Vámi netoliko stejné povolání, ale i stejný jazyk, stejný národ, stejné smýšlení. S radostí jsme se tedy přidružili k Vám co do zásady, rozcházíme se však co do provedení. Za tou příčinou jsme poslali s Vaším vyzváním a podpisy následující návrh do Budějovic, jejž i Vám oznamujeme:

„Ctihodní bratří rodem a povoláním!

Šlechetný jest zajisté záměr bratří Moravanů, hoden následování. Úmysl ten, jakož i první kvítko vzájemnosti mezi bohoslovci družné Moravy s rodnými Čechy, přiměly nás k tomu, abychom se spojiti s Vámi v bratrské lásce nyní jako mladí, v budoucnosti ale, bohdá! jako stateční a mužní bojovníci za právo a pravdu. Jakož my vždycky na Moravu se spoléhali, nepřestávejte, prosíme, i Vy počítati na bratry Čechy. Jestliže záměr Váš roznítil nás ke spolupůsobení, seč síly naše jsou, nesouhlasíme se způsobem provedení. Po delším rozvažování a ve srozumění s p. kanovníkem Štulcem, jakož i jinými literáty, přišli jsme k náhledu, a i Vy snad nám přisvědčíte, že jinak vznešená idea Vaše nedá se alespoň v čase nynějším uskutečniti. Ať pomlčíme o tom, že za skromnou cenu málo kdo by se odhodlati mohl ke studiu, jakého drama duchovní požaduje; — ať pomlčíme o tom, že i ten nejvýtečnější spisovatel při nesmírné pilnosti by ani za rok, neřku-li tedy do nového roku, práci tak znamenitou dokončiti nemohl; buďme upřímni, tážíce se — jednak, honosí-li se doba naše tolika básníky, kteří by závodili o cenu katolického, duchovního dramatu — jednak zdali by i dobře ukončené dílo potkávalo se s očekávaným výsledkem? Zdali by které divadlo se odhodlalo k provozování jeho? a kdyby, zdaž přesycené obecenstvo by se s tím spokojilo? Co by z toho měl lid náš, z něhož jsme, a jemuž hlavně a vlastně i tuto oběť milerádi přinášíme? To pilně uvažujíce sami suďte, zdali by nebylo lépe, abychom síly naše spojili k vypsání ceny na „Historický obraz" aneb „Náboženský román" z prvních dob našeho křesťanství?! Netoliko, že by se vypsala cena vyšší, nalezlo by se více konkurentů, naší době a potřebě by to bylo přiměřenější a přístupné by se to stalo každému.

Neopomeňte, prosíme, nám sděliti, co a jak o tom soudíte. Podepsali jsme 100 zl. r. č. Vypsání ceny by se muselo stát ve všech větších moravských i českých novinách.

Srdečný pozdrav bratří Moravanů od bratří Českých.

Ferdinand Lehner, bohoslovec IV. roku.

V Praze, dne 1. května 1862.

Milovaní bratří zbožné Moravy.

Upřímně mohu vyznati, že list Váš nás potěšil. Jsme Vám za to velmi povděční, že jste nám podali obsah dopisů ostatních seminářů. S radostí jsme se přesvědčili, jak vlastenecké dorůstá vlasti Vaší i naší kněžstvo. Kde takový panuje duch, tam nebude tělo národní malátněti a umírati. Když nyní co chudí bohoslovci rádi poslední halíř vytahujeme ze sáčku, tuť i v budoucnosti nebudeme se štítiti obětí větších. Jako povždy bude i dále kněžstvo hlavní pákou česko-slovanské literatury. Slovem i skutkem dokazujeme světu, že

chceme býti kněžími podle ducha oslavených našich věrozvěstů, jimžto i po tisíci letech vděčný Slovan staví pomník nehynoucí, pomník, na jehožto okrášlení a dokonání nechť ať budoucí pokolení dále pracuje, tak, aby čím dále, tím výše hrdě k nebi se pnul a spatřen byl i od těch, kdož až dosud jen s opovržením na nás pohlížejí.

Než, k věci! Zevrubněji poučeni o záměru Vašem, nemeškáme Vám oznámiti, že v tomto způsobu návrh Váš přijímáme. „Historické drama" na základě křesťanském nalezne, bohdá, pracovníků dosti a důvody, jaké jsme v prvním listu vypočítali, o něm neplatí. Známých 5 legend může básníkovi dobře posloužiti. Již tedy neváhejte vypsati cenu od česko-slovanských bohoslovců velediecése sv. Vojtěcha a v koruně sv. Václava (jak v listu Vašem krásně podotýkáte) s náležitým rázným provoláním. Doufáme, že milerády všechny moravské i české časopisy nám to uveřejní. Ve zdejších bych to opatřil třeba sám. Jen ale již rychle, neb mimo nadání překvapí nás památný rok 1863. Lhůta do máje jest dosti dlouhá. Ponechte rozšířené, jak jen možná, pole básníkovi. O rozsudí se ještě shodneme. Nejsme ale toho náhledu, aby byli všichni z jednoho města. Však oni se pak dorozumějí. Jsmeť i my od sebe vzdáleni — a přece bratr bratra nezapře, byť je i moře dělilo. Ceny budou nejlépe 3, jak ponavrhujete: 300, 120 a 80 zl. Nedostalo-li by se nikomu ceny první, ponecháváme si právo, s Vámi se dorozuměti, k čemu bychom těch peněz upotřebili.

Peníze Vám po prázdninách odešlou ti, kteří zde zůstanou. My již půjdeme do širé vlasti, abychom se stali pastýři a vůdci lidu i duchovními i národními. Možná, že si s Vámi buď na Velehradě, buď v Karlíně, podáme věrné pravice. Kdyby ale se to nestalo, v srdci budem nositi Vás co bratry. Ó, kéž by jste o letošním sv. Janu mohli navštíviti naši matičku Prahu. Bude to vítězoslavná církevní a národní slavnost! Stateční krajané přijdou z celých Čech a přes půl tisíce hrdel zpěvného národa bude jásati, že vstal národ z mrtvých, že nás neumořil dvoustoletý hrob, že jsme jen dřímali nucený spánek, abychom posilněni „nedali se více".

Naši pokornou úctu vyřiďte příležitostně p. t. prof. Frant. Sušilovi.

Dej Bůh zdaru dobré věci!

Ferdinand Lehner, bohoslovec IV. roku.

V Praze, 10. května 1862.

NB. Odpusťte, že tak škrábu. Píšu prozatím levičkou. Vždyť i Jan Lucemburský máchal levičkou, když již pravičkou nemohl. Leč co na písmě záleží: — duch oživuje.

Zatím listina octla se v Čes. Budějovicích a tam se stejným nadšením přijata. Podepsána byla 76 bohoslovci, kteří upsali 100 zl.

I v litoměřickém semináři se radostně připojili. Při malém počtu bohoslovců podepsalo se 17, kteří se uvolili zaplatiti 20 zl.

Celkem upsalo 319 bohoslovců 520 zl: V Olomouci upsalo 50 bohoslovců 120 zl, v Brně 41 — 80 zl, v Hradci Králové 71 — 100 zl, v Praze 64 — 100 zl, v Českých Budějovicích 76 (i někteří němečtí bohoslovci) — 100 zl, v Litoměřicích 17 — 20 zl.

Nato uveřejněno vypsání soutěže ve všech větších moravských i českých časopisech.

*

Tekst provolání, jímž vypsána byla cena, zněl:

Vypsání ceny.

Veškerý probudilý národ československý provívá duch obětovné lásky. Tu outlé ruce vyšívají roucha chrámová, tam zbožný rolník mozolný svůj výtěžek klade do pokladničky velehradské, karlínské i svatovítské, ba i hory slibují dřeva a lomy dávají skálu ke stavbám vznešeným a pomníkům velebným. — I my ve velediecési sv. Vojtěcha a v koruně sv. Václava žijící bohoslovci chceme co věrní synové a učeníci ss. Cyrilla a Methodia k 1000leté jich oslavě postaviti pomník vděčnosti a lásky ss. apoštolům slovanským, kteří se slovem Božím předkům našim přinesli osvětu, kteří překladem písma sv. položili základ naší literatury. I usnesli jsme se na tom, vypsati cenu na historické dráma z prvních dob křesťanství v zemích československých, nechávajíce kompetentům na vůli formu a objem a vymiňujíce sobě jen to, aby směr dramatu se nepříčil pravdám a mravům sv. našeho náboženství a aby zvláště protiva mezi pohanstvem a křesťanstvem vytknuta byla.

K tomu účelu podáváme 300 zl. r. č. co první, 120 zl. r. č. co druhou a 80 zl. r. č. co třetí cenu za nejlepší této ceny hodnou práci a ustanovujeme lhůtu až do konce května l. P. 1863.

Kdyby některá cena od ustanovených p. t. pánů censorů nikomu přisouzena nebyla, ponecháváme sobě právo nakládati s ní podle dalšího se usnešení.

Rukopisy zasílány buďtež do redakce „Hlasu, církevního časopisu" v Brně, a to způsobem obyčejným; budiž totiž na rukopisu udáno heslo a na jiném listu zapečetěném totéž heslo s vlastním jménem uvnitř. Rukopisy zůstanou vlastnictvím spisovatelovým a budou svědomitě vráceny.

Ctěné redakce všech československých listů žádají se slušně, aby tomuto vypsání i ve svých listech dopřály místa.

Českoslovanští bohoslovci v koruně sv. Václava.

Bohužel, nadšený a obětavý počin dorostu kněžského nepotkal se s kýženým výsledkem. Do stanovené lhůty sešly se sice 3 práce,[36] ale žádná z nich nezasloužila si vypsané odměny. (Jména autorů nebyla nikde zaznamenána.)

Záležitost s dramatem se dlouho protahovala a zlikvidována byla teprv r. 1865 zásluhou Fr. Bauera, tehdy už kaplana ve Vyškově. Peněz

36 „Křest Bořivoje", „Svatopluk neb záhuba rodu Vršovců" a „Car Rastislav". První označuje Šmídek za tak „mizernou, že diviti jest se drzosti, s jakou co cenná mohla odeslána býti". Viz dopis Šmídkův u Zlámala na u. m. str. 123.

sebraných na soutěž použito bylo ve prospěch nedávno založeného (1862) „Dědictví sv. Prokopa" (ač olomoučtí bohoslovci chtěli původně věnovat svůj obnos svatyni velehradské). Každý seminář totiž stal se členem Dědictví sv. Prokopa a byl každoročně podělován knihami, vydanými Dědictvím.

Tak šlechetné úsilí přece nepřišlo úplně na zmar.

„Památkou vždy překrásnou — píše Zavřel[37] — zůstane, že z peněz oněch sebraných semináře všecky českomoravské podělovány jsou knihami z Dědictví svatoprokopského, kteréž Dědictví již tak mnohou vzácnou perlou přispělo k bohovědné literatuře naší a tím i vzdělání kněžstva cyrilometodějského. Však ještě i jiný výsledek měla ona šlechetná snaha, kteráž zajisté podceňovati se nesmí, že totiž seznali se navzájem a přilnuli k sobě bohoslovci veškerých seminářů českomoravských, že poznali se všichni jako družná brať ss. Cyrila a Methoděje, již stejně vznešený mají úkol na vinici oněch sv. apoštolů. Vhodně praví o témž vdp. Vladimír Šťastný v dopisu ze dne 31. prosince 1883, že podniknutím oním šlechetným v roku 1863 razila se cesta vzájemnosti bohoslovců českomoravských, která později utužena byla statečnou Sušilovkou dob novějších . . ."

*

Vypsání soutěže nebylo jedinou akcí bohoslovců olomouckých na oslavu milenia r. 1863.

Především uspořádali *domáci cyrilometodějskou slavnost* v semináři. V neděli 5. července byla v semin. kapli slavná mše sv. s asistencí, při níž bohosl. zpěvácký sbor zpíval vokální mši Führerovu, která byla přichystána pro Velehrad.

Po celý měsíc cyrilometodějský četly se v refektáři „Dějiny sv. apoštolů slovanských Cyrila a Metoděje" od ThDra Jana Bílého, faráře v Předklášteří u Tišnova (vyd. v Praze 1863). Večer v kapli německy bylo opakováno přečtené v refektáři a ranní rozjímání na to navazováno.[38]

Na Velehradě uspořádali velikou pout, 23. srpna, k níž pozvali všecky bohoslovce slovanské tímto provoláním:

„Jelikož nám nemožno v oktávě církevní naší slavnosti na posvátný Velehrad zavítati a předce letošní jubilejní slavnost pro nás tak důležitou a významnou jest slavností, jestiť, drazí v Kristu bratří, nutno a slušno, abychom se již před „národní slavností" v památném sídle sv. Metoděje sešli a památku našich sv. věrozvěstů, po jichž dráze a za

37 V Sborníku velehradském na u. m.

38 Blahosvět 1863 str. 337 (v článku Zlámalově na u. m. str. 125).

jejichž příkladem kráčeti nám kdysi prvním úkolem a nejsvětější bude povinností, tím důstojněji oslavili, jakož se od jejich věrných učeníků ne bezprávně očekává.

Pročež my, moravští bohoslovci, uctivě a co nejsnažněji zveme všechny své spolubratry blízké i vzdálené k této naší soukromé církevní slavnosti, jakož jsou zejména p. t. pp. bohoslovci: Čeští, Slovenští, Polští a Jihoslovanští.

Den našeho se sejití nejpříhodnější a nejpohodlnější jest „neděle předcházející národní slavnosti". V neděli budeme na Velehradě přítomni slavné mši svaté, při níž, pokud komu z nás bude možno, k stolu Páně přistoupíme, jsouce pamětlivi oné svaté oběti, při níž před tisícem let nejprv v tomto chrámu Tělo Páně k nebesům pozdvihováno bylo. Při této mši svaté budeme spojenými silami provozovati Führerovu vokální mši C-dur. Odpůldne pak sv. požehnání. — Ostatní čas neděle a pondělku ztrávíme v nevinné a bratrské mezi sebou zábavě, s radostí očekávajíce ostatních p. t. hostů, kteří na větším díle v pondělí k národní slavnosti z rozličných stran sjížděti se počnou.

Pevnou kojíme se nadějí, že bohumilé přání naše ve zbožných srdcích milých našich bratří hojného nalezne ohlasu a že mezi nimi i některého jihoslovanského bratra nalezneme.

Všecky slavné redakce co nejsnažněji žádáme, aby těmto řádkům co nejhojnějšího popřály rozšíření, aby se všem nadzmíněným pp. bohoslovcům do rukou dostaly.

V Olomouci dne 10. května 1863. Olomoučtí bohoslovci."[39]

O pouti 23. srpna 1863 se dovídáme z „Mor. Orlice",[40] slovenského „Cyrilla a Methoda" a „Blahosvěta",[41] že se jí súčastnilo kolem 70 (podle „Mor. Orlice" 80) bohoslovců: Asi 50 ze semináře olomouckého, 11 z brněnského, 1 z vratislavské, 8 ze Slovenska a jediný z Čech. „Nejvíce nás potěšili uherští Slováci, kteří celou četnou asistenci při slavných službách Božích tvořili, kteréž p. novokněz diecése ostřihomské vykonával." Jedni bohoslovci přijali svátost pokání a veleb. Svátost oltářní již v sobotu 22. srpna, jiní v neděli a v pondělí. V neděli po kázání byly o půl 10. hod. slavné služby Boží, při nichž bohoslovecký sbor zpíval Führerovu mši. Odpoledne byli na požehnání. V pondělí byli přítomni mši sv. v „Cyrilce". V neděli odpoledne vyšli si na výlet na „Hrádek", kamž dostavili se místní i někteří přespolní kněží. Příčinou neúčasti českých bohoslovců bylo prý pouhé nedorozumění. V pondělí se s Velehradem rozloučili. Jedni jeli na národní slavnost do Brna, druzí šli na Buchlov.

39 Mor. Orlice ze dne 19. května 1863, č. 58. — 40 Ze dne 28. srpna 1863, č. 141. — 41 Blahosvět 1863 str. 419 citoval ze slovenského „Cyrilla a Methoda".

Bližší údaje o památné bohoslovecké pouti dochovaly se ve Sborníku velehradském (roč. I.) z r. 1880 ve Vzpomínkách na rok cyrilometodějský 1863 od J. Andrejeva (asi P. Vychodila) (str. 80.). Slavnou mši sv. sloužil novokněz *Štefan Petrík*, „kaplán v Senici v Uhroch s četnou assistenciou pri hlavnom oltári". Týž i 24. srpna „slúžil v Cyrillce pri prítomnosti ostatních bohoslovcov". Bohoslovců prý bylo okolo 100. Při slavné mši sv. řídil zpěv Bonifác Kittrich, bohoslovec olomoucký a ředitel pěveckého spolku „Ohlasu".

*

Záznamy o činnosti bohosloveckého pěveckého spolku „Ohlasu" bohužel se nedochovaly. Důležité tyto dokumenty zmizely (snad byly zkonfiskovány), když r. 1870-71 zmařen byl v olomouckém semináři pokus založiti „Literární spolek" a zakázán pěvecký spolek „Ohlas" i vydávání bohosloveckého časopisu „Cyrill a Method" (vydávaný od r. 1868).

POSLEDNÍ KAPITOLY NEJSTARŠÍCH DĚJIN SLOVANSKÉ KNIHOVNY

Dne [1] června 1865 vyvolen byl za místoknihovníka (resp. knihovníka) ctp. Jan Schneider[2] většinou 39 hlasů proti 4. Místo knihovníka zaujal p. Vilém Čoka, ač byl již na tom se poděkovati; o čemž později. — Příjmů bylo, jak v účtovní knize zapsáno, 92 zl. 70 a půl kr., vydání 84 zl. 67 kr. Zbylo tedy v hotovosti 8 zl. 3 a půl kr. Ačkoliv bylo letos 176 bohoslovců, předce byl příspěvek na knihovnu, v porovnání s předešlými lety, skrovný. Příčinu toho hledej v tom, že jsem za červenec r. 1864 žádný příspěvek nedostal, protože se nad obyčej dříve skončil školní rok; pak v tom, že jsem již počátkem června knihovnu nástupci popustil; a konečně, že jsem jen nějaký starý škvár odprodal, kdežto za knihovnictví vp. Hynka — by se získalo místa — duplikáty, jichž nevyhnutelná potřeba za zbytek se pokládala, odprodány byly a přes 40 zl. za ně utrženo. Předce jsem byl v stavu v odbírání všech předešlých děl pokračovati a krom toho nová přikoupiti.

Uvědomění, jak se mi zdá, a jak snad něco málo pozdějších let dosvědčí, počalo klesati. Dobře kdosi vyřkl, že Slovanům dotud dobře,

1 V rukopisu údaj chybí.

2 Monsignore ThDr. Jan Schneider, nar. 19. dubna 1844 v Kyjově, vysvěcen 5. července 1867, koop. na Vsetíně, adjunkt theol. fakulty, kaplan v Příboře, farář a děkan v Křižanovicích, roku 1909 kapit. děkan v Kroměříži. Zemřel 16. ledna 1917, pochován na sv. Hostýně. Vynikající horlitel cyrilometodějský. Spolupracovník dra A. C. Stojana.

dokud do nich bije hrom. Dokud panoval v domě jarejší život a dokud se více časopisů čítalo, tenkrát byly i rozmluvy a domluvy o národnosti častější, a mnohý byl pouze tím k přesvědčení přiveden. To přestávati počíná a následek toho jest, že zvláště pánové od Opavy — jimž bez toho němčina až do kosti se vežrala — jsou liknavci, jakých si sotva lze pomysleti. Brzy se snad budou zdráhat, z pastorálky po česku odpovídat a české zkoušce se podrobit.[3] *Jest to mé osobní mínění — bohdá, že se to zas napraví.*

Že se němečtí bratři trochu uchopují češtiny, jest pravda; jen kdyby mnozí z naší strany na mateřštinu zapomínajíce celý rok němčinu nedrhli.

Cvičení Němců v češtině podržel sobě p. představený dr. Mikula pro letošek sám. —

S naším dramatem doposud tak to stojí: Peníze prý vězí u p. redaktora Hlasu vp. Šmídka v Brně. Zda-li které dráma odměny hodno čili nic, to doposud nevíme. Zápisky té věci se týkající jsem odevzdal svému nástupci. Usjednotili jsme se s Pražskými a Brněnskými p. bohoslovci na tom, že, dostaneme-li jednou ty peníze nazpět, že budou věnovány Dědictví sv. Prokopa. S tím návrhem budou zajisté i ostatní srozuměni. Žádám tedy svého nástupce, aby v dalších zápiscích podotkl, jak se dále s věcí míti bude, a aby ty peníze, totiž 500 zl., onomu Dědictví zaslal — a nikam jinam, protože my jsme je složili k tomu účelu, aby se nimi katolická věda podporovala. Že se peníze do Dědictví sv. Prokopského odevzdaly, to pak uveřejniž novinami.

Jisté straně pánů bohoslovců letos napadlo zvolit do knihovny výbor; tento měl býti pouze poradním, pak se jim ale lépe býti zdálo, když se usnesou na výboru rozhodujícím nad koupí knih a nad dozorstvím knihovny. S takovým výborem jsem já nesouhlasil, a ponecháno tedy pro letošek při starém, že totiž byli podknihovník s pány ze 4tého roku poradními členy k ruce knihovníka. Já myslím, že to dostačilo. Účty se skládaly u důst. p. představeného. Jelikož každý se může přesvědčit, kolik knihovník měsíčně příspěvků na knihovnu dostává, zeptá-li se pánů prefektů mu příspěvek dodávajících a nahlédne do účtů z kněhkupectví docházejících, též doufám, že na knihovníka podezření vrhati nelze. Uváží-li se k tomu, že knihovník jest osoba z důvěry pocházející, nač tedy výbor ze všech čtyř roků? Jak aby bylo několik dohlížitelů na knihovníka. Čtvrtý rok zajisté jest dostatečný posouditi, co knihovně ku prospěchu. A ten býval dosud knihovníkovým výborem. Tak to bývalo dosud, bez hádek a podezřívání. Volte si tedy výbor, po-

3 Vidět, že superior dr. Mikula i jako profesor pastorálky nebojácně češtinu fedroval. Za něho čeští posluchači byli při zkouškách zkoušeni česky. Stejně tomu bylo i v katechetice.

zůstávající z 8 členů po dvou z každého roku a já nevím, bude-li to knihovně k většímu prospěchu. Bylo-li by — již nyní přeji výboru a prosím nástupce, aby mé mínění tuto postavené, svým časem vyvrátil. — Ubezpečuji všechny bratry Slovany, že jsem co nejlépe s knihovnou i postavením knihovníka smýšlel. Že jsem stran výboru nebyl smýšleni jakého sobě ona strana přála, za to nemohu; bylo to proti mému přesvědčení; jestli se ale okáže výbor prospěšný, pak je žádám, aby mi nezlili. —

Hleděl jsem se též něčeho dopíditi, co by poukázalo, jak stará vlastně naše knihovna jest. Poštěstilo se mi dostati listinu (zaobal ji knihovník slušně a schovej!) psanou Josefem Galašem, původcem „Muzy Moravské". Ta budiž dokumentem pro to, že knihovna naše již aspoň r. 1833 až 34 něco knih čítala. Neboť píše z Hranic r. 1835 jistému bohoslovci do zdejšího semeniště a činí zmínku o knihovně. Jak mi pan Stahala, od něhož jsem listinu obdržel, ubezpečil, byla již tenkrát knihovna pozůstávající z několika knih, které knihovník na svém pulpitu postavené měl, a k tomu ostatní páni bohoslovci knihy sobě vypůjčovat docházeli. Nebyla tedy velká, když měla v musejníku na pulpitu dosti místa, ale předce již byla. Takový tedy byl počátek české knihovny. Listina tato pochází od vp. strýce[4] *zmíněného pana Josefa Stahaly. Upozorňuji nástupce na to, že nám jest pod výminkou dobrého uschování poručena; neboť slavný Galaš byl dobrým přítelem onoho vp. U knihaře se dá za několik krejcarů obálka obstarat a tak bude vůli pana dárce vyhověno a listina bude u nás čestně schována.*[5]

A nyní S Bohem, milá knihovno, kdo ví, jestli ještě jednou přes tvůj práh vkročím. Ty jsi byla původem, že mé uvědomění bylo utuženo čtením knih v tvém lůnu chovaných. Nestarej se o mne, zůstanu ti věrným. S Bohem též páni nástupcové a učiňte se hodnými zástupci mateřštiny, jak doufám, že jste byli hodnými zástupci slovanštiny vůbec zde v semináři. Se vší důvěrou očekávám, že se poohlédnete trochu dále, nezůstanouce státi při češtině! V gymnasium se učí „Mittelhochdeutsch" a Bůh ví jak teitsch, a to se musí bez výjimky všichni učit. Aby se však trochu bral ohled na Slovanštinu, to ne. Musíme se tedy sami přičinit, abychom jinoslovanská díla alespoň čísti a jim jen povrchně rozuměti se naučili. Doufám práce tu dosti pro Slovana, chce-li slouti vzdělaným Slovanem. Anebo není to hanba, když našinec jinak dosti v literatuře zběhlý, na knihu posvátnou cyrilicí psanou se dívá jak by to bylo heb-

4 Byl to asi Josef Stahala, nar. 25. ledna 1842 v Hranicích, vysvěcen roku 1866, koop. v Bohuňovicích, v Dolanech, od roku 1885 far. v Raškově, v Bohuňovicích a v Těšeticích. Zemřel 27. listopadu 1913.

5 Dopis Gallašův se později ztratil. Zachránil jej ve svých archiváliích prelát Vyvlečka a dal jej letos Slovanské knihovně bohoslovecké.

rejsky. Jen začněte se obírat s literaturou vůbec slovanskou a pak uznáte, že jsou si nářeči naše příbuznější nežli se na první pohled zdá. Nevymlouvejte se též tím, že na př. Rusové jsou málo vzdělaní. Ale což nekráčí tam věda mohutným krokem vpřed! A ostatně kdyby i byli nevzdělaní — což však pravda není — jsou předce nejsilnější slávský kmen a 52 milionů rusky mluvících lidí stojí za to, aby se řeči jejich přiučil. Dokud každý na svém lpěti bude, neohlédaje se po ostatních, dotud nedožijeme se pravé vzájemnosti, po které tak vřele toužíme. S Bohem tedy a pokračujte pilně v zápiscích!

Dne 9. června 1865. *Jan Petr, knihovník.*[6]

1865/66.

V prvých dnech června 1866 byl po opětné volbě p. Tom. Kouřil[7] *zvolen za místoknihovníka (resp. knihovníka) absolutní většinou.*

Příspěvky letošního roku byly uspokojivé; jak účty vykazují, obnášel příjem 133 zl., vydání 84 zl., takže zbylo v hotovosti 48 zl., jež jsem odevzdal svému nástupci. Kněh se zakoupilo dosti, takže čísla postoupila od 1253—1290, něco méně sice, než jindy, než mezi nimi i vícesvazková, jako na př. Tyl. Nesmí se zapomnět, že pokračování Názorného Atlasu a Naučného Slovníka mnoho peněz do roku stojí.

Záležitost dramatu jest již ukončena. Peníze v hotovosti obdrželo podle jednosvorného usnesení dědictví sv. Prokopa, a toto ustanovilo se na tom, že za ten dar mají pro všecky budoucí časy dotčené semináře dostávati zdarma všecky podíly Dědictvím vydané. Podíly letoší a loňský skutečně nás došly, Evangelium sv. Matouše bylo posláno předně na p. arcibiskupa, ještě nám ale dosud odtud nebylo přinešeno.

6 Viz poznámku shora.

7 PhDr. Tomáš Kouřil nar. 27. listopadu 1844 v Odrlicích, vysvěcen 5. července 1868. V letech 1868—74 působil jako studijní prefekt v arcib. semináři kroměřížském. Mezitím studoval na filosofické fakultě university pražské. R. 1872 podrobil se stát. zkouškám ze zeměpisu a dějepisu pro vyšší gymnasium a r. 1873 promován doktorem filosofie. R. 1874—75 vyučoval jako suplent na německém stát. gymnasiu v Kroměříži. Pro své neohrožené vlastenecké smýšlení a přímou hanáckou povahu stal se za tehdejších poměrů nepohodlným. Vyžádav si propuštění z arcidiecése, působil 1875—1890 jako profesor na gymnasiu v Rychnově nad Kněžnou. Svým vlasteneckým cítěním i vzácnou ušlechtilostí pedagogickou zjednal si velikou oblibu. V letech 1890—94 byl školním inspektorem okresu novoměstského. Od r. 1894 působil dále jako profesor na gymnasiu v Rychnově nad Kn. R. 1896 jmenován stát. konservátorem. Byl značně literárně činným v oboru historickém. (Viz Ottův Slovník naučný, 14. díl, str. 1006.) Vydal: Stručný dějepis gymnasia rychnovského (1877), Počátky křesťanství v říši rakousko-uherské (1878—79), Spartiaca. Úvaha o spartské ústavě (1888—1890). Pracoval na obsáhlé monografii Rychnova a okolí. (Zůstalo po něm hojně materiálu, připraveného do tisku.) V Rychnově požíval velké popularity hlavně pro své vlastenecké horlení. Zemřel r. 1910. Svou bohatou knihovnu, jakož i svůj dům, odkázal městu Rychnovu n. Kn., jež mu vypravilo pohřeb.

Co se týká našeho postavení v semináři stran rovnoprávnosti, stojí to na starém místě, v kapli všecko naskrz německé, až na ten zpěv při mši sv., jenž se střídá ob den s německým. A jest se obávati, že odchodem dra Mikuly, našeho ode všech velmi váženého profesora pastorálky a superiora, věci snad ještě k horšímu se nakloní. Kdo ví, bude-li se čísti u stola přes půl roku česky — čtly se Mučedníci od Chateaubrienda — a pastorálka, katechese, i pády zpovědní v koleji budou-li se zkoušet a odříkávati směť po česku, jak posud pod dr. Mikulou se dělo. Všichni skoro Slované, až na Poláky a jisté dva lidičky ze Slezska a ještě dva Hanáky — skládali zkoušky z pastorálky jak z katechese po česku. Měli jsme to potěšení odbývati poslední před p. arcibiskupem. — Tak tedy život vnitřní, obzvláště v koleji co do národnosti vzhledem k minulosti ještě dosti uspokojivý byl.

Méně ale uspokojiti může pozorovatele, obzvláště na začátku mého úřadování, ty rozbroje a rozmíšky, jež se staly v tomto domě při uvádění novot ve správě knihovny. Jak již předchůdce naznačil, chtěl jsem odstoupit od úřadu svého. Než p. dr. Mikula k mé žádosti nesvolil. Zůstal jsem tedy a zamezil konečně šťatně nesmyslný návrh na úplné zničení moci a postavení knihovníka, výbor 8členný se konstituoval, maje hlas rozhodující, bez jeho svolení a usnesení nesmí knihovník žádné nové knihy pro knihovnu zakoupit, jak stanovy nově zbudované a na svém místě v této knize opsané, zní. Můj návrh, an v zásadě pro výbor vždy jsem byl, a jeho si i žádal, ať se utvoří výbor poradný — neb každý rozumný moudré rady poslušen bude — neprošel. Než úřadoval jsem s výborem novým rozhodujícím, tiše, beze všeho hluku a parlamentárních komedií, které jisti lidé v jistém stadiu náruživě milují. — Postrádajíce tedy těchto formálností, velmi těžce to nesli, a mi beztoho již předkem nenakloněni jsouce, trpkosti působili. Opovrhuji každou přepjatostí. Odmítám od sebe již napřed všecky útoky, jež by snad budoucně proti mně pronešeny a zaznamenány byly. Jsou lidé, kteří by rádi jen přemýšleli o nových zákonech a obtěžujících vázbách pro druhého, sami ale, majíce býti jimi řízeni, je roztrhujíce. Doufám ale, že odchodem lidí, jež rádi rozmíšky a nevyspělé své nápady chci všude provádět, opět se navrátí mír, pokoj a svornost i v úřadě knihovním, a že neuhasne, nýbrž opět se všeobecně vzbudí šlechetná obětovnost mezi p. bohoslovci, jak se ji skvěli naši předchůdci, čehož ovoce krásné knihovna naše nyní požívá — mínim knihy z dědictví sv. Prokopa. Ne parlamentem, ale obětovnosti jednotlivců zkvétati bude knihovna naše.

V Olomouci dne 30. června 1866.

Vilém Čoka, knihovník.[8]

*

8 Viz poznámku shora.

Nové stanovy Slov. knihovny, o nichž se knihovník Vilém Čoka zmiňuje, dochovaly se v originálu, sepsaném 20. června 1865. Znějí:

Stanovy české knihovny arcibiskup. semináře Olomouckého.

§ 1. Ústav československé knihovny v arcibiskup. semináři Olomouckém jest skladnice oněch předmětů: knih, map, obrazů . . ., jenžto aneb samy nějaké místo v české literatuře zaujímají, aneb jichžto bližší vztah k československému jazyku a literatuře patrný jest.

§ 2. Tytéž podmínky určují také všecka podniknutí k rozmnožení dosavadní zásoby. Díla bohovědná ovšem jiným předkují.

§ 3. Peněžité jmění knihovny záleží v dobrovolných příspěvcích i ve výtěžcích z prodeje bez újmy pohřešitelných knih.

§ 4. Zevnější péče o knihovnu odporučena jest knihovníkovi, k němužto se též v příčině místoknihovník přidružuje.

§ 5. Nový rok správní nastává nastoupením úřadníků nových na místo dosavadních starých v posledních týdnech docházejícího školního roku.

§ 6. Správa knihovny rozdělena jest mezi knihovníka a osmičlenný výbor, jenž se každoročně novou volbou sestavuje.

§ 7. Knihovník jest zástupce knihovny naproti zevnějšku, jednatelem jejím, předsedou výboru a odpovědným opatrovníkem jmění knihovního.

§ 8. Účty skládá knihovník před odstoupením svým výboru, za nějžto pravost účtů místoknihovník svým podpisem dotvrzuje.

§ 9. Výbor koná ve společných od knihovníka ohlášených a vedených poradách usnášení stran kupování pro knihovnu nových knih, spisů a jiných knize aequivalentních předmětů. V jiných důležitých záležitostech knihovny jsou výboroníci, důvěrníci a rádci knihovníka.

§ 10. K platnému usnášení nutně vyžaduje se přítomnost aspoň sedmi členů, mezi nimiž knihovník aneb aspoň místoknihovník se nacházeti musí, kteryžto poslední v odůvodněné nepřítomnosti knihovníkově veškerou hodnost knihovníkovu přejímá.

U rovnosti hlasů vítězí strana, ke kteréžto se byl přidal knihovník.

§ 11. Každému údu výboru ostatně volno jest dáti se z obstojných příčin osobou jinou mimo výbor stojící ve výboru zastupovati.

§ 12. Při odstupujícím knihovníku jsoucí místoknihovník jest nástupce knihovníka.

§ 13. Za místoknihovníka voliti se může každý člen nastávajícího třetího roku, jemuž známost české řeči a obeznalost s českou literaturou žádanou kvalifikaci uděluje.

§ 14. Každý rok má právo vyslati ze svého středu dva členy i řeči české mocné i v literatuře zběhlé, aby oni údové jsouce dotčeného výboru v tomto svůj rok zastupovali.

§ 15. Toto právo vykonávati však vyhraženo jest oněm, jenžto obměsíčním vkladem aspoň sedmi krejcarů r. č. aneb ročním aspoň 70 kr. r. č. knihovní pokladnu obmyslili. Absolutní většina hlasů určuje i jednoho i druhého volence.

§ 16. I k volbě místoknihovníka, jenž z vůle všech čtyr roků pojednou absolutní většinou hlasů vychází, jenom onen oprávněn jest, jenž aneb obměsíčním příspěvkem aspoň 7 kr. r. č. aneb ročním aspoň 70 kr. r. č. knihovní pokladnici nadali.

§ 17. Poněvadž místoknihovník už i údem výboru jest, tož kolegové jeho

k němu jen jednoho člena vlastní volbou přidávají, aby dostatečně ve výboru zastoupeni byli.

§ 18. Jelikož výboroníci vyznačujíce se jak známostí české řeči, tak i dostatečnou obeznalostí v literatuře české důvěrníky jsou každého roku, byvše voleni absolutní většinou všech k volbě oprávněných účastníků v knihovně, tudíž novopříšlému prvnímu roku do prostředku ledna lhůta zůstavena jest, v nížto by poznal, kdož by do výboru volebnými byli. Na konci pak této lhůty k vyzvání knihovníkovu skutečná volba se podnikne.

§ 19. K zapůjčování knihovna třikrát za týden: v pondělí, ve středu a v pátek se otvírá.

§ 20. Vypůjčovati lze zástoje knihovny leda na čas tří týdnů, o prodloužení této lhůty knihovník či místoknihovník vědomost míti musí.

§ 21. Kdokoliv si byl dílo nějaké vypůjčil, za každé značné uškození dílu tomu učiněné odpověden a k slušné náhradě zavázán jest.

§ 22. Stanovy tyto dvakrát v roce se předčítají: 1. nedlouho po příchodu z prázdnin a 2. před volbou správců knihovních.

§ 23. Ukáže-li se ze zkušenosti, že by třeba bylo změniti některý článek stanov těchto, učiní tak onen sbor, jenž právě správu knihovny vede.

V Olomúci dne 20. června 1865 přijato valnou většinou shromážděných.

Vilém Čoka, knihovník r. 1865-6. Jan Nep. Schneider, místoknihovník.

Suchánek Marek, výbor.; Jan Parobek, výborník; Alf. Ig. Kaspárek, výbor.; Tom. Kouřil, výborník; Auředníček.

POSLEDNÍ ZÁZNAM O NEJSTARŠÍCH DĚJINÁCH SLOVANSKÉ KNIHOVNY

Při letoší volbě místoknihovníka téměř všech hlasů sobě dobyl ctp. Josef *Kubánek*.[1] Zvolen jest hlasy 60 proti jednomu. Příjmů za zvláštní podniky zdařilo se mi knihovně získati až 244 zl. 99 a půl kr., z nichžto po vydání 217 zl. zbylo zálohou budoucí správě knihovní 27 zl. 99 a půl kr. r. č. Neobyčejnou výši příjmů dosáhnouti tím se docílilo, že zasadil jsem se o to, aby knihovna česká našeho semináře vřaděna byla mezi řádné členy „Matice Slovenské", ke kterémuž konci nejenom nová sbírka k novému tomu účelu se podnikla, nýbrž i zbytek „Ohlasův" z předešlých roků jeho správních v počtě 50 zl. r. č. se anektoval pro naše potřeby.

Knihovna naše, jež za příčinou prusko-rakouské války přenešena jest na dobu prázdnin do knihovny dolní seminářské a uschována byla pro tu dobu v bednách, po prázdninách téměř by o zvláštní stanoviště byla přišla, ježto dřívější skladnice knihovní, pokoj to podle hudbárny

1 Josef Kubánek, nar. 16. listopadu 1843 v Tovačově, vysvěcen roku 1869, koop. v Kojetíně, roku 1879 far. v Měrovicích, roku 1884 far. v Němčicích, roku 1898 far. v Kojetíně. Od 1. října 1913 žil na pensi v Tovačově, kde zemřel 14. července 1923.

v nemocnici obrácena býti měla. Však na žádost knihovníkovu povolil ještě p. představený,[2] aby knihovna opět, aspoň prozatímně, staré místnosti své opět zaujala. Však posléze, když přišla příležitost, kdežto lokality knihovní vskutku jakous filiálnou nemocnicí se státi měly, vykázán jest knihovně dosavadní pobyt, a ona do dolní knihovny přenešena byvši, s touto v jedno splynouti měla. Po zvýšené intercessi přece ještě na čas ponechán jí jest příbytek její, a světnička ona, jež od dávných dob upotřebována bývala co útulek pro nemocné na osýpky a vůbec nakažlivé nemoci, dávnému účelu svému vrácena jest. Než ještě jednou stékána jest knihovna v příbytku svém, a to tehdá, když nařízeno jest stěhování se sluhů do lokalit posavadní české knihovny a podniknuto obrácení pokoje podlé nemocnice jsoucího v poboční nějakou nemocnici. Po delším bránění se proti zaniknutí knihovny české v knihovně dolní seminářské, jež, ačkoli každoročně všeobecný příspěvek à 50 kr. ode všech bohoslovců vymáhá, téměř německou knihovnou nazvána býti zasluhuje, protože mimo některé řídké dílo latinské nová díla pouze německá se pro ni obstarávají, po delším tom bránění se připuštěna jest knihovna do místnosti, v nichžto nyní se nachází v přízemí jsoucích; v nichžto snad už pojištěno má své setrvání. Neboť plán p. představeného, užít místností těch pro své soukromé potřeby, abych tak řekl osobní, nabyl zaslouženého posouzení tím, že pronešeno jest, kterak nesluší se seminářských, veřejných místností užívati k potřebám privátním dle libosti, byť i představeného.

Přílišná ústupnost knihovníkova v tomto případě v užitečné pro knihovnu vzepření se proti zámyslům p. představeného obrátiti se musela, když jednohlasně shovívavost ta ode všech účastníků v knihovně slovanských zavržena jest a knihovník k všemožnému odporu proti insinuacím představeného vyzván jest.

Výbor stanovami vyměřený svolati k skládání účtů nebylo mi dáno pro tíseň časovou; pro jiné příležitosti zvláště všední neuznávám jeho potřebu a praktičnost, nýbrž trvám při důvodu a návrzích ve svém zvláštním promemoriu loňského roku učiněných, kteréžto list ovšem mezi listinami v knihovně uloženými postrádám. Pak-li ale jednou přece svolá-li se výbor, tož jsem to učinil jen proto, abych pro pojištění šťastného výsledku zámyslům mým širší morální podporu získal za příležitosti anneksace peněz Ohlasových k účelům Matice Slovenské. Nástupcům mým však ovšem zůstaveno jest na vůli přibírati k ruce aparát ten výborový podle různých pojmů a úmyslů jejich.

Obohacena knihovna za mého úřadování zajisté značně jest. Postoupil inventář knihovní od čísla 1291—1363.

Neobyčejnou péči věnoval knihovně p. místoknihovník p. Kouřil, jenž

2 J. Haas.

podnikl tu směsici kněh našich vpraviti v pořádek jistý a zříditi katalog jejich reální, jejichž příhodnost a prospěšnost zajisté dohromady na bíle dni jest. Uznání za to zasluhuje zajisté tím větší, když se uváží, že se v práci tu uvázal sám a že i bez pomoci jiných ji prováděl.

Jakým zvláštně způsobem by byl vystoupil a projevil se život národní v semináři, abych tak řekl veřejný a zevniterný, netřeba zvláštně tu zaznamenávati. Bohoslovci zajisté žijí v národním ohledu s venkem i berou účastenství při dobách žití národního neúnavné, jak i letos jmenovitě za doby voleb sněmovních se to prokázalo. Dotknouti by se dalo ještě, že obět značná věnována jest i bráti Slovenské tím, že se umožnilo, aby knihovna stala se řádným členem Matice Slovenské v Baňské Bystřici. Vklad do pokladnice Matičné počtem 100 zl. r. č. jest již celý učiněn a knihovna na pořád dostávati bude slovenská díla Maticí vydávaná aneb zdarma aneb za sníženou cenu.

Více však pamětem budoucím odevzdáti možná o výši života národního domácího seminářského, vniterného. Změna představeného a volba pro uprázdněný úřad a hodnost tu naplnila obávanou myslí slovanských bohoslovců. A že obavy ty nebyly neodůvodněny svědčí nakládání s knihovnou výše zmíněné jakož i jiné úkazy, o kterýchž však zajisté zápisky Ohlasu dostatečných zpráv podávají. Dne 17. listopadu 1866 také učiněn výlev té tísně, v nížto Slované v semináři se býti mněli, článkem v Olomouckých Novinách,[3] jejž ale ač nevím jakého původu jest, namnoze nejapným nazvati třeba. Neboť zákaz písni v dopise jmenovaných o své váze ponechávaje, nemohu leč za lež vydati, co o dvou ostatních kusech veřejnosti vydáno jest. Jestli méně[4] pastoralistů letos examina svá v německé řeči odbývalo, než by počet Němců v letoším čtvrtém roku předpokládati dal, tož vina toho na pánech samých spočívá a ne snad na nějakém zákaze, od představeného pošlého, jenž učiněn nikdy nebyl. Indolence taká mnohých Slovanů má svůj základ na mnoze v té okolnosti, že vůbec mateřština slovanských bohoslovců pražádné málem péče a přízně jak od představených, tak i od profesorů na fakultě nezakouší. Že stolice pastorálky a katechetiky utraquisty leda obsazovati se mají, to jest z prakse soudíc bezúčelný výměr zákona. Dotyční profesorové, ať užívání mateřské řeči ostatních posluchačů dopouštějí, sami ale o svých předmětech také česky někdy přednášeti opomíjejí. Co pak se zákazu Novin týká, tož odnášel se zákaz ten na Národní Listy a Politiku, který zákaz ale od bohoslovce přece nikterak odsouditi se nedá, protože to ne-li zrovna nemravné, tedy alespoň neslušné jest listy podporovati, jež od vzpoury své proti církvi i proti

3 V článku „K rovnoprávnosti na olomouckém semeništi" v sobotu 17. listopadu roku 1866.

4 Zřejmý lapsus. Má býti: v í c e.

duchu křesťanskému postupují. Orlice krotká zákazem tím zastižena nebyla.

Konečně budiž zde místo zprávě o vymoženosti Slovanů v semináři, jež ač dosti dlouho mysli napínala, 6. ledna 1867 přece k provedení došla. Míním uvedení českého jazyka i při visitaci Sanctissimi po večeři; což ale tak se stalo, že česky jazyk sice připuštěn, ale i latinsky k ostatním dvou přidružen jest, ač dříve ranní modlitby v oněch částech, které živým jazykem se odbývaly, pouze německé a české bývaly. Žádost tomu účelu svědčící 5. listopadu a den posléze odevzdaná listinám knihovním v opise přiložena jest.[5] Vyučování Němců v alumnátě pro olomouckou diecési převzatých letos opět probuzeno jest a opatřováno nížepsaným.

Poroučím knihovnu všeobecné přízni a pečlivosti pánů bohoslovců všech. Jest ona namnoze z naších obětí zbudována vlastních a tedy opravdu naše. Slouží mi to k velkému potěšení, že zdařilo se mi tolik příznivých a obětivých myslí jí získati, že příjmy také výše dostoupiti mohly, aby celý vklad 100 zl. za jeden rok už do Matice učiněn byl. Slovákům zajisté velmi jsme se zavděčili, jak i prof. Mich. Chrástek, tajemník matičný, ve svých listech výslovně se projadřuje.

S Bohem!

„Církev a vlast, ty v mojich milují sestersky se ňadrech,
každá má srdce půl, každá má srdce celé."

V Olomouci dne 2. července 1867.

Jan Nep. Schneider.[6]

*

K tomuto poslednímu záznamu nejstarších dějin Slovanské knihovny přiloženo provolání nástupce Schneidrova *Tomáše Kouřila:*

„Chraňte klenot tento v prostřed sebe,"
„Dokud cíl ten, co nám složily"
„Zrádné losy, změní dobré nebe."
Kollár Sl. dc. I. zp.

Těmito slovy proslaveného básníka našeho, výtečného Kollára, obracím se k Vám, Pánové bratří! v záležitosti neméně důležité a vážné, než jest výrok svrchu uvedený věhlasného pěvce „Slávy dcery". Co správce zdejší knihovny české, knihovny to Vaší, Vaší a předchůdců Vašich obětavostí vlasteneckou vydržované, činím k Vám dnešní provolání své a naději se, že od srdce k srdci půjde řeč má. S důvěrou, kterou uvykl jsem vždy klásti ve věc dobrou a prospěch její, s důvěrou, kterou ve mne budí národní vědomí a cit Váš a probudilost vlastenecká, přednáším Vám slova tato, a Bůh dá, že na-

5 Bohužel dnes v archivu chybí.
6 Pozdější adjunkt fakulty, o němž bližší v kapitole předcházející.

leznou sterého příjemného ohlasu v srdcích Vašich ryze vlasteneckých, jimž mila a vítána jest podle sil svých a v oboru svém, byť i posud ohrazeném, na roli národní dědičné pracovati a podporovati snahy dobré, národní a náboženské.

Nebyl náš ústav nikdy posledním mezi ústavy sobě podobnými v ohledu náboženském i národním — a trvám, že jím nikdy se nestane. Dokladem toho skvělým jest již článek v ročníku 1849 časopisu „Cyrill a Method" uvedený, jest jím též rok právě uplynulý sám a sbírka sv. Otci učiněná a adresa hluboké úcty a důvěry věnovaná muži v boji posvátném pro víru naši a práva církve svaté proslulému. Však minouce toho pozříme v minulost blíže, a vizme, jací byli předchůdcové naši, a jaká jejich obětovná horlivost náboženská i národní v letech ještě nedávno minulých.

Když roku 1863 slavila Morava tisíciletou ročnici obrácení svého na víru Kristovu, tu i bratři naši Slované, tehdejší bohoslovci nečinnými nebyli, nýbrž, by důstojným způsobem přispěli k oslavení památky svatých věrověstů slovanských Cyrilla a Methoděje, za účelem náboženským a národním zároveň jedním dnem upsali 120 zl. r. č. a ve spojení vešli s ostatními bohosloveckými ústavy slovanskými, aby spojenými silami podnět dali k sepsání dramatického díla historicko-náboženského v řeči české z doby života a působení apoštolů slovanských. Došlo-li počínání jejich žádaného úspěchu čili nic, o tom nemíním tu šířiti slov; sděleno to v zápiscích knihovních. Leč nižádným způsobem upříti a pochybovati se nedá, že podniknutí jejich bylo skvělé a veliké, důstojno bodrých synů Matky naší Slávy, hodno uloženu býti v pamětech knihovních.

Bratři ctihodní! tací byli naši předkové, tací buďmež také my!

Předchůdcové naši zanechali nám poklad vzácný, poklad drahocenný; míním tu naši knihovnu československou, jenž as před 30 lety založena byvši, potud až na 1450 čísel vzrostla. Nezištnou láskou vlasteneckou jati vlastními obětmi ji založili, by poskytla n á m, nástupcům svým, krmě zdravé a zážívné a lahůdky duševní v jazyku onom, jímž mluviti a jejž milovati naučila nás ústa matky slovanské; oni založili a pečlivě pěstovali ji po celou řadu let drahných, když ještě téměř spal národ náš v netečnosti své a udušený byl cit národní; když zneuznána a zapomenuta a ze síní úřadních a panských paláců vyhoštěna byla libozvučná mateřština naše, a malý jen a nepatrný byl ten hlouček národovců československých, jenž za úkol obrali sobě, budíti vědomí národní a dráhu raziti řeči naší v kruhy vzdělané.

Tím bratři! tuším, zřejmě ukázali, že kněžím moravským jedno z těch prvních přináleží míst v řadách bojovníků pro vzkříšení národa našeho.

Bylo pak i jejich při tom účelem zajisté ne vedlejším, nýbrž jak snadno domysliti se lze, účelem hlavním, pěstovati přesnou naši vědu náboženskou i světskou mezi sebou a následovníky svými v kruhu pospolitém i na venek. K tomu jim a věkům budoucím nápomocna měla býti knihovna jimi založená; ona se státi měla ohništěm života národního a zdrojem bohatým, z něhož čerpati by bylo lze každému pro duchovní své vzdělání bohoslovecké a pokročilost vědeckou. A knihovna také — budiž Bohu za to sterý dík — dostála velké úloze své, ovšem že s počátku v míře skromné, jaké dovolovaly poměry její neskvělé; leč později kvapně šířily se účinky její spasné tím více, čím větší podpory poskytovala jí štědrá obětavost vlastimilovných bohoslovců, takže teď neméně utěšený jest rozhled po četných vzácných dílech v ní uložených, než jaký slastí opojenému oku po přestálé bouři naskýtá se, ano bloudí z hory vysoké po květnatých luzích vlasti milené.

A účel ten vznešený, jejž vytkli sobě předchůdcové naši, zakladatelé

knihovny, on posud tentýž, a bude jím a býti musí dotud, pokud věda katolická a vzdělanost době naší přiměřená snahou bude naší a naším cílem.

Bratří ctihodní! že důležitost knihoven vůbec především za pokročilé doby naší velká jest, toť na bíle dni; že pak ona za zvláštními poměry našimi pro nás tím jest větší, a tudíž také tím horlivější péče vyžaduje, čím větší úkol její a čím rozsáhlejší působiště jí u nás kyne, nikterak zneuznati se nedá. A Vy, Pánové bratří! o tom pevně přesvědčeni jsouce ochotně mohli jste se za následováníhodným příkladem předchůdců svých obměsíčnými aneb ročními příspěvky řádnými přispívati ke zvelebení ústavu toho nad jiné užitečného. Oběti, jenž posud přinesla a nadále přináší pro ní štědrota Vaše vlastenecká, zajisté že nenepatrné jsou — ano budiž to s chloubou nelíčenou řečeno, ony velké jsou a hojné. Leč ať dále netajím se s úmyslem pravým, za kterým dnes jal jsem se písemně hovořiti s Vámi: Bez obalu a s důvěrou ve skvělý úspěch provolání svého pro věc dobrou, pro věc naši národní, chci vytasiti se s žádostí svou, kterou tato v zájmech knihovních s vědomím sl. knihovního výboru, mi Vámi k ruce a správě knihovny přidruženého, na Vás vznáším. Platiť ona mimořádnému dobrovolnému příspěvku na zapravení útrat pro zbudování nových skříní knihovních.

Kdo si čeho váží, zajisté že o to všelikou míti bude péči; a ať málo dím, nešetrným by slouti musel, jenž maje věc vzácnou anebo skvost drahý, důstojnou by mu neupravil schránku.

Za zásadou touto když uvolil jsem se ve srozumění se sl. výborem knih. zvrhnouti staré skříně knihovní, až přes příliš sprosté, chatrné a nedostatečné, a zjednati nové, důstojné knihovny samy a zájmů, které v ústavu našem zastupuje, pojistiti jí tím zároveň místnost stálou pro časy budoucí; toť tuším, že se nemýlím, chovám-li v srdci to přesvědčení pevné, že jsem tu jednal ve shodě s tužbami a smýšlením Vaším, jelikož Vám nijak lhostejno býti nemůže, zdali jen co staré trosky vyhlíží to, co má býti naší chloubou, aneb zdali ono slušně upraveno a zřízeno podle požadavků a poměrů časových.

Arciť že velkým podnikem tímto i mimo podporu značnou důst. p. představeným mně poskytnutou nemálo utrpěla pokladnice knihovní; však to mi jest k uspokojení, že jen slušnosti a potřebě nutné vyhověl jsem jednáním svým, aniž i sebemenší přenáhlenost a nerozvaha mi se přičísti může, což mi pevnou jest zárukou, že naditi se mohu k uhražení rozmnožených letoších výdajů knihovních opětné podpory Vaší; a to tím více, ano by se jinak státi muselo, že by poměrně, jako o zevnější úpravu a ozdobu knihovní se letos postaráno, i na vnitřní její vzrůst a zvelebení zřetel bráti se nemohl. To pak daleko budiž nás za doby této věku obživlého. Četné výtečné plody autorů na slovo vzatých vynáší teď literatura naše, plody to zajisté hodné, by žádný z nich opomenut nebyl zaznamenánu býti v inventáři knihovním. A že i na dále udrží se činný ruch ten literární, ba snad výše postoupí ještě v budoucnosti blízké, toho blahá naděje svítá nám.

Nuž, Pánové bratří! máme-li netečnými býti, máme-li my na tento rok literatuře naší odepříti té podpory, kterou nám jí poskytnouti lze podle slabých sil svých a jíž po mnohá leta minulá od nás jí se dostávalo; máme-li mezeru citelnou učiniti v knihovně pro rok tento správní, kterouž, Bůh ví, zdali by bylo lze kdy doplniti? A to by se, bohužel, muselo státi, nedošlo-li by všestranného příznivého ocenění to vyzvání mé: jelikož by pak valnou část peněz na zakupování knih určených ke zbudování skříní vynaložiti by bylo třeba.

K zamezení toho a aby nebyly knihovně samé v ohledu tomto na újmu vydání značná za příčinou podniku onoho učiněná, záhodno zdálo se mi býti,

vyzvati Vás, ctihodní bratří, byste tuto vlastnoručně upsali, jaký příspěvek mimořádný k zapravení výloh na skříně ony vyměřených učiniti chcete, a jestli jedním rázem anebo ve lhůtách měsíčních jej skládati hodláte. Podle vlastní vůle své račte tedy na přiloženém listu při jménu svém vyplniti místa příslušná.

Dej Bůh, by obětavost slovanská tak často velebená, na nás, bratří, v novém zastkvěla se lesku! Základy díla nám položili šlechetní předchůdcové naši.

„Nech stěny a střechu sám vnuk si na těchto staví". (Kollár.)

V Olomouci dne 6. ledna 1868. Tomáš Kouřil, t. č. knihovník.

*

Zmíněný článek v *„Olomouckých novinách"* (redigovaných Josefem Černochem) ze dne 17. listopadu 1866 zasluhuje bližšího povšimnutí. Knihovník Schneider vytýká sice pisateli přehánění a dementuje zákaz představeného Haasa stran českých písní a českých zkoušek z pastorálky. V celku však přímo neb nepřímo oprávněnost hlavních výtek potvrzuje. Škoda, že se nám nedochoval „výlev tísně" v zápiscích později zrušeného „Ohlasu". Čteme-li dnes inkriminovaný článek v *„Olomouckých novinách"*, znajíce i pozdější svízelnou situaci českých podniků bohosloveckých za superiorátu Haasova, vidíme, že hořký protest byl výkřikem příliš vážně oprávněným.

V letech sedmdesátých, kdy už probuzený náš národ nezadržitelně dobýval svých práv ve veřejném životě, byl německý režim v kněžském semináři i na fakultě tvrdým jhem, jehož neoprávněnost a nespravedlnost nemohli národně uvědomělí bohoslovci nepociťovati. V semináři, jehož představený nepromluvil ani slova česky, bylo všecko německé, s kazatelny v kapli zaznívala jen němčina a stejně i s kateder na úplně německé fakultě. Jestliže opětovnými bolestnými prosbami vydobývali si bohoslovci, aby aspoň občas se směli společně pomodliti rodným jazykem a měli s tím tuhou práci, jestli bráno jim bylo několik drobných koncesí, jichž po jubilejním roce 1863 v ohledu národním v semináři dosáhli, což divu, že se jitřili a s nimi všichni, kdož do situace byli zasvěceni. Kde se měli česky naučiti, když v semináři i na fakultě bylo vše německé? Kde si měli osvojit náležitou znalost jazyka lidu, jímž měli kázat, katechisovat atd.? A nebylo to proti intencím ušlechtilého arcibiskupa, který projevoval pro práva českého národa tolik šlechetného porozumění?

Článek „K rovnoprávnosti na olomouckém semináři" v „Olomouckých novinách" ze dne 17. listopadu 1866 konstatuje:

Již po několik let bylo dovoleno z pastorálky zkoušku skládati v obou zemských řečích; nynější vldp. p. představený ráčil se ale vyjádřiti takto: *„Pastorálka je věda a co taková se má ve vzdělané, t. j. německé řeči učiti jakož i zkoušeti."*

Panoval obyčej, že se při stole čítávalo německy a česky; když byla přečtena německá knížka, četla se česká a naopak; letos (1866) se již dočtla německá kniha a druhá po ní opět německá se začíná.

ZpěváckÝ spolek.

ZpěváckÝ spolek byl úplně odloučen od německého. Letos se měl sloučiti s německým a teprve po velikých námahách ctp. bohoslovců byl starÝ obyčej povolen, ale jedna hodina v týdnu mu odňata. Když představenÝ prohlížel pěvecké sbory, zdál se mu sbor *„Sv. Cyrill a Method"* závadným. V písních a sborech nemá se zpívati žádnÝ, v němž jsou obsažena slova *„Slovan, Čech, vlast, svůj k svému, milujme se, nedejme se a pod."*.

Všecky kostelní obřady konaly se doposud německy. Bohoslovci poslali prosbu se 150 podpisy k představenému, aby aspoň při návštěvě *nejsvětější Svátosti* mohli se střídavě modliti česky a německy. PředstavenÝ to odmítl. *„Považoval prosbu tuto za něco neslýchaného . . ."*

„Národní listy" jsou zcela zapovězeny a „Politika" trpěna na určitÝ čas a *„ostatním všem se zvoní umíráčkem"*. Při jídle se má mluviti německy.

„Tak to vypadá v olomouckém semeništi, ve kterémž se skromňoučká čtvrtina Němců nalézá."

„Upřímně řečeno, my se volbě nynějšího pana představeného příliš netěšili; od něj však očekávali, že co nejvíce se vystříhá dotknouti se nepříjemně jedné nebo druhé národnosti."

„V takových *okolnostech musíme* se tudíž *rozhodně opříti* proti jednání jeho z ohledu národnostního a pedagogického."

Bohoslovecký seminář je přípravou pro život duchovních vůdců národa. Privátní četba a společenský hovor jsou jediný zdroj na theologické fakultě olomoucké, z něhož čerpají bohoslovci, budoucí kazatelé mezi Moravany, zběhlost v své řeči, a tento jediný zdroj měl by jim býti ucpán? Odkud mají nabýti znalosti v řeči, když jak na kathedrách v kolejích, tak v exhortách a všude vedle latiny němčina a zase němčina se pěstuje? Každý není tak šťasten, aby se stal představeným semeniště, jako důst. p. *Haas*, aby vedle němčiny nepotřeboval řeči jiné, ač i ten ji potřebuje k posouzení prací.

Všichni přijdou na moravské štace, tam budou míti moravské posluchače, ale jaký může míti účinek jejich kázání, když posluchačstvo bude uráženo chybami. Dobrý kazatel musí znáti řeč lidu. „P. představenÝ co Němec nezakusil těch slastí, jakých moravskÝ kandidát kněžství, kterÝ, cvičiv se po 12 let v němčině a latině, najednou nucen je své v cizích řečích nabyté vědomosti sdělovati věřícím srozumitelně, prostonárodně a přece korektně v řeči mateřské. On nezápasil s řečí, proto

neví, co potu a namáhání stojí začátečníka vypracování dobrého kázání českého."

Zákaz zpívati sbor *„Sv. Cyrill a Method"* a písní, v nichž se nacházejí slova *„Slovan, Čech, vlast atd.* dlužno hledati *v nesnášenlivosti"*. Bohoslovci totiž neví, že by zakazoval též Němcům písně, v nichž jsou slova *„Němec, vlast atd."*.

„Nesnášenlivý člověk však nejméně se hodí za představeného *katolického* semeniště."

„Co by aspoň představenÝ byl řekl, kdyby jeho předchůdce byl Němcům zakázal mluviti německy, ano nazývati se Němci? Nelíbí se představenému čtení českých časopisů. Myslí snad: ‚Nebývalo to, když jsem já byl v bohosloví, a stali se z nás hodní kněží, nač to má býti teď'."

„Ale nyní každý uličník si takřka dovoluje politisovati, neměl by stav kněžskÝ, tento nejdůležitější faktor v životě státním? Nač uděleny tudíž knížatům církevním virilní hlasy v sněmích, když knězům není nic po politice?"

PředstavenÝ zapovídá jen české listy a proto se domnívají bohoslovci právem, že národo-historickÝ směr listů našich je mu nepohodlnÝ.

Ale k směru tomu (národnímu) hlásí se i arcibiskup olomoucKÝ a proto mohou se přiznávati k němu i bohoslovci.

„Vyzýváme proto nejvyššího dozorce nad životem seminářskÝm, aby této libovolnosti pana představeného, nedající se ničím omluviti a ospravedlniti, přítrž učinil, jak právo, spravedlnost a slušnost káže."

ZÁVĚREM

Nejstarší zápisky o dějinách Slovanské knihovny bohoslovecké, první to české knihovny v Olomouci v stol. 19., jsou památnou kapitolou národně obrozenského procesu v řadách moravského dorostu kněžského. Slovanská knihovna ve svém vzniku a prvním růstu i za pověstné éry Bachovy je vpravdě „zrcadlem národní probudilosti" v olomouckém duchovním semeništi.

V první fázi svého vývoje víc než tři desítiletí byla centrem, ohniskem a duchovním napájedlem českého života v olomouckém semináři. I když za útisku Bachova zaražen tvrdou pěstí mohutnÝ rozmach a činorodÝ ruch vlastenecKÝ z r. 1848 a Vlastenecká jednota zakázána, bohoslovci si uhajují svou milou Slovanskou knihovnu a kolem ní soustřeďují všecek svůj vlastenecKÝ život. I za vynuceného klidu venku, v tichých zdech seminárních udržuje se a pěstí se láska k rodnému jazyku. Slovanská knihovna žije v alumnech vlastenecké cítění, zbavuje srdce českého bohoslovce chladu a národního indiferentismu a českými

knihami budí vytrvale vlastenecké uvědomění. Doby útisku jen posilují oheň lásky k spoutanému, ale mocně se probouzejícímu národu.

Dějiny Slovanské knihovny do r. 1868 tvoří kapitolu pro sebe. Je to hlavní kapitola etapy probuzenské, která, třebas má své fáze od 18. století, vykazuje celistvou historickou periodu.

Proto jí také tuto studii končíme.

Druhá etapa širokého rozvoje národního života v olomouckém semináři vyžádá studie další, samostatné.

Školní rok 1867/68 lze považovat za jakýsi mezník. Jím počíná druhé období, které má dvě periody: *první* do let osmdesátých, *druhá* pak od založení Literární jednoty až po dosažení státní samostatnosti.

První období začíná založením bohosloveckého časopisu *Cyrill a Method* r. 1868 na sjezdě velehradském. (Časopis založen bohoslovci olomouckými, brněnskými a zástupci seminářů z Čech; redakce svěřena bohoslovcům olomouckým. Časopis měl záhy 430 odběratel.)

Roku 1869 o tisíciletém výročí smrti sv. Cyrila zakládají bohoslovci olomoučtí *Jednotu Velehrad* na podporu Matice velehradské.

Souběžně krystalisuje se mezi bohoslovci olomouckými myšlenka napomoci nábožensko-mravnímu uvědomění širokých vrstev lidových zakládáním venkovských knihoven. Vzniká Odbor pro zakládání knihoven, který po letech sedmdesátých stejně jako Jednotu Velehrad k mohutné aktivitě přivádí bohoslovec Ant. Cyr. Stojan. Před tím počátkem let sedmdesátých prožívá národní buditelská činnost bohoslovecká přechodnou krisi zákazem časopisu Cyrill a Method, jakož i vlasteneckého pěveckého spolku „Ohlas" a zmařením pokusu o založení „Literárního spolku". Nový činorodý ruch však znova se nezadržitelně probouzí působením bohoslovce Stojana, jehož činnost v Jednotě Velehrad a Odboru pro zakládání venkovských knihoven je údobím pronikavého rozmachu. (Do roku 1881 — tedy za 5 let — založili bohoslovci 263 venkovských knihoven.)

Druhá etapa rodí se z obnoveného zápalu érou Stojanovou. R. 1878 zakládá se s úchvalou představených semináře dlouho kýžený literární spolek „Jednota velehradská literární", později nazvaná „Literární jednota" (dnes Stojanova literární jednota), která rozvíjí národní život v semináři do mohutné šíře i hloubky.

POSTSCRIPTUM

K studii této došlo nahodile — praeter intentionem. Při zjišťování pramenného materiálu k vlastenecké činnosti bohoslovce Stojana v dochovaných dokumentech bohoslovecké Slovanské knihovny i v archiva-

liích našeho semináře podnicena byla ve mně touha stopovat blíže genesi a vývoj obrozenského proudění, v němž uzrál už v letech bohoslovecких cyrilometodějský apoštol rázu Stojanova.

Po dokončení životopisu arcibiskupa Stojana jal jsem se bez odkladu ve volných chvilkách sledovati historii národního uvědomění v našem semináři od vzniku Slovanské knihovny. Kusý materiál archiválni jen moji zvědavost zvětšoval. Hledal jsem tím usilovněji a postupoval zpětně od desitileti k desitileti až do doby josefinské a tereziánské. Objevoval jsem pásma dějů z historie seminární, o nichž nebylo dosud nic uveřejněno a zjišťoval jsem též, jak nejedno, co tu a tam kuse bylo známého, bylo neúplně uváděno nebo nesprávně motivováno. Souběžně stopoval jsem duchovni situaci na theol. fakultě, na lyceálním studiu theol. a posléz i v generálním semináři na Hradisku a na fakultě za jejího přesídlení do Brna. Hlavně mne poutal vliv české pastorálky na dorost kněžský za tuhé germanisace josefinské.

Glosy na okraji výpisků rozrůstaly se v značný materiál. Povzbuzen šéfredaktorem Lad. Zamykalem, který se o věc vřele zajimal, rozhodl jsem se — ne arci bez váhání — semknouti třišť poznámek v několik kapitol. Stalo se tak značně kvapně, jak za mé mnohostranné zaneprázdněnosti ani jinak nemohlo býti. Je to tedy jakýsi dodatek k životopisu Stojanovu, pro nějž jsem se nakvap uvolnil před dokončením jiného díla — k němuž mé srdce stále se pne — čtvrtého dílu výkladu misálu.

Hrst kapitol, již tuto podávám, nečini nároku na historickou studii. Nejsem historikem. Octl jsem se na tomto poli proti svému záměru, ač jinak vždy jsem jako spirituál semináře těžce nesl, že dějiny našeho semináře a hlavně historie národního probuzeni v dorostu kněžském nebyla dosud zpracována, kdežto brněnský alumnát dočkal se toho už před 27 lety z pera dra Samsoura. I vliv theologické fakulty olomoucké na rozvoj a uvědomění kněžstva zasloužil už dávno, aby byl bedlivě zjištěn, když v dosavadních celkem kusých a úsekových zmínkách některých laických historiků zřejmě chybí důkladnější znalost archiválního materiálu seminárního i fakultního a zaviněna tím nejedna nesprávná konkluse.

Neběží o úplnou historii fakulty a semináře od r. 1778—1870, nýbrž o příspěvek k dějinám národního probuzeni moravského kleru vlivem obou těchto ústavů z údobí, které nám bylo příliš málo známo.

Jako učitele dogmatiky nejvíce mne upoutával konflikt josefinského osvícenství s katolickou orthodoxií na fakultě a v semináři, jakož i známá otázka, pokud probudil se národně náš klerus působením osvícenství. S mimořádným zájmem stopoval jsem regenerační proces katol.-církevního ducha kleru v době pojosefinské v semináři s rostoucim uvě-

doměním národním a zvidavě sledoval jeho vnitřní příčinnou spojitost.

Jako katolický theolog zvlášť důrazně chtěl jsem poukázat na státní spoutanost Církve pod žezlem rakouských panovníků nejen v době josefinské, ale i v „katolické" éře pojosefinské, jakož i na bědně úpadkové a všestranně zhoubné důsledky tohoto nevolnictví.

OBSAH

Úvodem 7

Vliv theologické fakulty moravské na rozvoj národního uvědomění kněžstva za éry osvícenské.

Česká stolice pastorálky 9

V proudech osvícensko-jansenistických 14

Probudil se národně náš dorost kněžský vlivem osvícenství? Orientační glosa 19

Situace na fakultě a v kněžském semináři za necírkevních reforem Přestěhování university i kněžského domu do Brna 25

Profesorský sbor theol. fakulty v Brně 30

Kněžský dům 32

První profesor české pastorálky Albert Slavíček Vlastenecká rukověť pastorálky od Jiljího Chládka 36

V generálním semináři na Klášteře Hradisku 40

Profesorský sbor v gen. semináři 52

Charakteristická episoda (Z archivu theol. fakulty) 55

Druhý profesor české pastorálky Václav Stach 59

Úpadek theologické vědecké činnosti 81

Poslední leta c. k. generálního semináře hradišťského. Stížnost na profesory, kteří se nepřidržují předepsaných knih 1787 Dosud neotištěné dokumenty z archivu olomoucké theologické fakulty a státního archivu ve Vídni 83

Císař napomíná profesory 1787 85

Snaha o lepší vzdělání alumnů v české řeči a nezdařený pokus o úpravu studia české pastorálky r. 1787 90

Stálý úbytek alumnů 95

Poslední rok generálního semináře 96

Personalie profesorů theologie ze dne 26. dubna 1790 97

Dobrovský v čele generálního semináře 98

Poslední alumnové gen. semináře hradišťského roku 1790 (Ze zemského archivu brněnského) 107

Katolog knihovny generálního semináře s poznámkami Dobrovského . . 108

Po zrušení generálního semináře 113

Tísnivý nedostatek dorostu kněžského 117

V arcibiskupském semináři olomouckém za prvního superiora Kašpara Sommera 1790—1813 120

Direktorové semináře 123

Počet bohoslovců po zrušení josefinského generálního semináře . . . 125

„Böhmische Kapelle" 127

Na studiu theologickém od roku 1790 128
Třetí a poslední profesor české pastorálky František Polášek . . . 130
Zánik české pastorálky na theologickém studiu olomouckém 135
K buditelskému významu prostonárodních knih náboženských za germanisace josefinské 135
Profesor Jan Babor 140
Náš dorost kněžský koncem 18. a počátkem 19. století 143
Na lyceálním theologickém učení olomouckém do obnovy university 1827 150
Profesorský sbor theologického studia do roku 1827 155
V olomouckém semináři za superiorátu Frant. Benische 1813—1837 . . 162
Böhmische Sprachübungen v olomouckém semináři 169
Důležité rozhodnutí kard. arcivévody Rudolfa stran německých bohoslovců, kteří neumějí česky, roku 1828 173
Pozvolný regenerační proces 175
„Časopis pro katol. duchovenstvo" v olomouckém semináři od r. 1828 . 179
Obnovení university olomoucké roku 1827 188
Na fakultě theologické do zrušení university 190
Počátky Slovanské knihovny bohoslovecké 201
V kněžském semináři za superiora a direktora Eduarda rytíře Unckhrechtsberga (1837—1843) 207
Za superiora Jeronyma Hampla 1843—1854 215
Nejstarší dějiny Slovanské knihovny bohoslovecké v dochovaných písemných záznamech 1839—1867 218
Zápisky Slovanské knihovny 221
Nekritičnost a falsum v nejstarších dějinách Slovanské knihovny . . . 229
V arcibiskupském kněžském semináři za superiorů Tomáše Bečáka (1854—1855) a Josefa Penky (1855—1861) 235
Superior dr. Josef Mikula (1861—1866). Jeho nástupce Ignác Haas . . 240
Na bohoslovecké fakultě 1856—1870 241
Dokumenty z let 1856—1870 243
Další dějiny Slovanské knihovny podle zápisů knihovníků 1852—1867 . 248
Poslední kapitoly nejstarších dějin Slovanské knihovny 267
Poslední záznam o nejstarších dějinách Slovanské knihovny 273
„Výlev tísně" 279
Závěrem 281
Postscriptum 282

Za ochotné přispění při výpisech z archiválií děkuji bohoslovci Aloisi Svobodovi, za obětavou výpomoc při korekturách bohoslovcům Františku Němcovi a Vojtěchu Tkadlčíkovi.

Zvlášť děkuji za mnohou ochotu registrátoru arcib. konsistoře P. Vincenci Blešovi.

Nr. 20.637.

IMPRIMATUR

Olomucii, die 15. Decembris 1934

Dr. Joannes Martinů,

vicarius generalis.

Dr. František Cinek

K NÁRODNÍMU PROBUZENÍ MORAVSKÉHO DOROSTU KNĚŽSKÉHO

1778—1870

—

Nákladem

Družiny literární a umělecké

v Olomouci.

—

Vytiskly

Lidové závody tiskařské a nakladatelské

spol. s r. o. v Olomouci

L. P. 1934